

red. l. fin. Item, nunquid in aliis vltioribus ex linea descendentibus supra dicta seruantur, scilicet vltra filios? Resp. sic cum omnes inferiores dicantur liberi: vt ff. de verbor. sign. l. libero- rum. in princ.

† Vnde liberi.

N.A.

Hæc, & naturalibus, & adoptiuis, & suis emancipatis deferunt. Nam etiam iis qui neq; suo rû, neque adeo legitimorû ius habet deferunt, si modò sui futuri sint. Quapropter nò dicitur, Vnde sui, sed Vnde liberi.

l. j. §. iij. & seq.

* fue.

* sua.

ff. si tab. test. ext. a Secundo, legitimis, i. agnatis, & eis q; eorû loco sunt vt s. de leg. agna. suc. §. j. & ij. & s. hoc etiam. & ff. vnde leg. l. ij. §. hæc autem. l. ij. & l. iij.

N.A.

† Legitimis. Hæc deferuntur primò cõsanguineis, tñ agnatis, itemq; patronis: Deniq; his, quibus legitima potuit deferri hæreditas: qua de causa, etiã suis deferuntur: ideoque dicitur Vnde legitimis, Vnde agnatis.

† b Tertiò, decem psonis quas extraneo manumissori. i. qui emebat filiũ a patre, & postea eũ manumittebat: nam sic fiebat olim emancipatio: vt s. quibus mod. ius pat. potest sol. §. præterea. vel melius: vt l. eodem. §. quæ autem.

N.A.

† Extraneo manumissori. Nò patri, qui contra fiduciã emancipauit. §. vlt. s. de leg. agna. suc. Extraneus videtur habere ius patronatus: sed tamen Prætor ei decem personas præposuit.

N.A.

† Pater. Qui non habet iũ potestate.

N.A.

† Mater. Ergo ius hoc vetustius est senatusconsulto Tertulliano, quo tempore mater nondum erat legitima.

† c Quartò, cognatis. Qui iure ciuili non vocantur: vt ff. vnde cog. l. j. j. ref. & s. de succes. agna. primo respon.

N.A.

† Cognatis proximis. Hæc est quæ dicitur proximitatis nomine, de qua s. dictum est. Dicebatur autem, Vnde cognatis: quia nò tãtũ per feminas cognatis dabatur, verũ etiã agnatis capite deminutis, q; natura cognati manserunt.

† d Quintò, tanquam ex familia. Quæ

dabatur patrono, liberto moriẽte intestato. sequẽs dabatur eodẽ liberto moriẽte cũ testamẽto, secundũ quosdã. Vel dic, quod hæc familiæ, i. agnatis transuersalibus patroni datur vsq; ad

quintũ gradũ: vt ff. de ver. sig. l. pronũciatio. §. familiæ. & j. eo. §. cũque. & s. de succes. lib. §. multis. Sequens patrono, & descendẽtib; vsq; ad quintũ gradum. Prima enim nò valet: tñ hic tractaretur tantũ de iis, quæ ab intestato deferuntur.

† Bonorũ possessio nes contra tabulas & secundũ tabulas: itẽ, Vnde liberi, & Vnde legitimis, siue agnatis: hodie sũt necessaria.

† Sed eas quidem

tẽ sunt, qui eiusdem sunt nominis, tamen sanguine & cognatione inter se coniuncti non sint.

† Tanquam ex familia. Theophilus patroni agnatos intelligit: quia libertus ad patroni familiã pertinet. Patronus quidẽ, & eius soli liberi. lege XII. tab. liberi erant hæredes legitimi, agnati non erant. Sed Prætor dat eis bonorũ possessionẽ tanquam ex familia. Hæc Theophili sententia est, sed mihi suspensissima: cũ mox præposterẽ patronos, & patronorũ liberos exponat. An igitur potius liberti familiã intelligit, vt hæc liberti liberi, itemq; vxori q; in eius manũ cõuenit deferunt, argumento eorũ quæ scribit Vlpian. tit. 29.

† e Sextò, patrono. Quare primò agnati patroni vocantur, quàm ipsi patroni? Resp. hic ordinem edicti seruat: tamen qualiter succedi de facto debeat: & hic error in aliis casibus inuenitur.

† f Septimò. Deficiente parentela, & fisco excluso: vt C. vnde vir & vxor. l. j.

† Viro, & vxori. Cũ ambo in manum cõuenissent: quia de causa, iustum matrimoniu dicitur in l. j. ff. vnd. vir. & vx.

† Cognatis manumissoris. Hic videtur extranei manumissoris cognatos intelligere.

† Sed eas. **CASVS.** Video Prætorem decem bonorum possessiones introduxisse. Iustinianus autem num quidnam noui instituit? Quantum ad contra tabulas

quintũ gradũ:

vt ff. de ver. sig.

l. pronũciatio.

§. familiæ. & j.

eo. §. cũque.

& s. de succes.

lib. §. multis.

Sequens patrono,

& descendẽtib;

vsq; ad quintũ

gradum. Prima

enim nò valet:

tñ hic tractaretur

tantũ de iis,

quæ ab intestato

deferuntur.

AD PRÆTOR.

Alciat. lib. Par.

j. c. xij. i. inquit,

ex iure gentilitatis.

Gentiles au-

tẽ sunt, qui eiusdem

sunt nominis, ta-

men sanguine & cognatione inter se

coniuncti non sint.

† Tanquam ex familia.

Theophilus pa-

troni agnatos intelligit:

quia libertus ad

patroni familiã pertinet.

Patronus quidẽ,

& eius soli liberi. lege XII. tab.

liberi erant hæredes legitimi,

agnati non erant.

Sed Prætor dat eis bonorũ

possessionẽ tanquam ex familia.

Hæc Theophili sententia est,

sed mihi suspensissima:

cũ mox præposterẽ patronos,

& patronorũ liberos exponat.

An igitur potius liberti familiã

intelligit, vt hæc liberti liberi,

itemq; vxori q; in eius manũ

cõuenit deferunt, argumento eorũ

quæ scribit Vlpian. tit. 29.

† e Sextò, patrono.

Quare primò agnati

patroni vocantur, quàm ipsi

patroni? Resp. hic ordinem

edicti seruat: tamen qualiter

succedi de facto debeat:

& hic error in aliis casibus

inuenitur.

† f Septimò.

Deficiente parentela,

& fisco excluso: vt C. vnde

vir & vxor. l. j.

† Viro, & vxori.

Cũ ambo in manum

cõuenissent: quia de causa,

iustum matrimoniu dicitur

in l. j. ff. vnd. vir. & vx.

† Cognatis manumissoris.

Hic videtur extranei

manumissoris cognatos

intelligere.

† Sed eas. **CASVS.**

Video Prætorem decem

bonorum possessiones introdu-

xisse. Iustinianus autem num

quidnam noui instituit?

Quantum ad contra ta-

bulas

bulas, & secundum tabulas necnō Vnde liberi, & Vnde legitimi nihil mutauit. Sed vnde decem personarum, sustulit. Quare ratione? quia illa dabatur tū, cum fiducia contracta nō esset. i. cum pater fiduciarius, cui

pater naturalis suum filiū māciparat, non viciissim illum sibi venditum filium vero patri remāciparat. Hodie verō remācipationes illarum non sunt: ac liberari sunt parētes illa sollicitudine. qua de causa Bonorum possessio, quæ tum dabatur, quum illa remācipatio necessaria pretermissa erat, sublata est. Co. v. b.

¶ Not. quod superuacua sunt eradicanda. Itē, & sublato fundamento, tollitur edificatum. Syluest.

¶ Sed eas. s. supradictas decem bonorum possessiones.

¶ a Iniuriosum. i. sine cura.

¶ Ad §. 4. Incuriosum. i. intentatum, inexcusum.

¶ b Constitutio. nibus. Quæ remanserunt in Græco. Accur.

¶ c Necessarias. l. viles. sic ff. de offic. Prætoris. l. j. in princ.

ADDITION. Dilectio, alique sunt necessarij:

vt l. eod. §. finali, & c. Angelas.

¶ d Quinto loco. s. connumeratis bon. posses. ex testamento, & ab intestato.

¶ e Manumissori. expone vt §. §. iij. vel dicitur, & extraneus manumissor est ipse

pater, quando non contracta fiducia emancipat. Sed si quæras quare sibi ipsi præfertur? Respon. sanè intelligas, vt pater auum emancipantem nepotem præcedat, vel si ipse pater emancipauit: inueniuntur tamen nouem personarum, quæ eum præcedunt.

stitutio^f, quam de emancipatione liberorum fecimus, omnibus parentibus, eisdemq; manumissoribus^g contracta fiducia^h manumissionemⁱ facere debet. vt ipsa manu missio^j eorum hoc in se habebat priuilegiū, & superuacua fiat supradicta bonorum possessio. Sublata igitur prædicta^k quinta bonorum possessione, in gradum eius sextā antea bonorum possessionē induximus, & quintā fecimus: quam Prætor proximus cognatis pollicetur.

¶ Bonorum poss. Tāquam ex familia, & Vnde patroni, patronæq; & parentes eorum, sunt sublata. Aret.

¶ Cumque antea septimo loco fuerat bonorum possessio, Tāquam ex familia, & octauo Vnde liberi patroni patronæque, & parentes eorum, veramque per cō-

nem. id est, emancipationem.

¶ k Pedit. id est, concessit.

¶ l Manumissio. i. emancipatio.

¶ m Supradicta bo. pos. Vnde x. personarum.

¶ Cumque antea. **THEMA.** Quas præ

¶ f Constitutio. C. de emancip. libero. l. f.

¶ g Manumissoribus. i. Emancipatoribus.

¶ h Contracta fiducia. i. saluo iure succedendi.

ADDITION.

De hoc vide quæ notauimus in tit. de fid. ru. §. & §. vlti. de leg. ag. suc. vbi ostendimus, & etiā hic Theophilus confirmat fiduciarium patrem, postquā filium sibi mācipatum manu misisset, fuisse solitum ipsius filij hæredem: perinde vt patroni, manumissorum seruorum hæredes sunt. Quare op^o fuisse, vt ille pater fiduciarius ter illum filium suo vero ac naturali patri māciparet, itaque contracta, id est, vltro citroque facta fiducia, verus pater filium suum manumittebat, & sic hæres eius fiebat.

¶ i Manumissio.

¶ Praefectio.

¶ induxit.

N. A.

præterea bonorum possessiones Imperator sustulit: Tanquam ex familia, & Vnde patroni, parentes & liberi eorū. Prior locum habebat, si libertus decessisset sine liberis, atque intestatus. Nam patrono mortuo, agnati cognatique patroni succedebant Tanquam ex familia. Posterior locū habebat, cum defuncto liberto intestato sine liberis, patronus aut eius liberi vel parentes neque vnde legitimi, neque tanquam ex familia postularant. Et quamobrem utraq; hæc sublata est? Quia ferè per æquata sunt iura successorum ingenuorum hominū ac libertinorum, quare sufficere visa est bonorū possessio contra tabulas, & Vnde legitimi, & Vnde cognati. Co. Vi.

Not. ergo iura & bonorum possessiones antiquas esse sublatas. Itē, quod hodie sex sunt bonorum possessio, & septima quæ sequitur. Syl.

a Constitutio- nem. de qua habuimus mentionem s. de succ. libe. §. sed nostra.

N. A. Aliqua differentia. Cum ingenuis in infinitum deferatur. l. secunda. ff. & legit.

b Posuimus. Ut suprà de success. lib. §. multis.

c Sufficite eis. scilicet tam cognatis, quam agnatis patroni.

ADDITIONE Qui excludunt agnatos, & cognatos ipsius liberti: ut l. liberti sine liberis. ff. de bon. libe. nec eis sit iniuria, quia si stetissent in seruitu-

te, non habuissent cognationem.

* Aliam: **CASVS.** Quid est bonorum possessio Vnde vir & vxor? Ea locum habet, quando vir, aut mulier sine testamento decessit, nemine relicto, qui

xor, & certum locum occupat. Et bonorū possessione Vnde cognati, manumissoris prorsus sublata, remanent tantum sex bonorū possessiones ordinarię. Angelus.

* Aliam verò bonorū possessionē, quæ Vnde vir, & vxor appellatur, & nono loco inter veteres bonorū possessiones posita fuerat, & in suo vigore seruauimus, & altiori loco, id est sexto, eā posuim⁹: decima quoque veteri bonorū possessione, quæ erat Vnde cognati manumissoris, propter causas enumeratas*, meritò sublata: ut sex tantūmodo bonorū possessiones ordinarię pmaueant, suo vigore pollentes.

C. de offic. recto. provinc. l. potioris. Accursius.

* e Decima. Bene dico sexto poni. & hoc dico sublata decima. Accurs.

f Enumeratas. s. eod. §. cumque.

Septima eas.

Seruius apud hostem decessit. Lex Cornelia me proximum agnatum heredem facit, ac similiter mihi bonorum possessionem tribuit. Debeo igitur extra ordinem postulare à Prætorē bonorum possessionem, quæ appellatur, quæ ex legibus. Cornel. Vibul.

supradictas bonorum possessiones postulet. Estne sublata? minimè. Sed ea vnde cognati patroni, quæ tum dabatur, quum liberti intestato neque patronus, neque aut liberi, aut agnati eius erant, sed soli cognati. Et sanè hodie quoque succedunt, per Vnde cognati. sed olim erant duæ, nēpe Vnde cognati ingenuorum, & Vnde cognati patronorū: hodie autem utraq; in vnam, ac simplicem contracta est. Cor. Vibul.

d Altiori. Hic trahere, quod digniores altiori loco sedere debent. & est altior, qui proximior domino est. tyrones verò posteriori: ut C. de tyro. l. fin. lib. xij. & ff. de aqua pluuiarum. l. prima, §. penultimo. &

* eod. tit.

¶ a Introduxerunt. Vt ff. vt ex leg. & senat. l. j. j. respon.

¶ b Vt detur. scilicet bonorum possessio. Et nota, duo esse necessaria, vt hæc bonorum possessio competat: scilicet, vt lege caueatur, vt bonorū possessio detur, & quod de iure civili no possit succedere, aliās competit. Vnde legitimi: vt ff. vnde legi. l. iij. & ff. vt ex legi. & sena. l. j. §. fin. Accurs.

¶ Dic tu secundū, Ias. in l. certum. C. vnde legit. quatuor necessaria. Primò, quod deferatur ex legibus nouis, & senatusconsultis. Secundò, quod tales leges sint civiles, & non prætoriz. Tertiò, q̃ per illas leges deferatur noua bonorum possessio expressè, & specialiter, non autē in indiuiduo, nec nominatim. Quartò, quod non sit vocatus per legem xij. Tabul. ad hæreditatem: quæ colliguntur ex dictis omnium doct. Syluest.

¶ c Lege. Ponunt quidam exemplum ex testamento: vt C. de inoffic. testam. l. iij. §. sed cum eam. ex eo, quod filius natus in puerperio institutus præsumitur. Ab intestato ponunt exemplum in agnatis femininis, & in quibusdam cognatis, qui efficiuntur agnatis similes: vt suprà de legit. agna. successio. §. hoc etiam. Vtrunque reprobò: quia nulla lex expressè dat supradictis bonorum possessio. sed eos succedere dicit. ergo non datur hæc septima, sed vnde legitimi: vt ff. vnde legiti. l. iij. Pone ergo exemplum ex testamento in posthumo alieno instituto: vt sup. eo. §. j. qui incipit, nā si alienus. Item, tam ex testamento, quàm ab intestato: pone exemplum in eo, qui decessit apud ho-

stes, in cuius bonis datur bonorū possessio, ex lege noua Corn. ff. de bonorum possess. l. iij. §. sed & eius.

¶ Hæc exempla reprobantur per doct. maximè per Alexand. in l. certum. C.

testamento sunt, Prætor stabili iure connumerauit: sed quasi vltimum & extraordinariū † auxiliū (prout res exegit) accommodauit, iis scilicet, qui ex legibus, senatusconsultis, cōstitutiōibūve principum, ex nouo iure, vel ex testamento, vel ab intestato veniunt.

¶ Ne diutius creditores suis actionibus experiri impediuntur liberis & parentibus anni spatium, agnatis verò & cognatis dierum ceterum, ad petendam bonorum possessionem

Vnde legitimi: vt ff. vnde legiti. l. iij. Potest tamen dici, quod ibi subaudiatur maximè, & sic stabit prima expositio. Vel melius dic, si aliqua noua constitutio fieret de nouo, quæ daret bonorū poss. ex ea, daretur hæc septima. † Ad §. 6. Vltimum & extraordinariū. Superiores, sunt ordinariæ, quia certum gradum locūq; tituli obtinent: hæc, cum vltimo loco posita, tamen per omnes superiores diffunditur. l. j. ff. vt ex legib.

¶ f Et extraordinarium. Not. duobus modis fieri bonorū possessionem extraordinariam: quia vaga, vt hic, item, quia non tribuit ius: vt Carboniana: & si venter mittatur in possessionem: & illa quæ datur gratia agnoscendæ litis, quæ datur sine causæ cognitione: vt ff. de Carb. edic. l. iij. §. causæ. & de vent. in poss. mitt. l. vbi cunque. §. interdum.

& de

vnde legit. vnde vbi Iason ponit alia exēpla, quæ etiam iudicio meo difficile seruari possunt: tamen non est materia pro inuenibus. Syl.

¶ d Senatusconsulto. Orfitia. & Ter. vt ff. vnde leg. l. iij. in prin. & §. fin. nam eis datur bon. poss. ibi, & non succedebant de iure civili: vt §. ad Tertyllia. in prin. debet ergo dari hæc: vt ff. vnde legitimi. l. iij.

¶ e Constitutio. ne. Ponunt exemplum. suprà de leg. agna. successio. §. hoc etiam. Item C. de eman. libe. l. fi. Sed hoc reprobò: cum lege nō caueatur eis dari bono. poss. vnde habet.

N. A.

Carboniana possessio ius non tribuit.

& de inoffic. testa l. Papinianus. §. j. & aliz cum causa cognitione: vt ff. de bon. poss. l. iij. §. si causa. & ff. quis ordo in bonorum possessio. feruetur. l. ij. §. dies. & §. in bonorum.

¶ Cum igitur.

CASVS. Filius, vel pater defuncti Titij non postulauit bonorum possessionem per aliquot menses: quæro an eam idcirco amittat? Si annum vnum prætermiserit, neq; postularit, amittet. Quid, si agnatus, aut cognatus sit? Tunc si intra centum dies non postularit, similiter amittet, eique succedet is qui gradu proximo inuenietur, atq; ita deinceps. Cor. Vib.

¶ Not. quod nō debet præiudicari creditoribus differendo solutionē. Syl.

¶ 2 Plures. Quia decem, quarum sex remanserūt ordinariæ: vt suprā eodem §. aliam. vsque ad §. septima.

¶ b Disposuisset. Alio modo in edicto, quam de facto competit: vt diximus suprā eod. tit. §. vj.

N.A. ¶ Ad §. 7. Per ordinem disposuisses. Lege duodecim tabularum non erat successio in legitimis hæredibus, quia ea lex vocabat proximum agnatum, non eum qui proximo deficiente succedit. Sed Prætor, ne creditores moram facerent statuit, vt deficiente proximo, sequente ordo succederet. Vnde successorij edicti appellatio. Duo sunt, quæ additum ad illam successionem præbent: Tempus, & Repudiatio.

¶ c Differretur. Sic ff. de success. edict. l. j. j. respon.

¶ d Liberis naturalibus: & emancipatis & emancipatibus: vt ff. de succes-

for. edict. l. prima. §. fina.

¶ e Anni spatium &c. in honorē sanguinis: imò non videtur coarctandi, cum velut ad propria bona veniant vt ff. de success. edict. l. j. §. largius. & de libe. & post.

hu. l. in suis.

¶ Anni spatium. N.A. Quo spatio ex-
acto, excludun-
tur & ipsi, &
ipsorum hære-
des l. iij. C. qui
admit.
¶ f Accrescit. Partes enim nō
petentium ac-
crescunt peten-
tibus: vt C. quā.
non pe. par. pe.
acce. l. vnica.

¶ g Ex successo-
rio edicto. Hoc
intellige in co-
gnatis, sed in-
ter agnatos suc-
cessorium edi-
ctum locū non
habebat: sed ho-
die vtrumq; lo-
cū habet: vt su-
prā de legi. agn.
successo. §. pla-
cebat.

¶ h Pollicetur. scilicet Prætor.

¶ i Non esset. Exclusus tamen tāquam

filius admitti potest vt agnatus, & exclusus vt agnatus, admittitur vt cognatus: vt sibi succedere videatur: vt ff. de successorio edicto. l. j. sed videndum.

ADDITIO. Tu dic, quod simplex repudiatio, vel relata ad hæreditatem, concernit omne ius, & omnes vias succedendi, quando habet substitutum: secus si ad ius adeundi: quia ad illud tantum refertur, quod exprimitur: nisi esset adiecta causa generalis: putā quia hæreditas est dam-nosa, vel similis: nam ex tali ratione repudiatio ad vtrumque refertur secundum Ang. hic.

¶ 2 Repu

2 Repudiauerit. intra suum tempus.

h. Admittuntur. vt C. cod. l. fin.

¶ c Dies utiles. In quibus tria concurrere oportet, scilicet, quod iudici copia sit, item, actoris, item, rei: vt ff. de iur. & tēpor. p̄script. l. j. & ff. quis ordo in bon. poss. ser. l. j. in princ. §. dies.

¶ Primo repudiante bonorum possessionē, statim sequēti incipit cur-

ADDITIO.

Hoc verum in-
tellige de iure
antiquo. Item,
in illis bo. pos-
sess. quæ tribu-
unt ius, secus in a-
lils, vt est bon.
possess. quæ da-
tur gratia litis
agnoscendæ. Itē
Carboniana, &
quæ ventris no-
mine, de quibus
an tribuant ius
in poss. & an ho-
die procedat, &
in a. locat. bo.

in eis locu ha-
beat iste tex. vi-
de per Io. Fabr.
hic. Hodie au-
tem indistinctè
in omnibus bo-
no. posses. dies
dicuntur vtiles:
etiam si iudex
pro. arbitratu

pro tribunali
non sedeat: &
incipiunt cur-
rere à die scien-
tiæ: & currunt quādiu non dubitat, an
sibi cōpetat bon. poss. secundum. Ang.
¶ d. Principes. C. qui admit. ad bono.
poss. l. penult. & l. fin. .
¶ Dies viles dies sunt, quibus vti Præ-
tore licet, ad ius experiendum. Olim
fasti dicebantur. Continui sunt tam fa-
sti, quā nēfasti. Dies sessionum dice-
bantur, quibus Prætor iuri dicundi,
causa, pro tribunali conficiebat.

e Pro petēda. erat enim alia edictā-
lis, quæ ex edicto mortui Prætoris
cōpetebat. hanc non erat necesse peti:
vñ. de bon. poss. l. iij. §. sed & si nemo.
Alia decretalis, quæ à Præторе viuo
decernitur: & hoc olim solemniter:
hodie sufficit, quocunque modo dicat
se velle agnoscere, quæ iudicialis di-
ci potest: quia in iudicis præsentia

agnoscitur, ut hic. & C. qui admitt. ad bon. poss. l. pen. & fin. Item, nūquid hodie bonorum possessiones locum habent? Resp. sic: nam & eas proponere, quis potest: & cōtra tabulas necessaria

fessione dies vti-
 les. † singuli cōsi-
 derātur. Sed bene
 anteriores princi-
 pes ^d & huic cau-
 sę prouiderunt, ne
 quis pro petenda ^e
 bonorum posses-
 sione curet, sed
 quocūque modo †
 admitrentis * eam
 iudiciū, intra sta-
 tuta tamen * tem-
 pora, ostenderit ^f,
 plenū habeat ea-
 rum * beneficium.

est filio eman-
cipato, & præ-
terito. Item, vn-
de vir, & vxor
necessaria vide-
tur, & vt olim
aliæ non erant
necessariæ, sic
nec hodie: eis
tamen vti pos-
sumus. Alij cō-
trā, cum nouus
modus succedē-
di sit inuētus vt
in auth. de hæ-
r. ab intesta. per
totū. collat. ix.

ADDITIO.
Aemil. Ferre. ex
manuscriptis li-
bris ita legit,
Ne quis pro pe-
tenda bonorum
possessione cu-
ret, sed si quo-
cunque modo
admittendi eam
voluntatem de-
monstrarit, &
iudicium intra
statuta tamē tē-
pora ostenderit
plenariū (aliās
plenissimū) ha-
beat, &c. cuius
lectionis vesti-

TIT. XL.

DE ACQVI-
sitione per ar-
rogationem.

¶ Quamuis omnia
arrogati bona (his
déptis quæ capitis
deminutione per-
eunt) arrogatori
patri olim pleno

gia, sanè non parua deprehendimus in antiquo libro manuscripto, quem nobis Germanus Colladonius Iuriscons. doctiss. commodauit.

¶ Quocūque modo. Patet antiquo iure certum modum, id est, certas agendi formulas, & solemnias, in bonorū possessionibus impetrandis fuisse: vt certus modus fuisse dicitur in diuortiis d. j. ff. Vnde vir. & vx. Eas verò formulas Cōstantinus sustulit. l. pen. C. qui admit.

¶ Ostenderit. Corā quocunq; iudice.

DE ACQUISITIONE
per arrogationem.

¶ Quia bona, quæ nobis acquiruntur
tunc vniuersali, aut acquiruntur per ad-
ditionem hæreditatis, aut per bonorum
possessionem, aut per arrogationem, aut

* * * * *
tendi.

 $\alpha\beta\gamma$

* 6075.

Наглед
показ.
Ассур.

aut per adiectionem bon. causa liber-
tatum cōseruandarum. s. fin. suprà per
quas personas nobis acquir. ideo viso
suprà de hære. & honorum possessio.
sequitur videre de acquisitione per ar-
rogationē. Por-
cus.

E S T & alte-
rius. Totus
iste titulus
diuiditur in tres
partes. primò,
vnde fuit intro-
ducta acquisitio
per arrogatio-
nem. Secundò,
postea illud de-
clarat rā de iu-
re antiquo, quā
moderno : &
quid arrogato-
ri acquiratur.
Tertiò, an arro-
gator teneatur
ad debita arro-
gati. Secūda ibi,
ecce enim. Ter-
tia ibi, sed ex
diuerso.

N.A. Generis. Ter-
tius modus ac-
quirēdi res vni-
uersas; Primus, hæreditas ex lege xij.
Secūda, bonorum possessio ex edicto,
Prætoris, Tertius, adrogatio ex cō-
suetudine.

^a Successio. vt ff. pro soc. l. actione. s.
morte vnus. versic. societas.

N.A. Lege xij. tabularum. Duo postrema
verba superuacua sunt, & (vt opinor)
adulteria.

^b Consensu. scilicet, arrogantis, &
arrogati.

N.A. Consensu receptum. Id est, consue-
tutine, cui interpretatio, & auctoritas
prudētum causam dedit; cū statuis-
sent, eum qui se adrogandum dedit,
cum capite fortunas quoque suas in
alienam familiam transtulisse. l. penul.
ff. secund. tab. l. xv. De adopt. ff.

^c Omnes res. Et etiam filij, vt suprà
de adopt. s. illud.

^d Antea. id est iure veteri.

N.A. Pleno iure. Plena, & nuda proprie-
tas quæ dicatur, notauimus ad s. ult.
suprà de vsufr.

^e Per capitis diminutionem. scili-
cet, minimam, dando enim se in arro-
gationem minimam capitis deminu-
tionem patitur : vt suprà de cap. dimi-

nutio. s. minima.

^f Operarum. Hoc intellige de ope-
ris quæ à libertis debentur : & nō trans-
eunt ad hæredem extraneum : vt sunt
obsequiales, quæ in faciēdo consi-

stunt, scilicet, patri-

assurgere, & si-
milis : vt ff. de
oper. liber. l. li-
berti. Item, in
fabrilibus in-
certis : vt ff. de
oper. liber. l. si
operarum iudi-
cio. aliud si cō-
duxerit ille ar-
rogatus operas
alicuius. nā istæ
arrogatori quæ-
runtur.

^g Operarū. Ope. N.A.
rarum, sed offi-
cialium dunta-
taxat, quæ quia
incertæ perso-
næ functionibus
consistunt, fer-
re personæ mu-
tationem non
possunt; ac pro-
pterea capitis
minutione, in-

tereunt. l. vij. l. ix. de cap. minutio. fa-
briles verò, quia in artificio, & ope-
re, & labore corporis cōsistunt, à quo-
uis æquè perito præberi, ac proinde
æstimari possunt, capitis minutione
non perimuntur. Verum ad arrogato-
rem, atq; adeò ad quemuis extraneum
hæredem transire possunt. l. vj. ff. de
oper. libert.

^g Ius agnationis. Ius succedēdi, quod
quis per agnationē cōsequitur. & hoc
hodie est : vt infra eod. s. mortuo. [Hoc
tamen secundum Angelum non est ve-
rū : quia stante æquiparatione cogn-
tionis, & agnationis sublata agnatione
remanet cognatio, & ideo agnatus re-
tinet successionē patris naturalis. Syl.]
Item, ius petendæ bonorum possessio-
nis petit, si ante eam petitam arrogan-
dum se dederit : aliud si iam petiit : vt
ff. vnde lib. l. fin. & de contra tab. l. iij.
s. si emancipatus. Accurs.

ADDITIO. Ius tamen adeundi de
iure ciuili indistinctè retinet : & fortè
etiam inuitus adire cogi poterit ad in-
star naturalis.

^h Connumerarentur. Vt dictum est s. N. s.
ult. sup. de vsufr.

^a Cōn

¶ 2 Constitutio. C. de usufruc. l. 1. corruptionem. Accurf.

¶ b Nunc autē. Aduersatur ei. q. s. dixerat, omnes res acquirebantur arrogati.

¶ c Naturalium parentum. Vbi in ad-

uentitiis. tātū
usufruct⁹ qua-
ritur: vt Cod. de
bonis, quæ libe-
l. cum oportet.

N.A. **†** Adoptiuis. q. arrogatorib⁹ di-
ctū in s. sed ea
omnia. 13. s. de
her. quæ ab int.

¶ d Quæ extrin-
secus. id est, in
aduentitiis.

¶ e Aliæ perso-
næ. vt descēde-
tes ex filio arro-

*** Patri-**
bus.

*** feni-**
liis.

gato, vt C. com-
munia de suc-
cessio. l. fin. vbi
est constitutio,
de qua hic fit
mentio. Item, si
hic arrogat⁹ es-
set impubes, &
impubes dece-
deret, admittere-
rētur & alij ex
stipulatione, vt
ff. de ado. l. non
enim aliter. &
l. his verbis. & l.
hæc autem s. de
adoptio. s. cum
autem. Sed quid
in patre natura-
li, a quo hic ar-
rogatus erat e-
mācipatus? Re-
spon. Pla. cum
preferri arro-
ganti, sed hodie
fratres vtrinq;
cōiuncti vocā-
tur cū arrogan-
te: vt in authen.
de hered. ab in-
test. s. cōsequēs.
collatio. ix.

¶ Aliæ persone.

Vt liberi & fra-

tres. l. vlt. C. cō-

mu. de succes.

¶ Nō possunt.

Vt in aduenti-

tiis. profectitia

Arroga-

to qua

persone

succede-

re debet.

buit constitutio¹.

Nunc autem^b nos

eandem adquisi-

tionem quæ per

arrogationem fie-

bat, coarctauimus

ad similitudinem

naturalium paren-

tum^c. Nihil enim

aliud, nisi tantum-

modo usufructus,

tam naturalibus

parentibus^{*quam}

adoptiuis[†] per fi-

lios familiās^{*} ad-

quiritur in iis re-

bus, quæ extrin-

secus^d filiis ob-

ueniunt^c, domi-

niō eis integro ser-

uato.

¶ Arrogati filij in

arrogatione vita

functi successio ad

arrogatorem per-

tinet: nisi super-

sint, qui ei præfe-

rantur. Item pro

debitis ante arro-

gationem contra-

ctis, non tenetur

arrogator.

¶ Mortuo autem

filio arrogato in a-

doptiua familia,

etiam dominium

rerum^{*} eius ad ar-

rogatorē pertran-

sit: nisi supersint a-

liæ personæ^c†, quæ

ex constitutione

nostra patrem in

enim sibi non auferuntur.

Ipso iure. Quia obligationes iure ci-
uili institutæ, contrariis ciuilibus mo-
dis, eodē iure institutis, veluti capitis
minutione perimuntur. Nam adrogat⁹

iis, quæ acquiri

non possunt^f, an-

tecedant^{*}.

¶ Arrogator non

tenetur nomine, p-

prio ad debita ar-

rogati prius cōtra-

cta, sed nomine fi-

lij tenetur. Aret.

¶ Sed ex diuerso

pro eo quod is de-

buit, qui se in ado-

ptionē dedit, ipso

quidem iure arro-

gator nō tenetur,

sed nomine filij[†]

conuenitur^g, & si

noluerit eū defen-

dere, permittitur

creditoribus per

cōpetētes nostros

magistratus bona,

quæ eius cum usu-

fructu futura fuis-

sent, si se alieno iu-

ri non subiecisset,

possidere: & legi-

timo modo ea di-

sponere.

persona, per ca-

pitis minutio-

nem, perempta

figitur. l. iij. de

cap. dem. ff. & l.

27. ff. de adim.

lega.

† Nomine filij

conuenitur. Pre-

tor peremptam

quidem actio-

nem aduersus

adrogatorem

ipsum restituit.

l. ij. s. j. ff. de ca.

minut. Sed quia

propter inopiā

iuris futura es-

set, vt credito-

ribus non satisf-

fieret, si eū ad-

rogatur, quasi

procurator nō

defenda, mittū-

tur creditores

in eius honorū

possessionē, ex

ediō, de reb.

auct. iud. possi.

¶ g Conuenitur.

De facto, nam

non tenetur de

iure: sed de iis,

quæ contraxit postq;

fuit arrogatus

tenetur de pecu-

lio: vt ff. de pe-

culio legato. in

arrogatorē. & si

tunc nō defen-

dat pater, in bo-

nis ipsius patris

fit missio, vt ff.

quib⁹ ex causis

in possessio. ex-

tur. l. Fulcinius.

s. si quis. Acc.

DE EO CUI

libertatis causa

bona addi-

cuntur.

¶ Si hereditas il-

lius, qui libertates

reliquit, nō adea-

tur, potest ille cui

libertas est relicta,

supra visum

est de acquisi-

ff

^{* antea}
dunt ex
r.

N.A.

^{* conue-}
nietur

eione, quæ fit per arrogationem, & sic
etulo vniuersali. virum, quia est alia,
quæ fit per additionem honorum li-
bertatum conferuandarum causa. s. si
supra per quas perso. nob. acquiritur.
ideo subdit de
eo cui liberta-
tis causa bona
addicuntur. Por.

Ccessit. To

Aus iste ti-
tul. diuidi-

tur in quatuor
partes. Primò,

ponit acquisi-

tionē causa li-

bertatis confer-

uandæ. Secūdo,

illud per rescri-

ptū diui Marci

probat. Tertio,

verba dicti res-

scripti interpre-

tatur. Quarto, il-

lud supplet. Se-

cunda ibi, & ita

diui. Tertia ibi,

Hoc rescripto.

Quarta ibi, Sed

et multas. Acc.

a Nouus ca-

sus successio-

nis. Et est hic quar-

tus succedendi

modus: vt supra

per quas perso.

nob. acquiri. s.

fin. Accur.

b Ex constitu-

tione. Cuius ver-

ba sunt. l. eo. s. si

Virginio.

c Acceperunt. destinatione.

d Libertatem acceperunt. Addendum

fuit in textu: aut quamuis alius, siue

libertus, siue extraneus. l. 50. de manu-

miss. testa. qualem hunc Pompilium

Ruffum fuisse, ex duobus nominibus

intelligitur.

e In testamento. Idem priuilegium

datur cuilibet petenti bona hac con-

templatione: vt Cod. de testam. ma. l. si.

Accur.

ADDITIO. Et is præfertur, qui

præuenit. vt ibi, in d. l. fin. s. sancimus.

f Non aditur. scilicet ab hærede.

g Ex quo non aditur. Ac proinde ir-

rito testamento facto. d. l. 50. de manu-

miss. testa.

h Hæreditas. Quomodo ergo valet,

quod in eo relictum est: vt supra de

vel alius petere si-
bi addici bona de-
functi, & satisfacere
creditoribus: &
erit tanquam suc-
cessor defuncti: &
serui, quibus li-
bertas directò, vel
per fideicommissum
est relicta, erunt
liberi, etiam si bo-
na forent à fisco
occupata.

Accedit nouus
casus succel-
sionis. ex consti-
tutione^b diui Mar-
ci. Nam si ij, qui
libertatem acce-
perunt^c t à domi-
no in testamen-
to^d, ex quo non
aditur^e t hæredi-
tas^f, velint bona
sibi addici t liber-
tatum conferuan-
darum causa, au-

diuntur. Et ita diui
Marci rescripto ad
Pompilium* Ruf-
fum cōtinetur: ver-
ba rescripti fita se
habent: Si* Vergi-
nio Valēti, qui te-
stamēto suo liber-
tatem quibusdam
adscriptis, nemine
successore ab inte-
stato existēte, in ea
causa bona eius*

esse cœperunt, vt

venire debeant:

is, cuius de ea re

notio est aditus,

rationem deside-

rii tui habebit: vt

libertatum tam ea

rum, quæ directòt,

quàm earum, quæ

per speciem* fi-

deicommissi reli-

ctæ sunt, tuendarū

gratia addicantur

tibi: si idoneè^h cre-

ponit, dominium facit: Prætor ex con-

stitutione addicit.

Verba rescripti. Deesse tamen supe-

riorem clausulam apparet ex d. l. 50.

de manumiss. testam.

Venire. id est vendi.

Venire debeat. Venire, vt creditori-

bus satisfiat.

h Idoneè. Fideiussoribus, vel pi-

gnoribus, vel fide habita: vt ff. de

fideicommissa libertat. lege tertia. s.

addici.

Et sic dictio cautio, quæ sui natura

importat auidam cautionem propter

adiectum verbum idoneè, exigit fide-

iussores, vel pignora: & ita communi-

ter interpretatur: paritur tamen plu-

res exceptiones, de quibus latè per

Ias. in l. sancimus. Cod. de verb. sign.

Syluester.

fideicom. l. eam, quam? Resp. hic spe-

cialē est.

Bona addici. hac formula: Postula-

bar aliquis in iure ad tribunal eius, cu-

ius ea de re notio erat. Quando factum

erat destituto.

l. Titij testamē-

to, vt libertates

eo testamento

relicta, euane-

scerent, vt cau-

tione credito-

ribus præstita,

de solido iis

soluēdo, ea bo-

na sibi libertatū

conferuandarū

causa addice-

tur. Magistrat-

us ita decreto

comprehende-

bat: Si omnia

ex constitutio-

ne Diui Marci

facta sunt, tibi

addico. l. iij. s.

addico. ff. de fi-

deicom. liber.

An igitur Præ-

tor, dominum

illum addicen-

do faciebat? Nā

Prætor domi-

nium non fa-

cit. s. ij. supr. de

bonor. posses.

Principis con-

stitutio, secun-

dum quam de-

cretum inter-

ponit, dominium facit: Prætor ex con-

stitutione addicit.

Verba rescripti. Deesse tamen supe-

riorem clausulam apparet ex d. l. 50.

de manumiss. testam.

Venire. id est vendi.

Venire debeat. Venire, vt creditori-

bus satisfiat.

h Idoneè. Fideiussoribus, vel pi-

gnoribus, vel fide habita: vt ff. de

fideicommissa libertat. lege tertia. s.

addici.

Et sic dictio cautio, quæ sui natura

importat auidam cautionem propter

adiectum verbum idoneè, exigit fide-

iussores, vel pignora: & ita communi-

ter interpretatur: paritur tamen plu-

res exceptiones, de quibus latè per

Ias. in l. sancimus. Cod. de verb. sign.

Syluester.

N.A.

* Popli-
lium

* An.
Aug. ff.
8.3. c. 8.

* dist.

N.A.

N.A.

N.A.

a Cre

¶ 2 Creditoribus. Vel omnibus, vel vni nomine omnium: vt ff. de fideicom. libe. l. iij. §. addici. vers. creditoribus.

N.A. ¶ Hæres. Qui hæreditatem repudiavit.

¶ b Adita esset. Nota mirabile, quod ex hac pactione serui sunt liberi: vt Orcini: vt hic. & ff. de fideic. libe. l. iij. §. ij. qui ad. Qui sint Orcini: & vnde dicantur, dictum est supra de singul. reb. per fideic. reli. §. pen.

N.A. ¶ Directio. De directa, & fideicommissaria libertate, notauimus in §. qui autem. §. de singul. reb. per fid. reli.

¶ c Tui liberti fiant. Subaudi, hoc tibi concedimus. sed operas neque Orcinis, neque ab eo manumissis imponet: vt ff. de oper. libe. l. si quis hac lege. ¶ d Nam huic. Subaudi concedimus.

¶ e Consentiat. Alias in seruitute remaneat, & quem noluit habere patronum, habebunt dominum. C. de manumiss. testam. l. si. §. iij. **ADDITIO.** Vide quod not. in dicta l. final. quia quod dicitur hic, obtinet, vbi extraneus petit addici. Secus si sit

aliquis de illis, cui sit relicta libertas: quoniam etiam potest petere, dissentientibus aliis. Ang.

N.A. ¶ Si consentiant. Patet in hac descriptione deesse clausulam, quæ de seruis

nominatim constituat.

¶ f Accommodamus. ff. de fideicommissa. lib. l. iij. §. ij. qui.

¶ Bona agnoscere. Tanquam vacatia, N.A. d. l. 50. de manumiss. testam. Vacantia

bona sunt defuncti, cui hæres non extitit. l. j. Cod. de bon. vac.

¶ g Attendunt. Vt procuratores nostri.

¶ h Preferendam. Hoc est, quia competit libertates. Accursius.

¶ i Cogenda. i. accipienda per fiscum.

¶ k Adita esset. Olim prius fiscus admittebatur bonis non aditis ab alio, & etiam aditis: dum modo essent bona soluendo: alias aditio ab alio facta valebat, vt ff. de fideicommiss. lib. l. iij. §. pen. hodie indistincte admittitur: vt C. de test. manum. l. finali. §. penultimo.

¶ l Vaneant. id est, vendantur.

¶ Ad §. 2. Possideantur, & vaneant. Quod esset ignominiosum defuncti memorie, dictum est §. ad §. j. quando & quibus ex caus.

¶ Defector. Praetor in absentis bonorum posses. non mittit, nisi eius qui arbitrio boni viri, non de

fenditur. l. 7. §. i. ff. quibus ex causis.

¶ Codicillis. Nam qui intestatus decedit, legare tamen per codicillos potest. §. 2. supra de codicil.

¶ Dederit. Per fideicommissum.

ff. 2

N.A.

N.A. † Favor consti-
 * abess. tutionis. Favor
 libertatis hanc
 sententiam con-
 tra expressa cō-
 stitutiōis verba
 efflagitat. l. 4. §.
 * refra. r. ff. de fideico.
 3ue. liberta.
 * deco. † a Eam liber-
 dat. tatem. Accur.

† b Successor.
 Nunquid ex te-
 * abess. stamēto, vel ab
 intestato erit i-
 ste hāres? Re-
 spond. neutrum
 dici potest. Dic
 ergo hunc an
 malū successo-
 rem esse: sicut
 * sit. illum qui succe-
 dit hāredi non
 impleri defun-
 cti volūtatē,
 vt in authē. de
 hā. & Fal. §. in
 omnibus. & iu-
 ra sepulchrorū
 habet, vt bono-
 rum possessor.
 vt ff. de fideic.
 lib. l. iij. §. is au-
 tem, cul.

† c Neminem.
 Heredem ab in-
 testato.

ADDITIO.
 Puta quia re-
 pudiauit, vel la-
 psum est termi-
 nus præfixus ad
 instantiam pe-
 tentis bona sibi
 addici. Sed si so-
 lum ad instan-
 tiam creditorū
 fuisset præfixus,
 haberetur pro
 hārede. Ange-
 lus.

N.A. † Restitui po-
 test. Veluti, quia
 minor xxv. an-
 nis.

N.A. † An quamuis.
 Et tādū incertū
 sit, an ne-
 * qua. mo ab intestato
 hāres existat. d.

ta sit ab intestato
 hāreditas, an * fa-
 uor cōstitutionis †
 debeat locum ha-
 bere? Certē si inte-
 status * decesserit
 & codicillis dede-
 rit libertatē, com-
 petere eam a nemi-
 ni dubium est, tūc
 enim * cōstitutioni
 locum esse verba
 ostendūt, cū ne-
 mo successor b ab
 intestato existat.
 Ergo quandiu in-
 certum erit * vtrū
 existat, an nō, ces-
 sabit cōstitutio. Si
 verō certū esse coe-
 perit neminē exi-
 stere: tunc erit cō-
 stitutiōi locus.

† **Licet ille, qui re-
 pudiauerit hēredi-
 tatē possit in inte-
 grū restitui, & ite-
 rū adire: tamē ad-
 dictio semel facta,
 & libertates non
 reuocantur.**

† Si is, qui in inte-
 grum restitui po-
 test abstinerit hē-
 reditate, an * quam-
 nis † potest in inte-
 grū restitui, possit
 admitti constitu-
 tio, & bonorū ad-
 dictio fieri? Quid
 ergo, si post addi-
 tiōē libertatum
 cōseruandarū cau-
 sa factā, in integrū
 sit restitutus? vtiq;
 non erit dicendū,
 reuocari liberta-
 tes: quia * semel
 competierunt †.

† **Si libertates da-
 te fuerint inter vi-
 uos, datur additio
 bonorū: sed reuo-
 catur in dubium,
 an datae fuerint in
 fraudem credito-
 rum. Aretinus.**

† Hæc constitutio
 libertatū tuēdarū
 causa introducta
 est. Ergo si liberta-
 tes nullæ sunt da-
 te: cessat hæc con-
 stitutio. Quid ergo
 si viuus dederit li-
 bertates, vel mor-
 tis causa, & ne de
 hoc quærat, v-
 trum in fraudē cre-
 ditorum, an nō fa-
 ctū sit, idcirco ve-
 lint sibi addici bo-
 na, an audiendi
 sint? Et magis est:
 vt audiri debeant,
 & si deficiāt † ver-
 ba constitutionis.
 † **Supplet rescri-
 ptū D. Marci. Are.**

† Sed cū multas
 diuisiones eiusmo-
 di cōstitutioni de-
 esse perspeximus,
 lata est à nobis ple-
 nissima constitu-
 tio †, in quā multæ
 species & collatæ
 sūt, quibus ius hu-
 iusmodi successio-
 nis plenissimū est
 effectum, quas ex
 ipsius lectione cō-
 stitutiōis potest
 quis cognoscere.

**TIT. XIII.
 DE SVCCES-
 sionibus sublati**

l. quarta. §. pri-
 mo. de fide. li-
 bert.

† Semel com-
 petierunt fauor
 libertatis, vt
 causa ipsius se-
 mel probata, nō
 retractatur. §. 3.
 in fin. §. qui &
 quib. ex caus.

† Ad §. Hæc cō-
 stitutio. Et si de-
 ficiāt. Quia no-
 minatim de te-
 stamento scri-
 pta sunt, fauor
 libertatis, con-
 tra iuris rigore
 interpretationē
 admittit. l. ge-
 neraliter. §. 4. §.
 si quis. ff. de fi-
 de. libert.

† d Diuisiones.
 id est, casus.

† e Constitutio.
 C. de testamen-
 to manumiss. l.
 fin.

† Constitutio. N.A.
 lege vltima. C.
 de testament.
 manumiss.

† f Species. id
 est, casus.

**DE SVCCES-
 sionibus,
 &c.**

† Suprà visum
 est de multi-
 plici specie suc-
 cessionum: sed
 quia sunt quæ-
 dam, quæ hodie
 sunt sub-
 latæ, vt est il-
 la, quæ fiebat
 per bonorum
 traditionem,
 vel senatuscon-
 sultum Clau-
 dianum, id-
 eo subdit de
 successionibus
 sublati. Por-
 cius.

Erant

Erant ante prædictam. Totus iste titulus diuiditur in duas partes. Primò, tollit venditiones & successiones, quæ ex eis fiebant. Secundò, quæ fiebant ex Senatusconsulto Claudio. Secunda ibi, erat.

¶ a Emptio. id est, venditio: vt sequitur. sic & ff. de actione empt. l. veteres. is vs.

ADDITIO. Quod facit vt penale dispositum in vno, puta vendente, habeat locum etiam in emente, cum sint correlatiua.

N.A. ¶ Bonorum emptio. Olim cum debitor absens, non defendebatur, creditores à Prætoribus bonorum possessionem eius postulabant. Præter quos bonorum possessionem dabat, ad dies triginta tantum, vt eam custodiret. Post iterum à Prætoribus postulabant, vt magistrum ad bonorum possessionem creare liceret. Ad extremum postulabant, vt sibi auctionem facere liceret: ac tunc lex bonis vendendis prescribatur, quibus, scilicet conditionibus bona venderentur: hoc est, quod parte creditorum cum bonorum emptione decederent: veluti septima, vel octaua. Ac tum bona, iuraque omnia per vniuersitatem, illi bonorum emptori, pleno iure acquirebantur, vt diximus ad l. properandum. xj. s. j. C. de iudic.

¶ b Ambages. nā proponebat creditor actionem: & si cadebat à syllaba, cadebat à causa. Si verò non cadebat, bona debitoris absentis vendebant sua auctoritate: quod hodie non est: vt hic, & C. de formul. & impe. l. j. & ij.

quæ fiebat per bonorum venditiones, & ex senatusconsulto Claudio.

¶ **Successio facta per venditionem bonorum debitoris, est hodie sublata. Aret.**

Erant ante prædictam successionem olim, & alia per vniuersitatem successiones: qualis fuerat bonorum emptio^a ¶ quæ de bonis debitoris vendendis, permultas ambages^b ¶ fuerat introducta, & tunc locum habebat, quādo iudicia ordinaria^c in usu fuerāt. Sed cū extraordinariis ¶ iudicis posteritas vsa est, ideo cum ipsis ordinariis iudiciis c-

¶ c Ambages. Ambages, vt ternas illas ad Prætores aditiones, & tria eiusdem decreta.

¶ d Ordinaria. id est, solennia.

¶ Extraordinariis. Quibus, solo iudicis N.A.

tiam bonorum venditiones expiraerunt^d: & tantummodo creditoribus datur officio iudicis bona^e, posidere, & (prout utile eis visum est^f), ea disponere: quod ex latioribus Digestorum libris^f perfectius apparebit.

¶ **Successio, quæ fiebat per senatusconsultum Claudianum, est hodie soluta. Aret.**

¶ Erat & ex senatusconsulto Claudio miserabilis ¶ per vniuersitatem acquisitio: cū libera mulier serui amore bacchata^g ipsam libertatem per senatusconsultum amitte-

penult. Cod. de procurat.

¶ g Libris. Vt ff. quibus ex caus. in poss. eat. per totum. & de bon. aucto. iud. poss. per totum.

¶ Miserabilis. Miserabile est viuo successorem, & quidem heredem esse. Quod M. Tullius dixit. Viuo videlicet.

¶ h Bacchata. i. capta, vel decepta. vt enim viuo quis capitur, vel Baccho: ita & amore. Item seruire amoris nihil vehementius inuenitur: vt in authent. quibus mod. natur. effici. legi. s. illud. versic. nouimus.

ADDITIO. Et maximè in iuuenibus. Vnde versus: Militat in teneris annis amor hospes amens.

ff 3

officio creditoribus hereditariis succurritur, vt bona vniuersa vendatur. l. 6. l. 9. Cod. de bon. auct. iud. pos.

¶ e Expirauerunt. id est, recesserunt.

¶ f Bona. scilicet omnia: vt ff. quibus ex caus. in poss. ea. l. j. sed hodie promensura debiti declarari: vt in auth. de exhib. & intro. re. s. si verò semel.

ADDITIO. Dic hoc verum, quando agitur personali: secus si agatur etiam hodie reali vel hypothecaria: quia iura antiqua remanent incorrecta: & sic fit missio in solidum in possessione. vt not. gloss. in verb. prosequitur in auth. & qui. C. de bon. auct. iud. poss. & in l. iij. in gl.

N.A.

N.A.

liber
et non
liber
autem
autem

Atque in canicie ridiculosa Venus.
Facit c. cum in iuuentute. extra, de
presump.

N.A. † Libertate amittebat. Ac per hoc ma-
xima capitis deminutione adicieba-
tur. Vlpianus. l.

E. II.

† a Substantiam.
Si coniungebat
se alieno ser-
uo, & contra do-
mini nuntiatione-
nem: vt Cod. ad
senatusconsult.
Claud. l. vnica.

N.A.

† Nostri temporibus. Quib?
constituer, vt do-
minus qui non
in seruum suum
animaduerte-
ret, & eum a mul-
lieris consue-
tudine renoca-
rit, arbitrio iu-
dicis daretur.
l. j. Co. de sena-
tus. Claudia.

bat, & cum liber-
tate substantiam a:
quod indignum no-
stris temporibus
esse existimantes,
& a nostra ciuita-
te deleri, & non
inseri nostris Di-
gestis concessimus.

TITV. XIII.

DE OBLI- gationi- bus.

† Tertiam iuris
ciuilis partem ex-

DE OBLIGATIONIBVS.

† Accursius sic continuat istum tit. Di-
ctum est supra de personis. lib. j. de re-
bus in secundo, & tertio vsque huc.
Nunc de actionibus debet dicere: vt
§. de iur. natu. §. fin. sed quia obligatio
mater est actionis: vt ff. de procur. l. li-
cet. §. ea obligatio. ideo praemittitur
de obligationibus: & ideo dicit hic,
Nunc transeamus ad, &c. Accurs.

Obliga-
tionum:
quodam
est ciui-
lis titu-
s, quodam
ciuilis
& natu-
ralis si-
mul.

Nunc transeamus, &c. Totus iste
tit. diuiditur in quatuor partes.
Primo, ponit definitionem obliga-
tionis. Secundo, ponit vnā diuisionem
obligationis. Tercio, ponit secundam
diuisionem. Quarto, illam diuisionem
in aliam subdiuidit. Secunda ibi, O-
mnium autem. Tertia ibi, Sequens.
Quarta ibi, Prius est.

CASVS. Quoniam de personis pri-
mum dixisti, deinde de rebus, nunc con-
sequens est, vt de actionibus nobis ex-
plices. Sed quoniam actiones partim
ex dominio rerum, partim ex obliga-
tionibus nascuntur, melius erit pri-
mum de obligationibus dicere: quan-
doquidem de rerum dominio satis ex-
plicatum est. Quid ergo est Obliga-
tio? Exemplo planius intelliges, Ti-

tius filium institutum heredem iussit
dare Mauro centum. Lex porro xij.
Tabula. iubet heredem soluere lega-
tariis, quae legata sunt. Obligat ergo
lex heredem Mauro, vt quasi hostem

positurus, de ob-
ligationibus, vn-
de actiones seu ex
matre oriuntur, ti-
tulum generalem,
atque deinceps, ea-
rum species pra-
ponit: quo degu-
statis obligati-
bus: naturas actio-
num maturius af-
sequamur.

Nunc trans-
eamus ad
obligationes. Ob-
ligatio b est iu-

re quis dicitur vincetus. Item, quod ad-
stringit ex virtute sibi a iure ciuili
tributa. Item, quod obligationes aut
ciuiles sunt, aut praetoriae: & quae ciui-
les sint, & quae praetoriae. Item, quod
sunt ex contractu, vel quasi: delicto,
vel quasi: & illae, quae ex contractu sunt,
contrahuntur aut re, aut verbis, aut li-
teris, aut consensu. Syluest.

b Obligatio. Videtur quod nulla ob-
ligatio definiatur. nam ciuili sola
non habet effectum exigendi: vt patet
in obligatione literarum ante bien-
nium: vt infra de lite. oblig. [Hae
opinio communis est, quamvis Vl-
tramontani velint nec naturalem, nec
ciuilem natam: de quo in lege, tum
quis. Codice de iur. & fact. ign. Syl-
uester.] Item patet in omni obligatio-
ne ciuili & naturali simul. nam si pa-
ctum fieret de non petendo, tolli-
tur naturalis, & remanet ciuili: vt
ff. de sol. l. Stichum, aut Pamphilum.
§. naturalis, & tamen non habet effe-
ctum istum, vt j. de except. §. praeter-
ea. Item, nec naturalis: quia nec per
eam fit actio, licet impediatur repe-
titio, vt ff. de donat. l. hoc iure. §. fina.
& ff. de condi. inde. l. iudex. & lege,
Iulianus. Sed dic, quod simul utraq;
hic definitur. Item, si bona est defini-
tio: ergo conuertitur cum suo definito.

Defini-
tio bona
conuer-
titur cu
suo defi-
nito.

Vbi

vbicunque ergo est iuris vinculum, ibi est obligatio: & è contra, vbi non est tale iuris vinculum, non est obligatio: ergo nec fideiussor adhiberi potest, vt ff. de verb. oblig. l. j. s. ij. incipit, si quis ita. in fi.

quod est falsu: quia naturali obligationi accedit, vt i. de fide-

ris vinculū^a †quo necessitate^b †ad-

iussor. in prin. Sed dicas, qd hic est deceptio. nam si dicas non est obligatio, s. ciuili & naturalis, vera est. si dicas obligatio, scilicet nulla, etiam naturalis, falsa est. & sic vis est in dictione, obligatio. vbicunque enim dico, quod naturali obligatione quis tenetur, intelligo de iure gentium: quia conuenit is omnibus & omnibus.

Adde, qd hæc opinio communis est: contra quā disputando tenet Fortun. in l. si vnus. §. pactus. ff. de pact. vbi tenet, quod hic sola ciuili definitur.

¶ a Iuris vinculum. Id est, ius vinciens: & sic est res incorporalis, vt §. de re. cor. & incor. in fi. vt enim boues funibus visualiter ligantur, sic homines verbis ligantur intellectualiter: vt ff. de verb. sign. l. rei. §. j.

ADDITIO. Iuxta illud, Verba ligant homines, taurorum cornua fines. Cornu bos capitur, voce ligatur homo.

¶ Iuris vinculum. Sic vinculum iuris pro efficaci obligatione. §. i. §. de fidel. com. hære. Sic ciuile, & naturale vinculum, pro ciuili & naturali obligatione. l. 99. ff. de cond. indeb. & vinculum naturalis æquitatis. l. 97. §. naturalis. ff. de solutio.

¶ b Necessitate. Tunc enim verè debitor est, cum necesse habet soluere: vt ff. de verb. sign. l. debitor & ita secundum hoc nulla obligatio: cui opponitur exceptio, definitur hic: quod verum est, si opponatur exceptio, ideo quia desit esse vinculum naturale, vel ciuile. Nam quedam exceptiones proponuntur, etiam quando vtrunq; vinculum adest: vt Macedoniam & Velleianam. [Rationem assignat Bart. in l. j. versic. antequam vadam. ff. de condit. indeb. Syl.] Sunt enim effectualis obligationis duæ radices: vna naturalis, s. quæ consensu nascitur, quæ inter omnes fieri potest, etiā inter seruos, & hæc naturalis dicitur, vt ff. de pac. l. j. §. adeo. hæc radix contrario consensu tollitur, vt ff. de sol. l. Stichus. §. naturalis. quia nil tā naturale, &c. vt ff. de re. iur. l. nihil tam. sed hæc naturalis vim

nō habet exigendi: impedit tamen solutionem repetitionem, vt ff. de fideiuss. l. fideiussor. §. fideiussor. Huic quandoq; accedit ciuili etiam radix, quæ illi naturali faciem dat, vel formam, vel vestem,

vt possint parere actionem Et hæc ciuili tollitur contrario ciuili actu, non

stringimur alicuius rei solvendæ

naturali, vt per acceptilationem, vt j. quib. mod. tol. obl. §. item per acceptilationem. Item per sententiā, remanere naturali: sed hoc non est ipso iure, sed per exceptionem: vt ff. de cond. inde. l. Iulianus. sententia enim est de iure ciuili, cum omnia iudicia sint de iure ciuili: vt diximus §. de iur. na. §. ius autem. in gl. vt sunt. &c. per l. ff. de ori. iur. l. ij. §. his legibus laus. vers. hæc disputatio. Hæc glos. communiter approbatur, quicquid voluerit gl. in l. j. ff. de condiction. indebi. Syl. j. Et hæc ciuili non adhæret seruis, cum nil sint inspecto iure ciuili: vt ff. de reg. iur. l. seruituræ. & l. quod attinet. Item, filio contra patrem, vel econtra non nascitur: vt ff. de condi. inde. l. fratre, cum inter eos nō possit esse iudicium: vt ff. de iud. l. lis iure ciuili impediens, ratione patriæ potestatis: vt §. de potest. §. ius autem. Accur.

¶ Adde, quod vera ratio est: quia inspecto iure ciuili filius est eadem persona cum patre, & è contrario: & ideo actio & passio in eodem subiecto non cadit: quia talis vnitas non est considerata secundum ius gentium. Hoc autem verum de iure antiquo, exceptis castrensibus, vel quasi, & hodie aduentitiis: de quibus videnda essent, quæ ponit Bart. in l. si quis pro eod. §. item si filius. ff. de fideiuss. Syl.

ADDITIO. Hodie tamen in aduentitiis fortè nascitur ciuili obligatio, quamuis durante patriæ potestate contra eum non exerceatur. Ang.

¶ Necessitate. Sic, vt hic in l. 13. C. de contrah. empr. Nullam esse obligationem, quæ contrahentes necessitate non adstringat.

¶ c Rei. Vel etiam facti: quia verbum rei, generale est: vt ff. si cer. pet. l. j. in fi. & ff. de ver. sign. l. rei.

ADDITIO. Not. appellatione rei factum contineri. ex quo dixerunt aliqui, quod si statuto caneatur, quod pro quacunque repetita solvatur solidus pro libra, quod habebit locum in facto petito: quod verum limitat

hic Bald. quando tale factum peritum erat æstimabile, vt librum scribi, domum ædificari, & fossam fodi. Si autem esset inæstimabile, vt facere vxorem consentire, tunc nihil esset soluendum, quia verba statui debent intelligi in casu possibili: hoc est, quo res æstimari possit. l. non solum. ff. de actio. & obligatio. & l. si ideo. Co. de iis quib. vt indig. & ad Sylla. Christoph.

¶ a Secundum.

Istud secundum potest referri ad totam definitionem: q. d. obligatio sic definitur secundum iura Romana, id est, secundum leges, & sic civilis, & naturalis hic simul definitur. [Adde, quod hæc expositio est bona: quia est vltima differentia perficiens definitionem, que respicit causam formalem, & excludit illud iuris vinculum, quo quis adstringitur alicuius soluendæ rei, non secundum nostræ ciuitatis iura, quæ verba important, vt vinculum obligationis, licet habeat naturalem causam velut primam materiam & præexistentem: tamen formaliter causetur secundum nostræ ciuitatis iura, & ita vt civilis obligatio iuncta naturali, tanquã causa formalis materiali, & in eis foemine, efficiat vñiculum necessitatis adstringens, secundum nostræ ciuitatis iura: vnde tenetur seruus domino operari, & tamen non est hæc obligatio, sed vinculum iuris gentium, quod ius civile recipit: nihil tamen ei adiungit, aut tribuit formale. Syl.] Vel dic. quod refertur tantum ad principium. s. iuris vinculum. Et quod dicit, quo astringimur. s. quandoque est civilis, & naturalis. quandoque non: vt quando est naturalis sola, vel civilis sola. & secundum hoc quælibet definitur hic: non etiam naturalis, vel civilis sola. Vel dic. quod ponitur remotione hæc dictio, secundum. q. d. illa obligatio est iuris vinculum, quæ est secundum ius, non contra ius. ff. de verb. obl. l. generaliter. & l. veluti. & secundum hoc refertur ad primum. Vel dic. quod refertur tantum ad illam definitionem, soluendæ nam secundum ius sunt acienda solutiones, vt res æquæ bona sol-

secundum nostre ciuitatis iura.

¶ **Ponit primam diuisionem obligationum: quod aliquæ sunt civiles, aliquæ prætoriz.**

¶ **Omnium autem**

uatur: vt ff. si cert. petita. l. cum quid. & ff. commo. l. iij. §. si reddita. Item, congruo loco, & tempore: vt ff. de solu. l. si soluturus. Itē, de euictione promittit debet: alias non videtur soluere: vt ff. de verb. obl. l. iulian. §. qui fundum. & ff. de condi. cau. da. l. fin. & de euict. l. ij. Itē, per cōpetentes actiones & iudices fiat solutio, aliter non valet fecteria, nec solutio fieri debet: vt Cod. si à non cōpe. iud. l. fin.

¶ **Ciuitatis iura.** Quibus nō expōnimus conuentionibus efficaces obligationes nascuntur: veluti ex pactis audis. l. si tibi. 27. C. de loc. & conduc.

¶ **Omnium autē. T H E M A** Quoniam de definitione dixisti, volo audire diuisionē. Vinculū, inquit, illud iuris est aut civilis, aut prætorij. Nā aut à iure civili primū inuentū est, veluti verborū & literarū obligatio: aut quā à iure gentium inuentum esset, vt emptio, & venditio, postea confirmatum est à iure civili. Aut Prætores vinculum illud sua iurisdictione cōstituerūt, supplettes, vel emendantes ius civile, quale est vinculum obligationis furti. Cor Vib.

¶ **b Summa. i. prima: vel summa, i. breuis. sic §. de iur. perso. in prin. est enim quandoque maior: vt j. eod. §. fin.**

¶ **c Diuisio.** Diuisio est innumerabilis materiæ breuis cōpositio, & diuisio ad multa facit, vt diximus in proce. §. pe-

¶ **Tu rectius dic, q. diuisio est alicuius totius vniuersalis aut integralis sufficiens & distincta partiū assignatio. Syl.**

¶ **Aut prætoriz.** Naturales prætermittit, quæ necessitatis vinculum non habent. d. §. naturales legis. 95. de solutio.

¶ **d Legib.** Vt legis Aquilæ obligatio: vt j. de l. Aquil. in prin. Itē, de pauperie per legē xij. Tab. ff. si qua. pau. sec. dic. l. j. primo resp. Item, furti nec manifesti. vt j. de noxa. §. sunt autē. Secus autem est de furto manifestio: quia illa obligatio est prætoriz: vt j. de perpe. & tempo. act. §. furti quoque.

¶ **Iure civili.** A Iure cōsultis, qui ex certis iurisdictionū cōtractib. efficaces nasci obligationes voluerūt, quorū alij nomē habent, alij non habent. l. 7. de par. D.

¶ **e Iure civili comprobata.** Vt sunt obli

obligationes iure gentium inuentæ: vt s. de iure natu. s. ius autem. quæ à iure ciuili sunt comprobata: vt ff. de iusti. & iure. l. ius ciuile.

¶ a Constituit. Vt obligatio ex furto manifesto: vt j. de perp. & tēp. act. s. j. Item, ex rapina: & vbi-
cunq; Prætor aliquā obligationē inducit: vt patet p. mul-
tos titulos: vt ff. de iusti. & iure. l. ius autem ci-
uile. s. ius præ-
torium.

N.A. **¶ Jurisdictione** constituit. Non etiam ex ciuili iure. Nam quæ ciuili iure cō-
probantur, eor-
um etiā actio-
nes Prætor in
edicto propo-
suit. l. j. ff. si pars
hæred. pet. l. j.
ff. de poss. here.
petitio.

¶ b Honorariæ. Quia Prætores hono-
res gerebāt: quod dic, vt s. de iure nat.
s. Prætorum.

¶ c Sequens diuifio. i. obligationum.

¶ d Ex contractu. Vt j. vsque ad tit. de
obl. quæ ex quasi contractu.

¶ e Ex quasi contractu. Vt infrà de obli.
ex quasi contractu. Sequentes duo
tit. vsque ad quantum librum sunt cō-
munes. scilicet per quas perso. no. ac-
quir. & quot mo. tol. obli.

N.A. **¶ Ad s. sequens.** Ex contractu. Contra-
ctus est conuentio: ciuilem obligatio-
nem pariens.

¶ f Aut ex maleficio. vt infrà de obli.
ex malef. vsque ad titul. de oblig. ex
quasi malef.

N.A. **¶ Ex maleficio.** Delictum, est priuati,
crimen, publicum. Vnde delicti nomi-
ne, obligatio priuata, & forensis actio,
criminis nomine, publica accusatio in-
stituta. l. de incend. naufrag.

¶ g Ex quasi maleficio. vt infrà de obli.
ex quasi malef. & subaudi, vt ex variis
figuris causarum: vt ff. de actio. & obli.
l. j. in principio.

ADDITIO. Vlpianus quasi cōtra-
ctū & quasi delictū varias figuras cau-
sarum vocat, quod singulari & proprio

quodam iure, eiusmodi obligationes
ex variis causis descendant. E. B.

¶ h Ex contractu. propriè ponitur quo
ad illos contractus, vbi hinc inde na-
scitur obligatio. impropriè, quo ad a-

quasi ex malefi-
cio f.

¶ Obligationes ex
contractu sunt in
quadruplici diffe-
rentia.

¶ Prius est, vt de
iis, quæ ex contra-
ctus sunt, dispicia-
mus. Harū equè^b
quatuor sunt spe-
cies. Aut enim re
contrahunturⁱ, aut
verbis^k f, aut lite-
ris^l, aut consen-
su^m: de quibus sin-
gulis dispiciamus.

tuo: quia ille non est propriè contra-
ctus, cum solum recipiens obligetur:
non autem numerans. Christoph.

¶ i Aequè. Vt suprà. Accurs.

¶ k Re contrahuntur. Vt infrà titulō
proximo.

¶ l Verbis. vt infrà tit. ij. vsque ad tit. de
lit. ob.

¶ m Literis. Vt infrà de lit. ob.
¶ n Consensu. Vt j. de obli. ex consen-
su, cum seq. tit. Sed quæ est differentia
inter actionem, & obligationem, & cō-
tractum? Respon. contractus est verbo-
rum conceptio, vel consensus: vt patet.
ff. de verb. obli. l. stipulationum. s. sti-
pultio. & est facti, vt ff. de cura. fur. l.
consilio. in fi. [Adde, quod hoc non est
verum, conceptionem verborum esse
qualitatē, & formā essentialē omnium
contractuū: sed illorū tantum, qui ver-
bis perficiuntur, vt stipulatio, nam

aliorum essentialis forma est consensus, aut res, aut literæ, ut hic dicitur: & verba in eis interueniunt, ut causa instrumentalis accidentalis: & ideo sine eis esse possunt. l. mutui. ff. de iur. dot. & declarat hic Angel. & nota, quod illa verba posita in gl. & consensus, non sunt Accurſij, sed sunt additionalia, & imperfecta: quia consensus sine alia forma non diceretur contractus eo modo, quo hic accipitur: sed esset conuentio, seu pactu simplex.

*Contractus
est obligatio
& actio
differt*

l. j. ff. de pact. Sylu.] Obligatio est, quæ inde nascitur: ut arg. ff. si cert. petat. l. ij. circa fin. Actio est, quod postea inde surgit: & sic nullum est alterum: ut ff. de procurat. l. licet. §. ea. & j. titul. ij. in princ. & hæc duo sunt iuris, ut in definitionibus patet.

QVIBVS MODIS RE contrahitur obligatio.

¶ Continuatio istius tit. ad præceden. patet §. tit. proximi in fin. Ang.

RE contrahitur. Totus iste tit. diuiditur in quinque partes. Primo, ponit de mutuo. Secundo de indebito soluto. Tertio, de commodato. Quarto, de deposito. Quinto, de pignore dato. Secunda ibi, in §. is quoque. Tertia ibi, Item is. Quarta ibi, Preterea. Quinta ibi, in §. creditor quoque. **CASVS.** Ordine ergo singulas species persequamur. Quomodo re contrahitur obligatio? multis modis, quorum primus est mutuum. ut ecce, Cornelius mihi roganti credidit decem aureos, candelam & frumentum. ea pecunia libros mercatus sum, candelam in museo consumpsi, frumento vixi. omnia illa mea facta sunt, sed ea lege & pactione, ut alia eiusdem naturæ & qualitatis Cornelio reddam, quare et si alios aureos, aliam candelam, aliud frumentum ei reddam, modo æquè bona sint, liberatus sum. Cor. Vibul.

¶ Not. mutuum in re contrahi. Item, quod res existentes in pondere, numero, mensura, sunt illæ, in quibus mu-

tuum consistit. Item, quod in his rebus ita demum mutuum contrahitur, quando dantur ad pondus, numerum, vel mensuram: & hæc est forma antecedens ipsius. Itē, in prædictis rebus non con-

TRIV. XV.
QVIBVS
modis re contra-
hitur obli-
gatio.
¶ Mutuum ex eo
dictum, quod de
meo tuum fiat: in
his rebus tantum
consistit, quas nu-
mero, pondere, vel
mensura constan-
tes, in hoc damus,
ut eorum fiant, à
quibus recipiuntur,
& ad nos non illæ
ipsæ, sed eiusdem
qualitatis alia reuertantur.

RE * contrahitur. ¶ obligatio

hæc est alia finalis causa eiusdem. Item, qui mutuum accipit, debet rem eiusdem generis æquè bonam reddere. Item, not. mutui etymologiam. Item, quod ex contractu mutui oritur certus conditio. Syluest.

¶ **Re contrahitur.** In primis not. vestiti pactu id, quod est nudum vj. modis. Re, ut hic. Verbo, ut i. tit. j. Literis, ut j. de li. obli. Consensu, ut j. de obli. ex consen. Cohærentia contractus, ut si iuxta contractum apponatur aliquod pactum ante vel post: ut Co. de pact. l. petens. & ff. de pac. l. iurisdictionum. §. quinimò. Itē, interuentu rei, ut in contractibus innominatis, ex quibus nascitur actio: demum re secuta: ut Co. de rer. permut. l. ex placito. [Adde q. illē tex. non probat nisi à contrario sensu. bonus rex. in l. j. §. item emptor. in j. resp. ff. de rer. permut. Sylu.] Sed quid differt ea, quæ vestitur re, ab ea, quæ interuentu rei vestitur? Respon. prima habet vestimentum, & robur statim cum nascitur, non tamen agitur ut reddatur mutuum vel commodatum. ff. si cert. pet. l. cum quid. Sed in alia dudu forte postea: quando restituitur. C. de pac. l. petens. & C. de rerum permut. l. ex placito. Et adde duos modos: ut no. d. §. quinimò. in gl. j. scilicet quando vestitur legis auxilio: quod est quoties nudum pactum actionem parit, ut in donatione: ut ff. de pac. l. legiti. Item, rei principio, ut in pollicitatione facta Reipu. ut ff. de pol. l. j. Accur.

¶ **Re contrahitur.** Quia cum conuentione rei, traditio intercedit. dicta l. obliga

*Ex G.
in lib. 1.
tit. 9.*

obligamur. 52. ff. hoc titulo.

ADDITIONE Itē, vestitur pactum auctoritate legis: vt Co. de dona. l. si quis argentum. sed iste modus comprehenditur sub prædi. Item iureiurando, vt ff. de oper. lib.

l. vt iusiurandi.

* *adff.*

* *Adde, secundum Ias. in l. iur.*

* *obligatio.*

ris gentium. 5. quinimo. ff. de pact. quod vestitur etiam coherencia voluntariae traditionis. l. legem C. de pact. Item, implemēto conditionis. l. cum ad præsens. ff. si cert. pet. Syl.

N.A.

† Mutui datione. Mutuatio, est debitoris, mutui datio, creditoris. Est autem mutuatio, contractus, quo quantitas alicui ea lege creditur, vt ex eodem genere, aliquando tantundem reddatur.

† 2 Mutui. Not. q̄ quatuor debent esse in mutuo. natura, vt ad hoc sit inuēta, vt mensueretur, vel ponderetur, vel numeretur, sicut est in pecunia: vt ff. de contrah. emp. l. j. Itē consuetudo. Item aptitudo, vt ad numerū, vel ad pondus suae naturae aptetur. Itē actus. s. vt detur secundum naturam suam. Nā si dederō pecuniam in sacculo non numeratam, vt tantundem reddas, non erit mutuum, sed innominatus contractus. vide hos casus. ff. si cer. pet. l. ij. §. ij.

† b Pondere ff. si cer. pet. l. ij. §. itē mutui. contra. Sol. ibi largē accipitur nomen pecuniae: vt ff. de leg. j. l. talis. Acc.

N.A.

Pondere, numero. i. non constant in ipso corpore, sed corporis pōdere, numero, mensura: quōd autem modo dixi, re contrahitur: quia, scilicet, cum conuentione, rei traditio intercedit. d. l. 52. ff. de obligat.

† c Numerando. Vt pecuniam.

† d Metiendo. Vt vinū, oleū, frumētum.

† e Appendendo. Vt ære, & argento, & auro. Sed quid si librum ad pondus dederō? Respon. non est mutuum: quia consideratur consuetudo, & aptitudo, & natura rei talis: sic ff. cod. l. ij. §. j. Itē, quid si pecuniā in sacculo vt speciem? Respon. non est mutuum: quia actus mu-

tuo similis exigitur: vt ff. de leg. j. l. plane vbi. §. ij. vers. sed hoc ita erit.

† f Et quandoque. Incidenter enim quandoque eadē: quia non indiget ea: vt argu. ff. si cer. pet. l. qui pecuniā. sed

ciipientium fiant:

& quandoq; f* nobis non ædē rest,

sed aliæ eiusdem

naturæ, & quali-

tatis reddantur.

Inde h* etiam mu-

tuum appellatum est,

quia ita a me

tibi datur, vt ex

meo tuum fiat:

& ex eo contractu

nascitur actio, quæ

vocatur, Condi-

ctio k †.

debet esse pro-

positi, vt aliud

reddat: vt ff. si

cert. pet. l. ij. in

princip. Acc.

ADDITIONE

Dic. Quandoq;

i. aliquēdo, siue

post aliquod tē

p* Gaius in In-

stit. lib. 2. tit. 9.

scribit, statuto

tēpore. sic sumi-

tur in l. res in

dotē. ff. de iur.

dot. l. si vini. ff.

de vsu. ear. rer.

Est ergo Mutuū

contractus, quo

rerum quæ nu-

mero, pondere, & mensura constant,

vsus ita datur, vt aliæ generis eiusdem

statuto tempore reddantur.

† Eadem res. Non eadem species, sed N.A.

idem genus.

† g Qualitatis. id est, bonitatis: quod

tacitē semper præsumitur agi: vt ff. si

cer. pet. l. cum quid. §. ij.

† h Inde. Quia sit accipientis. Accurs.

† Appellatū. Nō q̄ sit veriloquium, sed N.A.

festiua allusio Stoicorum. Vt testamē-

tū testatio mentis, donatio, doni datio.

† i Tū fiat. Cōponitur enim ex integro,

& corrupto: vt hic, & ff. si cer. pet. l. ij. §. Mutuū

appellata. Et not. q̄ licet deferuīre no-

mini: quia nomina debēt esse cōsonantia

reh*: vt ff. de dona. §. est & aliud. Et not.

reconciliari mutuum tribus modis: vt

no. ff. si cer. pet. l. ij. §. appellata: in glo.

ij. & j. eo. §. item is. in glo. mutuum.

ADDITIONE Quibus adde duos alios

modos: scilicet propter superuenien-

tiam domini: in mutuantem ex causa

de præterito: vt l. proinde. ff. si cer. pe-

tat. Item, ratihabitatione secuta: vt l. si

procurator. ff. de condic. inde. & hæc

vera in mutuo merē naturali. Alias in

merē ciuili cursu biennij. Item. Ciuile,

cui natura cooperatur, reconciliatur

stipulatione, siue præcedat, siue sequa-

tur. vt per Angel. hic.

† k Condiōtio. scilicet specialis, quæ

de mutuo datur: quæ hic appellatur à

quibusdam, si cer. pet. vt ff. de triti. l. j.

Sed

* *quonia*
D. Aug.
lib. 3. co
T.

* *vnde*

* *Mutuū*
vnde cō
ponitur

* *Cōdiōtio*
certi sp
ci. lis.

* *Cōdiōtio*
certi ge
neralis.

Sed dic, quod conditio certi ex mutuo specialis dicatur. est & alia generalis, quæ datur ex omni causa, & ex omni contractu, ex quo certum petitur: ut ff. eod. de reb. cre. l. certi conditio. in princi.

[Hæc opinio gl. communiter approbatur in l. certi conditio. in princ. ff. eod. quamvis Ultramon. tenuerint vnam esse certi conditionem. Syl.] Sed nunquid ad interesse datur certi conditio? Quidam dicunt, & non, ut ff. si quis in ius vo. non

Interesse
petitur
condi-
tione
certi.

ie. l. fin. Nos dicimus quod sic. & quod d. l. dicitur incerti conditio. dic. i. certi conditio quæ datur ad interesse, quod est incertum. & est ratio: quia licet prima facie sit incertum, certificatur tamen per iudicem: ut infra de actio. §. curare. secus, si ad factum: quia etiam in sententia non certificatur quantitas: ut ff. de verb. obl. l. vbi autem. §. qui id, quod. & ff. de re iudi. l. si quis ab alio. §. finali.

Hæc opinio communiter tenetur in d. l. certi conditio. in princip. quando interesse petitur simpliciter. Syl.

N. A. **Conditio.** Conditionis nomen generale est, dicitur & actio pecuniæ creditæ, & actio si certum petatur, sed proprie actio mutui.

Is quoque. **CASVS.** Valerius putabat se mihi decem debere. itaque mihi decem numeravit, quæro, an ea decem mea sint? Sunt sanè, inquit, sed ita, ut ius civile te obliget, vincitumque tradat Valerio, ut cogere te per actionem possit ea decem restituere. Sed ecce, Valerius putabat se decem Annio pupillo debere. itaque decem ei sine tutoris auctoritate numeravit: an ius civile vincitum Annium tradet Valerio, ut eum cogat ea decem reddere? minimè. neque enim sine tutoris auctoritate gerens aliquid pupillus, iure civili obligatur. Cor. Vibul.

Not. quando quis obligetur ex indebito recepto. Item, quod soluenti datur conditio indebiti. Item, quod valet argumentum de mutuo ad indebitum. Item, quod pupillus sine tu-

toris auctoritate non obligatur. Item, quod licet solutio indebiti effectu producat obligationem, quæ ipso effectu considerato dicitur obligatio ex contractu, tamen inspecta inuentione agentium, talis actus non est contractus, sed distractus. Syl.

Is quoque, qui non debitum accipit ab eo, qui per errorem^a soluit, re obligatur[†], daturque agenti contra eum propter repetitionem condictionis actio^b [†]. Nam per-

talis actus non est contractus, sed distractus. Syl.

^a Per errorem. Aliud si extra scientia. ut ff. de condi. ind. l. j. & ff. de reg. iur. l. cuius per errorem. & C. de iur. & fact. ignor. l. cum quis. Acc.

ADDITIO. Ex quo not. modum concludendi esse, quod inde-

debitum soluit per errorem iuris, vel facti, prout fuerit: & est necesse hoc exprimere: nisi qualitas personæ agentis esset causa dandæ i condictionis: ut in pupillo, in demente vel furioso. ang.

[†] Per errorem. Nam qui sciens indebitum soluit, donare intelligitur. l. vij. §. ij. ff. pro empto.

[†] Re obligatur. Non nuda conventio, sed rei præstatione.

[†] Condititia actio. Generale nomen: nam proprie est actio indebiti. l. 29. §. 2. ff. mand.

^b Condititia actio. id est, conditio indebiti, quæ datur propter indebita soluta, si facta sint accipientis: ut ff. eod. de cond. inde. l. indebiti. §. j. [Adde, condicuntur enim respectu dominij, quatenus dominium translatum est. l. si pœnz. §. si falso. ff. de condit. indeb. & ibi glo.] Syl. Aliàs nulla conditio datur, nisi dominium sit translatum: ut ff. usufruct. quemad. caut. l. fin. & infra de act. §. sic itaque. & §. appellamus. [Intellige ratione ipsius dominij. Nam ratione possessionis translata competit conditio. d. l. indebiti. §. sed & si nummi. vbi vide Bart. in l. notab. omnino. ff. de condit. indeb. qui enim actus est condicione indebiti, si diffidit de probatione dominij, debet petere tantummodo possessionem, & libellum de sola possessione concipere. Syl.] Item, ad augmenta naturalia: ut ff. eod. de condit. indeb. l. indebiti. non ad civilia: ut C. eod. l. j. [Intellige, nisi debitor ageret de lucro civilis accessionis: nam ad accessiones

N. A.

N. A.

N. A.

Conditio
indebiti
ad quid
datur.

fiores in quarum præstatione nõ agitur de damno vitando tenetur. d. §. sed & si nummi. verfic. sed et si possessionem. Syl.] Et in quantum locupletior est accipiens, si bona fide percepit: vt ff. eod. l. nõ fortem. §. libertus. aliàs si sciens acceperit, in totum: vt ff. eod. l. in summa. §. si seruum. & quandoque furti: vt ff. de cõdict. fur. l. quoniam. vel dic vt ibi.

a Ab eo. scilicet qui soluit.

b Condici. Et cui solutum est.

c Si apparet. Si, id est, quia. Sed videtur hic dici quod primò appareat indebitum: & sic probetur ante, quàm actio proponatur: & ita ante lit. contestata. quod est falsum, nisi in casu: vt C. de testib. in authen. sed & si quis. Sed respon. hoc verbum, potest, quod hic est, intelligendum cum effectu. scilicet vt condemnatur reus.

N.A. **†** Si paret. Initium formulæ actionis. l. Titius iudex esto, si paret primum, secundo indebitum per errorem soluisse, Neque id secundus reddat, tum secundus damnetur. §. sic itaque. infra de actio.

d Accepisset. Vnde tenetur, nisi in casibus: vt si soluitur. ex causa, quæ inficiatione crescit: vt C. eod. de condic. indeb. l. ea, quæ. Item, ex causa pietatis: vt ff. eod. l. cum is. §. si mulier. Itē, transactionis: vt ff. eod. l. in sum. Item, rei indicata: vt C. eod. l. j. Item, scientiæ: vt ff. eod. l. j. & hic dicitur. Item, iuramenti: vt infra de act. §. itē si quis postulante. Et aliàs: vt not. infra de oblig. quæ ex quasi contractu. §. fin. & etiam in l. eleganter. §. fin. in glo. fin. ff. de condic. indeb.

e Vnde pupillus. Sed si pupillo solueris indebitum per errorem credens teneri: non poteris contra pupillum agere conditione indebiti, nec certi conditione ex mutuo: sed ista obligatio non videtur ex condici. ne descendere: quia soluit pupillo per errorem.

† Pupillus. Nisi locupletior factus sit l. 4. §. 4. ff. de del. except.

† Hæc est inepta additio, quam dispungere tamen nolimus, sed aduertere. Syluest.

† Mutui. Quia neutra, nisi sit factus locupletior.

† Mutui datione. Legendum hic mutui; Mutatione: Sed omnino legendum est, mutui actione, vt in l. §. C. quib. non ob. longi.

te indebitum * per errorem datū est: non tenebitur * indebiti conditione *: non magis, quàm mutui datione §. † Sed hæc species obligatio-

lus. [Adde, idem in proximo infantia, §. pupillus. infra de inuti. stip. & communiter tenetur. Syl.] Aut maior infante: & tunc si tutori promittat, nullo iure debetur: vt ff. de aucto. tuto. l. pupillus. [Ratio est, quia lex prohibet, & resistit. d. l. pupillus. vnde nec naturalis nascitur, vt not. in l. cum lex. ff. de fideiuss. & est hæc communis. Syl.] Si alij promittat, & sine tutore: naturaliter tantum tenetur: vt ff. de noua. l. j. si cum tutore, etiam ciuilitur, & naturaliter obligatur, sed restituitur: vt ff. de auct. tut. l. impubere. & C. si tutor vel cur. inter per totum. [Intellige in actibus in quibus tutoris auctoritas sufficit, secus in contractibus rerū prohibitarum alienari sine decreto: sunt enim ipso iure nulli, etiam interueniente tutoris auctoritate. l. et si is. l. si prædium C. de præd. minor. & dum dicit restitui, dic hoc verum est, etiam si læsus sit, & internenisset auctoritas iudicis. l. si quidem. ij. resp. C. de præd. minor. Syl.] Et in adulto habente curatorem, idem quod in pupillo: vt C. de in integr. restit. min. l. si curatorem non habet, ciuilitur, & naturaliter tenetur, sed restituitur. Et hæc omnia sunt vera, nisi factus sit locupletior. [Aduerte tamen, quod quando lex resistit contractui, vt dictum est supra licet locupletior factus teneatur naturaliter & ciuilitur, tamen contractus à principio fuit nullus, nec produxit aliquam obligationem, etiam naturalem: & consequenter non potest tractu temporis conualescere. vnde obligatio non potest dici in prædictis casibus descendere ex contractu: sed est fundata super l. nam hoc natura. ff. de condic. indeb. In aliis verò casibus, quia actus à principio non est nullus, potest

dicat de proximo infantia etiam secundum Arg.

* nõ debitor.

* tenetur.

Indebitum accipiens in certa resiste- re nõ te- netur, si licet a- ctione ex eo cau- trahat, etiam, si ad eum aliquid pertineat: te- netur ta- men tunc obli- gatio- ne pæ- casso, vel ad exhiben- dū: vt l. 3. in pr. ff. de mo- tu idem

potest conueniri actione ciuili ex illo contractu. l. iij. in prin. ff. commod. In predictis verò agere ad exhibendum. l. ij. eod. tit. aut conditione sine causa. l. j. de condit. sine cau. Syluest.] Vel quia sit salua pecunia, vel in aliam rem versa: vt ff. de solut. l. in pupil. lo. tunc enim tenetur & ciuili-ter, & naturali-ter, & cum effe-ctu: vt ff. eod. l. naturaliter. §. fi. & l. seq. & ff. co-mo. l. iij. His er-go eisdem mo-dis & de inde-bito tenetur, vt dicitur. Et not. similitudinē in-ter mutuum, & indebitū, quod valet ad multa: vt ff. eo. l. inde-biti. §. j. & ij. vbi reconciliatur indebi-tum eisdem modis, quibus & mutuum.

a Ex contractu. Nec est, imò ex quasi contractu: vt infra. de oblig. quæ ex quasi contractu. §. item is. Aliquid ta-men tacite geritur propter quod est positus hic casus inter obligationes ex contractu: vt ff. eod. de cond. indeb. l. fi in area. j. respon. & ff. commod. l. si is qui. §. vlti.

† Aduerte, quia glo. non videtur in-telligere. Nam verum est, quòd in so-lutione indebiti tacite nascitur obli-gatio. nò tamen ex tacito negotio, sed expresso. d. l. fi in area. de quo videnda essent, quæ subtiliter considerat For-tun. in l. j. §. j. in iij. no. ff. de pac. Syl.

† Item is. **CASVS.** Memmius mihi suum librum commodauit, ius ciuile mihi continuo vinculum iniicit, quo Memmius me coget eum librum red-dere. Ecquod igitur est discrimen in-ter mutuum, & commodatum? Duplex. Primum, si tibi pecuniam, aut candelam, aut vinū mutuò dederò, illa om-nia tua fiunt, neq; teneris eadem cor-pora reddere: sed in commodato, tene-ris idem ipsum corpus, veluti eundem librum restituere. Secundò, debitor de omni casu fortuito tenetur: commo-datarius, non tenetur, nisi culpa præ-cesserit. cuius rei exempla ex hoc §. appertissima cognosces. Cor. Vlb.

† Not. quòd finalis causa commodati, est datio vtendi gratia. Item, q̃ com-modatarius re obligatur: & tenetur actione comodati. Item, quòd domi-nium non transfertur in commodata-rium. Itē, quòd

tur: & ob id fortui-to casu non libe-ratur. is autem cui commodatur, do-minus non fit: qui quāuis rei custo-diendæ exactissi-mam curam præ-stare debeat, de casu tamē fortui-to (nisi culpa præ-cesserit) minimè tenetur.

† Item is, cui b res aliqua vtenda datur, id est, cō-

teneretur ad idem indiuiduum re-stituendū. Item, quòd mutuata-rius tenetur de casu, commoda-rius de omni culpa. Itē, quòd qui culpam in alienis rebus cō-mittit, non ex-cusatur quòd in suis ita solitus sit versari. Item, quòd commo-datarius tenetur de omni casu cōtingente pro-pter culpā suā. Item, quòd de forma essentiali

commodati est liberalitas, & vt detur grātis. Item, quòd conuentio rei ad vtendum dando mercedem in pecunia constituta, est locatio: in alia verò re, quàm pecunia, est contractus innomi-natus. l. j. §. si quis seruum. ff. de pos. Item, incendium compendium com-putari inter casus fortuitos. Syl.

† Negotium distrahere. Est enim con-uentio rāta de negotio distrahendo l. 13. §. vlt. ff. commodat. l. v. §. is quo-que. ff. de oblig. & actio. N.A.

† ad §. Item is. Re obligatur nò modo conuentione, sed rei traditione.

† b Item is cui. q. d. non solum in duo-bus superioribus casibus. s. quando ali-quis accipit mutuum, vel quando ac-cipit indebitū, obligatur re: sed etiam in hoc casu. Accursius.

† c Datur. i. traditur: quia dare est do-miniū trāsferre: vt l. vbi autē. §. fi. ff. de verb. obl. & j. de actio. §. sic itaq; quod non sit in re commodata. Christoph.

ADDITIONE. Est autē comodatum non à cum & Modus dictū, vt Alciatus putat: sed à verbo Comodare, quod si-gnificat. prodesse, vsui esse, proficere. Vnde Cicero in Verrinis Comodū pro comodatū, dixit. Paulò ante vidimus, inquit, qui forū ac Basilicas, nò spoliis prouinciarum, sed ornamentis amico-rum: comodis hospitū, non furtis no-centiū ornarent. Est ergo Comodatum, com

contractus, quo usus alicuius rei gratis conceditur, trāsato in vtenē periculo.

N.A. † Longē distat. Mutuū, in abusu; commodatū, in usu consistit.

Commo-
datū &
mutuū
duplici-
ter diffe-
rent.
† a Namque. Prima differentia inter mutuū & commodatū.

† b Ut eius fiat.

Quod est in mu-
tuo.

† c De ea ipsa
re. quod nō est
in mutuo.

N.A. † Ipsa re. Id est,
eo ipso corpo-
re. Vnde etiam
actio commodati
datur. l. ix. ff. de
rei vind.

† d Restituēda.

Etiā non deter-
iore: alias non
videtur reddita,
vnde tenetur ad
interesse: vt ff.
commod. l. iij.
§. si reddita.

† Qua autem ratione prosequi debeamus interesse deteriorationis, & libellum cōcipere, declarat Bart. in d. l. iij. §. si reddita. Syluest.

† e Et is quidem. Secunda differentia.

† f Mutuum accepit. Hic. Not. Mutuum esse triplex. Naturale tantum, s. quando sit numeratio sine stipulatione de soluendo. Ciuili tantum, quando stipulatio interuenit de soluendo sine numeratione. Ciuile, & naturale, quādo numeratio, & stipulatio interuenerunt: vt ff. si cer. pet. l. ij. Item, nō. q. deficit mutuū ratione rei, vt in iure: vt ff. eod. l. ij. §. mutui. & §. appellata. & ratione personæ: vt ff. si cer. pet. l. si a furioso. & ratione dissensus: vt ff. si cer. pet. l. si ego pecuniā. & l. si me, & Titium. Reconciliatur autem mutuū consumptione: vt ff. si cer. pet. l. nam & si fur. stipulatione: vt C. si cer. pet. l. quamuis vfucapione, ad instar alienæ pecuniæ data in dotem: vt ff. de iure dot. l. Proculus.

† Adde. quod hæc gl. non est Accursij: sed additio trāsferens importunē materiam mutuū ad hunc locum. Syl.

N.A. † Fortuito casu. Quia species interit, non genus. l. ii. ff. si cer. pet.

† g Naufragio. Hic nova fortuitos casus melius, quā in aliqua lege. sic enumerantur aliqui casus. C. de pignora. actio. l. quæ fortuitis.

† Adde meliorem text. in l. in rebus. in princ. ff. eod.

† h Exactam. Alias exactissimam. & sic ponitur postrius pro superlatiuo. Adde, quod aliqui text. emendati habent exactam. expo-

ne ergo diligē-
tiam exactā, id
est, solertiā non
vulgarem neq;
mediocrem, sed
hominis dili-
gentissimi. Di-
uersimodē ergo
accipitur hic, &
infra eod. §. fin.
vt ibidem dicit
glos. & pro ex-
positione exa-
ctissima est tex.
in l. §. is verō,
qui ff. de actio-
& oblig. vbi po-
nuntur verba tex.
nostri. & ponit-
ur ibi, exactis-
simam. Syl. j Et

distingue: quia interdum solus dolus venit in commodato: vt si commo-
datori meæ, vt compra veniat ad me:
vt ff. eod. commo. l. si vt certo. §. non
videndum. & §. interdum. Quandoque
dolus, & culpa leuis: vt si commo-
datori tibi scyphum, vt communes amici in-
uidentur ad cenam: vt ff. eod. comod.
l. in rebus. §. hoc ita. Interdum leuissi-
ma, & hoc generaliter, vt hic. Inter-
dum casus, vt si culpa præcedit casum:
vt hic sequitur: & ff. eod. l. in rebus.
circa princ. versic. alioquin.

ADDITIONE. Si queritur an in cō-
modato cōmodatarius teneatur de do-
lo, lata culpa, vel leui: dic ex mente
doct. in dicta l. si vt certo, q. si contra-
tractus celebratur gratia dāis: tunc re-
cipiens tenetur solum de dolo, & lata
culpa. Sed si gratia recipientis tantum,
tūc tenetur de dolo, & omni culpa, sed
non de casu fortuito, nisi culpa præce-
dat casum: vt hic. Si gratia vtriusq; tūc
de dolo, lata culpa, & etiā leui. Quid si
res cōmodata sit æstimata antē, quā
commodetur? Dic q. æstimatio semper
addit vnā speciem obligationis pri-
mæ: vt per glo. & Bart. in d. l. si vt cer-
to, & c. secundum Iaso. & Christopho.

† Exactam. Imō exactissimam l. j. §. j. ff. de oblig. & actio. Nam culpam præ-
stat leuissimam. l. v. §. ij. ff. commod.

† h Ei scilicet commodatario.

† a Casus,

Commo-
datarius
de qua
bus te-
netur.

N.A.

¶ 2 Casus, scilicet alios.

ADDITIO. Vis maior, *vis Bix* dicitur in l. si merces. §. si vis maior. ff. locati. est ergo animaduersio Dei in homines. cuius euitandæ ipsæ facultatē ademit, veluti tempestatū, grandinū, procellarum, &c.

N.A. ^o **†** Domi cōmodatum. Planius fuisset: Domi vtendum datam.

N.A. **†** Propriè intelligitur. Cōmodare, est rē aliquam certū ad vsum gratis vtendam dare l. j. §. j. ff. cōmodati. ^b Mercede. Sic infrā loca. §. j. sic infrā mada. §. fin.

N.A. **†** Alioqui. Naturalis contractus forme pōtione immutatur. l. 27. ff. de reg. iur. lex dat formam contractui. Contractus in alterum contractus genus, & nomen, per pretium trāsfertur. l. 10. C. de iure dot. l. 52. ff. de verb. oblig.

N.A. **†** Commodatum gratuitum. Nā commodatum est contractus, quo res gratis, certum ad vsum, ea lege cōceditur, vt eadem finito vsum, cum exacta diligentia restituatur. l. j. §. j. ff. de oblig. & actio. Commodatū, differt à precario: quodd in commodato, modus & finis vtendi præscribitur, neque ante vsum expletum reuocatur. In precario, neque modus, neque finis præscribitur l. xij. ff. de Precar. Commodatum differt à mutuo; quia commodatum corpore consistit, mutuum, quantitatē. In commodato, retinetur dominium, in mutuo, transfertur. Qui mutuum recipit, casu fortuito non liberatur; commodatarius liberatur.

Culpa
lata.
Culpa
levis.
Culpa
leuiss-
sima.

} oppo-
nitur

Diligentiæ vul-
gari.
Diligentiæ ex-
actæ
Diligentiæ ex-
actissimæ.

hæc forsitan parerga, sed quia ad com-

modatum pertinet aliquatenus, ideo placuit obiter nonnihil de his dicere.

¶ c Commodatum. Commodatum est, si dedi tibi rem meam, vt ea vtaris, nec inde accipi mercedem: si verò merces

ea re tenearis. Cōmodata autem res tūc propriè intelligitur **†**, si nulla mercede accepta vel cōstituta, res tibi vtenda data est: alioqui **†** mercede interveniēte, locatus tibi vsum rei videtur. Gratuitū enim debet esse cōmodatū **†**.

¶ **Depositari^o obligatur, re, & tenetur de dolo. h. d. Aretinus.**

¶ **Præterea^d & is,**

Quid ergo? Titius erat negligens, & dissolutus, non gnauus & industrius, sollicitusq; de suarum rerum custodia. fures igitur propter Titij socordiam noctu in eius domum ingressi, Valerij pecuniam subripiunt, an tenebitur Titius? minimè. Cor. Vib.

¶ **Not.** quod ad essentiam depositi requiritur res: quia re contrahitur obligatio. Item, ex eo nascitur actio depositi. Item, depositarius tenetur ad idem indiuiduum restituendum. Item, tenetur solum de dolo, & lata culpa, nec regulariter tenetur de leui aut leuissima. Item, negligentia depositarij imputatur deponenti. Item, mala electio dicitur in culpa. Item, quodd taxatimæ excludit casum æquiparatum, secundum Ang. hic Syluest.

¶ **d** Præterea. id est, præter supradictos modos accipiens depositum, re obligatur. Vnde si deposui penes te rem meam: mihi obligaris: & possum agere cōtra te actione depositi ad rem mihi restituendam: & teneris ex solo dolo, si dolum commiseris: sed si negligenter custodieris, non teneris. Et ideo si depositarius rem sibi depositam per negligentiam suam amiserit furto: debet sibi imputare, qui custodiendam rem

rem suam amico suo tradit negligenter: ut dicitur in fine huius §.

DDITIO. Depositum est contractus, quo quis rem sibi commissam perinde ac suam asseruare, & eam repetenti domino restituere tenetur.

2 Deponitur. id est, custodienda datur: ut ff. depo. l. j.

Deponitur. Depositum, est conuentio qua

res mobilis, ea lege seruanda recipitur, ut & gratis seruetur, & qui custodiā recipit, aut eam ipsam reddat, aut quantum depositoris interest, præstet. l. j. §. ij. ff. de oblig. & actio. Commodatum, in recipientis gratiam contrahitur, depositum, in dātis. Quapropter in illo leuis, in hoc lata culpa præstanda. Per illud, vsus rei conceditur, per hoc, non conceditur. l. 23. ff. de re. iur.

b Dolo. Not. in deposito solum doli venire: ut hic, & ff. depo. l. j. §. illud. Itē, venit lata culpa, quæ pro dolo accipitur: ut ff. eo. de pos. l. quod Nerva. Quandoque leuissima, ut si hoc fuerit pactum: ut ff. eo. l. j. §. sæpe. Item, si fuit in culpa: quia portauit rem depositam per locum periculosum: ut ff. commo. l. in rebus. §. j. & l. si ut certo. §. interdum. Item, si est mora facta in restitutione: ut ff. depo. l. si in Asia. §. fin. & hic, & supior similiter tenetur de casu.

Adde glo. in l. j. §. sæpe. ff. deposi. cui adde alium casum, qui ponitur in tex. ut ibidem not. Bar. Syl.

c Culpa, scilicet leuis.

d Imputare sic j. de societate. §. fin. & ff. de minor. l. cum mandato. §. si.

e Debet. Hic nota aliud esse dolum: ut quando est machinatio studiosa: ut ff. de do. l. j. §. ij. Aliud latā culpam: ut non intelligere quod omnes intelligunt: ut ff. de iur. & fact. igno. l. regula. §. si filius. & de verb. sig. l. latæ. Aliud leuem, ut desidia & negligentia: ut hic Aliud leuissimā, ut si quocunque mo-

do potuit præuidere, & non præuidit. unde furtū fieri nō potest sine leuissima culpa: ut ff. pro soc. l. cū duobus. vel incendium nasci, licet non noceat inculpabilibus: ut ff. de offi. præf. vig. l. iij. §. j. ff. de pe-

to amiserit: quia qui negligēti amico rem custodientem tradit, non ei, sed suæ facilitati id imputare debet.

Pignoris quoque obligatio re contrahitur: quæ quia vtriusque contrahentis gratia celebratur, creditorem de dolo, & leui culpa tantum obnoxium reddit.

concomitantem, & tale plerunque dicitur incendiū. l. iij. §. j. ff. de offic. præf. vigil. Altero, quasi contingit sine ipsius culpa, de cuius obligatione queritur: & hoc modo proprie dicitur casus, quo ad illum verificantur ergo secundum dictum modum primum, que dicuntur hic per glos. Syl. Aliud casum fortuitum qui scilicet præuideri non potest: ut §. proxi. & C. de pigno. actio. l. quæ fortuitis.

Creditor. CASVS. Lelius mutuo dedit Miloni centum. Milo ille obzatus, vasa aurea Lælio pignori dedit. Quæro an Lælius obligetur? maximè, sed ad vasa tantum reddenda. nam ad periculum præstandum non est obligatus. quare si fures noctu ea vasa subriperint, modò Lælius exactam diligentiam in iis custodiendis adhibuerit, liberatus est. Cor. Vib.

Not. q obligatio pignoris ex parte creditoris recipientis contrahitur re, ex parte debitoris dantis constituitur solo consensu, & ex solo pacto nudo iure prætorio nascitur actio. l. si tibi. §. de pignore. ff. de pact. Item, quod creditor tenetur actione pignoratitia, intellige directā ad restitutionem eiusdem rei, quam accepit: contraria verò pignoratitia tenetur ipse debitor

creditori. Item, contractus pignoris dicitur celebrari gratia vtriusque. Item, q̄ in his contractibus qui celebrantur gratia vtriusque, venit regulariter levis culpa. Item, q̄ creditor non amittit ius crediti, quamuis amiserit pignus casu fortuito, aut culpa leuissima. Sylu.

a Creditor. Creditore accipe ex omni causa: vt in authet. de fideiuf. §. si. ff. de verb. sign. l. si cui.

b Accepit. Nota, caute ponit accepit, aliter non dicitur re obligari, sed pignus creditori etiam nuda conuentione tenetur: vt ff. de pig. act. l. j. & hypothecaria sibi nascitur ad pignus illud persequendum: vt j. de ac. §. lte Seruiana.

ADDITIONE. Pro hac gl. vide de tex. in l. gregg. §. & in superficiariis. ff. de pign.

c Actione pignoratitia. Quae nascitur demum soluta pecunia: vel alias satisfactio: vt ff. de pign. act. l. si rem. §. omnis. Sic in actione tutela, quae demum finita tutela nascitur: vt ff. de tut. & ra. dist. l. si tutor. §. fin. & l. seq. licet quidam dicant etiam prius eam nasci, sed non intentari: vt no. in d. §. omnis.

d Adde, quod vera est prima determinatio, per d. §. omnis. quod nascitur tunc, cum solutione vel alio quolibet modo dissolutum sit pignus: non tamen nascitur ex ipsa satisfactione, sed ex contractu pignori re iam antea celebrato: nascitur ergo hodie, sed ex contractu praexistente, vt ibi declarant Barto. & alij. si tamen exercendi ingenij gratia videre vis, circa hoc vide Fortun. in l. iurisperitum. in prin. ff. de pact. Sylu.

e Sed quia pignus. Pignus est contractus, per quod debitor re sua creditori, pro debito obligata apud eum deponit, vt illi pecunia sua sit cautior. Hypotheca est

nuda conuentio, per quam debitor rei suae obligatione creditori cauet. l. iij. C. de pignor. l. iij. ff. de pign. actio. Pignoratitia actio est, quae ei qui re opignerauit, si creditori soluta pecunia

conceditur aduersus eum, vt aut rem ipsam restituat, aut quantum illum eo nomine dare, facere oportet tati daretur. l. j. & pass. ff. de pig. actio.

TITV. XVI.

DE VERBORUM obligationibus.

¶ Quae ex stipulatione, id est, vltro citroque facta interrogatione, & responsione, obligatio oritur: verborum obligatio dicitur ex qua si certum in ea deducitur sit, certi conditio si incertum, ex stipulatu actio perficitur, & quamuis solenni quadam

debito probabit dolum, vel culpam creditore commisisse: vt ff. de probat. l. in exceptionibus. & l. quoribus. §. qui dolo. Sed tertio creditor probat casum, si vult euadere: licet Bulg. aliter distinxerit vt not. in d. l. si creditor. Accur.

¶ Adde, q̄ ordo probationis est iste, q̄ primo, debet constare re q̄ petitur, fuisse penes illum a quo petitur: & si conuentus negat, onus actori incumbit nec potest actor alia a reo probationem exigere, q̄ iuramenti. Hoc constituto vera, & communis est responsio gl. q̄ onus spectat ad creditorem. d. l. si creditor. siue sit actor, siue reus. probata igitur amissione, cum dolus non praesumatur, clarum est illius probationem incumbere dicenti. De culpa autem distinguendum est: vt per Bart. in l. si quis ex argentariis. §. an vero. ff. de eden. Sylu.

¶ g Secutum esse. Repete, placuit.

DE VERBORUM obligationibus.

¶ Ista continuatur ad praecedentia, vt patet in tex. supra de oblig. in si. Aret. Verbis

* qui.

* quod.

* adhibet.

* Actio hypothecaria & actio tutelae quae nascuntur.

N.A.

Verbis. Totus iste titulus diuiditur in quatuor partes. Primò, ponit; qualiter obligatio verbis contrahitur, & quæ actio ex ea resultet. Secundò, quibus verbis olim & hodie concipitur. Tertiò, quot modis stipulatio fieri potest. Quartò, illud per exemplum declarat. Secunda ibi, In hac re. Tertia ibi, Omnis stipulatio. Quarta ibi, Purè veluti.

* Ex Gai-
lo ubi
sepia.

CASVS. Cognoui de obligationibus, quæ re contrahuntur: expone nunc de sequenti specie, cum verbis scilicet contracta est obligatio. Exemplum habebis ex Plauti Pseudolo, ubi Ballio leno putans se Pseudolum seruum de cepisse, sic Simonem senem alloquitur, Roga me viginti minas, si ille hodie illa sit potitus muliere. siue eam suo gnato hodie, ut promissit, dabit. Rogato obsecro, hercle gestio promittere. omnibus modis tibi esse re ut saluam scias: atque etiam habero mulierem dono tibi Simo. Nullum periculum est, quod sciam, stipularier. ut concepisti verba, viginti minas dabisne? Ballio, Dabuntur. hæc Plautus. Romani ergo non contenti simplici promissione ac pactione, voluerunt interrogationem, & responsionem isto modo fieri. Cor. Vibulanus.

Not. quòd ad essentiam stipulationis requiruntur verba interrogantis, & respondentis. Item, quòd in stipulatione deduci potest, non solum datio, sed factum. Item, ex stipulatione certæ rei oritur certi conditio, incertæ verò actio ex stipulatu. Item, quòd stipulatio dicitur à stipulo, quod apud veteres firmum significabat. Syllu.

N.A. **†** Verbis obligatio. Romani firmari pacta, & conventiones putabant certis verborum formulis, nec ex pactis nudis obligabantur, nisi solennitate verborum adieciisse. Hæ dicebantur stipulationes. i. conceptiones verborum. l. v. §. j. ff. hoc tit. Accessio & conclusio hæc plerumque erat ceterarum obligationum: per se verò stipulatio non fiebat. l. viij. ff. de præscript. verb.

verborum formula olim concipi deberet, hodie tamē quibuscumque verbis (modo uterque contrahentium quid alter velit intelligat) fieri potest.

Verbis * obligatio **†** contrahitur ex interro-

† Responsione. Solennibus verbis contra. **N.A.** cepta.

† a Ex interrogatione, s. præcedente, & responsione sequente: ut hic, & Cod. de usufructu l. j. aliàs non valeret.

† Sunt enim hæc formalia stipulationis. primò, interrogatio, & responsio: secundò, ordo, s. interrogatio præcedat tertio, verborum auditus: quartò, intelligentia verborum, scilicet consensus, qui est basis & fundamentum omnium

* responsio
so contrahendi.

* lege
conditio.

contactuum: probantur hæc omnia ex eodem nostro, & ex lege prima. ff. eodem. Syllu.

† b Dari. scilicet certum, quod appareat, quid, quale, vel quantum sit in obligatione: ut ff. eod. l. stipulationum, & l. seq. Accur.

† c Fieri. Vel etiam non fieri: ut ff. eod. l. ubi autem. §. id quod. & l. eod. §. fin. Accur.

† Adde, satis fuisse dicere, dari, fieri, ut quia facti appellatio comprehendit non facta. l. ij. §. item si in facto. ff. eo.

† d Stipulamur. Est autem stipulatio, verborum conceptio, qua aliquid dare, vel facere promittimus, &c. ut ff. eod. l. v. §. Stipulatio Accur.

† e Ex qua. s. obligatione verborum.

† f Conditio. scilicet, certi generis: de qua dic, ut supra tit. j. diximus circa princip. Item, & triticaria locum habet, ubi petitur certum vel incertum: nisi petatur pecunia numerata: ut ff. de tritic. l. j.

† Conditio. Conditio, res certa est, **N.A.** cum apparet quid, quale, quantum: incerta est, vel quæ in genere, vel in iure consistit: ut homo, fundus, seruitus, possessio. l. 74. & 75. ff. hoc tit. Ex illius stipulatione, conditio certi nascitur: ex huius, actio ex stipulatu. l. 9. l. 24. ff. de rebus cred.

† g Ex stipulatu. Si autem certum quid mihi debeatur, non ex stipulatione, sed ex alio contractu agitur, conditione incerti. nam dico, quod est proprium nomen actionis: ut ff. de condit. indebit. l. sed & si me. §. j. ubi de hoc notavi. Accur.

G g 2

¶ a Hi incerta. Nisi in casu: vt l. vnic. C. de rei vx. actio. in princ. Sed quid, si promitto aliquid in genere? Respō. non valet. nam dando muscam liberarer. oportet enim, quod aliqua certitudo ibi sit: vt homo, vel equus, quæ certis finibus contineatur, aliàs non valet: vt ff. eod. l. ita stipulatus, in princ. & ff. de iur. dot. l. cum post. §. gener à focero. Accur.

¶ Adde, quod quamuis doct. excipiant certos casus, puta studij, dotis, alimentorum, & intelligant incerta valere: male sentiunt: ex quo enim secundum qualitatē regionis, & personarū dispositum est iam à iure hæc haberi, non sunt omnino incerta illa incertitudine, quæ vitiat: sed incerta sunt incertitudine, quæ certificari potest. quod not. Syl.

¶ b Quæ scilicet stipulatio.

¶ c Stipulum. Alludit vocabulo. sic suprā de testa. in princ. & ff. de acqui. poss. in princ. nam omnia consonantia debent esse rebus: vt suprā de don. §. est & aliud.

ADDITIO. Veteres, inquit Varro, lib. 4. ling. Lat. ad finem, æs stipē quoque dicebant. nam quod asses ex graui ære essent, & libræ pondere, qui acceperant maiorem numerum, non in arca ponebant, sed in aliqua cella stipabant, id est, componebant, quo minus loci occuparent, à stipendo, Stipem dicere cœperunt. Vnde stipedium dictum, & qui pecuniam alligat, Stipulari ac restipulari.

N.A. ¶ Stipulum. Stipulatio igitur, quasi confirmatio, quæ solet contractibus coniungi. stipum, firmum. Sic Paulus lib. Sent. §. cap. 8.

¶ d Firmum. Nam & baculum vel stipitem palea dabat vnus alteri pro inuestitura: vt hodie fit in Marchia: sed in Lombardia bibunt: alibi per mantellum inuestiunt. sic ff. de pact. l. j. §. j. Accurs.

ta^a sit: quæ^b hoc nomine inde vtitur *, quod stipulum^c apud veteres firmum^d appellabatur, fortè à stipite descēdens.

¶ Olim requirebatur quædam sollemnitas verborum in stipulatione, quæ hodie est sublata: nec refert qua lingua fiat interrogatio & responsio: dummodo se in-

¶ In hac re. **CASVS.** Imperator docet, olim requiri solitum, vt quo verbo quis interrogatus erat, eodem responderet. vt Spondes? dicendum erat, Spōdeo. Promittis? Promitto. Plautus

intelligant. Aretin.

¶ In hac re^e olim talia verba tradita fuerunt. Spondes? Spondeo. Promittis? Promitto. Fidepromittis? [Fidepromitto.] Fideiubes? Fideiubeo. Dabis? Dabo. Facies? Faciam^f. Vtram autem Latina, an Græca, vel qualibet^g alia lingua^h stipulatio cōcipiatur, nihil in-

in Pseudolo, Dg hisne argēti mihi hodie viginti minas? Dabo. Sed Imperator Igo eā sollemnitate sustulit, & congruentem interrogationi respōsionem sensu & intellectu, magis quam verborū cōiugationi exegit. Cor. Vib.

¶ Not quod verba stipulationis possunt cōcipi qualibet lingua, quam contrahentes intelligant: quod intellige, siue per

se, siue per interpretem. l. j. in ff. eod. Item, quod diuersitas lingue non vitiat stipulationem. Item, quod contrahentes aliena lingua stipulari possunt. Itē, quod verborum sollemnitas sublata est. Item, quod in eis attenditur mens & intentio contrahentis idoneis verbis expressa. Sylu.

¶ e In hac re. scilicet stipulatione contrahenda.

¶ f Faciam. Quæ omnia dici debebant in stipulatione, vel aliqua de his. sic ff. de singul. reb. per fideic. rel. §. fin. sed hodie vel vnum ex his, vel etiā aliud, dummodo aptum, sufficit: vt infrā eo. §. ver. f. sed hæc. qui continuari debet cum isto §.

¶ g Lingua. Vt Assyria, Latina, Græcæ, vel alia: vt ff. eod. l. j. §. fin. in fin.

ADDITIO. Dummodo se intelligant: aliàs erit necessarius interpret. idē in teste in Illyrico nato, cuius lingua non intelligitur: quia iudex eum interrogabit per interpretem. Et si ipse iudex & notarius, vel etiā notarius solus sit interpret, sufficit: imò ipse scriptura vel instrumentum faceret fidei etiam cōtra nuntium vel testem, dicentes aliter denuntiasse, vel deposuisse, quàm scriptum sit: & hæc vera in iudiciis ciuilibus: secus in criminalibus, vt per Angel. hic.

¶ Nihil

N.A. [†] Nihil interst. Quia conventionibus iuris subiiciebantur, quæ quavis lingua fiebant. l. 7. §. quod fere. ff. de Pac. [†] a Stipulantium. Propriè & impropriè dicitur: sic in authen. de æqua. do. §. 1. & sic impro

priè etiam promittens dicitur stipulari: ut hic & ff. de cond. indeb. l. si non fortem. §. decem.

[†] Adde, quodd æqui vocat glo. quia secundum Grammaticos stipulator est verbū commune, & æquè propriè pro promissione accipitur. Iu uena. Quantum vis stipulare, & protinus accipe quod do. & Sueton. Prætorū lictoria quæ vetat minorem xxv. annis stipulari. Plaut. nū dolo malo stipulatus sis: quod ratione manifesta probatur, quia si stipulatio est in interrogatio, & responsio simul iuncta, quare non tam bene debet dici stipulator promittens, sicut interrogans, cum in ea uterque sit agens? Syl.

^b Sed hæc. quæ diximus. suprâ eod. §. in hac.

^c Constitutio. ut C. de contrahen. & commit. stipul. l. omnes.

^d Sensus. Aliàs consensum. s. verbis expressum ab utroque, & incōtinenti: ut ff. eo. l. j. in prin. & §. qui præsens. & §. si quis ita interroget, licet verba inutilia fuerint inserta: ut ff. eod. l. extrinsecus. aliàs si diceret verba expressa non exigi, non differret ab his contrahentibus, qui consensu contrahuntur: ut l. de obl. ex consensu. j. resp. Accur.

^e Quibuscunque. Habilibus tamen ad hoc. Quid enim si dicam a, & velim representare, promittis: tu dicas b, & velis representare promitto: non valet ut ff. de const. pec. l. qui autem.

terest [†], scilicet si uterque stipulantium intellectum eius linguæ habeat: nec necesse est, eadem lingua utrumque uti. sed sufficit congruenter ad interrogata ^{*} respondere. quinetiā duo Græci Latina lingua obligationem cōtrahere possunt. Sed hæc ^b solennia verba olim quidē in vsu fuerūt: postea autē Leoniana constitutio ^c lata est, quæ solennitate verborum sublata, sensum ^d, & consonantem intellectum ab utraque parte solum

§. fin. in glo. fin. & l. seq. & ff. de mun. & hon. l. ut gradatim. §. & si lege. ibi: sic idonei sunt.

[†] Adde, quodd ratio est, quia tunc constaret solo consensu stipulatio, quæ tamē verba requirit. supr. eod. in princ. syluest.

desiderat ^{*}, quibuscunque ^c tandem ^{*} verbis expressu ^m est.

¶ Stipulationis pure statim cedit dies: & petendius competit: stipulationis verò in diem, quamvis statim dies cesserit, non tamen antea promissum peti potest, quam etiam tota dies, in quam stipulatio facta fuit, præterierit.

[†] Omnis stipulatio aut pure [†], aut in diē, aut sub cōditione fit. Pure, veluti, Quinq; aureos dare spōdes? idque confestim

bi. Pyt. Credo, sed in diem istuc Parmeno est fortasse, quod minitare. Tu iam pendebis. Cor. Vib.

[†] Nor. diuisionem qualitatū ipsius stipulationis respicientiū causam formalem ipsius, Item, quodd pura est, quæ neque diem, neque conditionem habet. Item, ex stipulatione pura statim oritur obligatio & actio. Item, quodd stipulatio in diem, est quæ habet diem appositum, gratia differendæ solutionis. Itē, quodd ex stipulatione in diem obligatio statim nascitur, non tamen potest effectualiter intentari, nisi totus dies præterierit. Sylu.

[†] Pure. Pura dicitur, cui neq; dies, neque conditio adiecta est.

[†] Confestim. i. statim: ut ff. eod. l. eum qui Kalendis. §. si. & hoc nisi ratione loci sit in diem. ut infrâ eo. §. loca. [Hæc tamen respectu conceptionis verborum est pura, licet inspecta mea

683

^{*} licet.

^{*} abest. ^{ex v. f.}

^{fin.}

N.A.

te, & sententia sit in die d. s. loca. Syl. J
vel ratione rei, quæ adhuc non est in
rerum natura: vt i. de excep. s. antep.
& ff. eo. l. interdum. in prin. & de condi.
& demonst. l. j. s. fin. Sed ad quid sit
promissio, cum
non incontinē-
ti soluitur? Res.
non est sic præ-
uè intelligendū
verbum confe-
ssim, vt veniat
statim cum sac-
co paratus: vt
ff. de sol. l. quod
diximus. sed a-
liquod spatiū,
puta decē die-
rum dandū est:
vt infr. de inut.
stip. s. fin. ff. de
cōst. pec. l. pro-

missor. sic etiam ferè vbique consuetu-
do interpretatur, vt intra decem dies
fiant præcepta à potestatibus, quæ est
bona legum interpres: vt ff. de leg. &
senatusc. l. si de interpretatione, & c.
cum dilectus. extrà de consue.

1 Adde, quod hæc gl. falsa est in taxa-
tione decem dierum: verius loquitur
gl. in s. si. de inut. stipu. arbitrio e-
nim iudicis statuitur. l. ratum. ff. de so-
lu. Syluester.

2 In diem. s. sit stipulatio. sed nūquid
stipulatio est actus ciuilis? Resp. sic vt
i. de acti. s. de constit. ergo non debet
recipere diem, nec etiam conditionē:
vt ff. de regul. iur. l. actus. Sed dic, quod
hic actus ibi non computatur. sic in
nouatione vt dicitur ff. de nouat. l. no-
uatio. Et illa regula, actus, habet lo-
cum in suis numeratis casibus.

3 b Primis. Superflue hoc dicitur. ff.
eod. l. eum qui Kalendis. in princ.

c In diem. Aliud si ad diem: nam
tunc vsque ad diem tenetur, & non
post: vt ff. de act. & obli. l. obligatio-
num ferè. s. j. & die, quod idem est di-
cere ex die, quod in diem: vt d. l. in
princip. & hic.

d Priusquam. Nam cessit, sed non ven-
it dies. quod dicitur ff. de verbo. signi.
l. cedere.

e Non potest. Sic ff. si sarr. pet. l. cer-
ti condit. in princ. & si petat, repellit-
ur per exceptionem: vt i. de exce-
ptionibus. s. præterea.

f Hanc glo. disputatiue reprobatur For-
tun. in l. item quia. ff. de pact. Syl.

g Ne eo quidem ipso. Nisi ab initio

sic dicat, Hodie dare spondes? quo ca-
su pura est: vt ff. eodem. l. liber homo.
s. decem sed si est pura: ergo peti non
potest ante decem dies. Ita enim de-
terminatur verbum, confestim s. eod.

dies venerit * non
potest c. At * ne eo
quidem ipso die,
in quem stipulatio
facta est, peti po-
test: quia totus is
dies arbitrio sol-
uentis tribui de-
bet h. Neque enim
certum est eo die
in quem promif-
sum est, datum nō

s. omnis. & in
d. l. liber ho-
mo. ff. eod. dicitur
quod eadē
die: ergo malè.
Sed ibi expressa
est dies.

Adde glo. ve-
ram: quia in du-
bio talis adie-
ctio nō videtur
apposita gratia
differentiæ so-
lutionis, sed re-
presentandæ pro-
missionis, aut
solutionis ac-

celerandæ. d. s. decem. secus, si aliter
de mente constaret, vt dicit ibi Bart. &
seq. doct. Sylu.

g Facta est. s. vt solvatur.

Arbitrio. In obligationibus tempus
adiicitur, non in stipulatoris, sed in
promissoris gratia. l. 38. s. inter ff. h. t.

h Tribui debet. Hic no. questionem
de facto: iudex statuit terminum per-
emptoriū paribus ad audiendam sen-
tentiam, putà diem Iouis: vna partiū
non veniente eadem die, quæro, quā-
do debeat ea sententia ferri, an die sta-
tuta, vel sequenti? Et videtur quod non
diē statuta: quia vt in contractibus to-
ta illa dies videtur sua, vt hic. & pro
hoc est ff. de serui. l. more Romano-
per quam legem etiam si media nocte
venisset, satis sufficeret. vnde patet q
ea diē ferri non debuit. Item alia ra-
tione: quia post peremptorium debet
eam partem absentem citare iudex: vt
ff. de iudic. l. & post edictum. & inter
vnam citationem & aliā debebat esse
spatium decem dierum olim: vt ff. de
iud. l. per interuallum. hodie xxx. die-
rum: vt in authen. de liti. s. omnem. &
secundum consuetudinem Bononiē.
vnius diei. Vnde patet, quod in die
peremptoriū non debet ferri. Sed in
illa l. & post edictum, exponitur, de-
bet, id est, potest. Item videtur econ-
trā, quod in die peremptoriū debeat
iudicari: vt Codice quando prouoc.
non est neces. l. cum non eo die. Item,
si sit ita prope sero, vt certum sit eam
partem amplius non posse venire, de-
bet iudicare in die peremptoriū: vt ff.
de

Confestim
dicitur
natur
per des
dicit.
venia
at.

N.A.

Stipula-
tio an
possit
ferri sub
condi-
tione.

In die,
& ad
die dif-
ferunt.

de verb. obl. l. cum stipulatus sum mihi à Proculo. & l. liber homo. in fine. Et hæc verior opinio. [Adde hoc esse hodie expressum in c. consuluit. de of. deleg. & tenet cōmuniter doct. in d. s. decem. Syl.] Sed

de p^{re}stia
die p^{re}stia
fua de
ut ferri
ut ab
fuit al
ita par
tium.

tamen post vesperasitarim, vel in ipsis vesperis debet ferri: vt anth. de iud. s. sedebunt. sed nec in nocte debet ferri sententia: & ita paulo post excessum vesperarum debet iudicari. Et ita quidem electi ad quoddam consilium de facto iudicauerunt.

ADDITIONE. Nisi iurisdictio iudicis sit peritura. Et hæc procedunt in definitiua, non interlocutoria, quæ etiam de nocte ferri potest. & ab opinio. i. stius glo. quam etiam tenuit Barto. & Bald. dicit Ang. non esse recedendum. & an die sequenti per emptoriū, possit ferri sententia, vide pulchrè per eū hic. **¶** a Datum non esse. i. non est hoc verum incommutabiliter.

¶ b Priusquam. vt ff. eod. l. quicquid. s. si. & ff. de pig. act. l. si necessarias. s. si annua.

¶ At si ita stipulaueris. **CASVS.** Flavius stipulatus est à Mæuio decem aureos annuos, quoad vinā dare spōdes? Spondit Mæuius. quæro, qualis sit hæc obligatio? Pura, inquit. i. à in fine huius ipsius anni peti potest. & perpetuò in fine singulorū annorū. Sed ecce Flavius est mortuus, potestne hæres à Mæuio petere? Maiorib⁹ nostris placuit, non posse constitui ad tēpus obligationem: vt si dicam, Dabis vsque ad decem annos? Tempus enim obligationem non perimit. Quapropter hæres petet à Prætorē condictionē certineque Prætor illi recusare poterit: sed simul iudici permittet cognoscere, an sint stipulata decem, quoad viueret Flavius. Iudex autem hanc pactionem factam cognoscens, Mæuium absoluet. Corn. Vib.

¶ No. quod stipulatio annua pura est, quia tempus apponitur gratia multiplicandæ obligationis. Item, quod licet stipulatio annua limitetur tempore vitæ stipulatoris, tamen ipso iure est perpetua, & transit ad hæres. Item, obligatio nō potest limitari tem-

pore. Item, quod quamuis ipso iure transeat ad hæres, tamen de æquitate datur exceptio. Sylu.

¶ c Annuos. Aliud, si dixerit, singulis annis. Nam primo casu, in initio cuius-

Promittit
to x. ann-

iuscunque anni, secundo, in fine committitur stipulatio: quia sic est in legato sic relictum: vt C. quando dies legato. ced. l. j. [Ratio est: quia in primo casu tempus non apponitur gratia solu-

reos annos, & singulis annis, & in fine committitur stipulatio: quia sic est in legato sic relictum.

ceptio hæredi. Ar.
¶ Adnota, Tēpus ipso iure non potest tollere obligationem, sed exceptionis ope.

¶ At si ita stipuleris, Decem aureos annuos c quo-

do dies legato. ced. l. j. [Ratio est: quia in primo casu tempus non apponitur gratia solu-

tionis differendæ, sed ad multiplicandum obligationem In secundo vero, tempus apponitur gratia differendæ solutionis: excipe tamen à primo casu relictum respectu certæ necessitatis. d. l. nec semel. s. si in habitationem. Item, relictum fructuum vel pecuniæ ex fructib⁹ percipiendis. l. firmū. s. pater. ff. quando dies legat. ced. Syl. j. & ff. quando dies leg. ced. l. nec semel. Vnde versus, Annua si debes, tūc inspicies caput anni: Anno si debes, in fine tenebris anni. vt dices infra de inuri. stipula. s. qui hoc anno. & ff. eod. l. qui hoc anno. Sed nunquid est vna stipulatio, vel plures? Respon. vna est: vt ff. eod. l. si Stichum. s. j. licet legata sic relictā sint plura: vt ff. de don. cau. mor. l. Senatus. s. si. Sed quæ est ratio? Respon. quia semel in stipulatione inspicitur conditio stipulantis: vt si sit filius, acquirat patri: & vna est actio: vt ff. eod. l. si filius. sed in legatis pluries consideratur, scilicet, singulis annis: cum singulis annis cedat dies legati, & plures sint actiones: vt ff. de annuis legatis. l. cum in annos. & quando dies leg. ced. l. cum in annos. Sed M. dicebat hanc esse differentiam: quia in stipulatione est vna verborum conceptio: sed quantū ad rei vtilitatem plures sunt, sicut legata. & facit pro eo. ff. eod. l. pluribus. s. j. sed ibi certè per alia verba fuit facta, scilicet, per hæc: annua, bima, trima die. vel die, quod ibi quorundā sententia recipitur. Nec obstat quod vna est conceptio: nam & in legato vna est conceptio.

¶ Adde, quod rationes differentiarum assignatæ in glo. sunt potius illationes: vnitatis enim actionis est effectus vnitatis stipulationis, non ratio. Vnde ab

G g 4

aliis assignatur ratio, quod cum stipulatio pendeat à consensu duorum, est firmitior, & non ita multiplicabilis sicut legatum: sicut videamus debilius legatum, quod efficitur caducum per mortem legata-

rii: quod non est in stipulatione, vel quia legata dantur, ob bene merita. l. nec adlecit. ff. pro socio. & regulantur à mente testantis, quæ videtur esse, ut hic habeat donec viuit, & non ultra: & ideo

subest conditio, si viuat: secus in stipulationibus, ubi non merita, sed sonus verborum attenditur. l. quidquid adstringendæ. ff. de verb. obl. Vel quia in legatis in dubio fit interpretatio pro hærede contra legatarium: in stipulatione contra promissorem. l. veteribus. ff. de pact. Syl.

a Quoad viam. id est, donec viuat.

b Purè facta. scilicet ratione primi anni: sed ratione sequentium est: in diem quo ad quid: quia ante annum, non debetur: & conditionalis quo ad aliud. nam alias non debetur, nisi viuat: arg. ff. eod. l. hoc iure. & l. in illa. Vel dic, quod est pura abnegatiue, id est, non conditionalis.

c Adde, quod glo. est falsa: quia si illa verba facerent conditionem, sequeretur quod obligatione, qua post mortem stipulatoris tenetur, promissor ipso iure hæredi non posset nasci: est ergo conditionalis inspecto effectu propter æquitatem pacti. Syl.

c Perpetuatur. ad est, donec viuat. sic ff. pro soc. l. j. secundum quosdam: imò dic, per omnia secula, etiam post mortem. nam tempore non tollitur obligatio, ipso. si iure, ut sequitur: ut ff. de act. & obliga. l. obligationum ferè. s. placet. & ff. de seru. l. seruitutes. sed & per exceptionem ut sequitur. sed hæres petendo, & c. ut ff. de actio. & oblig. l. obligationum ferè. s. placet. & ff. de seru. l. seruitutes.

N. A. **†** Ad tempus. Quia certis tantum civilibus modis, obligationes perimuntur, quorum in numero non est tempus. l. 44. ff. de oblig. & actio.

N. A. **†** Parti exceptione. Si paret Titum Ma-

ad viam ^a, dare, spondes? & purè facta ^b obligatio intelligitur: & perpetuatur: quia ad tempus [†] non potest deberi: sed hæres petendo, pacti exceptione [†] submouebitur.

uio decem aureos annuos spondisse, nisi conuentum fuerit, ut quoad Meuius viueret, eos daret, tum Titius damnetur. l. 36. s. qui ita. ff. hoc tit.

† Sub conditione. **CASVS.** Lucilius

† Scipulatio colata in aliquem futurum euentum incertum, est conditionalis. **Aret.**

† Sub conditione stipulatio fit, cum in aliquem casum ^d differtur obligatio ^e: ut si aliquid

ab Horatio sic stipulatus est. Decem dare spondes, si nauis ab Alexandria venerit? Horatius spondit. Ius civile iniciet quidem continuò vinculum Horatio, sed tamen eum non tradet vincum Lucilio, nisi

postquam ab Alexandria nauis venerit. Ius enim civile tantisper differt, & cunctatur illud vinculum tradere Lucilio, dum in dubio ac pendenti est conditio. Cor. vii.

† Not. quod in stipulatione conditionalis natiuitas obligationis differtur in euentum conditionis. Item, stipulatio conditionalis est illa, quæ differtur in aliquem casum futurum, vel non futurum, & quod sit per coniunctionem si. Syl.

† d In aliquem casum. i. in aliquam fortunam inopinatam, ut possit se habere ad esse, & non esse, quod in futuris tantum est: ut infra eodem s. conditiones.

ADDITIONE. In text. Committatur stipulatio, Dic, Committi stipulationem dici, cum quid commissum est, quæ obrem quod stipulatum est debeatur. Sic dicitur commissæ multa, pœna, hæreditas, condemnatio, deuotio, lex bona, iudicium: de quibus omnibus vide Fr. Romanum in s. sed hæc quidem. j. de actio.

† In aliquem casum. Cum in incerti casus euentum confertur. l. 64. ff. verborum signif.

e Differtur obligatio. Nam ante euentum conditionis obligatio cessat ut ff. si cert. pet. l. non omnis. & sic eapendente non est debitor, sicut nec hæres sub conditione institutus interim est hæres: ut famil. erciscun. l. si maritus. [Adde, quod nec purè institutus dicitur hæres ante aditam hæreditatem. l. hæres quandoque. ff. de acquir. hæ. Syl.] Arg. contra C. de const. pec. l. ij. in eo quod dicitur conditionale debitum posse constitui: quod non posset.

posset, nisi esset debitum, ut ff. de condi. pecu. l. j. Sed dic, quod sufficit debitum spe. Item, nec illud interim debetur: ut ff. de condi. pecu. l. id, quod. Itē arg. contra ff. ex quibus cau. in posses. ea. l. ea. in possesio-
ne. & ff. de ver. sign. l. credito- res. sed ratione spei creditores dicuntur, ut j. eo. s. ex condi-
tionali.

ADDITIO.

Improprie ta-
men, proprie
autem creditor
est, qui fidem
alterius credē-
do secutus est.
Et ita intelli-
gitur statutum de
eo qui credidit
faciens mentio-
nem: secus si de
creditorē sim-
pliciter, quia in-
telligitur quo-
cunque modo
alium habeat obligatum: dummodo non
in diem, vel sub conditione. Ang.

† Committitur. Vel committatur, cum
conditio sub qua concepta est, existit.
l. 115. ff. hoc tit.

* Si quis ita stipuletur. **CASVS.** Sti-
pularus sum abs te, si in Asiam pro-
fectus non ero, decem dare spondes?
spondisti. Ius civile confestim tibi
vinculum iniicit obligationis: sed non
prius mihi illud in manum tradit, quā
ex vira decessero. tum enim certum
erit me non profecturum. Hæredi er-
go meo traderis vinculus, ut te cogat
decem exsoluere. Cor. Vib.

* a Si in Capitolium non ascendero.
suprà posuit in affirmatiua conditio-
ne & negatiua, nunc in negatiua tan-
tū.

* b Dare spondes. s. quinque aureos,
vel aliquid aliud.

* c Cum morietur. Similes sunt istæ
duæ stipulationes in hoc, quia mortuo
stipulante in utroque casu committi-
tur, ut hæredes agant. nam potest ob-
ligatio ab hærede sic incipere: ut Cod.
ut act. ab hære. & contra hæred. lege j.
Dissimiles in hoc, quia prima condi-
tionalis, secunda in diem: quam diem
certum est euenire: ut ff. de condi. in-
de. l. nam si. licet nesciamus quando:

ut ff. de condi. & demon. l. j. & in auth.
de nupt. s. deinceps.

* Adde, quod non est intelligenda in
diem: ut s. eod. s. omni. sed in diem
in certum, quia aliàs diceretur nata

obligatio, &
actio, quod fal-
sum est. l. dies
incertus. ff. de
condi. & de-
monit. Syl.

† Cum morietur. **N. A.**
Quia nunquam
ante ipsius mor-
tem, certum est
eum non esse
ascensurum. d.
l. 115. ff. hoc tit.
Stipulationes q̄
à conditione in-
cipiūt nō prius
committuntur,
quam certum
sit eas expleri
non posse l. 27.
l. 99. s. j. ff. eod.
titulo.

* Ex conditionali
stipulatione tan-
tū spes est d de-
bitum iri: eamque
iptam spem in hæ-
redem transmitti-
mus, si priusquā
conditio exierit *,
mors nobis conti-
gerit f.

Stipularus sum a te, si Pompeius Mi-
thridatem vicerit, decem dabis? Pro-
missi te daturum. Ius civile vincu-
lum quidem tibi confestim iniicit,
sed mihi tamen illud vinculum dun-
taxat ostendit, sed non ante tradit,
quā Pompeius Ponti regem super-
avit. Quid ergo, si ante confectum
bellum decessero, & me mortuo, con-
dictio extiterit? Sanè ius civile meo
hæredi tradet te vinculum atque ob-
ligatum, ut te per iudicem cogat
decem sibi persolvere. Cornelius Vi-
bularus.

* Not. quod spes futuri debiti ex con-
tractu conditionali transmittitur ad
hæredes. Syl.

* d Spes est. Non autem cessit, vel
venit dies: sed in pura statim cedit &
venit. ff. de verborum signifi. l. cedere.
sed in illa, quæ est in diem, statim ce-
dit dies legati, sed non venit. s. eo-
dem. in diem.

† In hæredem. Blerumque tam hæ-
redibus nostris, quā nobis meritis
cauemus.

* e Transmittimus. Sic Cod. de iis qui
ante aper. tab. l. vnica.

* b Contigerit. Sed quia legatarius cō-
ditionalis legati spem ad hæredem
non transmittit: ut Co. de cadu. tol. l. 1.

Gg 5

vnica. §. sin autem aliquid? Respon. in stipulatione interuenit factum stipulantis volentis sibi prospicere, & sic heredi: vt ff. de prob. l. si pactu. quod non est in legatario: cuius nullum factum interuenit: & eodem modo respon. de in hereditate condicionali.

¶ Loca etiam inferi. **CASVS.** Cū essemus Lutetia, sic à te stipulatus sum, Centum Lugduni dare spondes? ac spondisti. Quoniā neque dies, neq; conditio adiecta est, quæro an ius ciuile statim mihi tradat vinculum, quod tibi iniicit? minime: sed tunc, quum Lugduni fueris. Quid ergo, si Romæ, cū essemus, stipulatus sum, Hodie Syracusis dare spondes? Ius ciuile non iniicit tibi vinculum: quia quas natura nō fert, id est, quæ impossibiles sunt promissiones, ius ciuile irridet, atque repudiat. Cor. Vibulanus.

¶ Loca etiam. Non solum conditio vel dies.

N. A. ¶ Re ipsa. i. tacite, vt ipsa & iuris intellectu. Nam hæc stipulatio, à verbis pura est, à sententia in diem esse intelligitur. l. 73. ff. hoc tit.

¶ a Tempus. Quod bonus iudex arbitratur: quod dicitur ff. eodem. l. continuus. §. cū ita.

ADDITIO. Not. quod licet in actibus iudicialibus tempus itinerandi sit statutū certum, vt vi gigni milliariū singulo die: vt l. j. ff. si quis caur. (& dicitur ibi per Bart. & Doc.) tamen in contractibus non est determinatum: sed totum residet in pectore iudicis, qui

multa debet considerare, & locum, & periculum, & qualitatem personæ: vt l. continuus. §. j. & ibi vide Bart. & Imo. l. ff. eodem. Ang.

¶ b Impossibilis Ratione enim impossibilitatis stipulatio vitatur, vt

repromissio. ¶ Ea proprie conditione dicimus, quæ futurum reponit: unde conditio quæ ad præsens aut præteritum refertur, stipulationem conditionalem non reddit, sed aut puram, aut nullam.

¶ Conditiones quæ ad præsens vel præteritum tempus referuntur, aut statim infirmant obligationem, aut omnino non differunt: veluti si Titius Consul fuit: vel, si Mæuius viuit, dare spondes? Nam si ea ita non sunt, nihil valet stipulatio: sin autem ita se habent, statim valet. Quæ enim

sed mihi illud non antea tradit, quàm illa vera esse constiterit. vt in illa vulgari, si vxor tua grauida est masculo, dabis centum? Ius ciuile confestim tibi vinculum iniicit, sed antequàm vxor tua pepererit, illud mihi vinculum non tradit. Cor. Vibul.

¶ Not. quod conditio de presenti vel de præterito falsa statim infirmat obligationem, sicut vera facit statim stipulationem validam. Item nota, quod certa in contractibus non suspendunt obligationem, dummodo sint certa in rerum natura. Syl.

¶ Aut infirmat. Si vera est conditio, præsentem obligationem parit: sin falsa, stipulationem infirmat. l. no. ff. eo. tit. ¶ c Consul fuit. Sic ff. si certum petatur.

l. de inutil. stipula. §. si impossibilis. nisi uterque haberet ibi procuratorem, & egisset qui libet cum suo, vt eadem die fieret solutio: vt ff. eodem. l. si. §. si inter eos.

¶ Adde hoc nō procedere in contractibus bonæ fidei, vel etiam stricti iuris habentibus naturā bonæ fidei. l. insulam. §. j. ff. loca l. si mihi & tibi. §. si quis seruos. ff. de leg. 1. Syl.

¶ Conditiones. **CASVS.** Sic à te stipulatus sum. Si Cicero liberos habuit, decem dabis? vel, si rex sit Iulietia, decem dabis? Promissisti. Ius ciuile continuo tibi vinculum iniicit:

* Alii
iustitiam.
Quod
vult.
ex. ha-
lent in-
te. iustitiam.

natur. l. itaque. & l. cum ad præsens tēpus. patet etiam in l. conditio. ff. de verbor. oblig.

¶ a Naturam. Ergo nec futura morantur obligationem. nam etiam illa per rerum naturam certa sunt: vt de iudic. l. sed & si restituatur. s. si. contrā. Sed dic, quod aliud est esse certum per rerum naturam.

Yarra
di de
pior.

i. per naturalem cursum nature, per quam sola præterita & præsentia sunt certa: & ita hic accipitur. Et etiam illa futura certa sunt, quæ non habent se ad vtrumlibet: vt si moriar. nam & hæc non morantur obligationem: vt ff. de cond. indeb. l. nam & si. & l. præcedent. & seq. & ff. de nouat. l. si pupillus. s. qui sub conditione. [Adde, gl. est falsa: quia in diem incertum suspendit. l. dies incertus. de cond. & demon. in l. quodcunque. s. si. ff. eodē. quamuis videretur dicendum, quod promittendo si moriar, ista sit pura: quia certum est me moriturum: promittendo cum moriar, suspendatur obligatio: quia videtur facta adiectio causa differendæ solutionis. Syl.] Et aliud est in natura rerum, id est, in scientia Dei: in qua omnia, quæ sunt vel fuerunt, vel futura sunt, recte Boëtio, tanquam præsentia sunt. Item & aliās, sunt mille anni ante oculos eius tanquam hesternales quæ præterit. & dicitur prima, natura naturata: sed secunda, natura naturans: quod idem est, quod ipse Deus.

ADDITIO. Per naturam certum est aliquid dupliciter, ex causa scilicet, & ex re ipsa: ex causa puta, si mater vterum gerat: quoniam non concepti nasci non possunt: re verò ipsa certum est, quid nunc agat Rex, licet mihi ignotum sit. illa notitia de futuris est. l. sed et si. ff. vbi quis age. vel con. hæc de præsentibus tantum, de quibus hic agitur. Aemy. Ferr.

¶ b Non morantur. id est, non suspendunt, siue differunt. Accur.

¶ c Morantur. Differunt. Ergo stipulatio

concepta sub conditione præsentis, vel præteriti temporis, à verbis conditionalis est, à sententia pura esse intelligitur.

¶ c Incerta sunt. ff. de reg. iur. l. in totū.

Interest, difficilem probationem.

¶ Non solum res in stipulatū deduci possunt, sed etiam facta: vt si stipulatur fieri aliquid, vel non fieri, & in huiusmodi stipulationibus optimū erit pœnam subiicere: ne quantitas stipulationis incerto sit, ac necesse sit auctori probare, quod eius in-

contra. Solut. illa loquitur in his, vbi præsens solennitas exigitur: vt septem testes in testamento, vt s. de test. s. j. Vel loquitur in illis casibus, vbi certa sciētia, & intellectus de præseti exigitur in contractibus puris: vt C. de donat. l. nec ignoras, nec inuitus. hic autem in conditionali.

¶ Non solum res.

CASVS. Stipulatus sum ab

Apelle, Venerem mihi in hac tabula repicturum spondes? Cum spondidisset, tamen pingere neglexit: & à me sæpenumero appellatus, me ludificatur. Ius ciuile vinculum, quod ei promittenti iniecit, mihi tradit, vt id quod mea interest Venerem non esse pictam, ab eo exigam. Sed quia interdum obscurum est, quantum mea intersit, vt contentionum & litium facultas adimatur, debeo adiacere hanc appendiculam. Quod si non pinxeris, decem dare spondes: tum enim definitur summa eius, quod interest. Reliqua per se intelliguntur. Cor. Vib.

¶ Not. etiam facta in stipulationē deduci, & dicuntur facta, etiam non facta. Item, quod vtile est in his stipulationibus subiicere pœnam. ratio assignatur hic & alia ponitur in l. fin. de prætor. stipul. Item, quod petenti interesse incumbit onus probandi quantitatem certam. Syluest.

¶ Non solum. De stipulationibus, quæ in dando consistunt huc vsq; diximus: nunc de iis, quæ in facto consistunt.

¶ d Pœnam subiicere. Sic ff. de prætor. stipu. l. fin. vbi datur simile consilium.

¶ e Quantitas. ff. de arbit. non autem. contra. Solut. non interest quo ad hoc, vt valeat compromissum: interest tamen quo ad utilitatem stipulationis.

¶ f Probare. Sed quomodo interesse pro

se probatur? Respon. per testes, vt hic innuitur: vt C. de senten. quæ pro eo. l. vnic. §. j. nisi petatur ex dolo alterius: quia tunc per solum sacramentum: vt ff. quod vi, aut clam. l. semper. §. in hoc interdicto. & §.

sequ. & C. vnde vi. l. si quando. & C. de iure domini j. i. i. j.

N. A. † Interfit. Difficilis est probatio eius quod interest, quoniā in facto consistit. l. 34. ff. de reg. iur.

N. A. † Pœna. Pœna est id quod verisimiliter interest partim cōnitione definitum. l. vlt. C. de stipul. præ. Id quod interest, est infinitū, pœna autem finita.

† a Quædā fieri. Puta ire Romanam.

† b Quædam non fieri. Puta per Florentiam non ire.

† c Clausula. s. Pœnalis. Acc.

† d Factū erit. Hoc redditur secundo dicto.

† Adde, quod si voluisset singula singulis referre, non præposterasset. Vnde dicas vtramvis conceptionem ad vtrumque referri, ita vt vna quævis earum sufficiat in pœnali stipulatione subiecta stipulationi vtriusque, scilicet facti & non facti, licet etiam ambæ conceptiones subiici possent. Syluester.

† e Factum non fuerit. Hoc refertur ad primum. Et si ex vno capite sit pœna commissa, non committetur plus, vt ff. de arbi. l. si duo. §. si. nisi hoc actū sit, vt pluries committatur: vt ff. de transactionibus. l. qui fidem.

ADDITIONIO. Item, nisi sit appositā super facto iterabili, vel continente

terfit †. Itaque si quis: vt fiat aliquid, stipuletur, ita adiici pœnā † debet. Si ita factū non erit, tunc pœnæ nomine decem aureos dare spondes? Sed si quædā fieri, quædā non fieri^b, vna eademque conceptione stipuletur quis^c, clausula huiusmodi erit adiicienda: Si aduersus ea factū erit^d, siue quid ita factum nō fuerit^e, tunc pœnæ nomine decem aureos dare spondes?

TIT. XVII.

DE DVOBUS REIS STIPULANDI, & PROMITTENDI.

¶ Ne credito hic reos a reatu siue

plura capitula, si ratione interesse petatur. secundum Ioan. Fab. hic. Et not. quod iuramentum de non contrahendo habet vim istius clausulæ: itē, facit vt actus valeat eo meliori modo, quo potest. Angelus.

delicto dici: sed eos reos stipulandi dicimus, qui duo, pluresve ab aliquo sibi quid dari, aut fieri stipulantur, quibus simul respondetur: promittendi vero reos qui separatim interrogati, cuiuspiam idem dare, aut facere singuli promittunt: proinde quod duobus reis stipulandi debetur, singulis in solidū debetur: & è diuerso, quod plures promittendi rei spondederūt, singuli solidū dare tenentur: vnius tamen solutione aut receptione vtriusque perimitur obligatio.

ET stipulandi, & promittendi duo pluresve rei fieri

† Rei, vetustè dicebantur, omnes quorum res agebatur: vnde duo stipulatores, quorū vtrique solidū promissum est, Rei stipulandi, vel Rei credendi dicuntur duo promissores, quorum vterque in solidū obligatus est, duo rei debendi, siue duo rei promittendi. l. j. & pass. ff. hoc titulo. Dicuntur & correi.

Et stipulandi. Totus iste tit. diuiditur in quatuor partes. Primò. ponit de duob. reis stipulandi, qualiter fiant. Secundò, de duob. reis promittendi. Tertiò, ponitur effectus ipsius obligationis pluriū reorū. Quartò redit ad duos reos promittendi. Secunda ibi, §. duo

DE DVOBUS REIS STIPULANDI & PROMITTENDI.

† Quia in stipulatione, de qua dictum est suprā titulo primo, plures personæ interueniunt quandoque, quarū quædam dicuntur rei stipulandi, aliæ rei promittendi: ideo dicit de duobus reis stipulandi ac promittendi. Accur.

ADDITIONIO. Rei autē sunt, quorum de re agitur in iudicio. Cicero libro de Oratore secundo. Reos appello, nō eos modò qui arguuntur, sed omnes quorū de re disceptatur: & paulò post. Reos appello, quorum res est.

N. A.

§. duo plurésve. Tertia ibi, Ex eiusmo-
di. Quarta ibi, Ex duobus.

CASVS. Quintius & Sextius credi-
derunt Septimio decem, vterque illo-
rum vult sibi istum in solidum obli-

gatum esse: quo-
nam id conse-
quentur modo?
Si Quintius ita
dicat, Decem
mibi dare spon-
des? similiterq;
faciat Sextus, &
postea Septimus
ad vtrumq; res-
pondeat: Vtri-
que vestrum spon-
deo. Quid autē,
si Quintio sti-
pulantem respon-
deat, Dabo: &
similiter Sextio
stipulanti postea
seorsim respon-
deat, Dabo? Du-
plex erit obli-
gatio: nec duo
rei stipulandi di-
centur. Cornel.
Vibul.

¶ Not. quod in
constitutione plu-
rium reorum sti-
pulandi debet
precedere om-

possunt. Stipulan-
di ita, si post om-
nium interroga-
tionem promissor
respondeat, Spon-
deo: ut puta cū
duobus separatim
stipulantibus ita
promissor respon-
deat, Vtrique ve-
strum dare spon-
deo. Nam si prius
Titio sponde-
rit, deinde alio in-
terroganti spon-
deat. alia atque
alia erit obliga-
tio, nec credun-
tur duo rei sti-
pulandi esse.

¶ Si duo promit-
tant eidem eadem

in j. & ij. quæst. Syluest.

¶ b Spondeat. Ex intervallo: putā, si
diuenterint ad alios actus extraneos:
vt ff. eod. l. duos. §. fin. aliās si non est
extraneus actus, contradicerent. d. l. ei,

pecuniam, efficiū-
tur duo rei pro-
mittendi. Aret.

¶ Duo, plurésve
rei promittēdi ita
sunt: Maui, de-
cem aureos dare
spōdes? & Sei, eos-
dem decē aureos
dare spondes? si *
respōdeant singu-
li separatim, Spō-
deo.

¶ Natura duo-
rum reorum est, vt
quilibet teneatur
in solidum: sed v-
nius solutione &
receptione tolli-
tur obligatio v-
triusque. Aret.

licet vt vna sit obligatio, & vnus reis
sed sunt creditores duo, & diuersarum
rerum: vt infra eod. §. ex huiusmodi.

¶ Duo, plurésve. **CASVS.** Video
qua ratione duo rei stipulandi, id est,
constipulatores fiant: expone nunc
quomodo duo rei promittēdi, & quasi
consponsores fiant. Si Titius ita roget,
Maui, decem dabis? Mauius dicat, Da-
bo. Item Sei, eadem decem dabis? Seius
respondeat Dabo. Tunc ius ciuile vni-
cum vinculum in illos duos iniicit, &
Titio vinculum illud in manum tra-
dit. Corn. Vib.

¶ d Spondeo. Hoc acto, vt fiant duo
rei, & in solidum: vt ff. eo. l. reos. §. fin.

¶ Ex huiusmodi. **CASVS.** Quæro,
nunc quale sit istud vinculum, vtrum
simplex, an verò duplex? Simplex tan-
tū: nam si duo sint constipulatores,
vterque tenet vinculum, quo debitor
adstrictus est: si duo sint rei promit-
tendi, vterque constriktus est vno vin-
culo, quod stipulator tenet. quare quū
duo stipulatores sunt, si vnus pecuniā
exegit,

ex quo modo
dixerat ibi, nam
si prius, & quod
dicitur. ff. eod. l.
iij. Accurs.

ADDITIO.

Tu dic q inter-
uallum magnū,
putā vnus diei,
cum extraneo
vitiat constitu-
tionem duorū
correoꝝ, si in-
terueniat inter
interrogationē
& respōsionem:
aliās si inter o-
bligationem v-
nius perfectam,
& alterius per-
ficiendam, non
vitiat constitu-
tionem correoꝝ
expressam,
sed tacitam sic,
saltem in duo-
bus reis cre-
dendi.

¶ c Nec credū-
tur duo rei. sci-

¶ Et stipulandi. Hic dicitur reus stipu-
landi, qui rem aliquam, vt pecuniam
stipulatur: à re, non à reatu dictus. Et
econtrā reus promittēdi, qui aliquam
rem promittit: vt ff. eod. l. j. aliās reus
tantum debitor dicitur: vt patet C. de
iura. calum. l. ij. aliās dicitur reus, qui
conuenitur: vt C. de iudi. l. properan-
dum. §. & siquidem. & dic vt ff. eo. l. j.
Potest dici & alio respectu reus stipu-
landi, & promittendi: vt dicitur in gl.
Accurs.

¶ a Spondeo. Hoc adiecto, vt sint duo
rei in solidum etiam iure veteri: vt ff.
eod. l. reos. §. fin. & §. cum tabulis.

¶ Adde, vel si aliter constat contra-
hentes voluisse facere duos reos, quia
si impetunt nihilominus: vt patet ex com-
muni opinione post Bart. in l. ij. ff. eo.

exegit, laxat vinculum, & debitor liberatur. si duo sint promissores, & unus pecuniam dederit, vinculo ei laxato uterque liber euadit. Cor. Vibul.

Obliga-
tio eadē
possi-
esse vna
& plu-
res.

N.A.

¶ a Obligationibus. Hoc refertur ad reos promittēdi, & quod sequitur, & stipulationibus, ad reos stipulandi: ut probatur infra statim.

¶ b Solidum. In solidū debitor dicitur, q̄ non in viriles partes, pro diuiso; sed simul pro indiuiso debetur. In solidum, & viriles partes, opponitur. l. xi. §. ult. ff. hoc tit. Sic igitur solidum debetur, ut & ex pluribus correis debendi, vno solvente, omnes liberentur, & ex pluribus correis stipulandi, vno accipiente, omnium perimatur obligatio l. iij. ff. hoc tit. Sed per Nouel. 99. requiritur, ut nominatim exprimat; ut duo rei, singuli in solidum teneantur.

¶ c In vtraque. id est, vtriusque obligatione. nam vna est quo ad vñ effectum: ut ff. eod. l. iij. in fin. sed plures sunt: quia plures tenentur, ut hic.

¶ d Dic plures etiam distincte, & essentialiter. l. eandem. in si. ff. eod. Syl.

¶ e Alter. s. reorum stipulandi.

¶ f Alter. s. reorum promittendi.

¶ g Perimit obligationem. Ille qui accepit.

¶ h Liberat. Ille qui soluit. Similis electio, seu implicatio verborum est. ff. de arbit. l. si duo. in princ. Vel dic. q̄ quilibet istorum reservatur ad vtrunque supradictum. & possunt fieri in stipulatione duo rei, & in quolibet genere obligandi: ut ff. eod. l. eandem.

¶ i Intellige, dummodo constet contrahentes id agere velle. Syluest.

¶ k Ex duobus. C. a. s. v. s. Potestne ex duobus promissoribus alter purē obli-

gari, alter in diem, vel sub conditione: veluti si stipularer à Quintio, Centum dabis: & à Sexio, Centū dabis Calen. Maij, vel si nauis ex Africa venerit? Potest: & Quintius confestim vincus

promittendi, alius purē, alius in diē, vel sub cōditione obligari potest s. nec impedimento erit dies, aut cōditio, quō minus h ab eo, qui purē obligatus est, petatur.

TIT. XVIII.

DE STIPVLATIONE SERUORUM.

¶ Seruus hereditarius, quod ex sua stipulatione hereditate iacente acquirit, heredituro acquirit. Aretinus.

test esse imparitas, ut ibi: sed in aliis potest, ut hic, & ff. eod. l. si ex duobus. §. fin.

¶ h Quo minus. Sed adueniente cōditione, sociū poterit conuenire mandati, secundum quosdam, vel verius negotiorum gestorum: ut C. eo. l. j. Pater ergo constitui posse purē duos reos debendi, & quemlibet in solidum conueniri: ut C. eod. l. j. Hodie contra: etiam si hoc actum est expressim, nisi altero absente, vel inope existente, ut in authentico, de duobus reis. §. j. & authentica, hoc ita eod. tit. C. nisi renuntiatum fuerit illi constitutioni: ut C. de pact. l. penult. & ff. de minor. l. si iudex.

DE STIPVLATIONE SERUORUM.

¶ Suprà tit. l. j. & tit. l. præced. dictum est de stipulatione liberarum personarum. Verū quia interdū serui stipulan-

stipulatori traditur, ut eū cogat pecuniam soluere. Cornel. Vibul.

¶ g Potest. Sed nonne est hic imparitas: quod esse non debet: ut ff. eod. l. tan- dē. §. sed si quis. Resp. secundum M. quod ibi regulariter dicitur, fallit hic: ut ff. eod. l. si ex duobus. §. si. Alij ut P. dicunt, q̄ hic non est imparitas: cum adueniente cōditione, vel die, ambo æqualiter teneantur: sed adhuc medio tempore remanet imparitas: quare dic, quōd in quātitate de-

bita, vel re, quæ debetur, nō po-

Obliga-
tio an
possi
impari-
tate con-
stare.

Rei de-
bendi in
solidum
non pos-
sunt con-
ueniri.

pulantur: ideo de his tractaturus intulauit de stipulatione seruorum.

Seruus. Totus iste titulus diuiditur in tres partes. Primo, quod seruus stipulatio acquirit domino in cuius-

cuiusque persona stipulatio concipiatur. Secundo, excipit à regula, quod factum non acquiritur. Tercio, si sint plures domini, pro dominicis portionibus acquiritur. Secunda ibi, sed cum factum. Tertia ibi, Seruus communis.

CASVS. Panurgus seruus in iis, quæ ad ius civile pertinent, pro nullo habetur, nec personam habere intelligitur, totusque ex persona domini pendet, sive ergo stipulatum esse à Lælio centum. Ius civile iniicit ne vinculum in Lælium? maxime, sed vinculum illud non Panurgo, sed Simoni hero in manum tradit. Sed ecce, Simone mortuo hæreditas iacebat, neque adibatur. Interea Panurgus stipulatus est centum à Lælio. Ius civile cui tradet vinculum & confictum Lælium? an Panurgo? minime, sed hæreditati. Nam seruus hæreditati nondum aditæ acquirit. Corn. Vibul.

Not. seruum ex persona domini ius stipulandi habere. Item, quod hæreditas est persona imaginaria sustinens vices defuncti. Item, quod seruus hæreditarius acquirit stipulando hæreditati. Item, quod quicquid hæreditati acquiritur, hæredi postea adenti quæsitum est. Syluest.

NA. Ex persona. Serui iure civili pro nullis habentur l. 32. ff. de reg. iur. Ideoque personam ad legitimam actum gerendum nullam habent l. j. ff. de iur. deliber. l. vij. ff. ad leg. Corn. de fals. Stipulatio non est actus legitimus.

a Domini. Qui dominus caput est serui: ut infra de noxa. §. omnis ex sua enim persona nihil potest: ut ff. de reg. iur. l. seruitutem. & l. quod attinet. nisi ex quo manumittitur. tunc enim incipit habere caput: ut de capit. diminut. l. hodie.

b In plerisque. Hoc præterea dicit, Hæreditas quia hæreditati furtum fieri non potest: nisi in tribus casibus: ut ff. de fur. l. si fieri hæreditaria. & l. seq. Item, propter non potest.

facto acquiritur.

Seruus siue filius familiæ a quocunque stipuletur, & in cuiusque persona stipulationem concipiat: acquirit domino & patri. Aret.

c Siue autem domino, siue sibi, siue conseruo suo, siue impersonali-

interdum Dominus, interdum Domina. Et seruus hæreditarius acquirere, ei acquirit, qui defuncti personam sustinet. l. 61. ff. de acquir. rer. dom.

c Defuncti. non hæredis: ut hic, & §. de hæred. insti. §. seruus. & ff. de acquir. rer. dominio. l. hæreditas. Et quæ sit ratio, quare personam defuncti, & non hæredis sustinet, dic, ut d. §. seruus.

d Hæreditati. Sic ff. de iniur. l. j. §. quoties autem

Siue autem, & **CASVS.** Daus semper domino acquirit, siue dixerit: Hero meo dabis? siue, Mihi dabis, siue Conseruo meo Pseudolo dare spòdes, siue simpliciter nulla nominata persona Dare spòdes? Filius familiæ ex re patris commercium facies stipulari potest istiusmodi omnibus modis: & semper patri acquirit. nam ius civile vinculum quod in promissorem iniicit, tradet aut domino, aut patri. Cor. Vib.

Not. quod quocunque modo seruus stipulationem concipiat, domino acquirit. Item, quod filij in potestate stipulando æquiparantur seruis. Item, quod valet argumentum de filio ad seruum, & è conuerso. Syl.

e Siue sibi. Nisi in casibus, ut cum factum est in stipulatione, quo casu domino non acquiritur: ut infr. proxi. §. & cum operas liberto stipulatur: ut ff. eod. l. antepen. [Intellige de incertis: & ratio ponitur in l. operæ in rerum in j. & ult. respon. ff. de oper. liber. quicquid voluerit glo. in l. seruus patroni. eod.]

eod. tit. l. Syl.] Et in aliis casibus, quos not. ff. eod. l. j. & l. seq. Sed nunquid frater potest stipulari fratri suo in eadem potestate existenti? Dic q sic: quia servus cōseruo suo stipulari potest, ut hic igitur frater fratri: arg. C. de diuer. rescri. l. j. Item, quia vox filij, vox patris intelligitur: & vox serui, vox domini intelligitur: ut infra de iur. stipul. §. ei verò. qui. & §. post mortem.

¶ **a** Impersonaliter. Nullius facta mentione, id est, vel proprio nomine, vel appellatio: vel facta mentione de nomine appellatio, sed nō proprio: vide supra de exhered. liber. §. j. Accurs.

¶ Absona est hęc expositio, quia dictio impersonaliter, excludit etiā appellatiui mentionem, ut declaratur in l. proinde. ff. eod. tit. Syl.

ADDITIO. Idem per omnia dici potest in monacho stipulante. Ang.

¶ **b** Acquirere. Ut ex causa profectitia, & aduentitia isto iure: quod dic, ut supra per quas perso. nobis acquiri. §. j.

¶ Sed cū factum, &c.

CASVS. Danus stipulatus est factū, quod ipsius personam spectat, atque attingit: veluti, promittis te permitturum mihi per fundum tuum iter facere? Ius ciuile iniicit vinculum in promissorem, idq; tradit domino: sed ita, ut Danus solus iter facere possit, non autem dominus. Cor. Vib.

¶ Not. quod stipulatio meri facti explicandi à seruo, non potest per alium explicari. Item, quod stipulatio itineris, & actus in seruo est merum factum. Syluest.

¶ **c** Cū factum. Sed si stipulatur seruus sibi scribi librum, & sic factum: nonne acquirit domino? Respon. sic & quod hic dicitur, sed cū factum, &c. id est, à seruo faciendum, & nō ab alio, vel etiam à domino.

ADDITIO. Tu dic secundum Ang. quod factum si personæ serui inhæreat à quocunque, siue ipsi seruo, siue sibi ab alio sit præstandum, non acquiritur domino: alijs fecis. Ioan. Fab.

netur: veluti, si seruus stipuletur, ut sibi ire agere liceat, ipse enim tantum prohiberi nō debet, non etiā dominus & eius.

¶ **Ex cōmuni serui stipulatione vnicuique domino, proportionē scilicet dominica, acquiritur, nisi vnius domini iussu, aut nomine stipulatus sit: quod autem vni dominorū quæri non potest, alteri accrescit.**

¶ **e** Continetur. Sic ff. de condict. & demōst. l. qui hæredi. Accurs.

¶ **f** Ire agere. Hęc verba expone, ut supra de seruit. in princ. & ff. de ser. rust. præd. l. j. Et nota, quia hic per verba loquitur: aliud si per nomen puta iter: tunc enim domino acquiritur: ut ff. eod. l. si communis.

¶ **g** Non etiam dominus. Subaudi prohiberi non debet: quasi diceret, debet prohiberi. Sed contra, supra per quas perso. nob. acquir. §. non solum.

¶ **CASVS.** Cornelius hæredes instituit. Quintium ex octo vnciis, Sextium ex quatuor. ante aditam hæreditatem seruus Parmeno à Titio duodecim stipulatus est: Ius ciuile vinctum Titium tradet Quintio pro duabus partibus, id est, octo vnciis: Sextio verò pro vna parte, id est, quatuor vnciis. Quid, si Parmeno cū esset Quintij & Sextij communis, iussu solius Quintij stipulatus est. Ius ciuile tradet vinculum soli Quintio. Quid si Parmeno sic dixit, Heromeo Sextio dare promittis? vinculum totum soli Sextio tradetur. Corn. Vibul.

¶ **a** Ser

¶ **Seruus communis stipulando.** Impersonaliter, vel sibi, vel dominis suis sub nomine appellatiuo, aliud si propria nomina expresserint: nam tunc acquiruntur pro virili, non pro portione domini. Sed quid si propriū nomen, & appellatiuum? Resp. si præponat proprium, pro virili, si appellatiuum præponat per dominicam: ut si de stipul. seruator. l. si communis seruus ita stipuletur, Lucio Titio. & ff. de statu libe. l. ita. §. j. Accur.

¶ Adde hæc vera etiam in dubio, secus si constaret de intentione agētium. d. l. si seruus. quod probatur ex coniecturis collectis ibi, & hic, & per doc. Syluest.

N.A. Pro portione.

Quia seruus communis sic est omnium, ut non singulorum totus, sed pro partibus diuisis communis sit, & domini intellectus magis partes habent, quam corpore. l. v. ff. hoc. tit.

¶ **Nominatim.** Proprio nomine: ut §. de exhere. lib. §. j. vel appellatiuo: dummodo intelligatur, de quo domino dicatur. C. de libe. præte. l. ij. & iij. & ff. si cert. pet. l. certum. Accur.

¶ **Stipulatus est.** Hoc est distinctim, id est, diuim exaudi. Sed quid, si vnus iussit seruo, & ipse alteri stipulatus est nominatim? Distingue ex cuius re, ut si ex re iubentis, sibi queratur, alias nominato: ut C. per quas perso. nob. acqui. l. fin. §. fin. & ff. eod. l. proinde. §. fin. & l. seq. licet antiqui aliter distinguebant.

¶ **Quod seruus communis.** CASVS. Dauid erat communis Quintij & Sextij, is fundum Quintij à Titio stipulatus est. Ius ciuile non tradet vincitum Titium nisi soli Sextio. quid ita? quia fundus, qui est Quintij, amplius eius esse non potest. Cor. Vib.

¶ **Vnius domini sit.** Nam cum sua

sit, amplius ei queri non potest: ut §. de leg. §. sed si rem. & infra de actio. §. sic itaque. restat ergo, ut soli alteri queratur. Aliud, si ex re vnus stipuletur: quia tunc omnibus queritur, sed

alteri ex dominis adquiri non potest, solidum alteri acquiritur: veluti, si res, quam dari stipulatus est, vnus domini sit.

TITV. XIX.

DE DIVISIONE stipulationum.

¶ **Quæ sit stipulationum diuisio, & quæ ipsius vis ac significatio sit, breuiter exponit.**

Stipulationum alia sunt * iu-

communi diu. dundo iudicio reddatur, id est, cum ager communi diuidendo pro isto seruo, potest etiam deducere, quod socius suus lucratus erat ex stipulatione facta ex rebus suis: & redditur illi, ex cuius re queritur: ut ff. eo. l. si ex re. §. j.

¶ **Vnius sit.** id N.A. est, alterutrius dominorum: veluti, si per alterutrum fundum via stipuletur. l. v. l. vij. ff. de ver. oblig.

* abest.

DE DIVISIONE stipulationum.

¶ **Suprà dictum est de stipulationum materia.** Verum, quia earum multiplex est species: ideo subdit de diuisione stipulationum. Por.

Stipulationum. Totus iste titulus diuiditur in duas partes principales. Primò, ponit diuisionem stipulationis. Secundo, illam per exempla declarat. Secunda ibi, iudiciales.

CASVS. In vrbe Roma Prætor urbanus, qui iuri dicundo in priuatis causis præerat, per paucas causas cognoscebat, veluti de fideicommissis & alias quasdam. Alias omnes iubeat per homines priuatos cognosci, quibus de iis iudicandi potestatem dabat. Cum igitur distinctum, ac separatum esset iudicis officium à Prætoris tribunali, intelligendum est quasdam stipulationes interponi solitas apud Prætorē, quasdam apud Iudicem, quasdam apud neutrum, quasdam apud virumque. Apud Prætores veluti, Damnum timebam à tuis ædibus. vocabo te in ius: Prætor te ex sua sella ac tribunali iubeat stipulanti mihi hoc modo, Dam-

H h

num si quod mihi ex tuis ædibus acciderit, præstabis respondere, Præstabo. Apud Iudicem, veluti, Post acceptum à Prætorē C. Aquilium iudicem: ne reus intelligens se damnatum iri, venenum seruo

det, quo seruum mihi redditum interficiat, cogetur ab Aquilio mihi stipulanti, si quid dolo feceris, te præstaturū spōdes? responde-re, Spondeo. Aliæ verò sunt stipulationes, quæ neque apud Præto-rem, neque apud Iudicem sunt: sed inter contrahentes tantum. Aliæ denique modò apud Præto-rem, modò apud Iudicem fieri consue- runt: quarum exempla nō est nostrum interpretari: sed glossularum. Co. Vib.

N.A. † Prætor iuri quidem dicendo præ- rat, sed priuatas & tenues controuer- sias non indicabat, verum iudicem pe- daneum, siue delegatum, siue recupe- ratorem dabat, qui de iis, causa co- gnita pronuntiaret. Itaque destinatum & separatim erat Prætoris officium à Iudicis officio. l. v. ff. de verb. obl. Nota, ius dicitur apud Præto-rem, iudicium apud Iudicem: Vocatur in ius, ad Præ- torem; causa agitur, apud Iudicem.

‡ Stipulationum. Simile per omnia. ff. de verborum obligat. l. stipulatio- num. ij.

‡ a Iudiciales. Quando iudex cogno- scit de aliqua causa, & pendente causa incidēti facit interponere cautionem. & dicuntur iudiciales à iudice.

‡ b Prætoriz. quando non aditur iu- dex alia de causa: sed principaliter: vt talis cautio interponatur: veluti damni infecti, & cautio legatorum præstandorum: & talis est differentia inter ea quæ dicta sunt. Sed cum hic ponatur prætoriz, vt species opposi- ta iudiciali: quare ff. de præto. stip. l. prima in principio, ponitur vt genus? Respond. ibi, aliter accipitur iudicia- lis, à iudicio hic à iudice: vt ff. mand. l. Lucius.

ADDITIO. Facilimam & planissi- mam huius diuisionis explicationem vide in Comment. Fr. Hotomani ad §. sic itaque. de actionibus, vbi cur me- rē prætoriz, & merē iudiciales sti- pulationes appellentur, apertissimè declarat.

‡ c Conuentionales. Quæ ex conuen- tione partium sunt: & de his certum est & planum.

‡ d Communes. Veluti rem pupilli sal- uam fore: quia principaliter potest

adire iudex, vt interponatur cautio, cum pu- pillus habet tu- torem, qui non satisfecit rem pupilli saluam fore: & sic dici- tur Prætoriz. Potest verò ad- iri iudex non

principaliter: vt cautio illa interpo- natur, sed ex alia causa: veluti cum pu- pillus non habet tutorem, potest pe- tere coram iudice, & iudex qui dat tutorem ex officio suo facit interponi cautionem rem pupilli saluam fore: & ita dicitur iudicialis. Item, quidam dicunt illam cautionem rem ratam haberi, esse communem: quia quan- doque interponitur à procuratore a- ctoris: quandoque à procuratore rei: vt ff. de procur. l. Pomponius. §. sed & is qui. Vel alia ratione dicitur com- munis, veluti, cum procuratorio no- mine quis alium conuenit, iudex ex officio suo debet facere, vt cautio rem ratam haberi, interponatur: & tunc est iudicialis. Prætoriz est, quando quis promittit mihi, quod promitteret rem ratam haberi: modò volo, quod pro- mittat: & sic principaliter ad illam sti- pulationem vado ad Præto-rem vt ipsa interponatur. [Hæc glos. in antiquis codicibus Accur. non reperitur, & est additio quædam. Syl.] Residuum glo. (quæ in aliis impressionibus hic co- munitur ponitur:) in fine glos. huius tit. habetur.

‡ e Iudiciales. l. stipulationes.

‡ f De dolo cautio. Vt si ago pignora- tititia, caueas ne seruitutes dolo per- dideris, vel rei ius in aliquo laferis: vt ff. de pignor. action. l. creditor. Item, si rei vendicatione agam pro re, quam vscepisti iam lite contestata caues de dolo, ne alienaueris, vel manumise- ris seruum: vt ff. de rei vend. l. si post. sic & ff. manda. l. si procuratorem. §. penul. & l. sequen.

‡ Mero. Id est, quod à Prætoris offi- cio separatur.

‡ g De persequendo seruo. Vt si metu mihi abstulisti seruū, quē postea per- dideris: caueas de eo persequendo, vel eius

Cautio
rem pu-
pili sal-
uam fore,
et ff. de
iur. iud.

Cautio
rem ra-
tam ha-
beri, est
commu-
nis.

N.A.

eius pretio restituendo: vt ff. quod metus cau. l. si cum exceptione. §. quatenus. versicu. quod si homo. Item emptor qui redhibet, & non habet seruum, quem reddere debet, quia aufugit, debet cauere venditori de persequendo seruum: vt si habere poterit, illi restituat: vt ff. de edil. edic. l. redhibere. §. si. sic & ff. de condic. cau. da. l. si pecuniam. §. penultimo.

^a Ve. Pro vel.

^b Prætoriz. Stipulationes.

^c A mero. id est puro: si qd

^d non iudicis officio. l. tali quali in superiori casu: vt statim dicam. Accursius.

Hanc gl. pro singulari allegat Ang. in l. v. ff. de verb. oblig. Syl.

^d Damni infecti. Vt ff. de damno infecti l. Prætor ait. §. eo. versu. in eū qui. Dicitur & alio respectu prætoriz illa quæ ab initio exigitur, siue sit prætoriz inuentione, siue ciuilibis, siue alio quocunque modo inuenta: ex eo. l. q. Prætor eam approbat: vt ff. de verb. sign. l. & hoc sensu comprehendit prætoriz, & iudiciales, & communes, & omnes præter conuentionales: & ita accipitur. ff. de præto. stipu. l. j. sic. est de adoptione. ff. de adopt. l. ij.

^e Adde, quod inquatum glo. vult prætoriz stipulationem duobus modis accipi, non bene sentit hic, vt in l. j. ff. de præto. stipu. Dic ergo eo modo sumi hic, vt in l. sed solum diuersificatur significatio iudicialis, quæ hic accipitur, vt species compar & cœqualis prætoriz. ibi, vt species subiecta. Syluester.

^e Vel legatorum. Vt ff. vt leg. vel fideicom. no. ca. l. j. primo resp.

^f Aedilitiz. scilicet, stipulationes: vt si animal tibi vendo, de vitis eius cauere debeo: vt ff. de edil. edi. l. itaque. & l. si venditor.

^h Aedilitiz. Aediles plebei, & edictum proponebant, & ex edicto suo ius dicebant. Ius ædilitium, pars iuris honorarij est. §. Prætorum. sup. de iur. nat. gent. &c.

ADDITIO. Earū exemplum Varro de re rustic. lib. j. suppeditat. Emptor stipulatur prisca formula sic, Illasce oues, qua de re agitur sanas recte esse vii pecus ouillum, quod sanū

recte est extra luscam, surdā, minam, id est, ventre glabro, neque de pectore morbofo esse, haberēque recte licere, hæc si recte fieri spondes?

^g Veniunt. Cū ædiles erant ex Prætoribus: vt §. de iure nat. §. proponebāt. Sed quæ erit intelligibilis differentia inter prætoriz, & iudiciales: cū hoc tit. accipiat prætoriz vt iudicialis? Respō. quia prætoriz Prætor mortuo inducta est: sed iudicialis à iurisconsultis aliis. Item, in prætoriz inuenies iudicē ob hoc ipsū principaliter adiri: sed in iudiciali per consequentiam: vt patet ex supra dictis exemplis. Item, iudiciales vagæ sunt per totum corpus iuris: sed prætoriz, licet & ipsæ sint vagæ, comprehensæ tamen sunt simul in vno titulo, vt ff. de præto. stip. l. j. Item, potes notare quartam differentiam: vt not. ff. de verbo. obli. l. v. §. ij.

ADDITIO. Hanc differentiam dominus Ioan. addit dicens: quia Prætoriz sunt quæ per solum iudicem ordinarium interponuntur: & iudiciales quæ per quemlibet alium iudicem.

ⁱ Conuentionales. Dictum est supra N. A. conuentiones ferè omnes stipulatione confirmari solitas. l. j. in fine. ff. de Præ. stipul.

^h Quorum. s. conuentionalium.

ⁱ Penè. ideo dicit penè: quia in quibusdam valet alius contractus: vt venditio in libero homine, & similibus: vt ff. de contrah. empt. l. & liberi. & l. liberi hominis. & infra de contrah. empt. §. finali. in quibusdam non valet stipulatio: vt infra titulo j. primo respon. §. j.

^k Rerum contrahendarum. s. esse genera: id est, quot possumus dicere esse genera contractuum, tot sunt genera stipulationum, id est, vbicunque potest

H h 2

contrahi, ibi potest stipulatio interuenire. nam stipulatio propriè non est contractus: vt ff. de verbor. signifi. l. labeo.

N.A.

¶ **Intelligelargè, nō propriè: vt declarant doct. in l. v. ff. de verbor. oblig. Syl.**

¶ **a Communes.** Abnegatiuè lege. i. non prætoria tantum, vel iudiciales tantum, vel conuentionales tantum: sed partim ex vno, partim ex altero naturam accipiunt. Nam si non cauerit

* **erigitur.** Causa tutoris pupillo, petiturà tutore quandoque principaliter quādoque incidenter.

tutor pupillo, hoc ipsum peti potest: & quo ad hoc habet naturam prætoria: si petitur tutor, & per consequens præstatur satisfactio: & in hoc habet naturam iudicialis, vt ff. de satisfd. tut. s. j. sed de hoc die plenius: vt ff. de verbor. oblig. l. v. s. prætoria. vbi est hic tit. de verbo ad verbum. Item, si petitur hæc satisfactio ab altero tutorum, vel curatorum: ex consequentia petitur, & non præcl. s. vnde & in hoc habet naturam iudicialis: vt ff. de adm. tut. l. iij. j. respon. & ff. de satisfd. tut. vel cur. s. j. & s. ij. Vel dic communes alio modo: vt l. eo. s. sed secundum hoc, omnis prætoria potest esse communis.

¶ **ADDITIO.** Dic quod hæc gl. secuta fuit errorem suum, quod illa appellatur cautio prætoria, propter quam interponendū iudex principaliter adiur: illa verò appellatur iudicialis, propter quam interponendam iudex non principaliter, sed in consequentiam adiur. quæ opinio ibi fuit reprobata, secundum Christoph.

¶ **b Prætor. s. mortui:** cuius verba non habemus, sed sententiam: vt ff. de satisfd. tut. in prin. & s. j.

¶ **c Iudex, scilicet viuus.**

¶ **d Non potest.** Quia sponte non vult satisfacere ex præcepto mortui prætoris: vnde iniustus compellitur à iudice viuo.

¶ **e Non bene exponit:** quia omnis prætoria esset communis, quod est falsum. Syl.

¶ **f De rato.** Hæc est communis & alia causa, quàm superior. nā hæc est conuentionalis quandoque, vt si fiat ex-

tra iudicium ex conuentione: vt ff. rem ra. hab. l. interdum.

¶ **Hæc gloss. falsa est:** quia communis non dicitur respectu conuentionaliū, sed prætoria & iudicialium: vt patet ex text. nostro. Syl.

YITV. XX. DE INVTILIBUS stipulationibus.

¶ **Stipulatio rei quæ non est, nec esse potest in rerum natura, non valet: secus, si posset in nostro dominio haberi. Ar.**

eam communem, scilicet, de rato: quia à procuratore rei præstatur quandoque non solum auctoris: vt ff. de procur. l. non solum. s. si status. & s. est & alius casus, & ultimo s. & l. Pomponius. s. secundo. & l. si defunctus. s. ult. Accurs.

¶ **ADDITIO.** Et hæc melior, quod ideo dicantur communes, quia partim per Prætores, vt in procuratore actoris: partim per iuriscōsultos vt in procuratore rei, fuerint inuentæ, vt hic. Cautio autem, quæ ex forma statuti inducitur, si sit factum à toto populo, vel repræsentantibus ipsum, dicitur civilis. Si verò ab episcopo, duce, vel marchione, dicitur prætoria. Angel.

Cautio de rato est communis.

Cautio à statuto inducitur an sit civilis, an prætoria.

DE INVTILIBUS stipulationibus.

¶ **Suprà in tit. de verbor. oblig. dixit in genere de stipulationibus interpositis ab vno: verum quia tam ex parte creditoris, quàm ex parte debitoris aliquando plures personæ interueniunt: & sunt duo rei: ideo subiecit titulum de duobus reis. Verum quia nō tantum stipulatio interponitur à libero, sed etiam à seruo: ideo subiecit titulum de stipulatione seruorum. Verum, quia stipulatio non est simplex, sed multiplex: ideo postea annectit titulum de diuisione stipulationum, vt suprà tit. prox. Verum quia aliquando stipulatio est inutilis, & quia hoc potest contingere multis modis: ideo ponit hic istum titulum, de inutilibus stipulat. Ang. Aret.**

Ex Glos libro 2. tit. 9.

Omnia

Omnis res. Quoniam iste tit. est valde longus, & habet plurimos ss. & unusquisque habet materiam de per se, ideo non diuidam: quia esset valde longa diuisio.

CASVS Quo-
niam de stipulationibus dicere coepisti, quero, quæ res in stipulatione deduci possint? Omnes, inquit, siue mobiles sint, siue immobiles: dicitur quæ natura vel lege dominia nostro subiecta esse possunt. quomodo? Natura quidem, veluti quæ in rerum natura neque sunt, neque esse possunt, veluti hominem mortuum, aut hippocentaurum, aut chimeram, aut collem absque valle, & similia. Cor. Vibul.

a Subiicitur. i. subiici potest. Sunt enim quædam res, quæ non possunt esse in nostro dominio: vel quia nec sunt, nec fuerunt, sicut rerum natura: ut i. proxi. s. vel si sunt, impossibile est de natura: ut in Sole, & Luna, & similibus: ut i. eo. s. si impossibilis vel de facto, ut aureum montem: ut ff. de statulib. l. cum hæres. s. j. vel de hominum dispositione: ut res sacre & religiosæ, & sanctæ & publicæ, & in usu publico existentes: & alia similes: ut liber homo ex sui natura: ut j. proxi. s. & s. de rer. diuis. resp. & s. nullus. & ff. de verborum obliga. l. inter stipulantem s. sacram. Accur.

b Mobilis. Cuius appellatione & per se mouentia, ut equi, continentur: ut ff. de verb. sig. l. mouentium. Accur.

N.A. Mobilis. Item siue corporalis sit, siue incorporalis.

N.A. **f** soli Res soli, dicitur res immobilis: & hanc propriam iurisconsultorum fuisse locutionem Seneca testatur.

c In rerum natura. i. apud aliquos homines, sic s. de verb. oblig. s. conditiones. Accur.

N.A. **Non potest.** Nam qui fore speratur, recte stipulatur, ut partus ancille, fruges anni insequentis. l. 83. s. 3. ff. de ver. oblig. Tam enim speciei, quam rei commercium est.

d Credebat. Maxime subaudi. nam

idem si sciret mortuum, nisi mora debitoris præcessisset mortem: ut ff. de constit. peca. l. promissor. & ff. de ver. oblig. l. inter stipulantem. s. Stichum. quæ est contra.

ADDITIO.

qui mortuus sit, quem viuere credebat: aut hippocentaurum, qui esse non possit: inutilis est stipulatio.

¶ Rei quæ in dominio vel commercio nostro non sit, stipulatio est inutilis.

Et tunc res ipsa & in stipulationem, & in peritionem, & in condemnationem deduci debet: in eius tamen estimationem fiet executio. l. si seruum s. esse stus. vbi gl. in verbo possit. & doct. ff. de verb. oblig. Angel.

e Hippocentaurum. Animal

fortè natum ex equa & tauro: quod nunquam fuit visum. vnde Horatius, in Arte, Humano capiti cernicem pictor equinam, Iungere si velit, &c.

ADDITIO. Hippocentaurus, monstrum & partim humanum, partim equinum. Plin. lib. 7. cap. 3. Claudius Cæsar, inquit, scribit hippocentaurum in Thessalia natum, eodem die interisse, & nos principatu eius allatum illi ex Aegypto in melle vidimus. Hieronymus in vita Pauli tradit ab Antonino visum in solitudine. Lucretius tamen lib. v. & Cicero tum in Nat. Deor. tum in Tuscul. disp. fabulam putant, quod de isto monstro narratur.

f Inutilis. id est, vitiosa: quia contra ius est.

¶ Possit inutilis. Quia de his rebus rectè negotium gerimus, quæ subiici domino nostro statim possunt. l. 83. s. 3. ff. eod. tit.

¶ Intellige ita vitiosam, ut ex ea nec naturalis, nec civilis oriatur obligatio. l. impossibilium. ff. de reg. iur. Syl.

¶ Idem iuris. **CASVS.** Quamobrem paulò superius dixisti, res quasdam prohiberi lege, ne dominio nostro subiiciantur? Quoniam lex aut naturalis, aut civilis repugnat nec res quasdam stipulari possumus: veluti Iulium Cæsarem, à prædonibus captum, stipulari ab illi nemo poterat. Item, res sacras, veluti prælia, quæ attributa sunt alendis concionatoribus Ecclesiasticis. Item theatra, stadia, res quarum commercium non habemus, i. de quibus contrahere non licet, Quid ais? An non saltem in

H h 3

pendenti erit stipulatio? quid enim si Caesar se vendiderit? quid si respublica priuata facta sit? Regula est, Quæ ab initio non consistunt, ex postfacto non conualescunt. Sed ecce, domum Ciceronis stipulatus sum, deinde per Clodium sacra facta est: quæro, annon cogatur promissor eam mihi dare? minime.

Quid si sic stipulatus sim, Titium, cum seruus fuerit, dare spondes? non valet, quia de causa? quia nisi ius civile statim iniiciat vinculum, ex postfacto non iniicit. Cum autem stipulata sit res, quam stipulari prohibuerit, vinculum omnino non iniicit: quare nec nascitur obligatio. Cor Vib.

¶ Not. q. stipulatio rei sacræ, religiosæ, publico vsui destinata, liberi hominis rei, cuius stipulator sit incapax, vel rei suæ, non valet à principio. Itē, quod talis stipulatio non suspenditur, vt tractu temporis, cessante causa inualiditatis, reconualescat. Item, stipulatio ab initio valida tractu temporis fit inualida, si sine culpa, aut facto promissoris superueniat vna ex causis stipulationem vitiantibus. Item, stipulatio ex causis prædictis inutilis est, etiā si contrahentes velint expresse differre illius effectum iu casu cessantis impedimenti. Syluester.

¶ a Idem iuris est, scilicet, vt sit inutilis. Accursius.

¶ b Sacram. Licet non valeat stipulatio, vt hic: valet tamen venditio inter ignorantes, vt actio detur: vt ff. de contrahend. empt. §. finali. & ff. de contrahend. emptio. l. liberi. & l. sed Celsus. Sed quæ est ratio? Respond. quia in venditione non est necesse transferri dominium: in stipulatione sic: vt ff. de contrahen. empt. & vend. l. si ita. §. fin. & in glo. fin. Et est similis ratio, quare quis potest rem alienam vendere, vt ff. de contrahen. empt. l. rem alienam. sed non obligare: vt C. quæ res pignor. obli. poss. qui filios: quia in pignore debet ius constitui creditori, quod sibi det hypothecariā actionem: in venditione sola traditio cum obligatione euictionis sufficit: vt ff. de pignorib. l. & quæ nondū. §. quod dicitur. & de actio. empt. l. ex empto. Accursius.

¶ Hæc gloss. in principio non est vera

simpliciter: sed quando stipularer liberum hominem mihi dari, non valet simpliciter: quia intelligitur dari, l. si ita distrahatur. §. j. ff. de contrahen. empt. sed si stipularer mihi tradi, va-

let stipulatio: si ignorem liberum: quia possideri potest ab ignorante. §. idē placet. sup. per quas pers. nob. acqui. Idem, si stipularer ex causa onerosa, vel ex causa lucratua, si promissor est in dolo, valet stipulatio quantum ad interesse euictionis, secundum communem sententiam in l. liber homo. j. ff. eod. Syluester.

¶ c Religiosam. Hæc verba, sacram & religiosam, expone: vt §. de rer. diuis. §. nullius. & §. religiosam.

ADDITIO. Dic hoc verum, quando res in totum est sacra vel religiosa: si autem esset pro parte: an valeat stipulatio, emptio, vel alia dispositio: vide l. hanc legem. & l. in modicis. ff. de contrahend. empt. Angel.

¶ d Vñbus. Alias si non esset in vsu publico, potest alienari: vt ff. de contrahend. empt. l. sed Celsus. j. respon. & l. pacta. §. si sic ff. de via publica. l. viam.

¶ Dic, dum tamen eius comparatio non sit multum difficilis. l. apud Iulianum. §. fin. ff. de leg. j. Syl.

¶ e Forum. s. vbi redditur ius: vt ff. de iustitia & iure. l. pen. vel rerum vñalium. Sed forus est bursa. Accur.

ADDITIO. Item forus dicitur locus exercendarum litium: vt c. forus. extra de verbo. signific. Item calcatorium. id est locus, vbi vna calcatur: quod pede calcantis feriat. Dicuntur etiam fori tabulata nauium, ab eo quod incessus ferant. Item, spectacula, hoc est loca erecta, vt ex his spectetur. Item forus dicitur foramen illud, per quod remus immittitur, à forando. Vnde versus,

Causatur, venditque forum, signatque foramen.

Alta fori loca sunt, datque carina foros.

Hostien. dicit, quod forum in neutro genere ponitur pro territorio cuiusque iudicis, intra quod potest in facinorosos homines animaduerrere: vnde tota diocesis dicitur territorium episcopi. xvj. questione vij. omnes. Basilica.

¶ a Thea

^a Theatrum. Expone, vt §. de rer. di-
ni. §. vniuersitatis. Accur.

^b Credebat. Idē si sciebat: vt §. proxi.
§. & ff. de verb. oblig. l. inter stipulan-
tem. §. sacra. ibi, casum enim, &c.

^c Comerciū.

Generale nomē
est ad omnes
contractus. Vn-
de dicitur ali-
quis habere cō-
merciū rei, quā
do per emptio-
nē, vel alio mo-
do potest eam
habere, qua-
re Iudæus non
habet commer-
cium Christiani
mancipij: vt
Cod. ne Chri-
stian. manci-
Iud. &c. vnde si
Iudæus Iudæo

^d promittit, tale
mancipium nō
valet: vel Chri-
stiano promit-
tat Iudæus, va-
let: vt ff. de ver-
obli. l. multum
interest. & de
^e alibi. leg. l. apud Iu-
lia. §. fin.

^f d suam. Nam
cū sua sit, pl⁹
sua fieri nō po-
test: vt suprà de
leg. §. sed si rē.
& infrā de act.
§. sicutaque. nisi
ratione posses-
sionis apud alium constitutæ: vt ff.
de contrahen. empt. l. si in emptione.
§. tertio. vel nisi sub conditione, dum
tamen adueniente conditione stipula-
toris res esse desierit: vt ff. de verbo-
rum obligationibus. l. si rem meam. &
lexistimo.

^g Protinus. id est statim: quia pu-
ta stipulatio suspendi non potest: vt
vt ff. de stipul. seruo. l. ususfructus. secus
pūctus, in aliis actibus viuorum: vt ff. commu-
l. l. si pūd. l. fin. Accurs.

^h ADDITIO. Puta per eūctum con-
firmationis, quæ ex postfacto fieri po-
test: sed tamen ipse actus in veritate
non pender, sicut nec stipulatio: sed
interim vel est nullus: vel sola ipsius
qualitas, puta dominij translatio, vel

cui acquiratur, pendere dicitur. & hæc
vera in actibus puris.

ⁱ Item contra. id est, è contratio-
nam suprà dixit, quando ab initio res
erat sacra vel similis, sed postea desit:

**quo initium sumere
nequit, viciari.**

^k Item contrā f,
licet initio utili-
ter res in stipula-
tum deducta sit, si
tamen * postea in
aliquam * eorum *
causam §, de qui-
b⁹ suprà dictū est,
sine facto ^h pro-
missoris deuene-
rit, extinguitur ⁱ
stipulatio. Ac nec
statim ab * initio
talis stipulatio va-
lebit, Lucium Ti-
tium, cū seruus
erit, dare spondes?
& similia ^k. Quæ
enim natura sui do-
minio nostro exē-
pta sūt, in obliga-
tionē ^l deduci inul-
lo modo possunt.

**Alieni facti pro-
missio inutilis est:
facti autem pro-
prij, utilis.**

lege 38. §. in stipulatione. ff. eodem
titulo.

^k Similia. putā rem sacra, cū e-
rit profana, & sic de singulis, s. sacra vel
religiosa: vt suprà proximo §.

^l In obligationem. s. istam, hoc est,
stipulationem.

^m Deduci. Quia detestabile omen hoc. N. A.
videtur. d. l. 83. §. 3. de verb. oblig. ff.

ⁿ Si quis. C. A. S. V. S. Hæc stipulatio fa-
cta est, Promittis Apellē mihi tabulam
picturū? vel decē daturū? Ius ciuile nō
initit vinculū obligationis in promif-
sorem. Quid si dixerō, Promittis te cu-
raturū, & perfecturum, vt Apelles pin-
gat? tum ius ciuile tibi vinculum iniit-
cit. Quænam ergo dissimilitudinis ra-
tio est? Quia ius ciuile neminem ob

nunc econtra,
quando prius
non sacra, sed
postea fit.

^g Eorum cau-
sam. id est, sa-
cra, vel religio-
sa, vel similis:
vt suprà proxi-
mo §. Accur.

^h Sine facto.
Quod est cū
erat res aliena:
aliās si sua sem-
per suo facto fa-
ctum videtur,
etiam si aliena-
uerit post tem-
pus stipulatio-
nis. Idem, & si
erat aliena, dū
modò post mo-
rā, vt ff. de ver-
borum obligat.
l. si seruum. §. j.
& ij.

ⁱ Extinguitur.
Arg. contra. §.
de legatis. §. si
quis debitori.
vers. quod si
uiuo.

^j Extinguitur. N. A.
Quia verba sti-
pulationū cō-
tra stipulatōrē
interpretātur.

* abest.

* abest.

* carum.

* abest.

alieni facti promissionem obligat posteriori autem stipulatione suum factum promissor pollicitus est. Sequentem §. per se clarum non explicamus. Cornelius Vibulanus.

Factum alienum quandoque licet ut promittitur

a Alii prorsus extraneum.

b Nō obligabitur. Et est ratio: quia nemo alienū factum promittere potest, ut hic & ff. de verb. oblig. l. stipulatio ista, in princip. nisi pœna promittatur: ut infra eod. §. versa vice, nisi in casibus, in quibus præsūmitur lex interesse promitti, nisi fiat, ut in cautione iudicio fidi: ut ff. de verbor. oblig. l. quoties quis. [Dic, hoc est generale in quibuslibet; prætori stipulationibus, d. l. quoties, quia in his magis æquitas, quam iuris subtilitas attenditur. Syl. Item, in stipulatione ista, habere licere: ut ff. de verb. oblig. l. stipulatio ista, j. ref. Itē, in stipulatione de rato, ut ff. de ratā hab. l. in stipulatione. Item, in stipulationibus ædilitiis, ut sanum esse seruum venditum, vel non furem, & similia: ut ff. de euct. l. si ita quis. Item, in stipulatione rem pupilli saluam fore: nam cum sit prætoris, exigitur fideiussor: ut ff. de præto. stipul. l. prætoris. Stipulatur ergo pupillus his verbis à fideiussore: Promittis rem meam saluam fore per tutorem, vel curatorem? nam & his verbis ab eis stipulatur: ut ff. de rem pupil. saluam fore. l. j. & l. cum pupillus. Præterea, nōne quis semper promittit per se & suos hæredes ad facta, quæ per alium possunt explicari: ut C. de contrahend. stipul. l. si licet contra sit, si non potest per alium fieri: ut ff. eodem de verb. oblig. l. centesimis, §. id quod. & C. de caduc. toll. l. vnica, §. ne autem? Respon. Non est alius hæres quàm testator: imò idem præsūmitur: ut in authent. de iur. iur. à mo. præ. §. j.

ADDITION. Adde secundum Ang. alios casus: puta quando promittit alium dare vel facere id, ad quod promissor tenebatur. Item quando iurauit quia facit valere omni meliori modo, quo potest: ut l. cum pater, §. filius, ff. de legat. ij. Angel.

c Si qui alium daturum, facturumve quid promiserit, nō obligabitur: veluti, si spondeat Titium quinq; aureos daturū. Quod si effecturū, tse, ut Titius daret, sponderit, obligatur.

c Effecturū. Tunc enim suū factū manifestē promittit: vide si dixit se curatū, ut fiat: ut ff. si cert. pet. l. fin. §. si. Effecturum. Alienum factum inutiliter promittitur: sed in hac formula

¶ Stipulari nemo potest, ut alteri (quā ei cuius iuri subiectus sit) aliquid detur, aut fiat.

¶ Si quis alij, quā ei, cuius iuri subiectus sit, stipuletur, nihil agit.

perfo. nob. acqui. §. j. Item, obedientia: ut monachus monasterio cui quærit, & se & alia: ut in authen. de monach. §. illud. Idē dicas de seruo fructuario. Idem de vsuario. Idem de seruo bona fide possessore, & libero bona fide possessore, qui ex duabus causis quærent: ut supra per quas per. no. acqui. §. de his, & §. idem placet.

¶ e Nihil agit. Et est ratio: quia inueniuntur sunt, &c. ut infra eod. §. alteri. & ff. de verb. oblig. l. stipulatio ista, §. alteri. fallit tamen in casibus xvj. In primis, ut si stipulantis interfit: quia sit tutor eius, cui stipulatur rem pupilli saluam fore. Secundō, quia procuratori stipuletur dominus. Tertiō, si stipulatur creditori: ut infra eod. §. sed si quis stipuletur. vers. & si creditori. & ff. de verb. obliga. l. stipulatio ista, §. si stipuler. & §. si quis insulam. Quartō, fallit in omnibus prætoris stipulationibus: ut ff. de prætoris stipulatio. l. in omnibus. ut est damni infecti. ff. de damno infec. l. damni, §. si. Item, iudicatu solui, & similes, ut ff. de procu. l. in causa, §. si. Item, fallit in procuratore præsentis: ut ff. de verb. oblig. l. si procurator. & ff. de proc. l. quod procurator. Item, fallit in actore municipum: ex cuius pacto quæritur municipibus. Item, in curatore furiosi, & cōsimilium personarum, & tutoribus: ut ff. de constitut. pecu. l. eum, qui, §. si actori. Item, fallit in institore, nam sibi actio ex pacto instituti quæritur: ut ff. de instito. l. j. in fin. & l. ij. Item, fallit in iudice, vel notario, vel simili persona publica: ex quorum pactis, & stipulationibus alteri quæritur: ut ff. de rem

Stipulatur alteri xvj. modis

rem pupil. fal. for. l. ij. iij. & iij. j. resp. & in auth. de excu. & iis qui con. §. j. col. vij. & in auth. de hare. ab intest. §. ex his. Item, fallit in creditore, ex cuius pacto queritur actio debitori: vt ff. de pig. act. l. si cum videret. j. resp. Item, fallit, si aius paciscatur dorē red di nepri: quam iam in potestate non habet: vt ff. solu. matrim. l. Caius Seius. [Adde, idem in omnib⁹ piis locis, secundum Bald. qui communiter approbatur in l. illud. in j. col. C. de sacrosanct. eccle. Sylu.] Item fallit in procuratore vendentis, vt ff. de act. empt. l. Iulianus. §. si procurator. Item, fallit in deponente, si paciscatur alij rem restituī. Item, fallit in commodate faciente simile pactum: vt ff. depo. l. Publia. & Co. ad exhib. l. si res. Item, fallit in donante simile pactum faciente in euentum alicuius conditionis: vt C. de do. quæ sub modo. l. quoties. Item, fallit, si pater stipuletur filio, vel alij posito sub sua potestate post mortem suam, scilicet patris. Nā & filio queritur, licet heres non sit: vt ff. de verb. obli. l. quodcunque. §. si ita quis. Si verò purē & nō post mortem, ipsi stipulanti queritur: vt ff. de verbo. obli. l. dominus seruo. His enim casibus ex pacto, vel stipulatione alterius, alteri queritur: non aliās, vt hic, & C. per quas perso. nob. acquir. l. j. Cum enim sint speciales, non sunt trahendi ad consequentiam, vt ff. de leg. & senatus. l. quod verò. Sed M. dicebat hos casus facere regulā: & si quis casus esset contra illud, speciale esset: & quod hic regulariter dicitur. & j. cod. §. alteri. & C. per quas perso. nobis acquir. l. j. dicebat iure directo non valere, sed vtiliter acquiri posse, & sic secundum eum semper ex pacto alterius queritur: quod falsum est, cum parum interest, directo, an vtiliter quereretur, vt ff. de neg. gest. l. actio. Accur.

¶ Adiecto solutioni obligatio non queritur, ei tamen recte soluitur: talisque solutio obligationem perimit: tenetur tamen adiectis mandati actione proposita stipulanti, quod accepit, restituere.

¶ Planè solutio

Adde, quod hodie de iure canonico indistincte alteri stipulamur vtiliter. glos. in ca. quoties. j. q. vij. quæ tamen

communiter reprobatur. & sic iste text. etiam de iure canonico procedit. & d. l. stipulatio ista. §. alteri. Vnde dicitur hoc verum appposito iuramento, per d. glo. quæ in hoc communiter approbatur. Sylu.

etiā in extraneā * personam conferri potest: veluti si quis ita stipuletur. Mihi aut Seio dare spondes? vt obligatio quidē stipulatori acquiratur^a: solui tamen Seio^b, etiā inuito eo^c, recte possit, vt liberatio ipso iure contingat^d, sed ille^e aduersus Seiu

tamen ei numerando pecuniam, potest te ab illa obligatione dissolvere: adeo, vt Prætor mihi contra te actionē postulanti, daturus non sit. dabit tamen mandati actionem tibi aduersus Quintium, ad pecuniæ illi datæ repetitionem. Cor. Vibul.

¶ In extraneum. Obligatio per extraneam personam acquiri nō potest, liberatio potest: quia liberatio est fauorabilis. l. 47. ff. de oblig. & actio. l. vlti. §. l. j. ff. de verb. oblig.

¶ a Acquiratur. scilicet tantum.

¶ b Seio. Non tamen heredi eius: vt ff. de verb. oblig. l. cum quis. Item, hoc intellige statu huius adiecti non mutato, aliās contra: vt ff. de solut. l. cum quis. Item, hoc intellige ante litē contestatam à stipulante, aliās contra: vt ff. de solutio. l. si quis stipulatus fuerit decem. §. j. Item, licet solui possit adiecto, non tamen agere potest adiectus: vt ff. de constit. pecu. l. sed & si filiofamil. in fin. & l. si verò.

¶ c Inuito eo. Qui stipulatur.

¶ d Contingat. Nisi in casu, vt ff. de eo, quod cer. loco. l. iij. §. idem Iulia. Sed ibi facta fuit solutio alibi, quam fieri debuit: vnde venit interesse: vt ff. de actio. §. loco. in quo non potuit domino præiudicare accipiendo sortem adiectus: vt ff. de regul. iur. l. non debet. licet & ipse dominus posset, vt ff. de eo, quod cer. lo. l. centum in fin. & l. fina. in fine.

¶ e Ille. scilicet stipulator.

H b §

¶ Nihil agit. N. A. Quia per extraneam personā nihil acquiritur. §. penul. supra per quas perso.

¶ Planè. C. A. S. V. Stipulator sum, Mihi aut Quintio dare spondes? Ius civile tibi vinculum iniecit, quod mihi tantummodò, non etiam Quintio tradit. Verum-

* extraneā.

N. A.]

Solutio an possit fieri adiecto.

¶ a Mandati. Nunquid adiectus mandati semper tenetur? M. dicit quod sic, ut hic, & ff. de verborum obligat. l. Iulia. §. fina. Nam semper tacitum mandatum, & si non expressum, interuenire dicebat, & in

absentia, & sine nuntio, vel epistola, quod est contra legem. ff. de procura. l. j. §. j. Quare dicemus, quod mandati agitur, si intercessit mandatum: ut quia praesente adiectio fuit stipulatus, ut hic, & ff. de verborum obligat. l. Iulia. §. fina. & ff. manda. l. qui fidē. aliās agit negot. gestio. cum non sit procurator: ut ff. de sol. l. vero procuratori. §. interdum. & l. de obli. quae ex quasi contract. in princip.

ADDITIO. Nota bene hanc gloss. quae actione teneatur, & ista sunt vera, nisi adiectus esset animo sibi donandi, ut dicta. l. Iulia. §. j. & ibi Bar. ff. de ver. obligat. In dubio autem non videtur adiectus animo donandi, ut l. si cum aurum. ff. de solu. Ang.

N.A. ¶ Mandati. Ut pecunia a Seio, tantum a mandatario, & procuratore suo recuperet.

¶ Quod si quis. **CASVS.** Stipulatus sum, Mihi, & Quintio decē dare spondes? Ius civile vinculum tibi tantum iniicit in aureos quinque: quāobrem? quia stipulando extraneo ius civile nullum vinculum iniicit. Corn. Vibal.

¶ Not. q. stipulatio rei diuiduae in qua persona copulatae adicitur stipulatori, est utilis solū ex persona stipulatoris, pro dimidia: pro alia est inutilis. Syl.

¶ b Valet. l. pro parte dimidia: ut subiicitur ff. de eo, quod certo. l. iij. §. si qs. Et collige, quod non vitatur vtile per inutile. sic ff. de verb. obligat. l. j. §. sed & mihi. argu. contra. ff. de arbi. l. parui. aliās Pedius §. j. & dic ut ibi.

¶ Dic, hoc verum in indiuiduis: secus in diuiduis, ut per docto. in di.

cto §. sed & si mihi. Syluest.

¶ Placuit. Qui pars extranei deducitur nec vtile per inutile vitatur. l. 100. ff. de verb. obligat.

¶ c Non plus. Ut ff. de verbor. obligat. l. si mihi. Sed contra. ff. de co. trahend. emp. l. fundi. Sed dic ut ibi.

¶ Dic, quod secunda solut. in d. l. si mihi, communiter approbatur. Syl.

¶ Si pater stipulatur filio acquiri-
tur sibi.

¶ Ei verò*, qui iuri tuo subiectus est, si stipulatus sis, tibi adquiris: quia vox tua, tanquam filij sit: sicuti & filij vox tanquam tua intelligitur in iis rebus, quae tibi adquiri possunt.

¶ quiratur, sed quae viles: aut inutiles sint stipulationes hoc tibi capite exponendum erat. Cor. Vih.

¶ Not. quod patris & filij eadem persona, & vox fingitur. Syluest.

¶ d Acquiris. Sic ff. de verbor. obligat. dominus seruo. & C. de contrahen. & commit. stip. l. ij. & ff. de pact. l. & heredi. §. nos autem.

¶ Vox tua. Vox filij, vox patris: & vice versa. Nā pater & filius, una persona censentur. l. vl. C. de imp. & aliis. quia una amborum familia, una domus, unum patrimonium est. l. pnunciatio. 135. ff. de ver. si.

¶ e Filij sit. Cū una persona censeatur pater, & filius: ut Cod. de impub. & ali. subft. l. fin. sic, & in seruo & domino est eadem vox: ut j. eod. §. post mortem.

ADDITIO. Naturaliter tamen ex contractibus domini seruis, patres filiis, & contra, obligantur: quod genus obligationis ad agendum inutile est, sed retentionem, compensationemque habet, & soluti repetitionem impedit, & denique fideiussor recte ei accedit. l. si id. l. frater. ff. de cond. indeb. l. etiam ff. de compensat. l. j. de fideiussor.

¶ f Acquiri possunt. Ut profectio peculio

N.A.

* abf. vere.

Filius pater & seruo una persona.

peculio & aduentitio quo ad vsumfru-
ctum vt s. per quas perso. nob. acquiri.
s. j. Accur.

¶ Præterea inutilis. **CASVS.** Stipu-
latus sum certis verbis, veluti, Decem
dare spondes?

tu non congruē-
ter respōdisti,
sed ita, Quinq;
dabo. Ius ciui-
le tibi non in-
iicit vinculum
in decē. Idē-
que est, si mihi
quinque, aut
purē stipulan-
ti, tu decem, aut
sub conditione
pmiseris. Quid
verò illa apud
Plautum stipu-
lario, valēne?
Dabisne argen-
ti mihi hodie
viginti minas?
Dabo. Sanē va-
let. Cor. Vib.

¶ Not. quòd di-
uerſitas quanti-
tatis vitiat ea-
tenus, quatenus
est diuerſitas:
sed diuerſitas in
qualitate inter
interrogationē
& responsionē
reddat stipula-
tionem in totum inutilem. Item, quòd
absoluta, & simplex responsio in du-
bio non intelligitur discordare ab in-
terrogatione: sed in ea censentur re-
petitæ virtualiter omnes qualitates in-
terrogationis. Syl.

¶ a Inutilis est. Interdum in totum: in-
terdum pro parte.

Stipulatio
dissem.
pro vi.
in re
fama di
uofa.
u.
¶ b Non respondeat. s. congruē. diligē-
ter tamen attende, quòd vbiunque est
diuerſitas: si incontinenti placet diuer-
ſitas stipulatori, valet stipulatio, vt ff.
de verb. obli. l. j. s. cūm adiicitur. Si au-
tē non placeat, aut est in qualitate, aut
in quantitate, aut in specie diuerſitas.
In primo casu, nullo modo valet, vt
hic, ibi, aut si ille, &c. & ff. eod. l. j. s. cū
adiicitur, & s. si quis simpliciter. Si verò
in quantitate in eo quod consonat
valet: siue detrahatur, siue adiciatur, vt ff.
de verbor. oblig. l. j. s. si stipulanti. quæ
est contra: in alio non, vt hic, ibi, velu-
ti, &c. si autem in specie: aut promit-

titur vna species pro altera: & tūc non
valet, vt j. eod. s. si de alia. aut alia ad-
iecta, & ita copulatiuē, & tunc valet
in alia, non in adiecta, vt ff. de verb.
obli. l. j. s. sed si. Si autem plures res sti-
puletur: tunc

quis decē aureos
à te dari stipule-
tur, tu quinq; pro-
mittas, vel cōtrā,
aut si ille purē sti-
puletur, tu sub
conditione pmittas,
vel contrā: si
modò scilicet, id
exprimas, id est,
si cui sub cōditio-
ne, vel in diem sti-
pulanti, tu respon-
deas, Præſenti die
spondeo. Nam si
hoc solum respon-
deas †, Promitto;
breuiter videris in
eandem diem, vel
conditionem spo-
pondisse: neque
enim necesse est
in respōdendo ea-
dē omnia repeti,

aut copulatiuē
fuit facta inter-
rogatio, & valet
in eo, quod res-
ponsum est: aut
disiunctiuē, vt
illam, aut illam
rem promittis?
quo casu valet:
siue ad vtrūq;
siue simpliciter
respondeat, &
in vtraque. Si
verò in vna, nō
valet etiam in
ea: licet in sum-
mis non vitie-
tur alternatiua,
si respondeatur
ad vnā tantum,
vt ff. de verbor.
obligat. l. j. s. si
quis. & l. inter
stipulantem. s.
si stipulante. Ac
curſus.

ADDITIO.
Et est ratio di-
uerſitatis secun-
dum Ioan. Fab.
quia in specie-

bus talis respōſio facit diuerſitatem in
qualitate: quia in qualibet sub condi-
tione interrogasse videtur. Sed in al-
ternatiua summarum minor est in ob-
ligatione, l. si ita stipulatus fuero decē,
aut quinque. ff. eo. ideo de ea interro-
gatum & responsum esse videtur.

† Vel contra. Vbi de verborum for-
mulis agitur, & verba, & summas con-
gruere oportet. lege 14. ff. de acceptil.
In stipulationibus verba subtiliter ex-
quiruntur, & contra stipulatorem in-
terpreantur. d. l. 38. de verborum ob.
In iis quæ iurisperitorum sunt, interpre-
tatio ex bono & æquo admittitur. l.
17. ff. de pact. l. ii. s. primo. ff. de reb.
cred. Iustiniano aduersari videtur Vl-
pianus in l. prima. s. si stipulanti. ff.
de verborum obligat. nisi conciliatio
admittitur, ex iis verbis, si modò id
exprimas.

† Solum respōdeat. Quia respōſionem
interrogationi cōſētaneā esse oportet.

† a Ex

N. A.

N. A.

¶ a expresserit. Quæ enim in præstationibus dicuntur, in contractibus repetita creduntur: ut ff. de verb. oblig. l. Titia. s. idem respondit.

¶ Item inutilis. **CASVS. Stipulatus**

sui à filio meo,

qui in manu

mea est: vel ipse

à me stipulatus

est: valerne sti-

pulatio? mini-

mè. Ius enim

ciuile, patris &

filij subiecti pa-

tri, eadem cen-

sentur esse per-

sona & bona:

quæ tum demum

distinguit, cum

filius emanci-

patus est. Quid

Seruus Pamphi-

l^o si stipuletur,

an ius ciuile ser-

ui causa vincu-

lū iniicere non

dignatur? mi-

nimè. Quid au-

tem in filiofa-

miliàs? Ius ci-

uile stipulanti

extraneo vincu-

lū tradit filiumfa-

miliàs quod in-

tellige, ut suo

loco explicauim-

us. Corn. Vib.

¶ Not quod in-

ter patrem, & filium stipulatio nō cō-

trahitur. Item, quod inter dominum,

& seruum obligatio ciuilis contrahi

non potest. Item, quod seruus nemini

potest ciuilitè obligari. Item, quod

filiusfamiliàs, excepto patre, potest

aliis ciuilitè obligari & naturaliter.

Syluester.

¶ Item inutilis. Quantum ad ciuile

vinculum, sed naturale contrahitur, ut

ff. de condic. inde. l. si id, quod. & l. fra-

ter à fratre. §. j. vnde fideiussor acce-

dit, ut j. de fideiuf. in princip. Et hæc

vera sunt, nisi in castren. pecul. vel

quasi. nam tunc est loco patrisfamil.

ut ff. ad Macedon. l. ij. & ff. de colla-

tio bonorum. l. j. §. nec castrense. tunc

enim & cum patre obligatur, & agitur

cum effectu: ut ff. de iudic. l. li. nulla.

¶ Intellige, petita venia. l. adoptiuum.

in princip. ff. de in ius voc. Syl.

¶ b Stipuletur. C. de pact. conuentis. l.

quæ stipulator ex-

¶ **Inter dominū, & seruum, patrē, & filium non contrahitur stipulatio. Arer.**

¶ Item inutilis est stipulatio, si vel * ab eo stipuleris, qui tuo iuri subiectus est: vel si is à te stipuletur. Sed seruus quidem nō solum domino suo obligari non potest, sed ne quidem vlli * alij. Filij verò familiarum * † aliis obligari possunt d.

¶ **Mutus & surdus**

pactum dotale. contra Solut. maximè, ibi positum abundat: sic C. de testamēt. manu. l. fin. §. j.

¶ c Obligari non potest s. ciuilitè. Ac.

¶ d Obligari possunt. Ex omni causæ

ut ff. de iud. l. tā

ex cōtractibus.

& conueniri in

solidū, durante

patria potesta-

te, auctoritate

tamē patris in-

terueniente: ad

quid pater cō-

pellitur officio

iudicis. C. de bo-

nīs quæ libe. l.

cū nō solum.

§. j. & postea, ni-

si in sex casibus.

qui sūt, ff. quod

cum eo l. ij. Ex-

cipe duo cas⁹,

ut in mutua pe-

cunia, ex qua

non tenetur cū

effectu, propter

exceptionē Ma-

cedoniani, neq;

pater, ut C. ne fi-

lius pro patre.

l. j. Item, in vo-

to, vel Deo, vel

Reipubl. factis:

ut ff. de polli.

l. si quis rem.

§. voto. Nam

licet aliās, sci-

licet, ex contractu, vel quasi, conue-

niatur à prælato maiore loci illius:

hic tamen non conuenitur: ut Cod. de

episc. & cle. l. nulli. & in auth. de eccle-

tit. §. si quis.

¶ Dic secundum docto. hic, non pro-

cedere in voto religionis. l. Deo no-

bis. §. hoc eriam. C. de episcopis & cle-

ricis. & in matrimonio de iure cano-

nico, quod attenditur. c. j. de coniug.

seruo. Syluest.

¶ Filiorumfam. Seruus ciuilitè non

obligatur, sed naturaliter tantum, l. 41.

l. 50 §. 2. ff. de pecul. filiusfam. & ciu-

litter & naturaliter obligatur. l. 39. ff.

de actio. & oblig. Itaque damnatus e-

tiam viuo patre pœnam subibat cor-

poralem, quia creditoribus addice-

batur, ut eis seruiret. i. penul. Cod. qui

bon. ced. poss.

¶ Mutum. Mutus, surdus, negotia N. A.

quæ iurisperitum sunt, vtiliter gerun-

ea

* abest.

* abest.

* fami-

liàs.

Obligatio natu-
ralis in-
ter patrē
& filiū
potest cō-
fieri.

et verò, in quibus verba requiruntur inutiliter. Itaque nec testamentum facere possunt l. vj. de testam.

a Nullum negotium. scilicet obligatorium. Idem in prodigo, cui bonis interdictum est.

ff. eod. de verb. oblig. l. i. s. cui. quia furioso similis est: vt ff. de cura. furio. l. j.

^{q. iur.} ^{l.} primo respon. & ff. de reg. iur. l. furiosi. Idem in mente capto, vt suprà de cur. §. j.

c Hoc verum quoad obligandum prodigum alteri, secus è: contra, d. l. i. s. cui. Syluest.

ADDITIO.

Idem in fatuo. Et intellige de his, qui omnino nihil rationis sapiunt aliàs secus, secundum Angel.

b Potest. scilicet ciuilitè.

c Pupillus. **CASVS.** Annus pupillus stipulatus est à Mæuio decē. quæro, an ius ciuile vinculum obligationis in Mæuium iniiciat? maxime. Quid verò si Annus Mæuiō stipulanti promiserit? Ius ciuile non aliter in pupillum vinculum iniicit, nisi auctore tutore pupillus promiserit. Sed quoniā de pupillo locutus es, quæro, an id sit perpetuū, & puero anniculo aut bieni, qui fari possit, stipulante ius ciuile vinculum promissori iniiciat? Vtilitatis, inquit, causa receptum est, vt pupillus etiam minor septennio, modò fari valeat, etiā si non intelligat prorsus quid agat, stipulari possit. Verum, qui in potestate parentis est, si ante annum xii stipuletur, ius ciuile ipsius stipulationem aspernatur. Cor. Vib.

d Not. pupillum obligari sine tutoris auctoritate non posse. Item, quòd qui excessit infantiam, alium sibi obligare potest sine tutore secus in infante. Itē, quòd infans æquiparatur furioso. Itē, q̃ quamuis hoc verum sit in multis, tamen quo ad alium obligandum sibi æquiparatur proximo pubertati. Item, quòd patria potestas non est potens ad filium impubereū obligandum.

e Pupillas. scilicet pubertati proximus: vt sequitur. & est ratio, quia intellectum habet: vt ff. de reg. iur. l. in negotiis. Accursius.

f Omne negotium. Imo ex quo fari **N.A.**

potest, stipulari potest l. vlt. §. j. ff. de verb. obl.

g Tutor. Quia **N.A.** pupillus meliorem suam conditionem facere potest, deteriorem non potest §. j. supr. de auctor. tutor.

d Obligetur. scilicet alij.

e Auctoritate. Sic suprà de auctorita. tutor. in princip. sic ff. de pact. l. cōtra iuris ciuilis.

f Infans. id est vsque ad septem ***infantē** annos: vt C. de iur. delib. l. si infanti. j. respon.

g Infantia proximus. id est vsque ad decem annos, & dimidium: & sic proximus respicit infrā: sed cum dico pubertati proximum, à decem annis & dimidio suprà intellige: nam sic in masculis debet fieri dimidiatio: in feminis in nono & dimidio: vt suprà quibus ex causis manu. non li. §. fin. & suprà quib. mod. tut. finia. j. respon.

h Infantia proximus. Infans est, qui nondum septimum compleuit annum. l. 18. C. de iur. deliber. Ergo proximus infantia, qui nuper impleuit: Hi furiosis comparantur; quia non intelligunt quid agatur l. j. §. vlt. de actio. & oblig. ff.

i Non multum. Nam distat aliquantulum, vt in hereditate, quam transmittit infans, vt C. de iure deliberandi. l. si infanti. §. primo. secus in furioso: vt C. de curat. furiosi. l. fin. §. si autem. & hoc secundū Azo. Sed certè sic posset dixisse: quia vnus paruus, alter magnus, alter continuum tempus, alter habet interualla dilucida. Dic ergo, distat in stipulando, in hoc: quia infans sine intellectu interdum stipulatur: sed furiosus nunquam: vt ff. rem pupil. saluam fore. l. seruū pupilli. [Cōmuniter tamē tenetur, q̃ ille text. loquatur in maiore infante. Syluest.]

Item,

Proxi-
mus pu-
bertati.
Hereditas
trans-
mittitur
per in-
fantem,
sed non
per fu-
riosum.
N.A.

Stipulan-
ti in quæ-
doque
infanti,
non au-
tem fu-
riosus.

Item, dicit non multum: propter proximum infantiam, qui intellectum habet, & ideo colligitur statim, quod hic dicitur. ibi, sed in proximis. Accurf.

¶ a Benignior. Quam supra dictum sit. Accurf.

¶ b Idem iuris habeat. Ut alios sibi obliget aliis vero non obligentur sine tutore, ut supra proximi. §.

¶ infan-
tibus.

N.A.

¶ Pubertati proximi. Id est, qui annum decimum quartum attigerunt; quoniam eius quod agitur intellectum habent, & doli capaces sunt. l. xliij. in fine, ff. ad Syllan. l. pupillum. iii. ff. de reg. iur. Pubertati proximus, & infantiae comparatur, ut tutore auctore obligentur l. ult. §. j. ff. de verb. obl.

Filius
impubes
etiam non
authori-
tate pa-
tris non
potest
obligari.

¶ c Impubes. Aliud si pubes. nam obligatur ac si esset sui iuris, ut ff. eod. de verb. obl. l. fin. §. j. nisi in duobus casib. ut supra eod. §. item inutilis. diximus.

¶ d Patre. Sed quare est ratio de hoc ad pupillum: cum tutore auctore obligetur? Respon. quidam, quod ob hoc ipsum datur tutor, sed patria potestas est ad corrigendum: & est pro eis. C. de bon. quae libe. l. fin. §. si autem. Vel dic, quod tutorem habet obligatum, si male auctoratur, patrem non, ut C. de bo. quae lib. l. cum oportet. §. sub hac tamen. versu. non autem hypothecam. Accurf.

ADDITIO. Hoc verum, quando de pupillo merè obligatio tractatur: secus si de mera utilitate: quia potest etiam sine patre obligari. Si verò potest esse utilitas & damnum: puta, quando usus fructus, vel aliquid patri quæri potest: quo casu de iure nouo pater legitimam administrationem habet, sufficit ipsius auctoritas, non in aliis: ut l. si infanti. C. de iur. deli. Ang.

ADDITIO. Ratio differentiae est, quod filiusfam. stipulando, non sibi, ut pupillus, sed patri acquirit. §. si quis alij. supra eod. ut merito impubes in

potestate constitutus, auctore patre non obligetur, sed pater potius promittat si e re sua sit obligari. E.B.

† Auctore patre. Obseruanda est differentia, inter puberem & impuberem.

N.A.

verò necessaria facit eam haberi puram. Aretin.

¶ Si impossibilis conditio obligationibus adiiciatur, nihil valet stipulatio. Impossibilis autem conditio habetur, cui natura impedi-mento est, quominus existat; veluti si quis ita dixerit, Si digito cœlum tetigero, dare spondes? At si ita stipuletur, Si digito cœlum non teti-

Impubes non obligatur patre auctore, tutore auctore, obligatur. Pubes obligatur patre auctore, & non tutore auctore. d. l. vltima de ver. oblig. & l. 39. ff. de oblig. & act. Itemque sine curatoris auctoritate l. 101. ff. de verb. oblig.

¶ Si impossibilia. **CASVS.** Stipulatus sum hoc modo, Si digito cœlum tetigero, decem dabis? Ius civile istam stipulationem, pro nihilo ducit, neque tibi vinculum iniicit. Res enim impos-

possibiles facere quæquam nequaquam coget. Quid, si hoc modo stipulatus sim, Si digito cœlum non tetigero, decem dabis? Ius civile tibi vinculum iniicit. Perinde enim est, ac si purè stipulanti. mihi decem promississes. Cor. Vib.

¶ Not. stipulationem conceptam sub impossibili conditione, inutilem esset, sub necessaria verò, puram esse. Item, quod ea quæ per rerum naturam existere non possunt, dicuntur impossibilia. Syluest.

¶ e Obligationibus. Quibuscunque. ut hic, & ff. de actionibus, & obligationibus. l. non solum. Secus est in vltimis voluntatibus: quia tunc pro non apposta habetur: ut supra de hæredibus instit. §. impossibilis.

¶ Dic, ut per Bart. in l. j. ff. de condi. insti. Syluest.

¶ f Cui natura. Non ita si verborum perplexio sit: ut ff. de cond. insti. l. si Titius. Ioan. contra: tunc enim quandoque non diceretur impossibilis, licet non posset existere: ut ff. de verb. obl. l. si Titius. secundum Azo. [Declarat, quod idem est hoc, quod dicere, quod conditio impossibilis in casu. d. l. si Titius.]

rius. non vitiat stipulationem: quia ibi non est omnimoda perplexitas: quia est dissolubilis per preoccupationem iudicii litem contestando. Syluest. Et facit ad huc §. ff. de reg. iuris. l. impossibilis. & ff. eod.

l. impossibilis. §. j.

2. a Purè. id est, sine conditione, etiam si dies esset appositus: ut ff. eod. l. in illa stipulatione, §. fin.

3. a. Purè facta.

Purè. Nā à verbis conditionalis est, à sententia, pura; & cuius affirmatio est impossibilis, eius negatio est necessaria l. vij. ff. hoc titulo. ἀδύνατον τὸ τῶν ἀντιθέτων ὄν ἔχειν Aristot. Metaphys. 4. & Perihermionias cap. vlt.

4. b Statim. Cum spatio tamē, quo solui possit: ut infra eod. §. fin. ff. eod. l. eum qui kalendis. Et hoc dixi, supra de verbor. obligat. §. omnis stipulatio. Accurs.

5. Item verborum. CASVS. Terentius tabellam protulit in iudicio, in qua scriptum erat me ipsi stipulanti promisisse centum. Ego qui Romæ tunc eram, cum instrumentum Lugduni factum esset, defendo me non interfuisse stipulationi: quæro, an sim audiendus? Respondet, Si probari possit me abfuisse, certum est nullam esse vim illius instrumenti. Nam stipulatio non habet locum, nisi inter præsentem. Cor. Vib.

6. Not. stipulationē inter absentes non contrahi. Item, contentionum lites amputandas. Item, quod instrumento statui, nisi contrarium probetur. Item, quod improba allegatio potest dici respectu initij, licet ex post facto dicatur iusta. Item, quod instrumentum non solum per instrumentum, sed per testes reprobari potest. Item, modum probandi negatiuam eius, quod in instrumento continetur. Syl.

7. c Item verborum. Sicut per condi-

tionem impossibile, ita per absentiam fit inutilis stipulatio.

8. d Absentes. Ita intellige absentem, ut audire non possit: unde si est in turri, vel à remotis, & clamer, valet stipulatio, si se audiāt,

obligatio inter absentes^d concepta, inutilis est. Sed cum hoc materiā litium cōtentiosis hominibus præstabat^e, fortè post tēpus^f tales^g allegationes opponētib^h, & nō^h præsentem fuisseⁱ, vel se, vel aduersarios suos^k cōtententibus: ideo nostra constitutioⁱ propter celeritatem dirimendarum litium introducta est, quam ad Cæsarienses aduocatos

arg. ad Syl. l. j. §. eo. aliās accipitur multis modis: ut ff. de ver. sign. l. absente. & not. in auth. de fideiuss. §. j. Sed contra est ff. de dona. inter virū & vxor. l. ea quę. Sed ibi intercesserat stipulatio ante absentiam, cuius verba etiam inter absentes nūc repetuntur. Item contra. ff. de pactis. l. Labeo. in princ. Sed aliud in pacto quollibet alio, quod sine huiusmodi solennitate fieri potest. Sed stipulatio non: ut

ff. de pact. l. j. in fin. & infra de actio. §. de constituta. Item contra. ff. de spons. l. liij. & l. v. Sed potest dici ibi speciale, ut valeant inter absentes. Vel dic, quod & per stipulationem fieri possunt sponsalia: & tunc inter præsentem, ut hic. Item consensu, scilicet solo, possunt fieri sponsalia: & tunc etiam inter absentes: ut d. l. iij. Accurs.

9. ADDITIO. Et hæc vltima communiter tenetur in l. j. in princ. ff. eod.

10. e Præstabat. Antiquitus.

11. f Post tempus. Post, ideo dicit: quia quando conueniuntur post tēpus contractus, talia opponuntur. Accurs.

12. g Tales. Quales subiicit statim, & non, &c. Accurs.

13. h Et non. Ecce allegationes.

14. i Constitutio. Ut C. de contrahend. & commit. stip. l. optimam.

15. j Constitutio. Onus probandi, quod actori incumbit, propter instrumenti auctoritatem, confertur in inficiantem: non quod probetur negatio, sed subiecta affirmatio de præsentia in alio loco. l. penult. C. de contrahen- stipulat.

16. k a Scri

a Scripsimus. Loquitur Iustinianus, auctor illius constitutionis.

b Scripturas. Sed quid, si vnus proferat instrumentum, in quo contineatur contrahentes fuisse presentes Romanæ tali die, al-

*Instru-
menta
dao si
fuit eius
de die,
sed di
uersi lo
ei, cui
stabitur.*

*o omni-
modo.*

ter quod Bononiæ. Dicunt quidam, quod neutri creditur. Alij, quod bonus iudex debet animaduertere, cui potius credendum sit: ut si stipulator ipso tempore tenebat scholas

Bono. stabitur illi instrumento, quo continetur ipsum fuisse Bononiæ.

c Præsto. id est Præsentis.

d Omnino. Notandum scripturæ, nisi contra probetur. sic C. de prob. l. cum precibus. & infra eod. §. si scriptum. & infra tit. j. §. fin. & hoc quando formam habet publicam, aliàs si priuatam: si pro scribente, non valet: si contra scribentem, valet, si est cum causa: ut in authent. de iureiur. à mo. §. j. & C. de non nume. pec. l. generaliter. Accurs.

*Scriptu-
ra an
semper
standum
sit.*

e Improbis. s. Prima facie, quæ forte probæ apparebunt tandem. sic C. de episc. & cler. l. omnes qui. circa princ. secundum Ioan.

f Manifestissimis. Quia contra scripturam.

ADDITIO. Et ex hoc collige, non esse minus manifestam probationem quæ fit per testes, quàm quæ fit per scripturam.

g Scripturam. scilicet aliam: quod est melius.

h Idoneos. Omni exceptione maiores, id est, quod nulla exceptio poterit eis opponi: ut C. de contrahenda, & commit. stip. l. optimam. Accurs.

i Eo die. Not. quod dies debet inferi in instrumento, quod alia sunt necessaria, ut dixi in authent. ut præponatur nomen Imperatoris. & facit C. de diuers. res. l. si qua. Sed quomodo hoc probabitur, cum dies instrumenti non debeat exhiberi: ut ff. de edend. l. j. §. editiones? Resp. tribus modis petitur instrumentum edi. Primò, ut fundet intentionem ex instrumeto rei actor: vel reus ex instrumeto actoris fundet exceptionem. [Hæc falsa est. l. fin. C. de edend. secundum communem intellectum. Syl.] Cum neutro casu aduer-

sarius vteretur, quod non debet esse: & tunc nulla pars instrumenti debet exhiberi: ut C. de edend. l. si. in fin. & C. de testi. l. nimis. [Secus intellige, si ad fundatam adiuvandam. Barr. in l. j. §.

editiones. ff. de edend. Sylu.] Secundò, s. quando aduersarius vtitur: nam tunc editur, ut videatur, an aliquid possit ei opponi: & tunc exhibetur, sed sine die, & consule: ne materia de-

tur falsum fabricandi: ut d. l. ff. de edend. l. j. §. editiones. & ff. quemadmod. test. aper. l. j. §. j. Tertiò, ut de falso accusetur, & tunc etiam cum die, & consule est exhibendum: ut hic, & C. de contrahend. & commit. stip. l. optimam. & C. de fide instr. l. fin. Aliis autem modis petuntur instrumenta edi vel tradi per varia genera actionum: ut ff. de edend. l. quædam personæ sunt. sed dictis tribus modis petuntur edi. i. demonstrari. Item, quomodo hoc est, quod hic probat reus contra iuris ordinem: ut C. de edend. l. qui accusare? Resp. hoc propter præsumptionem, quæ est contra eum propter scripturam: ut ff. de pact. l. iur. gentium. §. quod ferè. Item, nunquid duo testes hoc probantes, salterum contrahentium abfuisse sufficiunt? Respon. sic: ut ff. de testi. l. vbi. Sed nonne instrumentum vicem duorum tenet? ut C. de fide instrum. l. in exercendis. quare videtur, quod in dubio pro instrumeto stetur. Sed certè non directè contradicitur instrumeto, sed per obliquum, scilicet fuisse in scriptura quædam facta Romæ, vel ut testis, vel ut contrahens. Si verò contra eam directè dicitur, plures quàm duo exiguntur, ut vincant scripturam: ut ff. de testi. l. iij. ibi, aliàs numerus, &c. Vel dicas etiam hic exigi tres. Sed nunquid si aliquid testes dicant pro instrumeto, vel in eo scripti, vel non: tot vel plures erant necessarij contra instrumentum? Respon. sic: quia instrumentum per se vicem duorum tenet: ut dictum est. Item, & præter ipsum sunt probationes, ut ponis: ut ff. de pign. l. contrahitur. Item, quod dicit, eo die, idem dicas, si alio tali, quod hic esse non potuit: ut arg. supra de verb. obl. §. loca. Accurs.

ADDI

*Instru-
menti
editio
triplici-
ter peti-
tur fieri.*

ADDITIONE Ex hac glos. no. quod duo testes probantes per indirectum contra instrumentum, faciunt vacillare instrumentum: quia probant affirmatiuam: & etiam voci viuæ magis creditur, quam mortuæ, auth. sed & si quis. C. de testib. Christophorus.

¶ Quo. Vel etiam alio. dummodo si tantum remotus locus in quo dicitur fuisse tempore, quo dicitur instrumentum fuisse factum: quod hic non potuit esse. ut ff. de ver. obl. l. vlti. §. fin. & §. de verbor. obl. §. loca. Acc. **¶** b. Effe. i. fuisse. sic §. de iis, qui sunt sui vel alien. iur. §. in potestate.

ADDITIONE. Sed si instrumentum præfentes fuisse cōtineat, non solum promissio-

nem, vel sponsonem inducit: sed præsumptio est interrogationem præcessisse, & præfenti promissum esse. l. ea, quæ. ff. de donation. inter virum & uxorem.

¶ Post mortem. **CASVS.** Stipulatus sum decem dari pridie quam moriar, vel post mortem meam: quæro, an ius civile promissori vinculum iniiciat? Lege Iustiniani noua iniicit. Filiusfamilias item stipulans sibi decem dari post mortem patris, vel pridie quam moriatur pater, sibi eadem lege obligationem parit. Cor. Vib.

¶ Not. quod vox filij vel serui fingitur vox patris vel domini. Item, quod in stipulationibus attenditur potissimum consensus contrahentium. Syl.

¶ c. Nemo stipulari poterat. s. iure vetustissimo: quod hodie corrigitur: ut in fine huius §.

¶ Adde, quod imo iure ff. alioqui superflua esset correctio. l. si. C. de contrahen. & commit. stipul. Nec obstat. l. quodcunque. §. non solum. ff. eo. quia

loquitur in stipulatione cum moriar, de qua in seq. §. Syl.

¶ d. Non magis. Quia nec hæc valebat. Accurs.

¶ Post mortem. Partim quia impossi-

bilis est, cum in rerum natura non sit, partim, quia aliter, & multo magis incerte personæ stipulari non possumus. l. iij. de contr. stipul. C.

¶ e. Eius. s. patris vel domini. **¶** f. Videretur. Vnde sicut patre vel domino sic stipulante, sic erat stipulatio inutilis: ita & seruo alia verba dicente vel filio: ut hic, & §. eodem. §. ei qui. & facit C. de impuber. & ali. substituit. l. **¶** g. Pridie. i. die præcedenti mortis: ut ff. de ser. l. pridie.

¶ Pridie. Quia cum in dies nunquam ante mortem certus sit, post mortem collata solutio intelligitur.

¶ h. Erat scilicet olim.

¶ i. Sed cum (ut iam.) Nunc corrigitur.

¶ k. Dictum est. Sic §. de verbor. oblig. §. sed hæc.

¶ l. Placuit. Vt Cod. de contrahend. & commit. stip. l. scrupulosam.

¶ m. Valeat. scilicet si ius: efficax autem erit post mortem, vnde ab herede & contra heredem incipiunt actiones hodie, quod olim non erat: ut Cod. ut actio. ab hered. & contra hered. l. prima.

¶ Item. si quis. **CASVS.** Stipulatus sum, si Cicero ex ab exilio reuocetur, hodie dare spondes? quæro, ius civile iniiciatne vinculum obligationis promissori? Iniicit noua Iustiniani lege: tametsi præpostera hæc stipulatio sit. Cum enim sub conditione stipulamur, prius euenire necesse est & extare conditionem, quam aliquid ex stipulatione peti possit. Cor. Vib.

¶ Not. quod stipulatio quæ habet executionis diē præuenientem ortum obligationis hodie valet, licet olim esset inutilis. Item, quod præposteratio non vitiat stipulationem, nec alios contractus. Item, quod stipulatio cum moreretur promissor aut stipulator, etiam iure ff. valebat. Item, quod stipulatio concepta post mortē tertij, omni iure valida est.

* abest.

¶ a Venerit. Post hoc verbū venerit, est punctum: & subaudi quandoque, vel vsq; ad annum. si autē esset post illam dictionem hodie, nō esset stipulatio inutilis etiam iure veteri. sed utilis & conditionalis: vt s. de verborū obligat. §. sub conditione.

* existit. manit.

Duplici
ter literam
exponit.

AD DITIO. Apparet Accursum non habuisse vocem C R A S. Quæ etiam abest à multis libris: eam tamen Theophilus interposuit.

¶ b Præposterè. Primò enim debet venire nauti secundum naturam conditionali stipulationis vel conditionis, quàm dari hodie.

N.A.

¶ Præposterè. Præpostera stipulatio est, quæ obligationem ante conditionis euentum constituit, cum illa ex hoc pendeat. §. iij. supra de verb. obl.

¶ c Existimauerit, s. cum ita stipulatur mulier, Si sine liberis decesseris, promittis mihi dotem reddere, vt de ea possim testari? cum prius testari proponebat, & ea mortua dotem reddi vt C. de iure dot. l. si mulier. [Hoc exemplum non pertinet ad hunc text. quia in d. l. si mulier. ratio dubitandi non sumitur ex causa præposterationis: sed ibi dubitabatur, nunquid illa

verba, vt de ea testari possit, importarent conditionem, an causam: & virum finalem, an impulsivam: & deciditur, quod importat impulsivam: vnde non facit, quia constitutio illa est Diocletiani; non Leonis, Sylu.] Vel dic secundum Ioann. cum stipulatur maritus sic, Sic dabis mihi decem, promittis te mihi nupturum: Primò enim habere, & postea dare debebat.

nibus: valeat huiusmodi conceptio stipulationis.

¶ Stipulatio cum morietur promissor, vel stipulator, vel post mortem tertij, valet, etiam de iure veteri. Aretinus.

¶ Ita autem concepta stipulatio, veluti, si Titius dicat, Cum moriar, dare spondes? vel, Cum morieris? & apud veteres utilis erat §, & nunc valet. Item, post mortem alterius rectè stipulamur.

¶ Verbum promississe in scriptis receptum importat stipulationē. Aret.

do scripturæ. ff. de pecu. leg. l. quidam. in fin. & glo. fin. & s. de leg. §. ante. & ff. de solu. l. nec enim.

¶ Ita autē. **CASVS.** Stipulatus sum, Cum moriar, dare spondes? vel, Cum morieris. Item, Post mortē Cn. Pompeij, dare spondes? quæro, an ius civile promissori vinculum obligationis iniiciat? maxime. Cor. Vibul.

¶ Cum moriar. Quæ post mortem rectè non conferuntur, in moriendi tēpus rectissimè conferuntur: quia moriendi momentum vitæ attribuitur. l. 18. §. 1. ff. de manum. testa. l. 3. §. 1. ff. de nego. gest. l. 45. ff. de verb. obl.

¶ g Utilis erat. Vt ff. de bon. aucto. iud. pos. l. hæreditatem. Accur.

¶ h Alterius. scilicet, tertij.

¶ Si scriptū fuerit. **CASVS.** Cornelius protulit in iudicio chirographū, in

illa est Diocletiani; non Leonis, Sylu.] Vel dic secundum Ioann. cum stipulatur maritus sic, Sic dabis mihi decem, promittis te mihi nupturum: Primò enim habere, & postea dare debebat.

¶ d Placuit. Vt C. de testam. l. præposteri.

¶ In dotibus. Si sine liberis decessero, dotem mihi, cum moriar dare spondes. l. 25. Cod. de testam.

¶ e In omnibus. scilicet obligationibus.

¶ f Conceptio. Exactio tamen fit post conditionem existentem: vt Co. de testa. l. præposteri. In fin. & facit ad huc §. sci licet, quod non sit curandus ordo

Ordo
scripturæ
va. ante
dendum
non est.

N.A.

in quo scriptum erat, Domitium ei centum promississe: nulla verò mentio erat, interrogasse ac stipulatū esse Cornelium quod, an chirographū illud vim habet? maximè. Præsumitur enī stipulatione præcessisse. C. V.

¶ **a** Scriptum. Nunquid idem sit, si testes dicāt aliquem promississe: ut etiam tunc intelligatur præcessisse interrogatio? Videtur quod sic: ut C. de fide instr. l. in exercendis. Sed tamē cōtra dico: ut C. de v. su. l. j. in glo. pe. Et est ratio secundū Io. quia testes non sic in iure instructi sunt, ut instrumenta quæ à iurisperitis fiunt. Accur.

¶ Adde, quod ita se habet cōmunis sententia, non tamen pro ratione gl. quia idem est in priuata scriptura, quod instrumento: quæ tamē ab imperitis plerumque fit, & non haberet locum in testibus peritis. Dic tamē quod ratio est, quam ponit Bart. in d. l. j. C. de vsur. & in l. sciendum. col. ij. ff. eodē. Sylu.

¶ **b** Perinde. Nisi contra probetur: ut ff. de pac. l. iurisperitis. §. quod ferē.

¶ Quoties plures res. **CASVS.** Stipulatus sum à Quintio Aristotelis scripta, Platonis, Theophrasti, & Xenophontis: is mihi simpliciter respondit, Dare promitto. Omnium illorū quatuor opera cogetur dare. Quid verò, si dixerit, Platonis, Aristotelis dabo? Tūc duos illos tantū dare cogetur. C. Vib.

¶ Not. respōsionem simplicem referri ad omnia interrogata. Itē, q. si respōsio fiat in aliquibus rebus specificatis, valet in eis. Item, q. si plures res copulatē in stipulatū deducantur, tot cēsentur stipulationes, quot res. Sylu.

¶ **N.A.** Tenetur. Quia simplex resp. ad vniuersā stipulationē, nō ad certas ei⁹ species facta intelligitur. l. 134 ff. de vc. ob.

¶ **e** Sponderit. Aliās respondeat.

¶ **d** Contrahitur. Imò videtur non valere: cum sit diuersitas in respondendo: ut §. eod. §. præterea. Sed distingue, ut ibi diximus.

¶ Quoties plures vna stipulatione cōprehenduntur: si quidem promissor simpliciter respōdeat, Dare spōdeo: propter omnes tenetur. Si verò vnam ex his, vel quasdam daturum se sponderit, obligatio in his, pro quibus sponderit contrahitur. Ex pluribus enim stipulationibus vna, vel quædam videntur esse perfectæ. Singulas enim res stipulari, & ad singulas respondere debemus.

¶ **men** tot sunt stipulationes, quot res. l. 29. l. 86. ff. eodē titulo. Nota, simplex respōsio, multiplici stipulationi facta, multiplicis respōsionis vim obtinet.

¶ **Alteri stipulari. CASVS.** Paulō ante regulam hāc exposuisti, alteri stipulari nemo potest: eius magnam quidem video esse æquitatem. Nam cum stipulationes inuentæ sint confirmandarum causa pactio, necesse est is, qui stipulatur, non alius fuerit, quā is ipse qui pactus est. Sed ecce, Valerius sic à Flauio stipulatus est, Spondes dare Lælio centum. & nisi dederis, spondes mihi dare viginti? Tunc ius ciuile Flauium Valerio vincitum, & constrictum tradit, non pro centum Lælio stipulatis, sed pro viginti, quæ sibi Valerius stipulatus est. Corn. Vib.

¶ Not. quod stipulatio per quam stipulator id agit, ut non sibi, sed alteri acquirat, regulariter non valet, nisi apponatur pœna. Itē, quod ad validi-

tatem stipulationis pœnalis non attenditur an sua intersit. Item, quod in stipulatione pœnali quæ sub conditione concipitur, inspicitur quantitas à partibus expressa. Item, quod si sua intersit, valet

stipulatio. Syl.

¶ a Alteri. Sic

ff. de verb. obl.

stipulatio ista.

S. alteri. Acc.

N.A. ¶ Alteri. Id est, extraneæ personæ. S. iij. & iij. supra hoc titulo. Ergo sicut alteri datum inutiliter promittimus, ita dari alteri inutiliter stipulamur. l. 38. §. alteri. ff. eodem titulo. Quia negotiū propriè inter stipulatorem, & promissorem contrahitur. l. quæcunque. ff. de obl. & act.

Inclusa
absunt.

¶ b Ut supra di

stipulatio alteri quædamque sit affectio, ut quædamque non. Etum est. §. eod. §. si quis alij. hoc tamè fallit in multis casibus, ut ibi diximus. Et not. quod hic tribus modis alteri stipulamur. Nam interdum directam acquirimus actionem, subaudi alteri stipulando, ut filius patri, seruis domino, & contra: ut §. eod. §. si quis alij. & §. ei verò qui quædamque vultem: ut tutor pupillo, & in similibus ratione officij: ut seruis publicis: ut ff. de constit. pec. l. eum, qui. §. pen. & ff. de pup. saluam fore. l. iij. [Hoc verum, etiam in conuentionalibus, & in quolibet publico officiali. Barro. in l. ij. ff. rem pupil. sal. for. Sylu.] Interdum nullam, & tunc necessaria est pœna, ut hic dicitur. Item nota, quod hoc vltimo casu verba stipulationis, & fortis, & pœnæ possunt formari tribus modis. Aut enim sic dico, Promittis mihi quod dabis illi, & eodem modo pœnam?

stipulatio alteri facta potest tribus modis formari. Aut sic, Promittis illi, quod dabis ei, & eodem modo pœnam? Et in his duobus casibus non valet, neque fortis, neque pœnæ promissio. Sed aliud, quando deberet utilis vel directæ acquiri, ut in primis duobus casibus: ut ff. de constit. pec. l. eum, qui. §. si actori.

& §. Iulianus, & hic. Aut sic, Promittis mihi, quod dabis illi? aut pœnam mihi tantum stipulor: quia & tunc habet locum quod hic dicitur. Aut quarto modo dico, Promittis, quod dabis

ut vnusquisque adquirat sibi, quod sua interest. Ceterum, si alij detur, nihil interest stipulatoris. Planè si quis velit hoc tacere, pœnam stipulari conueniet: ut nisi ita factum sit, ut est comprehensum, committatur pœnæ stipulatio, etiam ei, cuius nihil interest. Pœnam enim cum stipulatur quis, non illud inspicitur, quod intersit eius: sed quæ

mibi recipienti nomine eius? quo casu valet vtrumque: & ergo illi cedam, cuius nomine stipulatus sum: ff. mandati. l. si procurator. §. fin.

ADDITIO.

Ex hoc verum, siue sim procurator habes mandatum, siue negotiorum gestor, siue saltem generalis, ut mihi acquiram, & postea cedam, sicut procurator cum ratione, &c. ut l. si. C. ad Mace. & l. si ego. ff. de neg. gest. ut per Ioann. Fabrum

& Angelum hic.

¶ c Etiam ei. §. stipulanti: cuius tamen non interest dari ei, cui fuit stipulatus nec mirum: quia sibi fuit stipulatus pœnam, ut modò diximus, & facit ff. de recept. arbit. l. cum pœna. Sed contra. ff. de recep. arbit. l. aduersus. §. sed si cum. Sed ibi non dicitur contra arbitrii iura: & ideo inspicitur, an intersit etiam in pœna: cum ad ea, quæ frequenter accidunt, iura se referant: ut ff. de legibus. l. nam ad ea. [Referas ad primum responsum. d. l. aduersus. quia alia res sunt infrequentia. Syl.] Item contra ff. si quis in ius vocat. l. ij. §. fin. in glo. intersit. Sed ibi in pœna prætoris, hic autem in conuentionali dicit. Vel ibi ideo non committitur, quia non debuit venire: quia aduersarij non intererat: & ita per obliquum illa ratio redditur.

¶ d Pœnam enim cum stipulatur. No. Pœnam quod cautè ponit. stipulatur: nam seculus est, cum paciscitur tantum, cum pœna ex nudo pact. etiam incontinenti peti: ut ff. de ser. expor. l. seruis. in glo. & C. de vsuris. l. iij.

Decla

Declara, nisi paciscentis statim inter se pecuniariter. d. l. fernus. ibi, acturus viliters vel subit causa affectionis secundum Angel. hic: & de ipsius veritate vide Fortun. in l. iurifgentium. §. quimmo. ff. de pact. sylo.

a Quæ sit quantitas. i. Quæ sit quantitas, & quæ sit conditio. Inspicitur conditio, utrum sit possibilis, vel probabilis, vel non: ut s. eod. §. si im possibilis. & j. eod. §. quod turpi. Quantitas vero quæ sit, inspicitur, ut quæ

tacunque sit, petatur: certi conditione, si est certa: aliàs si stipulatio est incerta, actione ex stipulatu: ut hic: & s. de verb. obl. in prin. Ista enim nomina, quis, & quæ substantia sunt significatiua, non quantitatis. s. certæ, vel taxatæ, vel taxandæ: & hoc secundum Azonem. Sed contra est: ut j. de acti. §. omnes. Solue ut ibi. Item, contra ff. de euct. l. si dictu. in pri. Sed ibi sic agebatur. Item, contra. C. de spōsa. l. mulier. §. quæ omnia. Sed illud fauore matrimonij: ne in infinitum poena excedat: ut Cod. de inutil. stipu. l. ij. Alij, ut M. dicunt vsque ad duplum: & in hoc consideratur hic quantitas, ut duplum non excedat, secundum eum: ut Cod. de sen. quæ pro eo quod interest. l. vnic. Alij, ut Ioann. distinguunt inter eum, qui scienter promittit ultra duplum, cum sciat se non teneri, ut ille teneatur: aliàs non: ut ff. si quis cau. l. sed si quis. §. fin. Alij dicunt vsque ad quadruplum semper extendi, & non plus: ut j. de actio. §. omnes prima verior est. Accur.

ADDITIO. Quæ procedit, ubi datio quantitatis non est in obligatione ut quia promittis daturum te centum Titio, ad ea enim agere non possum: & sic facti obligationi poena censetur appposita, secundum Io. Fab. & Ang. hic.

N. A. Quantitas. Poena conventionalis regulariter taxat id quod interest. §. ult. s. de ver. obl. l. ult. ff. de præst. stip. Itaq; quamvis paucis & raris quibusdā casibus nihil interest. l. ult. ff. si quis cautio. tamen quia plerumque interesse solet, quod plerumque accidit specta-

mus. l. iij. & l. iij. ff. de legib.

b Ita conditio stipulationis. i. in poenali stipulatione, quæ est condicionalis. s. si non pareat promissor principali promissioni. Accur. s.

Quoties nostra interest extraneo dari, toties ei stipulari possumus.

c Sed & si quis stipuletur, alij cum ei interesset, placuit stipulationem valere. Nā si is, qui pupilli tutelā administrare cœperat, cesserit: tunc

illi statur: ut & aliàs. Accur. s.

† Committitur stipulatio. Inuitate, pro contrahitur, valet, tenet, vires habet, ut infra. §. si nemo: nam condicionalis stipulatio propriè non committitur, nisi existente conditio.

† Sed & si quis. **CASVS.** Quoniam dixisti regulæ illius, stipulari alteri neminem posse, causam esse, quod stipulationes inuentæ sunt, ut quod cuiusque interest, ipse acquirat: quæro, si mea inter sit, me alteri stipulari, nunquid valebit stipulatio? ut in hoc themate, Tutor cum esset Quintius, cessit administratione tutelæ suo contutori, & ab eo stipulatus est, rem pupilli saluam fore, valétne stipulatio? minimè, quāvis enim pupillo stipuletur. Quintius: tamen quia ipsius interest, idcirco ius ciuile vinculum contutori iniicit. Item, Finge me pignori opposuisse prædia creditori, quæ liceat illi vendere, si ego ad tempus non luam: vel debiturum me eidem amplius poenæ nomine: utroque casu (quia mea interest) possum stipulari creditori: veluti, Decem aureos quos Scio debeo, promittis illi te daturum? promitto, valet sanè eo casu stipulatio: quia non rem creditoris, sed rem meam ago. Cor Vib.

† Eius scilicet, stipulantis.

† Eius interesset. Tunc enim sibi i. N. A. pñ negotium magis quam alteri gerit.

† g Cesserit. Sic supra de satisfd. tut. §. si aliàs iij.

c Titio dari. Ut promittis Titio, vel mihi, quod dabis Titio. Acc. Flo.

d Spondes. s. mihi: aliàs non valet hoc, ut modò diximus. Accur. s.

e Committitur stipulatio. s. poenæ, eo nō dante: non autē illa inutilis, efficiatur utilis, sed poenæ metu & Cod. de arbi. l. j.

a Tenet obligatio. Nam utilis actio pupillo datur: ut ff. de mag. conue. l. j. §. pen. Item, ipsi stipulanti directa acquiritur, ut hic dicitur.

ADDITIO. Hæc glossa est falsa, cum enim plures tutores unum eligunt administratorem, is pupillo satisfat, re illi salua fore. l. si plures. ff. de ad. tut. Quando vero datis fideiussoribus administrare coeperunt, qui cedit administratione, is stipulatur rem pupilli salua fore, & sibi actionem acquirit, non pupillo, cui iam ipse satisfecit.

N.A. Procuratori.

*** Inlusa absunt.** Quia stipulator suum ipsius negotium gerit, quare ex stipulatu, quod sua intererit petere: quavis donatione hæc stipulatio contineat. l. iij. §. v. ff. de ve. ob.

b Habebit vires. Interest enim mea procuratori meo solui, qui in rem meam expendit, ut infra manda. §. j. versi tua gratia. & manda. is.

c Quod sua interest. Quod. i. quia.

d Data. Ab isto, qui nunc stipulatur.

e Valet stipulatio. Non ut procuratori, vel creditori actio comperat sed qui stipulatus est, ager actione ex stipulatu ad interesse, quanti sua interest creditori, vel procuratori fuisse solutum: ut C. de inut. stip. l. fin. & ff. de ver. obli. l. liber homo. §. si. & C. de dona. l. cum res. Vel secundum nos ager certi cond. ad interesse: quod probauimus §. de ver. obligat. in princ. Accurf.

f Versa vice. Ad superiorem, & alteri.

g Poena. Sed tunc ad poenam tantum tenetur & fecit §. eo. §. si quis alium.

h Item nemo. **CASVS.** Lælius moriens Quintium heredem instituit, & equum mihi sub conditione legauit, Si Cicero ab exilio reuocetur. Sextius quidam cum mihi decem aureos deberet, pro decem illis aureis stipulan-

ti mihi eundem equum, sub eadem conditione promissit. Defuncto Lælio, & adita hereditate, paulo post Cicero reuocatus est ab exilio ac restitutus: qua de causa equi illius dominus fio:

let stipulatio.

¶ Promissio facti alieni non valet, nisi apposta sit poena. Aret.

¶ Versa vice, qui alium facturum promissit: videtur in ea esse causa, ut non teneatur, nisi poenam si ipse promiserit.

¶ Non potest stipulari rem suam. Aretin.

¶ Item nemo rem suam futuram, in eum casum, quo sua sit, * utiliter stipulatur.

¶ Dissensus iure stipulatione vitiat.

¶ Si de alia re sti-

post facto, si res ipsius esse desierit. §. j. §. hoc tit. idque propter regulam Catonianam, quæ tamē in stipulatione conditionali cessat, si existente stipulatoris non fuerit. l. 31. ff. eod. tit.

k Stipulatur. s. dari, & est ratio: quia quod suum est, amplius suum fieri non potest: ut j. de act. §. sic itaque. restitui tamen possum stipulari, ut ff. de ver. obligat. l. nemo. primo resp. & ff. v. usufr. quemadmodum caue. l. j. §. sed quod diximus.

l Adde, quod quamuis docto. variè distinguant de datione, & positione pura vel conditionali, omnia ad hoc reducuntur, an ex tali stipulatione tunc interest, & valet: aut interesse speratur, & attenditur euentus ille ex ratione huius text. Sylu.

¶ Alia re: Quia stipulatio sine vtriusque N.A. consensu, & conuentione non tenet. l. 137. §. i. ff. eo. tit. Hic autē descensus fuerat & in corpore, & in nomine: at simplex error in nomine, consensum in corpore non vitiat. l. 32. ff. eod. tit.

¶ a Cre

quæro nunc an petere à Sextio equum eundem possum, qui iam ex testamento meus factus est? minimè. Corn. Vibul.

h Futurum. Ut partum ancillæ, vel scetum animalium suorum, quæ sua futura sunt: ut §. de rerum diuis. §. ite ea. Item, multo magis si stipulatur rem, quæ nunc est: ut §. eo. §. j.

i Quo sua sit. Hoc ideo, quia in eo casu quo sua futura non est, valet stipulatio, ut ff. de ver. obli. l. si re meant. Accurf.

¶ Utiliter. Nec N.A.

conualescit ex

¶ **a** Credideris. Hoc est verum, quando certum est eos dissensisse: ut ff. de verb. obl. l. continuus. §. j. alia autem si potest secundum utriusque intellectum valere, valet secundum intellectum promissoris: ut ff. de verb. obliga. l. qui ex plurib.⁹. & l. stipulatio ista. §. cum qui. Nec obstat, quod dicitur, minorem praestari debere: ut ff. de leg. j. l. apud Iulianum. §. scio. quia minor est, quam dare vult promissor: ut ff. de act. §. praeterea. Si autem secundum unius intellectum tantum valere potest, secundum eius intellectum valet: ut hodie dare mihi Bononia decem promittis? si enim de hac Bononia in qua sumus intelligatur, valet, alias non: ut infra de verbor. obligat. l. quoties in stipulationib.⁹. & de reb. dub. l. quoties. ij.

¶ **b** Promissum est. Siue dicam, Promittis homicidium facere? siue dicam, Promitto decem, quia promittis facere homicidium: ut ff. de verb. oblig. l. generaliter.

¶ **c** Non valet. Huiusmodi enim conditiones turpes, impossibiles presumuntur à iure: ut ff. de cond. inst. l. si filius. unde non valet stipulatio, ut §. eod. §. si impossibilis. Circa quod tamen dic, quod aut ipsum quod promittitur, est turpe, ut facere homicidium: & tunc non valet, nec etiam poena apposta, ut ff. de verb. obl. l. generaliter. & l. veluti. & l. si plagij. Idem dico, & si sub conditione turpi, ut hic. Aut si honestum promittatur, sed tamen turpiter, ut dare decem, vel per metum vel per dolum: & tunc valet quidem promissio facta: sed exceptione eliditur, ut C. de iur.

stipulat. l. dolo. nisi in casu, ubi ipso iure non valet promissio facta per metum: ut ff. quod met. cau. l. si mulier. §. si dos. secundum Ioann.

¶ **Dic**, quod ratio specialitatis est: quia cum pactum dotis remaneat nudum, debet enim intelligi, ubi sine stipulatione promissio facta est: producat autem actionem non propter se, sed auxilio legis, non est mirum, si tunc lex tollit ipsam actionem producere: & quamvis hodie tale pactum habeat stipulationem, hoc est, fictione iuris, cessante aequitate non habet locum: si verò esset facta per stipulationem tunc secundum Bar. non habet locum ille tex. cuius opinio mihi placet ex rationibus suis. Syluester.

¶ **Qui promittit certo tempore dare, non potest conditionem nisi totus terminus sit elapsus.**

¶ **Qui hoc anno, aut hoc mense dari stipulatus est, nisi omnibus partibus anni, vel men-**

ex conditionali aliud in relictis: ut C. de caducis tollend. l. vnic. §. si autem aliquid. & ff. de manumissis test. l. si ita scriptum fuerit. in fine legis. Et facit ad hunc §. ff. de periculo, & commo. rei vendi. l. necessario. §. quod si pendente primo respon.

¶ **Agere potest.** Potest, nam quae apud defunctum cedunt, apud heredem transmittuntur: quae non cedunt, non transmittuntur. stipulatio conditionalis statim cedit. l. 26. ff. de stipu. seruo. Condicio spem facit, quam mors stipulatoris non perimit. l. 57. ff. hoc tit.

¶ **Qui hoc anno. i.** Stipulatus est his verbis, Promittis hoc anno, vel hoc mense. Et not. quod iste §. est lex. ff. de ver. obl. & incipit, Qui hoc anno. Acc. Hoc anno. Vide §. iij. supra de verb. obligat.

¶ **Qui hoc anno, aut hoc mense dari stipulatus est, nisi omnibus partibus anni, vel men-**

¶ **Agere potest.** Potest, nam quae apud defunctum cedunt, apud heredem transmittuntur: quae non cedunt, non transmittuntur. stipulatio conditionalis statim cedit. l. 26. ff. de stipu. seruo. Condicio spem facit, quam mors stipulatoris non perimit. l. 57. ff. hoc tit.

¶ **Qui hoc anno. i.** Stipulatus est his verbis, Promittis hoc anno, vel hoc mense. Et not. quod iste §. est lex. ff. de ver. obl. & incipit, Qui hoc anno. Acc. Hoc anno. Vide §. iij. supra de verb. obligat.

¶ **Qui hoc anno, aut hoc mense dari stipulatus est, nisi omnibus partibus anni, vel men-**

¶ **Agere potest.** Potest, nam quae apud defunctum cedunt, apud heredem transmittuntur: quae non cedunt, non transmittuntur. stipulatio conditionalis statim cedit. l. 26. ff. de stipu. seruo. Condicio spem facit, quam mors stipulatoris non perimit. l. 57. ff. hoc tit.

a Præteritis: i. elapsis. sed secus est in relictis favore ultimæ voluntatis: nam in capite anni præstatio fit: ut C. quando dies legat. ced. l. j. vel distingue, aut promittit per hæc verba, hoc anno, vel quolibet anno: & tunc in fine anni fit solutio: ut hic, & ff. de ver. oblig. l. qui hoc anno, & l. eum, qui certarum.

Solutio quando fit, si liber anno: quia hoc an- no pro- missum sit.

Patij.

[Aduerte in exemplo de quo tunc idem est, ac si singulis annis sit promissum: quo casu tempus interpretatur appositum gratia multiplicitatis obligationis. Sylu.] Aut annum: & tunc in capite anni fit solutio, siue legatum sit, siue in contractu fiat promissio, secundum Ios. & B. ut ff. de condit. & de l. si in annos. & ff. quan. dies leg. ced. l. nec semel. Vnde versus, Annua si debes, tunc inspicies caput anni. Anno si debes, in fine teneberis anni. Sed quid si usque ad forum re promiseris? Videtur quod statim incepto foro possit agi: ut ff. ad Treb. l. qui filium. §. Sabinus.

ADDITIO Hancappel. Angel. hic propter dictionem usque quæ de proprio significato excludit: ut l. j. ff. de pign. act. secundum Ang.

N. A. Non continuo. Quia si res in manu, in promptu, in expedito non sit, necessitas, hoc est, natura rerum aliquid laxamenti efflagitat, ne cum sacco creditor adeat. l. quod dicimus. 103. ff. de solutio. l. liber homo. 118. §. i. ff. de ver. oblig.

b Fieri possit. Cum commodum promissoris, ut ff. de verbor. signif. l. nepos Proculo. nec tamen nimium expectatur, licet prius non possit soluere: ut ff. de verbor. oblig. l. continuus. §. illud. Item, & si incontinenti potest, non tamen ideo statim exigitur: ut ff. de sol. l. quod diximus. Quoddam ergo

sis præteritis ^a, non recte petet.

¶ Promissori datur tempus habile ad soluendum. Arcin.

c Si fundum dari stipuleris, vel hominem, non poteris continuo agere: nisi tantum spatium præterierit, quo traditio fieri possit ^b.

TIT. V. XXI.

DE FIDEI- IUSSORIBUS.

tempus medium eligimus, scilicet decem dierum, secundum quosdam: ut ff. de constit. pecunia. l. promissor. Vel, dic arbitrio iudicis, cum lege non sit determinatum, ut ff. de iur. delibe. l. j.

¶ Quandoquidem non semper ei, qui promittit tutum est credere, cautius erit alium asumere, qui obligationem illam in se recipiat, promissore quoque remanente obligato, quem fideiussorem a fide promissa appellamus: qui quidem cuius obligatione uniuscuique contractæ (etiam si naturalis tantum sit) accedere potest.

Pro eo, qui p-oblig. §. omnis. in glos. j. statim, &c.

DE FIDEIUS- SORIBUS.

¶ Pro reo principaliter obligatio accessionis loco fideiussor obligatur verbis, & ideo, sub tit. de verbo. obligat. de fideiussore etiam tractatur.

Pro eo. Totus iste titulus diuiditur in quinque partes. Primò, ponit qualiter fideiussores accipiuntur. Secundò, in qua obligatione accedere possunt. Terriò, quando sunt plures fideiussores, an in solidum vel pro parte quilibet obligentur. Quartò, quod non potest fideiussor in plus obligari, quàm principalis, & quando dicitur in plus obligari. Quintò, quando solennitas intrinseca præsumitur. Secunda ibi, in omnibus. Tertia ibi, Si plures. Quarta ibi, Fideiussores. Quinta ibi, In stipulationibus.

¶ Fideiussor est, qui alieno quidē nomine obligatur l. j. §. ii. ff. de oblig. & actio. sed tamē suo nomine promittit. l. 97. §. i. ff. de ver. oblig. quia fide sua credi iubet,

in fin. quàm iudex statuet tempus quoddam, nec nimium, nec modicum: ut ff. de solutio. l. ratum. & re rat. hab. l. quo enim. §. j. & j. de offic. iudi. j. ref. Item, nunquid idem in quantitatibus, quod in speciebus hic dicitur? Respò. non. imò tempore tanto quantum iudicatis datur, expectatur: ut ff. de iudi. l. si debitori. scilicet quatuor menses: ut God. de usur. rei iud. l. secundum, secundum quosdam, vel verius dic, ut not. §. de ver.

¶ a Naturalis. s. vt pro seruo, vt subiicit, & ff. eod. l. fideiussor. §. fideiussor. accipit ergo quantum ad dationem fideiussoris non interest, sed quod ad alia multa interest, s. inter civilem & naturalem obligationem: vt ff. de constitut. pecu. l. j. §. debitum. & l. quod si maritus. §. si quis autem.

N. A. ¶ Naturalis. Obligatio civilis, est quæ iure civili comprobata, efficacem actionem parit: naturalis, quæ sola æquitate nititur, & ad retentionem, & ad compensationem valet. l. Stichum. 95. §. naturalis. ff. de solutio. l. 13. l. 28. ff. de cond. indeb.

¶ Ratio diuersitatis est: quia actio de constituta fuit inuenta à Prætoribus ex æquitate, quæ cessante, cessat obligatio: sed fideiussoria fuit inuenta à lege per vim & punctum rationis secundum Christoph. hic. Syl.

¶ Obligatio naturalis est, quum lex civilis, aut honoraria non est adiuumento obligationi, quæ quoquo modo contrahitur.

¶ b Cui. scilicet obligationi.

¶ c Adeo. id est, tantum.

¶ d Pro seruo. Qui seruus de iure naturali tenetur tantum, non civili: vt ff. de cond. ind. l. si id, quod. & §. de libe. §. j. & §. de inur. stipulat. §. item inutilis. & huic naturali accedit hic fideiussor. At ipse seruus fideiubere non potest: vt ff. eod. l. si seruus in scio. & l. seq.

¶ e Obligetur. Fideiussor, qui pro eo intercedit.

¶ f Dominus. Non idem è contra, vt dominus seruo possit fideiussorem dare. Et est ratio, quia talis fideiussor obligando se seruo, per consequens domino obligatur. Item pro eodem, si domino obligatur: quod esse non potest, vt idem pro eodem, & apud eundem possit obligari: vt ff. eod. l. si quis pro eo. §. j. & l. Vranus. & ff. ad Vellica. l. tutor. Accurs.

N. A. ¶ Naturaliter. Seruus naturaliter tantum obligatur, non modo extraneis, verum etiam domino, & omnibus qui eiusdem familie sunt. l. 41. ff. de pecul.

¶ Hæredem. Omnis enim ex contractu obligatio ad hæredem transit: quippe qui iuris vniuersi successor est. l. 41. ff. de oblig. & actio.

¶ g Relinquit obligatum. Siue hoc dictum sit, siue non. & idem in omni obligatione ex contractu, vel quasi in ipsa re principali: vt hic. & ff. de act. & oblig. l. lex contractibus. Sed quid si ad poenā fur-^{stati.}ti obligatus est, vel alia actione, vel obligatione, quæ non transit ad hæredes? Respond.

¶ Fideiussor non tantum ipse obligatur, sed etiam hæredem ¶ * relinquit obligatum.

¶ Fideiussor potest adhiberi, etiā

Non puto teneri ex hoc casu hæredem, quasi naturam mutet hoc casu stipulatio: vt arg. ff. si quis cau. l. & si eum. §. qui iniuriarum. & infra de actio. §. fuerat autem. [Communis docto. resolutio est, quod si fideiussor accedit pro delicto commissio, & sit promissa certa quantitas, transit contra hæredem fideiussoris: vt hic. & in l. aditur. ff. de verb. obligat. vbi docto. Aut fuit promissum, quod delinquens sifteret in iudicio, vel iudicatum solueret, si culpabilis reperiretur, & secundum Io. Fabr. hic, procedit dictum gl. nostræ: quia hæc obligatio non transit contra hæredem fideiussoris, sicut nec contra hæredem principalis. facit l. iij. in fin. ff. eodem. nisi esset facta vel condemnatio, vel litis contestatio: quia tunc transiret contra hæredem principalis. l. j. & ibi docto. C. ex delicto. defunct. Tamen tu dicat, quod etiam si lis non sit contestata in terminis gl. nostræ, obligatio fideiussoris transit in hæredem per text. nostrum, qui generaliter loquitur. Si enim fideiussoris morte finiretur obligatio fideiussoria, non sequeretur naturam principalis, contra d. l. iij. Sequitur ergo naturam principalis quantum ad hoc, vt extincta principali, ipsa quoque finem habeat. l. si decesserit. qui satisd. cog. non autem sicut finitur obligatio principalis morte principalis ita fideiussoria morte fideiussoris: quia in ea mors principalis spectatur, non fideiussoris: & ratio est, quia viuente principali, quamuis fideiussor

Iussor decedat, non extinguitur fundamentum obligationis: & ideo transit obligatio in heredem fideiussoris. Sed ubi moritur principalis, secus est: quia si fuit extincta penitus obligatio, penitus non est fundamentum quo ista obligatio transcat in heredem.

Et si bene inspicatur, hæc probatur in l. si eum. §. qui iniuriarum. ff. si quis cautio. ubi obligatio accessoria non finitur ante principalem, & quo ad finem obligationis spectatur mors principalis, non fideiussoris: & ita teneas. Syl.] Et facit ad hunc §. ff. eod. l. iij. §. fin.

¶ Fideiussor.

CASVS. Pecuniam à me petebas mutuo. priusquam tibi darem & negotium conficerem, Crassus me iussit sua fide tibi credere, postea contractum fecimus: vel, posteaquam factus esset contractus, confectumque negotium Crassus id iussit: quæro, an ius civile Crasso vinculum iniciat: maxime. Cor. Vibul.

¶ a Fideiussor & præcedere. Puta, fideiubeo in id quod sibi credes, vel credidisti, vel credis. Nam in his tribus temporibus potest accipi, ut hic, & ff. de usufructu earum rerum, quæ usu. con. l. quoniam. §. fin.

N. A. ¶ Præcedere. Ita tamen, ut alter principalis sit, ipsa verò accessio. l. 43. ff. de solutio. & eius obligatio semper principalis sequela est. l. 93. ff. de solutio.

¶ Si plures. **CASVS.** Quinque fideiussores erant propter centum aureos: quæro, an petere possim ab vno eorum totos centum, aut suam partem duntaxat, id est viginti? Liberum est, inquit, creditori à quo velit solidum petere. Possunt tamen illi quinque postulare, ut à singulis partes viriles petas, nimirum viginti: idque litis contestata tempore. Sed ecce, Cum in vicenos singuli convenirentur, unus

eorum repertus est non soluendo. quid fiet? Eius egestas detrimento est cæteris. Tunc enim viginti quinque à singulis petentur. Quid verò, si post litem contestatam unus ex fideiussoribus non soluendo fiat?

cuius id erit damno? Creditoris. Quid, si vnus ex illis quinque in solidum conventus, solidum soluerit? an non poterit partes aliorum ab iis repetere? minime. Quid, si is pro quo fideiussit soluendo non est? sibi imputet, quod beneficio illo Adriani usus non fuerit. Cornel. Vibul.

¶ Not. fideiussores in solidum teneri. Item, quod creditor potest quælibet in solidum convenire. Item, quod fideiussores habent beneficium epistolæ diui Adriani, quam opponunt in modum exceptionis. Item, quod imputatur ei, qui non vititur beneficio legis. Syluest.

¶ b Tenetur. Idem est in pluribus mandantibus, vel iubentibus: ut ff. quod iussu. l. fin. Sed videtur iure nouo, quod pro parte sua tantum quilibet teneatur ipso iure: ut iam non sit necessaria epistola, de qua subiicitur hic: nisi expressè in solidum promittatur, & sic videtur corrigi, quod hic dicitur: ut in authent. de duobus reis. §. j. Vel verius (ut puto) d. authent. loquitur in pluribus reis debendi: in quibus etià iure veteri videtur fuisse cautum, ut pro partibus teneatur: ut ff. de duobus reis. l. reos. Ut secus sit in fideiussoribus, quorum quilibet tenetur in solidum, ut ipse reus pro quo intercedit. & ita habebit locum epistola hodie, ut olim.

¶ In solidum tenentur. Idem ipso iure, quia si simul promiserunt, sunt correi debendi: si separatim, pro qua parte fideiusserunt, ita obligati sunt. l. viij. ff. hoc tit. l. 3. C. eod. tit.

N. A.

¶ a Ex

a Ex epistola. Sed ubi est hæc epistola? Respondet, non habemus eam scriptam, multoties tamen de ea mentionem facit lex, ut hic, & C. de constitut. pecu. l. fin. & ff. eod. l. inter fideiussores, & l. se.

* Excep-
tio di-
misionis
fallit in
quinque
casibus.

b Partes. Hæc tamen epistola fallit in v. casibus: ut in fideiussoribus tutorum, qui non implorant beneficium, licet tutores imploreret, ut ff. rem pup. fal. fo. l. fi. & ff. de tutor. & rat. distr. l. j. s. nunc tractemus. Itē, fallit in fideiussore fideiussoris: ut ff. eod. l. si plures. s. fi. Itē, fallit, quando ceteri fideiussores soluendo non sunt tēpore litis contestatæ: ut l. sub licet statim. Itē, fallit, quando eiusdem summae

sunt fideiussores, sed non pro eodem debitore: ut ff. eod. l. si à Titio. Item, & quando inficiantur: ut ff. eod. l. si dubitet. s. ita. [Rationes singularum fallentiarum vide in d. ll. alleg. in glo. & per Christ. hic, & Ias. qui sigillatim prosequuntur. Syl.] Sed nunquid hæc exceptio epistolæ est peremptoria vel dilatoria? Videtur peremptoria: quia prorsus perimit id, in quo opponitur. Itē, ecce videtur dilatoria: quia ante litē contestatam oppdñi debet, ut hic: quare videtur dilatoria, ut C. de probati. l. exceptionem. Sed dico eā quasi anomalā, cum nec peremptorias prorsus imitetur, quæ usq; ad sententiā opponuntur: nec dilatorias, quæ tantum differunt: ut l. de except. s. hæc exempli. & C. sen. resc. non pos. l. peremptorias.

Excep-
tio di-
misionis
fallit in
quinque
casibus.

Communis opin. est, quod vsque ad sententiā opponi possit, post sententiā non, nisi sit appellatum. Ita communiter tenent doct. in l. si dubitetur. in princ. ff. eod. post. Bar. & Imo. ibi. Syl. Sed quid si soluit, nunquid repetet quasi sit favorabilis exceptio? Videtur quod sic: ut in Velleia. ut ff. de

condict. indeb. l. qui exceptionem. & ff. eod. l. si contendat. Sed contra dico: quia non inuenio, quod sit sic, favorabilis, & qui suum recipit: ut ff. de condict. indeb. l. repetitio.

ex epistola diui Adriani, & desideraret, ut pro parte in se detur actio.

Fideiussoris obligatio necessaria est principalis: quod sit, ut maior principali esse nequeat: minus autem queat.

Adnota, illud vulgatum, Qui citò dat, bis dat.

Fideiussores ita obligari non possunt, ut plus debeant, quam debet is, pro quo obligatur. Nam eo-

for in amplius obligari possit, quam debitor? minime. in minus autem potest. Plus autem intelligitur, re, tempore, loco, & causa. Hic tamen rem & tempus tantum nominat cum exemplis clarissimis. Cor. Vib.

Not. q. p^o est statim dare, q. post tēpus. Itē, valet argumentū de re ad tempus. Cetera dic, ut per doct. hic. Syl. Nō possunt. Et si fortē plus ab iustipulatum sit, nulla ex parte fideiussio consistit. l. 54. ff. hoc tit.

f Obligatur. Sed nūquid in ipsū in quo re^o tenetur, saltē remanet obligat^o, quādo in p^o fideiussit? Quidā dicunt, q. sic: p. q. b^o est hoc generale, Velle p. inutile nō vitatur: ut ff. e. si à reo. s. j. & de do. l. si quis argentū. s. sed in his omnibus. Nos contra. & quod in nihilo tenetur, & est pro nobis. ff. eo. l. Græcē. s. illud.

Et hæc opinio approbatur hic, & in d. s. illud. Nec obstat reg. in cōfariū adducta: quia non habet locum in indiuiduis, prout ostendi. Bart. in s. illud. q. est obligatio fideiussoria. Et licet omnes solutiones ad d. l. si à reo. impugnari possint, tamen solutio ultra omnes

c Onerat. Argu. contra ff. ad leg. Rhod. de iact. l. ij. s. si qs. Accursius.

ADDITIONE. Sol. ibi nō erat fideiussor obligatus, nisi pro sua parte.

Onerat. Inops locupletem onerat.

d Si is solvens.

e Iuvari. Facit ff. eo. l. ut fideiussor.

Desiderare. Nam ipso iure, nec obligario, nec actio diuiditur, sed appositā demum exceptione. l. 26. ff. hoc tit.

Fideiussores.

THEMA. Quæro, an fideiussor

N.A.

N.A.

N.A.

omnes est, quod ibi sunt duæ obligationes, cum vnaquæque conditio habeat suam obligationem: ideo, remota vna, non vitiat alia: sed in §. illud, sumus in quantitate. & vna tantum obligatione. Syl.

ADDITIONE.

Collige ex glo. duas opiniones. Prima, q. vbi fideiussor fideiubeat in pl^{us}, quam reus principalis debet, obligatur pro occurrente quantitate. & pro hac sententia allegatur primò l. si à reo. ff. eo. l. si hætenus. in fin. ff. de consti. pec. l. rogatus. in fin. ff. mand. allegatur vulgaris regula: Quia vtile per, inuitile vitari nō debet, regula iuris. vtile. lib. vi. Christoph.

¶ a Nec plus. Contra hæc regulam est suprà

de rer. diuis. §. si tamen rem alienam. Item, ff. de contra. emptio. l. si in emptione. in princ. ibi, nec refert. Item, ff. de solu. l. qui res. §. mihi decem. & §. qui stipulatur. & §. mihi Romæ. Sed his omnibus da generale solutionem, vt sic exponas hanc literam, non plus esse potest in accessione &c. id est in accessoria obligatione, secundum Ioannem. Item, contra. ff. de iudic. l. non quemadmodum. Solut. ibi non est plus: quia licet fideiubeat ante reum, non tamen plus tenetur. Item contra. suprà eod. §. j. versic. at nec. Sed ibi non est plus eo modo, quo dicitur plus. Dicitur enim plus quatuor modis, quorum nullus est ibi: vt infrà de act. §. plus autem. Accursius.

¶ Dic, quod aliquando tenetur in plus, quando reus habet privilegium personale, vt magistratus: quod non extenditur ad fideiussorem. l. si reus. ff. iudi. sol. Syluest.

ADDITIONE. Et est ratio*, quia in dictis quatuor modis disparitas provenit ex facto stipulatoris: ideo sibi imputet. Disparitas verò in efficacia,

seu substantia obligationis ex iuris ordinatione provenit, ideo sibi magis succurritur.

¶ b Contra. id est si reus quinque promisit, fideiussor decem.

verò, non potest. Non solum autem* in quantitate, sed etiam in tempore minus, aut* plus intelligitur, Plus est enim d statim aliquid dare. minus est* post tempus dare.

¶ **Fideiussor solvens pro reo, habet contra eum mandati actionem. Arctin.**

¶ Si quid autem fideiussor pro reo soluerit*: eius recuperandi causa

que. §. fideiussores. Sed etiam in casibus quatuor ante, quam soluat, agit mandati, vt si hoc dictum sit, vt ad tempus teneatur. Item, si fuerit condemnatus: item, cœpit bona sua dissipare reus: item, si diu steterit fideiussor in obligatione: vt C. mandati. l. si pro ea. & ff. mandat. l. Lucius. alias non agit ante, quam soluat, sed soluere debet: vt ff. de conditio. indeb. l. indebitam. Sed etiam in his casibus nullo modo agit, vt si pro inuito, aut donandi animo, aut in rem suam fideiussit: vt ff. manda. l. si remunerandi. §. si passus. & l. si pro te presente. Item, si hoc actum sit, vt non agam, vt ff. manda. l. si remunerandi. §. Marcellus. Item, si mandatum non sit obligatorium: vt infrà mandat. §. illud. Item, & si fideiussor non opposuit exceptionem, quam debuit opponere: vt ff. manda. l. si fideiussor. Accurs.

¶ Vide similem gloss. in dicta lege. si pro eo. vbi doctores latè prosequuntur singulos casus: non ex materia addit. Syluest.

¶ c Contra verò. Si reus sub conditione promittat, & fideiussor purè. Accursius.

¶ In tempore. Dies solutionis, sicuti summa pars est obligationis l. j. §. j. ff. de edendo. §. plus autem infr. de actio.

¶ d Plus est enim. Facit ad hoc ff. de verb. signif. l. si cui. §. fin. & infrà de actio. §. plus autem. & ff. de solu. l. solidum. & ff. solu. matr. l. si constante. §. quoties. Accurs.

¶ e Soluerit. Siue per iudicem, siue non: vt ff. mandati. l. idem.

Fideiussor in quatuor casibus agit ante quam soluerit

¶ a Mandati iudicium. id est, actionem, si intercessit mandatum, vel etiam eo presente fideiussisset: ut ff. mandati. l. qui fide. & l. ex mandato.

N.A. ¶ Mandati. Quia qui alium pro se fideiubere patitur, mādare intelligitur l. vj. C. mandati.

ADDITIO.

Græca sic intellige, mea fide iubeo ego, volō, affirmo, dico.

¶ c Græcè. Facit. ff. eo. l. Græcè. j. respon. & infra quib. mo. tolli. oblig. s. j. verf. sed & Græcè. & suprā de verbor. oblig. s. vtrum autem. Accurs.

¶ In stipulationibus fideiussorum. CASVS. Flavius tabellā protulit in qua scriptum erat, Crassum fideiussisse pro Milone: sed non erat adscriptū præsentem fuisse stipulatorem, & promissorē: stipulatorem interrogasse: sponte fideiussorē. quæro, an valeat hoc instrumentum? Valere respondet. Nam in stipulationibus fideiussorum omnia solenniter acta intelliguntur. Corn. Vibul.

¶ b Etiam actum. q. d. si ita dicit scriptura, ac si verè ita fuisset factū, quod forte fuit vel non fuit actū, certè præsumitur pro scriptura, ut sic videatur actum: & est hæc scriptura priuata. dicit enim, si quis se &c. & ex causa: vnde incontinenti præiudicat, nisi contra probetur, ut ff. de non nu. pec. l. generaliter. Et facit ad hunc s. ff. de verbor. oblig. l. sciendum. & C. de contrah. & committ. stip. l. j. & suprā tit. j. s. si scriptum. In scriptura autē publica constat ei standum multo magis, nisi contra probetur: ut C. de prob. l. cum precibus. & in auth. de fid. instr. s. si verò moriantur. in princ. Itē, nota hic præ-

sumi omnia solenniter acta, quod probant supradictæ leges. Accurs.

¶ Videatur actum. Id est, solennem eo nomine stipulationē interuenisse l. iij. aut. 30. ff. hoc tit. Adeo ut contra illud

actum. ¶. Ideoq; constat, si quis scripserit se fideiussisse, videri omnia solenniter acta.

TIT. XXII.

DE * LITERARUM obligationibus.

¶ Qui se mutuum accepisse, numerationis futuræ spe, in scriptis confessus fuerit, ni intra biennij spatium non numeratæ pecuniæ exceptionem obiecerit, postea literis effectualiter obligatur.

Olim scriptu-

hic actus promissionis nullus est sine actu interrogationis. Vnde ex quo dixi, fideiubeo, vel promitto, intelligitur interrogatio facta esse, quasi pars promissionis: & sic non est extrinseca solennitas, cum sit pars stipulationis.

¶ Et ita distinguitur communiter in d. l. sciendum. ff. de verbor. oblig. vbi est materia sua ordinaria. Syluest.

DE * LITERARVM obligationibus.

¶ Iste titulus continuatur ad præcedentia. Quia suprā visum est de obligationibus, quæ contrahuntur re, & verbis: ideo nunc ponit de his, quæ contrahuntur literis. Aret.

Olim scriptura. Totus iste tit. diuiditur in duas partes. Primò, ponit qualiter olim scriptura obli-

testamentum testes non admittantur l. penult. C. de contrah. stipulat. Paulus sententiā lib. v. tit. 15. Vnus eximitur casu, si alio loco fuisse contrahens probetur. s. Itē verborum suprā de inquil. stipul.

¶ c Solenniter. i. etiam interrogationē factam fuisse: quam necesse est præcedere: ut suprā de verbor. obli. in pr. & C. de contrah. & committ. stipul. l. j.

¶ d Acta. sed contra. ff. de pub. in rem actio. l. quæcūque. s. si. Solut. ibi sunt extrinsece solennitates detutore & iudice, qui debent adesse, cum pupillus vendit. At

* Hæc obligatio quæ fit de re, & de verborum obligatio.

obligabatur, quis, & eius correctio-
nem: & nouum statutum. Secundò, po-
nit intra quantum tempus olim, &
hodie potest opponi exceptio nò nu-
merare pecuniæ. Secunda ibi, Multum.

CASVS. Lu-
cretius quum à
me mutuari vel-
let, ea de re me-
cum locutus est.
ei iussu vt chi-

ra^a fiebat obliga-
tio, quæ nomini-
bus fieri diceba-

tur: quæ nomina
hodie non sunt in
vfu. Planè^b si qs^c
pecuniæ antecedit scriptura, Rescri-
bere ducebant, pro Remunerare. Re-
scribi ergo est per scripturam, id est, de
mensæ scriptura dari: vnde hodie ad-
ditur chirographus, Domo ex arca
sua, vel ex mensæ scriptura. hæc Do-
natus. Ex cuius verbis illud obiter in-
telligimus, cur in cautione illa nobili,
quam Paulus refert in l. lecta. D. si cer-
pet. adiectum sit, Quindecim mutua
numerata mihi de domo. Quod igitur
Imperator ait, Olim scriptura fiebat
obligatio, quæ nominibus fieri dice-
batur: sic intelligendū est, non vt cau-
tio, vel syngrapha, vel chirographum
daretur, vt hodie fieri consuevit, sed
vt in argentarij tabulis perscriberetur,
Hoc die (verbi gratia) ego argentarius
Domitio ex pecunia Memmij expensa
tuli centum. Nam hoc caput, siue (vt
vulgus loquitur) hic articulus, appel-
latur Nomen. ex quo Nominibus fa-
ctæ obligationes dicebantur, quæ scri-
ptura, id est, rescriptione vel argētarij,
(quod plurimum fiebat) vel amici ali-
cuius, conficiebantur. Quarum exem-
pla manifestò demonstrat idem Hoto-
manus ex Cicerone & Seneca, in com-
mentariis Verrinæ tertiæ. vnde quæ
huc pertinebunt sumas licebit.

† Not. quòd confitens se ex mutuo
recepisse quod non recepit, obligatur
effectualiter hodie post bienniu. Item,
quòd multum tempus aliquando dici-
tur quinquennium, aliquando bien-
nium. Item, quòd obligatio oritur ex
ipsa scriptura, concurrente lapsu tem-
poris. Item, quòd ex ea nascitur con-
dictio. Item, quòd exceptio non nu-
meratæ pecuniæ ultra biennium non
opponitur. Syluest.

† a Scriptura. id est, solennitate qua-
dam scripta, quæ per quædam nomina
specialia fiebat, vt subicit.

ADDITIO. Horum verborum in-
terpretationem nobis Francisc. Hotom.
istam ex suis in Verrinas commenta-
riis exposuit. Veteres suas pecunias
ferè apud argentarios habebant, vnde
quum opus esset, pecuniam sumebant:
vt ex sexcentis Plauti locis intelli-
gitur, & his Donati verbis in Adelph.
Terentij. Tunc enim (ait) in foro de
mensæ scriptura, magis quàm ex arca,
domoque vel cista, pecunia numera-
batur. Id autem Perscribere, & Ex
mensæ scriptura dare ab antiquis di-
cebatur: itèmq; Transcribere: vt l. si
vir vxori. D. de præscript. verb. Teren-

tius in Phorm. Sed transi sodes ad fo-
rum, atque illud mihi argentum iube
rursum rescribi Phormio. P. H. Quod,
næ ego præscripsi porro illis, quibus
debui. Quem locum Donatus sic inter-

pretatur, Rescri-
bi, id est reddi,
seu per mensæ
scripturam da-
ri. Quoniam ad
numerationem

† Nomina sunt tituli debitorum. Apud
argentarios collocabantur pecuniæ
fœnerandi causa: hi codices habe-
bant, siue tabulas expensi, & accepti,
quæ publicam fidem faciebant lege de-
cima. ff. de edendo: Nam à quo pecu-
niam accipiebant, eidem acceptum fe-
rebant; cui dabant; expensum ferre
dicebantur.

† b Planè. Licet dicta verba in vfu esse
desierint: planè, &c.

† c Si quis. scilicet, homo priuatus.
Idem est & si fiat per alium, dummo-
do per publicā personam: aliud si per
priuatam, vt C. de proba. l. instrumen-
ta: arg. tamen contra ff. de pign. l. fide-
iussor. §. j. Sed ibi in scribentis præiu-
diciū creditur.

ADDITIO. Not. regulariter scri-
pturam

N. A.

pturam priuatā non facere fidem. Fal-
lit quando hæc scriptura aliquid con-
tinet contra scribentem: quia non est
verisimile aliquem scribere contra se,
quod veritati non innitatur: argu. in l.
exemplo. cū ibi

no. C. de proba.
Facit secundū,
si talis scriptura
priuata habet
subscriptionem
arium testis fide
dignorum. Auth.
si quis vult cau-
tē deponere. C.
qui po. in pign.
hab. Christophorus.

a Debere. s. ex causa mutui, & sine
stipulatione: hæc enim verba non sunt
apta ad stipulationem: vt supr. de verb.
oblig. §. j. Si autem sine causa, nō præ-
iudicat vt ff. de prob. l. cum de indebi-
to. in fin. Quid si stipulatio interuenit?
Respon. & tunc habet locum effectus
huius tit. nam exceptionem in factum
potest opponere: vt C. eo. de nō num.
pecu. l. cum ultra. & hoc si spe futura
numerationis: aliās si tanquam iam
esset debitum: cū non esset scienter
confitetur, videtur donare, aliās id est,
si non vult donare: sed quia credit se
ei debere, non valet stipulatio, quia
obicitur exceptio: vt ff. de reg. iur. l.
cuius: & ff. de except. do. l. ij. §. ij. Et
not. cautē, quod hic per verba præ-
sentis temporis fit hæc obligatio: vt

Stipula-
tio tan-
tūm fit
per ver-
ba futu-
rū tem-
poris.

per hæc: Scribo me debere: vel, Con-
fiteor me debere, vt hic dicitur: & sic
est cōtra opinionem nostram, qua di-
cimus obligationem literarum debere
fieri per verba futuri temporis tantūm,
vt C. de postula. l. si specie. vi, Scribo
me daturum tibi x. ex causa mutui: ad
instar stipulationis, quæ per verba fu-
turi temporis tantūm fit, vt ff. de verb.
oblig. l. stipulationum. j. §. stipulatio.
Sed certē nec hic dico, quod per hæc
verba nascatur nunc, & vt nunc, sed
quasi etiam prius nata sit, si confiteor
per verba presentis, vel præteriti tem-
poris: & facit C. de epis. aud. l. si præ-
sens. & C. de non nu. pecu. l. in contra-
dictibus. in prin. Vel apertius, non faciūt
hæc verba, vt obliger, sed vt obligatus
presumatur: licet habeam exceptionem.
Vel verius, licet opponam per verba
presentis, vel præteriti temporis, ta-
men semper intelliguntur futura. Quid
enim prodest dicere: Confiteor me ac-
cepisse decem, vel debere decem ex

causa mutui: & hoc scribam, nisi intel-
ligatur: & ideo reddam? Item, quid si
dicam, Recepi ab illo decem ex causa
mutui, & hoc scribam? Respon. quidam
nō teneri, propter supradictam ratio-

nem: quia per
verba futuri tē-
poris debet fie-
ri. Sed certē sa-
tis puto, quod
presumatur obli-
gatus, sicut &
cū scribo de-
bere, vt hic nec
enim verbis, l.
mō rebus legem

imponimus: vt C. commu. de leg. l. ij.
Vel dic, quod ibi intelligitur futurum,
vt prædixi.

b Scripserit. id est, scriptura confes-
sus fuerit.

c Scripserit. Hæc scriptura dicitur
canta pecunia, non numerata. Cicero
manu syngraphas appellat.

d Numeratum non est. Aliās enim si
numeratū esset, non literis, sed re obli-
gatus esset: vt suprā quib. mod. re con-
trahi. obl. primo respon.

e Multum. Hoc exponitur j. proxi.

f Exceptionem. scilicet nō nu. pecu.
quæ potest proponi, siue petat actor,
siue non: vt ar. C. eo. de non nume. pec.
l. quasi: & in scriptis secundū quos-
dam: vt in auth. de temp. non lo. pec.
super dote §. j. Vel forte illud speciale
in dote. Primum tamen secundū Ioan.
verius est. Accurs.

ADDITIO. Et hoc verum, vbi nō
promocatus opposuit. Et est ratio: quia
tunc obtinet vicem actoris, aliās secus.
Angel.

f Constitutum est. A multis Impera-
toribus, qui fecerunt leges tales. C. eo.
per totum vsque ad l. generaliter. nam
postea Iustin. sunt.

g Hodie. Sic loquitur, quasi supra-
dicta loquantur ante tēpora Iustiani.
& nunc subiicit, q. hodie sit idem.
Vel dicit, Hodie, id est, postquā cū-
currit hoc tempus, scilicet quinquen-
nium olim, hodie biennium: vt infra
prox. & secundum hoc non debet esse,
& in textu. Accurs.

h Dum queri non. Dum querimo-
niam proponere nō potest de except.
non num. pecu. quia ex quo cūcurrit
tempus, obligabitur per scripturam ad
dandam pecuniam non numeratam.

i Scriptura. id est, per scripturā, vel
certē videtur neminem scripturā, vel
literis

literis obligati, sed intellectu, qui ex literis percipitur, & verbis ff. de actio. & oblig. l. non figura. quod quidam concedunt. Sed certe utrumque facit ad obligationem, & ipsa figura literarum, & consensus quæ

exprimunt. & quod d. l. dicitur non figura. scilicet sola. Item, nunquid & per contrariam scripturam obligatio civilis nata poterit tolli, ut si creditor sic scribat, Confiteor me non numerasse, vel

te confessum non fuisse, vel illum soluisse? Respon. sic: ut ff. de regul. iur. l. nihil tam naturale est. Accurs.

Scriptura obligetur. Quia neque re, neque verbis, neque consensu.

a Obligetur. f. civiliter & naturaliter post biennium, quasi biennium pariat naturalem obligationem: nam ante erat civilis tantum, non naturalis, cum nihil numeratum fuerat. Item, si civilis non esset, frustra diceretur habere locum exceptio. Dicimus ergo, quod sola civilis sit ante biennium, sed post biennium naturalis adiicitur. Vel, quod est verius, non adiicitur, sed prima civilis incipit habere vim naturalis & civilis. nam & stipulatio est de iure civili: habet tamen effectum naturalis obligationis & civilis: nam civilis per se non valet ad exigendum, ut diximus §. de obl. §. j. [Communis doct. conclusio est, quod statim oriatur civilis, & actio naturalis post biennium. gl. in l. cum quis. C. de iur. & fact. ignor. si tamen cupis disputando defendere contrarium, vide Fortu. in l. si vnus. §. pa-

aus. ff. de pact. Syl.] Item sic est in re p[ro]p[ri]a iudicata. Adhuc tamē dicunt quidam, ut Ioan. & Hu. quod si vult post biennium exceptionem opponere: & probare sibi non numeratam pecuniam, quod admittitur, sed ante biennium probat creditor: ut C. eodem de non nume. pecu. l. si ex cautione. quod certe est æquum: & ita biennium hoc solum operatur, quod probationis conuerratur onus: & etiam pro his facit, quod aliàs dicitur, quod fiant illicitæ exactiones: ut ff. de offic. Præsid. l. illicitas. Sed certe aliter de iure vide-

tur, f. ut nullo modo admittatur etiam probans. nam sacramentum non potest deferre, quod est species probationis: ut Cod. eo. l. in contractibus. §. illo. & Cod. de iur. delib. l. fin. §. licentia.

tutionibus^c vsque ad quinquennium procedebat. sed ne creditores diuti⁹ possint suis pecuniis forsitan defraudari, per constitutionēⁿ nostrā tēpus coarctatum est, ut ultra bien-

liter. §. si autem.

ADDITIO. Ex hac gl. collige, quod ille qui opponit exceptionem non nu. pec. ante biennium, non tenetur probare fundamentum suæ exceptionis, hoc est, pecuniam non fuisse numeratam: imò agens tenetur probare illam fuisse numeratam Christopho.

b Condictio. scilicet ex illa. l. C. de non nu. pec. l. in contractibus.

c Condictio. Certe ex mutuo, cōdictio N. A. si certum petatur.

d Verborum obligatione. i. stipulatione, quæ verbis fit. nam tunc tit. iste cessat, & habet locum. suprà de verb. oblig. quando accepit: vel habet locum exceptio in factum: ut C. cod. tit. de non nu. pec. l. cum ultra. quando non accepit.

e Multum. Quia post multum tempus exceptionem proponere non potest, ut §. modo dixi, quid sit multum, exponit hic. Et no. multum pro quinquennio poni: sed diu pro decennio ponitur: ut ff. qui & à quib. l. si cum fideicommissaria. §. Aristot.

f Constitutionibus. Quas non habemus.

g Sed ne creditores. Non solum isti, sed veri.

h Suis pecuniis. Subaudi. etiam Nam occasione huiusmodi si daremus longum tempus, etiā veri debitores interdum talia opponerēt: & ita occasione liciti committeretur illicitum, quod esse non debet: imò etiā licitum coarctatur, ut vitetur illicitum: ut hic. & in auth. de eccle. re. non alie. in princ.

i Per constitutionem. Ut C. de non num. pecu. l. in contractibus.

K k

Iuramentum est species probationis.

Multum quinquennium, & diu decennium comprehendit.

Illiciti occasione, illiciti non debet committi.

¶ a Ultra biennij metas. Sic C. de omni agro defer. l. qui agros. lib. xj.

N.A. **¶** Biennij metas. Ita dum biennio continuo non numerata pecunie exceptio perimitur, noua quaedam literarum obligatio inducitur.

¶ b Minimè extèdatur. Et hoc in causa mutui: si verò ex alia causa confiteatur in scriptis, veluti emptio- nis, vel simili: incòtinenti præiudicat sibi: nec potest contra probari, nisi p aliam scripturam, vt C. de nõ nu. pec. l. generaliter. [Et ratio diuersitatis est, propter fa-

cultatem petētis pecuniam mutui, vt declarat Christoph. hic. Sylu.] Item, hoc in debitore confitente: sed in creditore confitente sibi solutum. xxx. dies statuuntur: nisi in casibus, vbi incòtinenti præiudicatur: vt C. de non nu. pec. l. in contractibus. §. super certis. & §. sed quoniam.

¶ Ratio diuersitatis est: quia lex præsumit debitores egentes magis inclinari ad confitendum, vt suscipiant pecunias, quàm creditores, qui non ita egent: tenet Christoph. hic. Volo tamē te notare aliquos casus, in quibus non habet locum talis exceptio. Primò, si confiteatur se in veritate recepisse: talia enim verba faciunt, quòd talis exceptio non potest opponi. Bal. in c. ex insinuatione. ver. si cōfiteor. de procurat. de quo per doct. in c. quoniam contra. In liij. notab. de proba. in l. ij. in ij. notab. C. de edend. Secundo, si verba fuerint geminata: de quo per Dec. in l. j. C. de pact. Tertio, si quis in mortis articulo confiteatur. de quo per Hyp. Mar. in l. j. §. præterea. ff. de quæstio. Quarto, si confiteretur in iudicio, de quo per Decium in c. j. de iud. Et plura alia in proposito, vide per Ias. in l. qui pecuniam. ff. si cert. pet. Syl.

DE OBLIGATIONIBUS EX CONSENSU.

¶ Suprà dictum est de obligationibus

quæ in verbis & literis contrahuntur: verum, quia sunt aliæ, quæ cōsensu contrahuntur. ideo de his subdit. Chri. Porc.

Consensu. Totus iste ritu. diuiditur in tres partes. Primò ponit quor

& æquo præstari oportet: in stipulatione verò ea sola, quæ ex conuentione partium, expressim stipulationi adiecta sunt.

Consensu ^c * fiunt obligationes in * emptio- nibus ^d, venditio- nibus, locationi- bus ^e, cōductioni- bus, societatibus ^f

Crassi domum quæ in palatio est, emere octoginta duobus millibus aureorum. sed pecuniam non habet in numero: vnde obligatio re contrahi non potest. * Præterea non est uterque præsens: vnde obligatio non potest fieri verbis: denique sunt Romæ, vbi possunt apud argentarios præscribere, & literis obligationem contrahere: quid fiet? Modò de pretio consentiant inter se: satis est. Nam hic contractus, & item locatio, societas, & mutuum solo contrahentiũ consensu perficiuntur. Cor. Vib.

¶ Not. qui sunt contractus, qui solo consensu contrahuntur. Item, quare hi dicantur solo consensu constare. Itē, q. in his venit omne quod æquum & bonum est: secus in contractibus stricti iuris, & præsertim in stipulatione venit quod est expressum. l. quicquid adstringenda. ff. de verb. obl. Syl.

¶ c Consensu. Sic ff. de acti. & oblig. l. consensu. l. ij. Accur.

¶ Consensu. Imò nudo consensu, siue ^{N. A.} nuda conuentione, quia neque rei traditio, neque solennium verborum formula, neque scriptura requiritur. l. 2. de oblig. & acti. l. 4. de fid. inst.

¶ d In emptionibus. Vt ff. de contrahen. empt. l. j. §. si. & l. tit. j. in prin.

¶ e Locationibus. Vt §. tit. ij. in princ. Accur.

¶ f Societatibus. Vt infra pro socio. in princ. Sed contra. ff. pro soc. l. iij. j. respo.

resp. Sed certè ibi non negatur, quin consensu contrahatur societas: unde non est contra.

^a Mandatis. Sed nōne in stipulatione consensus debet interuenire, vt

§. de verborum oblig. §. j. vers. sed hæc & ff. de pac. l. j. §. pen. Res. ibi expressis verbis debet esse consensus: vt ff. de verbor. obl. l. prima. primo respon. hic autem etiam sine verbis, & inter absentes: vt infra proxim. ibi, inter præsentēs tantum. & §. de inutil. stip. §. item verborum.

^b Neque scriptura. Hic cautè nota differentiam, quam facit inter hunc tit. & superiores. Nam quod dicit, neq; scripturam, in hoc discrepat ab obligatione literarum: vt supra tit. primo. Item

in eo, quod dicit neque præsentia, dicit propter verborum obligationem, quæ inter præsentēs fit, vt §. de inutil. stipu. §. item inutilis. Item in eo, quod dicit non esse necesse quid dari: ideo dicit, vt discrepet ab illa, quæ fit rei: vt §. quib. mod. re contra. obl. per totum.

ADDITIONE. Tu potes dicere secundum Ioan. Fab. quod imò etiam iste text. dicit ad differentiam contractus innominati, qui rei interuentu contrahitur, vt l. ex placito. Cod. de rerum permuta. Angel.

^c Per epistolā. Vt ff. de rei vendica. l. quidam mulier. ad finem tit. Accur.

^d Item In his contractibus. **CASVS.** Quoniam in his contractibus vtrunque nascitur obligatio, id est, tam Cicero ad pretium, quam Crassus ad domum dandam obligatur, ideo si Cicero actione ex empto contra Crassum agat: aut contra, Crassus contra Ciceronem, Prætor permittet iudici

se dato tantū reum damnare, quanti æquum, & bonum ei videbitur. At in aliis contractibus, in quibus vnus tantum obligatur, veluti in stipulationibus, quia quicquid iuris sibi querit stipulator, id cō-

ceptis verbis stipulationis suæ comprehendit, idcirco iudex ad ea verba adstringetur, neque summā in ea comprehensam excedere poterit. Corn. Vibul.

TIT. XXIII.

DE EMPTIO- ne, & vendi- tione.

¶ Emptio, & venditio sine scriptis contracta, solo consensu perficitur, si primum de pretio conuenit: etiam si nihil sit numeratum, aut arrhe nominē datum: quæ verò in

ram, vt ff. de act. empt. l. Iulianus. §. ex vendito. Idem & est in omnibus bonæ fidei iudiciis: licet non ex contractu, sed quasi nascantur, vt infra de acti. §. in bonæ fidei.

Bono & æquo. Hac formula. Quicquid te de ea re dare, facere oportet ex fide bonæ: vel, quantum æquius metus sit dari, tantum peto. Cum promissor in stipulationibus obligetur, quatenus nuncupatum est. l. quicquid 99. ff. de ver. oblig. Atque hi sunt præcipuè qui dicuntur contractus bonæ fidei.

^g Alius stipuletur. q. d. necesse est. q. omnia deducantur in stipulationem, nam aliàs nihil venit in talem obligationem: vt ff. de neg. gest. l. si pupilli. in fi. & l. quia tantuadem. Accursius.

DE EMPTIONE ET vendi- tione.

^h Suprà dictum est de obligationibus,

kk 1

quæ consensu contrahuntur. Verum, qui illæ consistunt aut in empt. & vend. aut locationibus & conductionibus, vel societariis, vel mandatis, vt s. tit. j. in princip. ideo de his tractaturus incipit ab emptio- ne & venditione. Christoph. Porc.

Emptio. Totus iste tit. diuiditur in quinque partes. Primò, quādo emptio, & venditio contrahatur, & quādo ab ea possit recedi. Secundo, quod pretium debet interuenire. Tertiò, quando emptio est perfecta, ad quem spectat periculum rei venditæ. Quartò, an sub conditione possit emptio celebrari. Quintò, quibus casibus emptio esse non possit. Secūda ibi, Pretium autem. Tertia ibi, Cū autem. Quarta ibi, Emptio tam sub conditione. Quinta ibi, Loca sacra.

CASVS. Cū Cicero domum à P. Crasso emere veller, cōuenit inter eos de pretio octoginta duorum millium aureorum: quæro an statim contractus sit perfectus, id est, an ius ciuile statim post consensum de pretio, etiam arrha nulla data, & in Ciceronem vinculum iniiciat obligationis, quod tradat Crasso, & simul in Crassum, quod tradat Cicero? Distinguo: nam aut contractus sit sine scriptura: & tunc perfectus est: aut per scripturam, & tunc exquiratur, vt scriptura perfecta sit, & contrahentibus recitata, viroque assentiente Corn. Vib.

¶ Not. quod emptio solo consensu perficitur, & ideo nec rei traditio- nem, aut numerationem pretij, aut dationem arrharum exigit: quia hoc non ad substantiam, sed probationem & executionem ipsius contractus requiritur. Item, quod arrha est argumentum emptio- nis, non substantia. Item, quod scriptura non est de substantia huius contractus. Item, quod aliquando contractus emptio- nis sit cū scriptura: & tunc non dicitur perfectus, nisi perfecta scriptura. Item, quod paria sunt scripturam factam esse manu propria, vel aliena, & subscripta à contrahentibus. Item, quod si ali-

quem pœniteat, perdit arrhas, si est emptor: si venditor, restituit duplum. Syluester.

¶ Emptio, venditio est contractus, qui plerumque nuda conuentione confici-

N.A.

tur, id est, fide vtriusque data, & accepta, vt emptori certā rem, certo pretio habere liceat. l. viij. s. j. ff. de euiction. Non enim modus est adquirendi dominij, sed adquirendæ obligationis personalis. lege tertia. ff. de actionibus, &

Ex
Gaio
bi
sa
pra.

trahentibus ab emptione recedere licet, ni arrha interuenerint: quas perdit emptor, venditor autem duplicatas restituit.

Emptio* & venditio contrahitur, simulat-

obligationibus.

¶ a Contrahitur. Hic nota tribus modis perfici emptio- nem. [Intellige quando est facta sine scriptis & datione arrharum: quia alias procedunt, quæ infra dicuntur in verb. in his. Syluester.] Vno modo, scilicet ex quo non possunt discedere contrahentes: vt Codice de actionibus & obligationibus. lege, sicut ab initio. secundum quem modum etiam conditionalis emptio est perfecta. [Aduerte, quia illa lex sicut videtur potius facere in contrarium: quia dicit quod constituta obligatio non potest renunciari, sed conditionalis non est constituta. L. cedere diem. ff. de verborum significatione. Tamen in contrarium facit. l. necessario. s. quod si pendente. l. primo. ff. de peric. & commod. rei vend. vbi dicitur, quod transmittitur. ergo est ad legem, sicut respondeo, quia est constituta, non orta. Syluester.] Secundo modo, quando est pura: & tunc incipit periculum rei ad emptorem pertinere: vt ff. de per. & commod. rei venditæ. lege, necessario. in principio. & ita contrahitur hic, siue perficitur. Tertiò, quando res traditur, dicitur plus perfici adhuc, siue impleri: vt ff. de act. empt. l. si quis rem alienam.

ADDITIONE. Existam inducit Ioannes Fab. ad decisionem quæstionis: an & quando ex consuetudine domino, vel proximo per rei venditionem ius aliquod quæsitum esse censetur. Ang.

291

Emptio
tribus
modis
perficitur.

4 Simulatque. i. statim, postquam ut
s. de rerum diui. s. ferè. Accur.

b Numeratum. Nec aliquid datum
loco pretij, ut s. titu. j in princip.

Hac glo. sentit, quod possit dari res
pro pretio, &

malè: quia tunc
esset permuta-
tio: ut i. eo. s. ite
pretij. Nec ob-

stat tex. allega-
tus: quia si refe-
ratur ad em-
ptionē, de qua
habetur ibi in
princ. debet in-
telligi secundū.

s. ite pretium:
si ad alios con-
tractus, stat pro-
priè, & simpli-
citer procedit,
ut loquitur. Sylu.

c Arrha. Ut
ff. eo. de cotra-
hend. empt. l. q
sapè. in princ.

N.A. Arrha. Arrha
est prerogati-
ua pretij, quam
emptor quasi
perfectæ vendi-
tionis argumento venditori præstat.
l. 35. ff. hoc tit.

d Emptionis, & venditionis contra-
ctus. Non autem est de substantia con-
tractus.

e Sine scriptura. id est, sine solenni-
tate scripturæ.

f Venditionibus. scilicet quæ sunt
sine scriptura.

g Scriptura conficiuntur. Patet hic,
quod alia est emptio, siue venditioni
in scriptis, alia sine scriptis. In scriptis
dicitur, quando hoc agunt contrahen-
tes, ut non aliter valeat contractus, ni-
si fiat scriptura, secundum quosdam:
quod non vidimus in usu. Alij dicunt,
ut P. quod sufficit, quod contrahentes
vel aliquis eorum dicat in principio
contractus, quod inde scriptura fiat:

licet non dicat, quod aliter non va-
let, nisi fiat: & hoc approbat ut Cod.
de fid. instr. l. contractus. ibi, illos ta-
men quos in scripturis fieri convenit,
&c. Si autē simpliciter fiat contractus,
sed postea ad probationē fiat scriptu-
ra: valet quod actum est, & etiam va-
lisset sine ea: ut ff. de pig. l. contrahi-
tur. Et eodē modo dico esse intelligē-

dum, vbiunque dicitur lege contra-
ctum aliquem in scriptis fieri, vel di-
stratum, ut C. de testib. l. testium. & in
auth. de test. s. & licet. [Et hæc opinio
Pla. communior videtur, secundum

Christop. h. hic.
quia actus in
scriptis dicitur
ille, ad cuius
substantiam re-
quiritur scriptu-
ra, non quando
fit ad probatio-
nem. Syluest.]

Sed cum fiat in
scriptis huius-
modi venditio,
& sine scriptura
nō valeret, qua-
re non dicitur
obligatio lite-
rarum? Respon-
dēt, quia aliud ha-
bet nomen, s.
emptio. & verū
est hoc nomen.
at in mutuo, nō
est verum mu-
tuatū esse: tunc
enim re esset
obligatio con-
tracta: ut suprā

de liter. obligat. s. planè.

h Constituimus. Præteriti temp-
oris est, & dic, ut C. de fide instr. l. con-
tractus.

i Instrumenta. Quæ vulgò rogatio-
nes dicuntur, secundum Ioan.

k A contrahentibus. Emptore, & ven-
ditore: & talis subscriptio fit, & aliàs,
vbi contractus alius fit in scriptis: ut in
auth. de instr. cautela, & ff. s. si quis igitur,
& s. sed & si quis mutui, & s. seq.

l Fuit. s. hæc instrumenta & subaudi,
non aliter valeant, nisi & comple. &c.

m Completiones. i. modū cōpletum.

Completiones. Tabelliones habent
schedas, siue schedulas, quæ vulgò im-
breuiaturæ, vel minute dicuntur, nec
fidem faciunt: quia lituras admittunt.
Habet præterea Prothocollum, id est,
codicem ordinarium, in quo cuiusque
diei acta perscribunt. Ex prothocollo,
publica, siue authentica instru-
menta rogatu parium describunt, &
publicam fidem faciunt. l. penultima,
& l. ult. de fide instrum. C. & l. ult. ff.
hoc titulo. Nouell. 44. & Nouell. 66.
Quæ iuris peritiā in tabellionibus
desiderat.

contractus
hence.

N.A.

kk

* a Acceperint. ab eodē tabellione & partibus. vt subiicit.

* b Absoluta. Vt quia lecta fuerint partibus, & laudauerint. Vel dic absoluta, id est, subscripta.

* Vide gloss. in l. fideicommissa. §. j. ff. de leg. 2. l. j. Syl.

* c Sine pœna. Sed quomodo sine pœna, cum statim in arrhis eū puniat? Res. sine pœna interesse, & iurisdictioni in litē. Nam hæc pœna esset quantum ad soluentem, licet non quantum ad accipiētem: vt ff. si quis ius di. non ob. l. j. §. fin. [vid. ibi gl. in versi.

meram pœnam. & dic. quod huiusmodi pœna respectu soluentis tantum debentur, etiam in foro conscientie: vt per Dec. in c. j. in prima lectura, in xj. col. de constit. Syl.] Non autem ab arrhis alter liberatur, vt subiicit. ita tamen, &c. Item iste talis non facit contra legē. C. de act. & oblig. l. sicut. cum hoc lex sibi permittat. Et not. quod huius legis permissio est cum aliqua pœnarum contra in authent. constitutio, quæ de dig. illud. Sed si non est subscriptum, & tamen res est tradita: an valeat translatio? Quidam dicunt quod non, vt Codice de iur. l. unica. Alij contra: vt Codice, si quis alteri vel sibi. l. multum interest. in fin. & in gloss. in. & ff. de dolo. l. & eleganter. in prin. Distingue: aut per errorem, aut scienter.

* d Compellitur. Sed qua actione? Respon. condictione ex lege ista, & ex lege illa. C. de fide instr. l. contractus. vel etiam per officium iudicis: vt

arg. C. de rescind. vendi. l. j. Item, per actionem ex empto, si tamen fiebat venditio sine scriptis. Nam si fieret in scriptis, nec esset mundū completum, nullum non ageretur actione ex empto: cum pœnitentia non esset adhuc venditio. vt hic dicitur, non tamen sed per condic. ex leg. vel offic. iud. vt dictum est. Sed nunquid ultra hanc duplicationem arrharum tenetur venditor ad interesse, si non tradat: vt

ff. de act. empt. l. j. & l. ex empto. res. idem Neratius? M. & Azo. dicunt quod non: quia sibi præiudicauit accipiendo arrhas, sicut & alijs sibi præiudicat quis sibi eligendo: vt ff. de tri. action. l. quod

datum. Hoc enim subsequuto, siue in scriptis, siue sine scriptis venditio celebrata est, is, qui recusat adimplere contractum, si quidem est emptor, perdit quod dedit: si verò venditor, duplum restituitur compellitur, licet nihil super arrhis expressum sit.

in hærede. §. eligere. Item, quia hoc videtur agere contrahentes inter se, vt amissione & duplicatione arrharum debeant esse contenti: ergo pro expresso est habendum, vt ff. si cert. per. lege, cum quid. Itē, facit ff. de lega. secundo. lege, cum filius. §. variis. B. & Io. contra, dicit enim adhuc pos

se agi ad hoc, vt res vendita tradatur: vel ad interesse, ita vt arrhæ ad interesse computentur: & facti pro eis. ff. de milit. testamento. l. tertia. ff. de inoffic. testamen. l. mater. & Codice de pac. dot. lege finali, facit melius. ff. de acti. empt. & vendit. l. prædia. in fine. [Prima opinio communiter tenetur secundum Christophorum hic. Syluester.] Sed quid, si dederit pro arrhis, & pro solutione? Respon. pactum seruandum, id est, non potest discedere, vt ff. de pact. l. in traditionibus. Et not. duo operari isto casu: vnum, vt arrhæ debeant duplicari venditore pœnitente. Item, emptio remaneat firma, & agatur ad interesse. Item, emptore pœnitente eadē duo operatur.

ADDITIONE Et tunc non totum, sed quod pro arrhis duntaxat datum est, duplicatur. Et not. quod ubi venditor se nomine emptoris possidere constituit, non potest agere ex empto, vt tradat: sed aut rei vindicatione, vel Publiciana simul, aut vti possidetis: vt dicit glossa in authentica sacramenta puberum. Codice, si aduer. ven. Angelus.

* e Nihil expressum sit. id est, nihil dictum fuit à partibus, quid super arrhis fiat, altero pœnitente.

* Pretium. **CASVS.** Quum inter Crassum, & Ciceronem de pretio illius

Huius domus conuenire non posset, cōuenit tandem inter eos, vt tanti emptā esset, quanti eam Lucullus aestimaret. Si Lucullus aestimet, perfecta, & plena, atque integra venditio est. Si non aestimet, nulla prorsus facta censetur. Corn. Vib.

P. Pretium. Pretium, est materia forma publica percussa, quæ cum merce, propter æqualitatem quantitatis permuatatur. l. j. ff. hoc tit.

Not. quod ad substantiam emptionis requiritur certitudo pretij. Item, q̄ paria sunt, pretium ab initio certum apponi, & ex post facto certificari. Itē, quod declaratio quantitatis pretij conferri potest in arbitrium tertij. Item, quod eo non arbitrate deficit contractus. Itē, quod valet argumentum de emptione ad conditionem. Sylu.

a Esse potest. Vt ff. e. l. ij. & C. eo. l. vi. **b** Sed & certum. Not. duo, & quod pretium debet esse, & quod certum.

c Pretium. Repetit de pretio, quod debet interuenire: vt addat duo, scilicet, quod sit certum, item in pecunia numerata. Accur.

N.A. Titius. His verbis, boni viri arbitriū continetur, cuius certa, & stabilis ratio est. l. j. de lega. ij.

d Hoc id est, de hoc.

e Decisio. Vt C. de contrah. emp. l. si.

f Aestimauerit. Not. quod cautē ponit de tertia persona. Nam secus, si in contrahentis arbitrium: vt dicemus j. eod. §. emptio.

g Nominatus est. Quid, si in inhominarū contumimus: vt vendo, pro quanto aestimabitur? Resp. non valet instar locationis sic factæ: vt ff. loca. l. si merces. in prin. nisi in vno casu, qui est de pign. l. si fundus. §. fin. Accur.

ADDITION. Sol. ex præcedentibus contractibus, quorum occasione deuenitur ad venditionem, potest super declaratione pretij officij iudicis implorari: vt ibi. Secus si nullus præcessisset contractus,

aestimauerit, tanti sit emptā: inter veteres satis abundeque hoc^d dubitabatur, constaretne * venditio, an non. Sed nostra decisio^c ita hoc constituit, vt quoties sic composita sit venditio, Quanti ille aestimauerit^f, sub hac conditione stare contractus: vt si quidem ille, qui nominatus est^g, pretium definierit^h, tūc omnino^{*} secundū eius estimationem, & pretiū persoluatorⁱ, & res tradatur^k, & venditio ad effe-

ut hic Ang.

h Definierit.

Etiā iniquē:

quia à persona

incerta non re-

ceditur, vt ff.

de verb. oblig.

l. si quis arbitra-

tu. & hoc verū

est, quando id,

quod est de sub-

stantia contra-

ct^o, apponitur:

sed secus, si con-

feratur, quod

est de accideñte

contractus: nam

tūc ad arbitriū

boni viri recur-

ritur, vt ff. de cō-

trah. emp. l. hæc

venditio. & ff.

pro locio. l. si

ita coita. & l. si

societatem. & l.

locati. l. si in l.

in prin. quæ om-

nes huic sunt

cōtrarie. & hoc

secundum Ioa.

Hæc opinio communiter approbatur & in gl. in l. in vendentis vel euentis. in gl. mag. C. eo. tit. Syl. Sed secundum Azo. hoc redigitur ad arbitrium boni viri: & sic non contradicunt dictæ leges. Nec obstat. ff. de verb. obl. l. si quis arbitratus. quia ibi non fuerat arbitratus: quo casu concedo non recurri ad boni viri arbitrium. Sed quando dicitur iniquē definiri? Resp. fortē ultra dimidiam iusti pretij, vt arg. C. de resc. ven. l. si voluntate. & l. ij. Vel (vt puto) iudicis officio expeditur, etiam si minor sit deceptio: dummodò non minima: vt ff. de in intég. rest. l. scio. Nā non tantum sibi committitur in alienis, quantum ipsis dominis liceret: vt ff. sol. matr. l. etiam. §. j. & l. si constante. §. si maritus.

i Persoluator. Ita quod fiat accipiētis, vt ff. de act. emp. l. e. empto. §. j. etiam vsuræ post moram: vt ff. de act. emp. l. Iulianus. §. ex vendito.

k Tradatur. Cautē dicit tradatur,

kk 4

* sine cō
stat vñ
ditio, si
ne non.

* omni
modo.

& non detur. nam non tenetur facere
Vēditōr accipientis, sed de euictione se obli-
 gare: vt ff. de act. empt. l. ex empto. In
 heatur prin. [Communis & ferè omnium est
 p*re*uacisē hāc sententia in l. fia. ff. de condi. cau.
 ad v*er*ū dat contra quā
 tradēdā, ramen disputā-
 uel ad do tenet Portu.
 interef. Hispa. in l. iurif
 se. gētium. in prin.
 ff. de pact. Syl.]

Sed nūquid pre-
 cisē tenetur ad
 rem tradēdam?
 M. dicit q*uo*d sic,
 & facit pro eo,
 q*uo*d hic dicitur,
 omnino tradat-
 ur, &c. vt ff. de
 rei vendi. l. qui
 restituere. & s.
 de don. s. aliz.
 Sed B. contrā:
 dicit enim eum
 liberari prestā-
 do interesse: &
 facit pro eo. ff.
 de actio. empt.
 l. j. primo resp.
 & l. ex empto:
 s. & ex empto.
 vers. idem Nera-
 tius scrip. & C.
 de act. empt. l.
 iij. Sed fortē
 hic posset di-
 stingui, an ven-
 ditor hebeat rē:
 & tūc sententia
 M. tenet p*ro* suas
 leges: an nō ha-
 beat rē: & tunc,

aut dolo & culpa desit eam habere, in
 fraudem puta emptoris: & tunc senten-
 tia B. tenet. Aut sine dolo & culpa: &
 tūc nō tenetur venditor: vt j. eo. s. cum
 autē. Effet enim valde mirum (quod ait
 B.) vt sic cōpellatur aestimationē pro
 re recipere, vt ff. si cer. peti. l. ij. s. ij. &
 C. de fideic. lib. l. fia. Item, sic improbē
 pacta rumpere, cum Prætor dicat, pa-
 cta conuenta seruabo: vt ff. de pact. l.
 iuris gentium. s. ait Prætor.

a Ad effectum perducatur. scilicet,
 iam dicto modo. s. per traditionē rei,
 & pretij: vt j. quibus modis tolli. ob.
 s. finali.

b Ex empto. Nota, quod ex empto
 emptor: ex vendito venditor agit: vt
 hic: & ff. de act. empt. l. ex empto. pri-

mo respon. & l. Iulia. s. ex vendito.

c Pro nihilo. Vt nec ad boni viri ar-
 bitrium recurratur, vt modō diximus,
 sed legatum non: ideo non est pro ni-
 hilo sic relictum: vt C. commu. de leg.

**pretium: ideo tūc
 potius permutatio
 dicitur, quā sepa-
 ratim ab emptio-
 ne speciem parit.**

e Item pretium
 innumerata pecu-
 nia consistere de-
 bet. Nam in cate-
 ris rebus an pre-
 tium esse posset*,
 valde querebatur:
 veluti an homo,
 aut fundus, aut to-
 ga alterius rei pre-
 tiū esse posset. Et*
 Sabinus, & Cassius
 etiā in alia reputa-
 bant pretiū posse
 consistere. vnde il-
 lud est, quod vul-
 gō dicebatur, per-
 mutatione rerum
 emptionē & ven-
 ditionem contra-
 hi: eamq*ue* speciem
 emptionis, & ven-
 ditionis vetustis-
 simam esse: argu-

niam non haberet, dedit margaritas a-
 liquot pro pretio. quæro, vtrum em-
 ptio ac venditio hāc sit, an verō per-
 mutatio? Non emptio, inquit, sed per-
 mutatio. Vt enim appellationes, sic
 etiā res ipsæ inter se distinctæ, ac
 separatæ sunt. Cor. Vib.

g Not. quod pretium debet esse in pecu-
 nia numerata, aliās est permutatio:
 & sic debet discerni à re vendita. Item,
 quod auctoritates poetarum possunt
 allegari. Item, quod illa sententia præ-
 ualet, quæ validioribus fulcitur ratio-
 nibus. Syl.

f Item pretium. Dixit pretium de-
 bere certum esse: nunc dicit, quod in
 numerata pecunia.

g Putabant. Sed malè. vt j. dicam.

a Pot

C. commu. de leg.
 lege, si duobus.
 suprā, sed & si
 quis. Sed ibi
 fauore vltimæ
 voluntatis, ne
 pereat.

ADDITIONE.

Hoc verū intel-
 lige, cum distin-
 ctione, an fuit
 datū arbitrium
 cōditionaliter,
 an non, iuxta l.
 primam. cū ma-
 teria. ff. de le-
 gat. secundo. l.
 rem, quo ad sub-
 stantiam legari,
 nō quo ad p*er*-
 t*in*entiam commisso-
 nem: vt l. mul-
 ta. in prin. ff. de
 condi. & dem.
 Angel.

d Pretio sta-
 tuto. sine quo
 esse non potest
 venditio: vt in
 principio hu-
 ius s.

e Et in loca-
 tionibus. Vt ff.
 loca. l. si mer-
 ces. in princ.

f Itē pretium.
CASVS. Quā
 Cicero pecu-

¶ Poëta Homero. Nota arg. quod auctoritates poetarum & philosophorum sunt in causis allegandæ. sic ff. de solu. l. si pater. §. nam & Aristoteles. & ff. de iud. l. proponebatur: & ff. de statu ho. l. seprimo. sed

interdum redarguuntur: ut hic, & ff. de rer. diui. l. in tantum. §. si. & l. sed diui.

¶ Homero. Homeri tempore signata pecunia non erat. Plin. lib. 33. cap. 1.

¶ De hoc videnda sunt, quæ ponunt doct. in l. j. ff. si cert. petat. & ibi Dec. col. vj. Tamē aduer-

¶ dicitur
¶ et ver.

te, quia hic meritò allegabatur: quia tractabatur de proprietate verbi emptio, de quorum verbor. signific. Poëta sæpè abutuntur. Sylu.

¶ b Rebus. Puta æquis.

¶ c His verbis. scilicet Græcis, quæ legi non possunt. Accur.

ADDITIONE. Versus Homeri sunt in vij. Iliad. quorū interpretatio hæc est. Affuit ex Lemno ratibus tūc copia vini, Cæsariæ insignes redimunt hinc vina Pelasgi. Pars dedit æs nitidum, ferrum pars altera, bobus Tergora diripiens hic promisit, ille agit ipsos Ad naues tauros. hic bello corpora capta. Hæc Hom. Plin. autē lib. 33. c. j. Vtinamq; ait, posset ē vita in totū abdicari aurū, sacra fames, ut celeberrimi auctores dixerē proscissum conuiuijs ab optimis quibusq; & ad perniciē vitæ repertū: quantum feliciorē æuo, cum res ipsæ permutabātur inter se, sicut & Troianis temporibus factitatū, Homero credi cōuenit. Ita tamē (ut opinor) cōmercia victus gratiā inuēta alios coriis boū, alios ferro captiuissq; rebus emptitasse tradit. Hæc autē rota de re cōsultā a nobis Fr. Hoto. sic respōdit Sabiū confirmasse emptiōē sine pecunia numerata posse cōsistere: arg. ex versibus Homeri sumpto. quibus scribit Hom. Gregos emisse vinū ē Lēno aduēctum, datis pro pretio bobus coriis, mancipiis & c. Argumentū autem illud existimo fuisse Sabini: Emptiōis & venditiōis cōtractus est iurisciētiū, & omni me-

moria in vita vīrpatus, etiam tū cum inuentus nummis non erat. Ergo & sine nummō emptio consistit. fuisse autē antie nummū repertā emptiōē probat ex versibus Homeri, qui de Troianis tem-

πο καρηχομένωντες
Αχαιοι.

Αλλοι μὲν χαλκῶ,
ἄλλοι δ' αἶθρονι σιδῆραι,

Αλλοι δὲ ῥινοῖς,
ἄλλοι δ' αὐτῶ σιδόεσσιν,

Αλλοι δ' ἀνδραπόδεσσιν ἵσαντο
δαῖτα θύλακων.

Diuerſæ scholæ ¶

putamus, aperiendū est. Quum vtriūſque similis est animus, i. aut neuter cupit suam rem alienare, sed alter alterius rei cupiditate adductus est ad alienandum: aut vterque cupit alienare nullius certæ rei cupiditate inductus, Permutationem puto Sabinianū fuisse: vſq; esse argumento ex eo, quod scribit Homer. permutasse Glaucum arma sua aurea cū æreis Diomedis. Quum autem alter alienandæ rei desiderio tenetur, alter nullo plane, sed coactus, quod aliter re alterius consequi nō posset rem suā alteri tradit, tam emptiōem & venditiōem fuisse, ut quum Græci boues & mancipia pro vino dabant, non lubenter curabant iis rebus, sed coacti, quod vino indigerent. Atque hoc quidem, opinor, modo distingui poterit hodie quoque in America & aliis nouis insulis emptiōis cōtractus à permutatione: quum satis constet re ipsa, ut appellationes, sic negotia ipsa dissimilia ac diuerſa existere, & c.

¶ d Scolæ. Singularis numeri est hic. Sic infra de mandato. §. is qui exequitur.

¶ Diuerſæ scholæ. Hic fons sectarum N. A. videri potest in l. secunda. ff. de orig. iur. sic.

TYBERONIS DISCIPVLII.

¶ Attelius Capito.

¶ Iabeo.

KK 5

- 2 Massurius Sabinus, 2 Nerua pater.
 3 Cassius Longinus, 3 Proculus, à quo
 quo Cassiani. Proculiani.
 4 Cael. Sabinus, 4 Pegasus, à quo
 quo Sabiniani. Pegasiani.

N.A. 7 Permutatio-

ne. Permutatio est contractus innominatus, per quem is qui ex permutationis pacto rem dedit, alterum sibi obligat, ut rem de qua convenit præstet. l. j. ff. de re. perm.

a Expediri. i. cognosci.

b Specie contractus. s. innominati. nam non habet nomen suum: ut ff. de rerum permu. l. j. s. item emptio. Sed quare dicitur innominatus, cum ita

curiale nomen habeat? Respon. quia illi contractus sunt nominati, qui statim ut fiunt, pariunt actionem: ut ff. de pac. l. iur. gentium. in princip. siue fiant consensu, ut venditio: ut s. eod. in prin. siue re, ut mutuum, ut s. quibus mod. re contrahi obligat. in princip. At permutatio nec ex pacto quidem parit actionem, nec ex re: sed parit ex utroque, s. postea dudum re interveniente ex pacto primo, ut subtiliter colligitur C. de rerum permu. l. ex placito. Et ex hoc contractu oritur actio præscriptis verbis, ut l. de act. s. actionum. & condictio ob causam: ut ff. de præscrip. verb. l. naturalis. s. j.

Communis opinio est hic. & in l. iur. gentium. ff. de pact. quod permutatio sit contractus innominatus: cuius contrarium disputando tenet Fort. Hisp. ibi in prin. melior tamē ratio est quare dicitur innominatus, illa, quam ponit gl. in rub. C. de rer. permu. & illam magis sequuntur doct. Syl.

ADIVETTO. Not. quod sunt quidam contractus nominati, & quidam innominati: de quibus in d. l. iur. gentium. in princip. ff. de pact. in l. naturalis. per totum. ff. de præsc. verb. & naturam talium contractuum habes in glo. unde dixerunt quidam, quod

donatio erat contractus innominatus: quia ex se non pariebat actionē, cum datur conditio ex l. si quis argentum. C. de don. Christoph.

c Digessit. ut ff. eo. l. j. s. i. Accurs.

d Larius. i. melius, & apertius in ff. dicitur, quam hic.

e Cum autē emptio. C. A. S. S.

Quā inter Crassum, & Cicero-

nem de pretio convenisset, ne-

que tamē ades adhuc Cicero-

tradita essent, casu fortuito in-

cendio conflagravit: cuius

id periculo est? Ciceronis quip-

pe domini facti, perfecta ven-

ditione. Et cogiturne pretium

soluere, licet domum non ha-

beat? cogetur. Quid si fundum merca-

tus sum, & cum nondum mihi traditus

esset, alluvione magna excreverit, cuius

erit illud incrementum? Emptoris.

Cuius enim periculum est, eiusdem

quoque lucrum esse necesse est. Quid si

Stichum servum emeram, & antequā

mihi tradideretur effugerit, utrius erit

periculum? Distinguendum est. Aut enim

venditor custodiam suscepit, &

tunc tenetur, aut non suscepit, & non

tenetur. Sed quomodo Prætor concedet

emptori rei vendicationem, quum

eam soli domino lex xij. Tab. dari iubeat?

non fit autem dominus ante traditionem. Scilicet venditor ei præstabit

actionem illam, qua pro domino experiat. Cor. Vib.

Not. quod emptio dicitur perfecta statim ac de pretio conventum est. Item, quod perfecta venditione, ante

traditionem periculum transit in emptorem, siue in totum, siue in parte res pereat. Item, quod commodum alluvionis spectat ad emptorem. Item, quod eius sunt commoda, cuius incommoda. Item, quod venditor, etiam

recepto pretio, remanet dominus quousque rem tradiderit, & habet actionem persecutoriam: sed tenetur eam

cedere. Sylvest.

¶ a Diximus. *suprà* eod. princip.
¶ Periculum. Si modo nulla vendito-
 ris mora fuerit in tradendo. l. j. l. iij.
 ff. hoc titulo.

¶ b Satim. Sed certè imò non statim:
 sed nouem sunt
 necessaria. Ioā.
 Faber hic dicit
 hæc non neces-
 saria: sed quòd
 simpliciter pro-
 cedit: sed fallit
 in quolibet ca-
 sum subscripto-
 rum. Sylu.
 Primò, q̄ ven-
 ditio fiat non
 scriptis: aliàs, i.
 si fiat in scriptis
 venditio, non
 transit ad em-
 ptoris pericu-
 lum, nisi modus esset cōpletus: vt hic,

& C. de fid. instr. l. contractus. & C. de
 peric. & commo. rei ven. l. cum inter.
 Item, quod fiat purè, aliàs non perit
 emptori: licet secus, si facta sit dete-
 rior: vt ff. de peric. & commo. rei ven.
 l. necessario. §. quod si pendente. ver-
 fanè si extat. Item, quod sit facta ven-
 ditio in specie. nam si in genere, vt pu-
 ta, vendo hominem: non perit empto-
 ri ante traditionem: vt ff. de pericu. &
 commo. rei vend. l. eumque. & l. quod
 si neque. in glo. j. Item, quod sit certa
 species: quia si sub incertitudine sit
 vendita, licet sit species, nō tamen spe-
 ctabit semper periculū ad emptorem:
 puta vendo Stichum aut Pamphilum,
 primus enim moritur periculo ven-
 ditoris, vt ff. de contrahen. empt. l. si in
 emptione. §. si emptio. Itē, q̄ alio mo-
 do pereat, quā publicatione rei: nam
 tunc non perit emptori: vt ff. eodem.
 l. si fundus. Item, quod nullum pactum
 sit insertum, quod periculum vendito-
 ris respiciat. nam tunc non periret
 emptori: vt ff. eodem. de peric. & com-
 mo. rei ven. l. si in vditione, in princ.
 & infra proximo §. quod si sugerit,
 & c. siue specialiter esset de casu for-
 tuito dictum. secundum B. siue genera-
 liter secundum M. vt diximus. ff. si quis
 caut. l. sed & si quis. §. quæritur. Item,
 quod venditor non fuerit in culpa
 vel dolo, quare res pereat: vt j. prox.
 §. Item, quod non sit in mora: nā tunc
 qui vltimam fecit moram, sibi perit: vt
 ff. de peric. & commo. rei vendi. l. il-
 lud. & hoc est verum hoc casu. scilicet,

siue res peritura erat penes emptorem.
 siue non, secundum Ioann. vt ff. de leg.
 j. l. cum res. §. fin. licet M. distingueret,
 arg. ff. de rei. vend. l. item si verbera-
 tum. §. fin. Item, quod non sit res, quæ
 degustationem

*ditionem veditor
 suscepit.*

¶ Cum autem em-
 ptio, & venditio
 cōtracta sit (quod
 effici diximus), si-
 mulatque de pre-
 tio conuenerit) cū
 sine scriptura res
 agitur, periculum
 rei venditæ sta-
 tim ^b ad emptorē

desideret, vt vi-
 num & zimzi-
 ber, & similia.
 Nam tunc di-
 stinguuntur an
 vedatur in spe-
 cie: & tunc post
 degustationem
 est periculum
 emptoris. An in
 genere: & tunc
 sunt duo neces-
 saria, vt sit em-
 ptoris pericu-
 lo, scilicet de-
 gustatio, & mē-

sura, siue pondus: & hoc secundum Ioā.
 & B. & Pla. vt ff. de peric. & commo. rei
 ven. l. j. in princ. & §. j. Sed Azo. dicit,
 quod in vino sit speciale, quod statim
 facta venditione, etiam ante degusta-
 tionem sit emptoris periculum, si sit in
 specie venditio. vt ff. eo. de cōtr. empt.
 l. quod sæpe. §. in his. Sed nunquid di-
 stinguuntur periculum peremptionis à
 deterioratione. vino vendito, in mēsu-
 ra, vt in venditione conditionali dixi-
 mus modo per l. ff. de peric. & cōmo.
 rei vend. l. necessario. §. quod si pen-
 dente. vt sic effusionis periculum ad
 venditorem, acoris & mucoris ad em-
 ptorem pertineat? Bul. ait quod sic:
 quia hoc sub quadam conditione fit,
 scilicet, si degustetur. Sed certè ipse
 met mutauit consilium postea, & me-
 ritò: quia aliud est in alia conditione,
 quæ non est in potestate venditoris:
 aliud in hac, quæ in sua potestate est:
 cum possit denuntiare emptori, vt gu-
 stet & accipiat, aliàs potest effundere:
 vt ff. de peri. & commod. rei vend. l. j.
 in fin. Et sic indistinctè periculum an-
 te mensuram est venditoris. Accurs.

¶ Quum rei venditæ dominium non
 transeat in emptorem, nisi traditione
 secuta, quæro, quæ ratione periculum
 ad eum pertineat, & qui fiat, vt rei non
 meæ aut periculum, aut commodum
 meum sit? Fr. Hotomanus respondit:
 Ita emptoris esse periculum, vt tamen
 actionem ex empto aduersus vendi-
 torem habeat: sed exceptionem contra
 ipsi venditori dari, quæ petitionē ex-
 cludat, SI NON sine villo dolo aut
 culpa

culpa mea perierit. Damnum ergo nō tam in eo est, quod res interierit, quē nondum ad me pertinet: quān quod ab obligatione qua obstrictus est ad dandum, vel faciendum, venditor liberetur: non tamen ipso iure, sed per exceptionē. Nam sola conuentio sine traditione venditionē quidē perficit, sed dominum non transfert. l. traditionibus. Co. de pact. Vis enim eius contractus, & obligationis non in eo versatur, vt rem emptoris faciat, sed vt vēditore obstringat ad dandum, vel faciendum. l. obligationū. ff. de obligat. & actio. Omne igitur periculū in eo est, ne ab ea obligatione vēditor liberetur.

¶ a Itaque. Nūc ponit exempla.

¶ b Periculum est. Facit ff. de peric. & comm. rei vend. l. id quod. & de reg. iur. l. secundum naturam, & supra de leg. pa. tut. s. fin.

¶ c Vēnit. i. vēditus est.

¶ d Neque culpa. Etiam talis, qualis in commodato gratia vtriusque partis cōtracto veniunt ff. de per. & commo. rei vendi. l. custodiam. & ff. commo. l. si ut certo. s. interdum.

¶ e Animaduertendum. id est, distinguendum.

¶ f suscepit. Quod pactum valet, vt hic, & ff. eodem de contrah. empt. l. quod. l. pē. s. si res. & ff. de peric. &

commo. rei vendi. lege prima. s. primo. Accur. f.

† Custodiam suscepit. Quia pacta dāt N. A. legem contractibus. l. 52. ff. hoc titulo. Obligationum causā pactione immu-

tantur. l. 27. ff. de regalis iuris.

¶ f Is casus. Etiam leuissima culpa contingens, secundum Ioan. non verō fortuito: licet M. contrā: vt Cod. de dignor. 28. l. quæ fortuitis.

¶ h Condictio-nem. scilicet, furtiuam, quæ scilicet soli domino datur: vt hic, & ff. de condict. furt. l. prima.

¶ Vel quasi, secundum Bartolum, in l. prima. ff. de codic. furt. Syl.

ADDITION. Sed cur furti actio, in eum qui rem venditam subripuerit, vēditori cōpetit, cum hæc ei cōpetat, cuius interfit, non domino. lege, cuius. ff. de furt. nimirum, quod venditoris interfit, qui ad actiones cedendas tenetur ex empto. & quod dominiū apud eum sit ante traditionem. l. eū qui. & l. si vendidero. ff. de furt. emptoris contrā non interfit, qui eō empto agendo sibi cōsulare possit. E. D.

¶ Annota. Quoties quis ideo tenetur: quia actionem habet, eam cedendo liberatur. alioqui secus.

¶ Vtique tamen vendicationē rei & condictio-nem h exhibere debet emptori: quia sanē qui rem nondum emptori tradidit, adhuc ipse domi-

didit. ff. de furt. emptoris contrā non interfit, qui eō empto agendo sibi cōsulare possit. E. D.

¶ i Exhibere. scilicet credendo actiones istas: & hoc quando non fuit in culpa: aliās non liberatur cedendo, vt ff. pro soc. l. de illo. in principio. quæ est contra.

¶ a Et

¶ a Et de damni. Puta, si fuerit res vendita venditori subtrahita, vel in ea datum sit damnum, vt in princ. huius. §. nam hęc actio damni iniurię domino datur, vt ff. ad legem Aquil. l. item Mela. §. legis.

N.A. Conditione. Obligatio conditionalis, pendet ex euentu conditionis lege iiii.

¶ Intelligi de directā: nā vtilis datur etiam non domino, d. l. item Mela. §. legis. Syl.

¶ b Placuerit. Sed videtur, qd in alterius contrahentium arbitrium conferatur emptio, quod esse non potest: vt C. eo. de contrahend. empt. l. in venditis, vel ementis, & ff. eod. de contrah. empt. l. quod sape. §. j. quę sunt contra. Sed dic, rem ipsam hic conferri in arbitrium emptoris. Aliud, si commercium, vt sit tibi emptā si vis, vel pretiū pro quāto voles, vt dīctis legibus contrariis. Item opponitur, hęc venditio, quę hic fit, non videtur conditionalis: vt ff. eod. de contrah. empt. l. iij. quę est contra. Sed certē ibi fuit emptā pnrē, sed resolutio debebat sub conditione fieri: at hic sub conditione facta fuit: vnde non potest impleri, nisi impleta conditione, vt ff. eod. l. hęc venditio: in principio,

nus est. Idē etiam est de furti, & damni a iniurię actione.

¶ Etiam sub conditione potest emptio celebrari: & accidentalia contractus possunt in alterutrum ex contrahentibus celebrari. Aret.

¶ Emptio tā sub conditione t, quā purē contrahi potest. Sub conditione, veluti, si Stichus intra certum diem tibi placuerit b, erit tibi emptus aurei c, tot d.

¶ Emens ignorāterrem, quę non est in commercio, habet contra venditorem actionem ex empto ad interesse. Aret.

¶ Loca sacra e, vel religiosa, item publica (veluti forum, basilicam) frustra quis sciens emit: quę tamen si pro prophanis, vel priuatis f de-

¶ c Aureis tot. Puta decem.

¶ d Loca sacra. Quę sint ista, habet suprā de rerum diuis. §. sacra. & §. nullius. & §. religiosum.

¶ e Priuatis. Redde singula singulis. nā

ceptus a venditore quis emerit, habebit actionem ex empto, quod non habere ei liceat, vt consequatur, quod sua interest t, eū deceptum non esse, Idem iuris est, si hominem liberum pro seruo emerit.

priuata contraria est publicę, prophana sacra, & religiosa. & facit. ff. eo. de contrahend. empt. l. & liberi. & l. quia. Accursius.

¶ f Quod. id est, quia.

¶ Interest. Per actionē ex empto, emptor: Per actionē ex vendito, venditor, id tantum quod sua interest persequetur; idque boni viri arbitratu. Id est, iudicis arbitrio aestimatur. l. 34. ff. hoc tit. Aestimatio antē eius quod interest, nunquam superat duplum. l. ij. C. de sent. quę pro eo quod inter, prof.

¶ g Emerit. Ignorans, vt ff. de contrahend. empt. l. liberi hominis.

DE LOCATIONE & CONDUCTIO.

¶ Text. cōtinuat tit. Quia locatio est similis emptioni: vt in tex. & ff. eo. l. j. ideo post emptionē sequitur vidēre de locatione. Aretinus.

L Ocatio. Totus iste tit. diuiditur

in quinque partes. Primō, ponit, quod iste contractus habet similitudinē cum contractu empt. Secundō, illud per exempla declarat. Tertiō, quid veniat

In isto contractu. Quarto, ad quid re-
netur conductor. Quinto, an iste con-
tractus transeat ad heredem. Secunda
ibi, Nam vi emptio. Tertia ibi, in s.
conductor. Quarta ibi, Qui pro usu.
Quinta ibi, In
fine. Mortuo.

Ex Ob.
se. lib. 2.
vis 9.

* conf.
Nov.

⁶ *etiam*.

• Quad.
56.

fine. Mortuo.
CASVS. Con-
uenit inter Le-
lium, & Flauiu,
vt illi huius do-
mus locata esset
pro decem au-
reis in annum
vnum: pecunia
tamen nondum
numerata est,
neq; domus in-
troita: quæro,
an si neque sti-
pulatio, neque
scriptura inter-
uenerit, tamen
ius civile in Le-
lium vinculum
iniiciat, quod
Flauio tradat:&
vicissim in Fla-
uium, & Lelio?
non est id qui-
dem dubiu: con-
tractus enim iste solo consensu perfici-
tur. Quid, si in tertij arbitrium mer-
cedem reiecerint? Si tertius definierit,
perfectus est contractus: sin minus, pro
nullo est. Sed ecce, Librario dedi Ci-
ceronem compingendum:& pro mer-
cede diximus, Perfecto libro,& com-
pacto, facile cõueniet inter nos. Quæ-
ro, quale sit hoc negotium? Non est
locatio. Sed prætor, qui perspicit æ-
quitatem istius conuentionis, quibus-
dam verbis, quibus factum compendio
narrabit, actionem iudiciũque con-
cipiende qua cognoscere iudicem iu-
bebit. Corn. Vibul.

& quo ad sententiam.

* c Si de pretio. Vt suprà tit. j. §. pre-
tium autem.

• d Si merces. scilicet certa, & in pecunia numerata: vt ff. de pos. l. i. §. 6.

quis seruum, &
ff. de præscript.
verb. l. natura-
lis. §. at cum do.
Vnde partiarius
colonus, qui par-
te domino red-
dit fructum, im-
propriè dicitur
conductor, imò
socius magis, ut
ff. eod. l. si mer-
ces. §. vis maior.
Accurs.

fa^h, si fulloniⁱ po-
lienda curandave,
aut sarcinatori^k
sarcienda vestimenta
quis dederit, nulla
statim mercedem
constituta sed post-
ea^l tantum datur-
us, quantum inter

verbis. Syluefter.

ADDITION. Et ideo tempore co-
getur stare tali colono. quod nota. pro
limitatione not. in l. emptorem. C. eo.
Angelus.

* e Locatori quidē locati. Sicut venditori ex vendito, emptori ex emptio actio competit, vt suprà tit. j. §. sed & certum esse primum. in fine.

f Suprà diximus. Vt suprà tit. j. s. sed
& certum esse. Accurs.

g Arbitrio. ff. eodem. l. si merces. primo responso.

¶ h Qua de causa. Quia dixi certum
debere pretium interuenire.

Fulloni. Est autem fullo, qui lauat, *Fullo*,
sive tingit, sive pollit. Accurf.

¶ k Sarcinatori. Sarcinator est, qui *Sarcin-*
fracta vestimenta refarcit: vt dice mus *natur.*
J. mand. in fin. & proprius dixisset sar-

ADPTEO. Fullo est qui curanda & polienda vestimenta accipit: Sarcinator, qui sarcienda: sarcire autem est integrum facere auctores Sex. Pom.

1. Postea. Notae, postea. nam prius, re non secuta, id est, nondum tradita ad captandam, actio non daretur: ut C. de rer. permuta. l. explicato.

2 NO

§ a Nomine. Quasi ex nouo contractu nominato, vt ff. de præscript. verbis. lege prima.

§ b Præscriptis verbis. infra. mand. §. fin. cōtra. sed distingue, aut certa mer-

ces interuenit, & tunc agitur locati: vt suprà eodem. in princip. aut incerta, & tunc præscriptis verbis agitur, vt hic: aut nulla, & tunc est mandatum: vt ff. de præscript. verbis, lege si tibi polienda. & in contrario.

ADDITIO.

Intellige si res erat solita locari, aliàs secus: vt l. naturalis. §. at cum do. ff. de præscript. verb. Angelus.

N. d. § Præscriptis verbis. Olim recepti sunt contractus certi, ex quibus actiones constitutæ sunt, & in edictum, seu album, Prætoris relatæ: Hi dicuntur nominati. lege septima. ff. de pact. Actiones vero dicuntur legitimæ, solennes, directæ, ordinariæ: Et quia in foro apud Iurisconsultos, & pragmaticos erant peruulgatæ, idcirco non plenæ, siue integris verbis scribebantur, sed notis designabantur lege prima. C. de formul. subt. Cicero pro Murena, Iurisconsultos exagitant, Notas (inquit) quasdam esse voluerunt, vt omnibus rebus ipsi interessent. Veluti A. T. M. D. C. Valerius. Postea facile animaduersum est, innumeras alias esse causas & conventionum species, quæ his quatuor comprehensæ sunt. Do, vt des; do, vt facias; facio, vt des; facio, vt facias; qui innominati contractus dicti sunt: quia nomen in albo Prætoris non habebant. dicta lege septima. C. de pact. Itaque Iuriscon-

sulti, è re nata, formulas concipiebant actionum, quibus plenè factum demonstrabant. Vnde actiones in factum appellatæ sunt. lege sexta. C. de transact. Et quia notis non constabant,

sed plenæ & integris literis; propterea præscriptis verbis dictæ sunt: Sic enim passim reponendum arbitror toto titulo de præscript. verb. Dicuntur etiam utiles; quia utilitatis hominū causa institutæ sunt: Item extraordinariæ, si dictæ, & directis actionibus opponuntur.

§ Præterea sic cut. CASVS. Bouem ego vnicum habebam: vicinus meus alterum. Conuenit inter nos, vt per denos dies alter alteri bouem commodaremus, vt opus facerent. Bos deinde meus apud vicinū mortuus est. Quæro, formula actionis antiquitus constituta pro locatore, mihi ne dabitur? nequaquam. nō enim hæc locatio est: sed Prætor hoc factum certis, ac præscriptis verbis concipiet, de quibus cognoscere iudicem à se datum iubebit. Corn. Vib.

§ Not. gratuitum debere esse commodatum. Syluest.

§ c Vulgò quærebatur. suprà tit. j. §. item pratium.

§ d Commodarent. Impropiè ponitur, vt sequitur.

§ e Bos perierit. Sua culpa, aliàs non tenetur, cum vtriusque gratia contractum sit: vt hic. & ff. de præscript. verb. lege si gratuitam. §. si margaritas. & ff. commodat. lege si vt certo. §. nunc videndum.

§ f Quia non fuit. Bona ratio: vt suprà quibus

quibus mod. re contrahi. oblig. §. com-
anodata.

N.A. † Gratuitum. Proprietas commodati est, ut sit gratuitum: Proprietas emptionis est, ut sit certum pretium in numerata pecunia. Erit igitur innominatus contractus, facio ut facias. l. xvij. de præs. verb. gratuitū †: verū præscriptis verbis agendum est.

Prescri-
ptu ver-
bis age-
re tri-
placiter.

a Prescriptis
verbis. Quæ cō-
petit ex cōtra-
ctibus tribus in-
nominatis, do
ut des, facio ut
facias, do ut fa-
cias: ut ff. de præ-
scri. verb. l. natu-
ralis. §. j. ij. &
ijj. [In factō e-
nim ut des, da-
tur actiō de do-
lo. & Bartol. in
d. l. naturalis. §.
quod si faciam.
assignat ratio-
nem, quæ om-
nia sunt secun-
dum cōmunes
doct. sententias.
vide tamen quæ
disputando cō-
tradiciunt Fort.
in l. iurigen-
tium. §. & ideo.
ff. de pac. & Præ-
pos. Senens. in
ijj. casu. q. vj.
Syl. Aliàs datur

ex pactis incontinenti appositis, vt C. de rer. permutat. l. rebus. aliàs datur, quando dubium est de nomine cōtractus, vt ff. de præscript. verb. l. j. §. fin. & l. naturalis. §. i. ij. iij. & iiij.

ADDITIO. Sed cur dicitur actio præscriptis verbis? an quod in aliis negotiis essent certæ formulæ, vt Cicero scribit in orat. pro Q. Roscio: vbi autem nouum exoriebatur negotium, de quo non erat certa præscripta formula, noua in confingere oportebat, quam Prætor iudici præscribebat, ex quo præscriptis verbis agi dicebatur? sic videtur Hotomano in commet. in præd. orat. ex l. j. ff. de præscript. verbis.

Adeò autem. **C. V.** Cornelius mihi fundū Tusculanū hac lege fruendum tradidit, vt quādiu centum au-

gratuitū†: verūm
præscriptis ver-
bis agendum est.

Emphyteuseos constitutio (id est, cum prædium perpetuò fruendū annua pensione constituta, cuiuspiā cōceditur) neq; venditio, neque locatio est: sed propriam, contractus speciem parit: in qua, si de rei periculo nihil inter cōtrahentes actum, sit, totius rei interitus ad dominum, particularis verò ad emphyteutam spectat.

¶ Adeò autem b
aliquam^c familia-
ritatē inter se vi-
dētur habere em-

reos quotannis pro eius pensione soluerem, tandiu mihi eum adimere non posset, neque ipsius hæredes. Quæro, utrum emptio sit hic cōtractus, an locatio? Respondet neutrum esse: sed uter-

ptio, & veditio d, contractus ge-
item locatio, & nius, quod suo
conductio e: vt in ac proprio no-
quibusdā causis*. mine appella-
tur nimirū Em-

quæri soleat, v-
trum emptio ^l, &
venditio cōtraha-
tur, an locatio ^g,
& cōductio. vt ec-
ce de prædiis, quæ
perpetuò ^h qui-
busdam fruenda
tradūtur: id est, vt
quandiu pensio ⁱ,
siue redditus ^k pro
his domino præ-
stetur, neque ipsi
conductori, neque
hæredi eius, cuiue
conductor heres cō-

conductor, hære-
ve eius id prædi-
vêdiderit, aut do-
nauerit, aut dotis
nomine dederit, a-
liôve quocûque *

modo alienauerit,
¹ auferre liceat ^m.
 Sed talis contra-

scilicet, ex vna parte.

¶ Et conditio scilicet ex alia.

f Vtrum emptio. Quod videbatur,
cum talis datio alienatio fit: vt in au.

cum talis datio alienatio sit: ut in au-
thent. de non alienand. § alienationis.

*emphy-
teusis da-
tur ad
viam
aliquam.*
datur ad certum tempus, interdum in
tertiam personam, vel generationem,
cum omnia pacta super hoc contractu
habita valeant, vt j. proxi. §. sed eccle-
sia dat in emphyteusim vsq; ad tertiam
generationem
tantum: vt in au-
then. de non
alie. §. emphy-
teusim. vel vt
puto, etiam in
perpetuum da-
bit, vt quilibet
priuatus, vt hic
& in authen. de
alie. & emphy. §. licentiā. Accur.

AD DILECTIO. Tu dic de iure cano-
nico, cui standum est, quod aut sit sine
solennitate, de qua habetur xij. q. ij.
sine exceptione. & in c. j. de rebus ec-
cles. non aliena in vj. & in c. nulli. ex-
tra eod. tit. & tunc non valet vllō mo-
do. aut sit cum dicta solennitate, & va-
let, & ad omnes etiam extraneos trans-
ibit. Angel.

a Lex Zenoniana. vt C. de iure em-
phyteu. l. j.

b Emphyteuseos. Emphyteusis Gre-
cē, Latine dicitur melioratio: hoc id-
eo, quia olim tantum sterilia daban-
tur, vt meliorarentur: sed hodie non
tantum sterilia dantur, sed etiam fer-
tilia, nisi in ecclesia, quæ dat sola ea,
quæ congrua videntur œconomō &
aliis gubernatoribus ecclesiæ. sic C.
de sac. san. eccle. auth. perpetua quo-
que. Accursius.

ADDITIONE. Emphyteusis nomē est
Græcum, ab ἐμψύχισμα: id est, infero
quemadmodum autem insitionibus i-
ta arbor arbori inseritur, vt illi in-
hæreat, naturamque tamen suam pro-
portionē retineat: similiter hoc con-
tractu res ita à domino in emphyteu-
ticariū perpetuū transfertur, vt prio-
rem directumque dominum semper
respiciat, afficiatque commōdo. Aem.
Ferr.

N. A. **†** Emphyteuseos. Locatio, alia est tem-
poralis, alia perpetua est, quæ in per-
petuum, aut certē in longinquū tēpus
facta est, atque idcirco ius perpetua-
rium appellatur plerumque emphy-
teusis ab ἐμψύχισμα dicitur: propterea
quod inculti agri plerumque locaban-
tur, vt meliores cultioresque fierent.
l. j. & pass. C. de iur. emphyt. Ager au-
tem dicebatur vectigalis, siue emphy-
teuticarius,

c Propriam. Agitur ergo condictione
ex lege ad omnia obseruanda quæ
conueniunt. Sed nunquid emphyteu-
ta potest alij dare in emphyteusim?
Resp. sic, vt in hoc §. in authen. de non

Zenoniana ^a lata
est, quæ emphyteu-
seos ^b **†** contractus
propriam ^c statuit
naturam, neq; ad
locationem ^d **†**, ne-

ff. si ager vect. l. j. & iij. Sed qualiter a-
get primus emphyteuta contra secun-
dum, vt eum expellat? Resp. rei vendi-
catione, quæ licet de iure sibi non cō-
petat, exceptio tamen opponi non po-
test: quia replicaretur, & sic non do-
minus dominum vincit: vt C. de transf.
l. vbi de facto tantum agit, & vincit,
& ff. de excep. rei iud. l. si quis. Vel ve-
rius aget præscriptis verbis: vel dic ex
lege Zenonis ad mercedem.

Comunis docto. resolutio est, quod
si requisito domino primus emphy-
teuta fecit secundum, & eum induxit
in possessionem iuxta formam. l. fin. §.
necessitate. Cod. eo. tunc dominus agit
condi. ex d. l. fin. si verò propria aucto-
ritate, tunc dominus potest eum ex-
pellere, & agere rei vendicatione non
condictione ex lege: quia illa est actio
personalis. §. sic itaq; j. de actio. Sylu.

d Neque ad locationem. Imò dif-
fert in septem. Nam hic etiam in spe-
cie præstatur pensio: sed ibi in pe-
cunia tantum. vt hic scripsimus. Item,
hic possidet naturaliter, sicut fructua-
rius, vt ff. de acquirenda posses. l. natu-
raliter, sed conductor non: vt C. com-
mu. de vsucap. l. j. Item hic habet do-
minium vile sed conductor nō, vt ff.
eod. l. non solet. Item, hic contractus
fit in immobilibus tantum, ille etiam
in mobilibus: vt in authent. de alie. &
emphyt. §. licentiā. Item, agitur hic
condictione ex lege: ibi, ex conducto.
Itē, hic contractus iuris ciuilis est, ille
naturalis, vt hic dicitur. Item est hic
in scriptura, ille etiam sine ea, vt Cod.
de iur. emphy. l. j. & suprā de obligat.
ex consensu. & suprā eodem, in prin-
cipio.

e Hæc procedunt in conductione ad
modicum tempus, sed in conductione
ad longum tempus adhuc sunt dif-
ferentiæ: quia in locatione, ob steri-

LI

*Domini-
um vin-
citur à
non do-
mino.*

*Emphy-
teusis
differt à
locatio-
ne in se-
ptem.*

litate remittitur pensio, in emphyteusi non ite, in caducitate: quia emphyteusis non cadit, nisi cessauerit per triennium a solutione, conductor vero secus. Itē, quod ad melioramenta: quia colonus reperit, emphyteuta vero non tradit. *Inf. in l. i. in glo. C. eo. Syl.*

N. A. † Neq; ad locationē. hoc ait, quia dubitatum erat, quasi duo contractus gemelli essent, ex una cōuentione.

* natu-
ralis.

† a Neq; ad vēditionem. Quia hic pensio preita tunc ibi, re libere transit. Item, ob hoc res reuocatur, sed ab emptore, non p venditorē: vt C. de rei vend. l. in ciuile. Item, hic vtile transit dominium, ibi directū: vt s. de rer. diu. s. p. traditionē.

N. A. † Neq; ad vēditionē. Hoc dicitur, quia materiae nō vna ratio est: quādam enim in opere, faciendo mutatur, vt cū ex auro fit annulus. Constat enim aliud esse materiā, aliud speciem. l. 18. s. pen. ff. de pignor. act. Quādam vero non mutatur, vt cū vestis polienda, aut equus tractandus traditus est. l. 31. ff. hoc tit. l. 34. ff. de aur. & arg.

† b Naturalis. i. iusgētium, quod naturali ratione est inductū, vt s. de iur. na. s. quod vero hic enim est de iure ciuili, vt & alij: vt s. de act. s. de cōli. pecu.

† c Ad dominum. Vt pensionem non habeat. Accursius.

† d Particularis. i. medietatis, vel minus, secundū M. & Io. Arg. ff. de vusu. l. etia. & de verb. sign. l. nomen filiarū. s. portionis. & ff. de dam. infect. l. inter quos. s. damni. & de corrah emp. l. domum. Nos dicimus, si aliquid etiā parum remansit, damnum emphyteutae esse. argu. huius s. & C. eo. l. j. De hoc dantur tales versus, Res perit tota: tunc nihil dabit emphyteuta. Si pro parte perit, non ita liber erit.

Emphy-
teutica
res si
pereat,
cuius e-
rit dam-
num.

† Alij dicunt iudicis arbitrio relinquendum, vt dicit hic Christop. Syl.

† e Vtimur. Sunt & duo alia natura-

lia siue tacita pacta in hoc contractu, vt de reiiciendo emphyteuta, si nō soluerit pensionem per triennium: vt C. eo. l. ij. s. j. & in auth. de nō alien. s. sci. re. [Hac vera, nisi celeri satisfactione

Emphy-
teu si
das ta-
cita pa-
tione.

num venire: quo iure vtimur.

† Conuētio vt ex artificis materia opus fiat, mercede certa cōstituta, vēditio est: quod si ex conductoris materia, locatio est.

† Item quæritur, si cum aurifice Ticius cōuenerit, vt is ex auro suo certi pōderis, certaeque formae annulos ei faceret, & acciperet (verbi gratia) decem aureos: vtrum em-

moram purga-
uerit. c. potuit.
de loc. quæ ar-
bitrio iudicis
remittitur, at-
tenta qualitate
personarū & tē-
poris. Syl. Itē,
& si velit em-
phyteuta ven-
dere, q̄ domino
primo denūcia-
re debet: vt C.
eo. l. si. s. j. Acc.

ADDITIO.

Quod dictū est emphyteutam posse expelli, non soluta pē- sione per triennium, verum est in emphyteuta priuati: quoniā emphyteuta ec- clesie cessans p biennium solutione, expelli potest. au- then. qui rem. C. de sac. sanc. ecc. & no. C. de iur. emphyt. l. ij. in gl. repellere. & extra de loc. c. potuit. & in authen. de non alien. s. sci. in gl. hominum. Sed in simplici colono indistincte biennium expectatur: vt ff. de loca. l. quæro. s. inter locatorem.

† Item quæritur. CASVS. Conueni cum artifice, vt mihi ex auro suo annulum faceret: & pro eo decem aureos promisi. Quæro, vtrum emptio hæc sit, an locatio? Quia suam materiā mihi dedit aurifex, apparet esse emptionem. nam perinde est ac si factum annulum in ipsius taberna emissem. Quid ergo, si aurum ei tradidi, quo annulum faceret? Tunc quia in materia mea operatus est, patet esse locationem. Cor. Vib.

† f suo, scilicet, artificis.

† g Formæ. s. demonstratæ: sed quid si certa non est materia demonstrata? Respondet, non interest: vt ff. de contrah. empt. l. conuenit. & l. Sabinus. Vel facies punctum in dictione, suo.

† Conductor autē omnia, CASVS. Quum venderē Aurelio meā domum, cōuenerit, vt donec pecunia integrē persolueretur, Aurelius domū conductam pro

pro xij. aureis haberet. ante finem anni persoluit pretium: quod an mihi debeat integra duodecim? minime. sed tot aureos quot menses ea domū habitauit. Sequens § est planissimus. Cor. Vib.

^a Legem. i. pacta: ut ff. de pos. l. i. § si conueniat. Accur.

N.A. ⁷ Legē. Lex est forma contractus, unde pro uerbiū: lex dat formā contractui. l. 2. § 2. ff. de pact.

^b Ex bono, & æquo. Ut usufras post moram, ut C. eo. l. præsens. Idē cōtra: nam conductor agit: ut domus, & omnia sibi reparentur: ut ff. eo. l. ex cōducto. in princ.

^c Diligentissimus. id est, diligens, sic exponitur ff. eo. l. si merces. §. qui columnā. nam cum utriusque gratia fiat locatio, nō venit exactissima diligentia, ut ff. commod. l. si ut certo. §. nūc videndū. Alij proprie ponunt, & dicunt specialē in his rebus, quæ facile possunt frangi.

ADDITIONE. Et hæc vltima videtur cōmunior: & ratio diuersitatis fundatur super facilitate harū rerum fragilitate: ideoq; diligentior cura est adhibenda. cap. ubi periculum. de elect. lib. vj. Christoph.

N.A. ⁷ Diligentissimus. Ergo leuis

ptio, & veditio, an locatio, & conductio cōtrahi videatur? Cassius ait, materiz quidem emptionē & venditionē contrahi, opere autē locationē & conductionem. Sed placuit tantū emptionē & venditionē contrahi. Quod si suū aurum Titius dederit, mercede pro opera constituta: dubium non est quin locatio & conductio sit.

Quæ partiu expressa cōuentione promissa fuerūt nec nō, & quæ ex bono, & æquo præstari debent (licet de his cōuentum nō sit) hoc contractu seruanda sunt.

^a Cōductor autē omnia secundū legem & tconductio nis facere debet: & si quid in lege prætermisum fuerit, id ex bono & æquo ^b præstare.

Cōductor de leui culpa tenetur. Arct.

^a Qui pro usu aut vestimētorum, aut argenti, aut iumēti mercedē aut dedit, aut promisit: ab eo custodia talis

culpa, propterea quod in utriusq; gratiam, locatio & conductio contrahitur. l. contractus. 23. ff. de reg. iur.

^d Amiserit. Vel damnum datum sit, quod præuideri non poterat, ut ff. eo. l. sed & de damno.

desideratur, qualē diligentissim⁹ tparenter familiās suis rebus adhibet: quam si præstiterit, & aliquo casu [fortuito eam] rem amiserit ^d, de restituēda ea non tenebitur.

Contractus locationis ad hæredes transit conductoris. Arerinus.

^c Mortuo conductore contra tempora cōductionis, hæres eius eodem iure in conductione succedit.

TIT. XXVI.

DE SOCIETATE.

^a Et omnium bonorum, & certæ negotiationis collixi potest societas: in qua quæ circa lucrum aut damnum pacta sunt, seruari oportet: & si nihil cōuentum sit, æquas partibus & in lucro, & in damno, inuicem referre decet: in hac tamen socij pacisci queunt, ut alteri plus lucri, alteri plus damni obueniat: quantum tamen

no. Mortuo conductore.

Locauit Titio fundum meum ad decennium: Titius post annum aut biennium decessit, quæro an hæres eius possit meas ædes habitare vsque ad finem decennij? maximē. C. Vibul.

^e Cōductore. Proprietatis, secus in usufructu: ut ff. de usufr. l. si domina, vel dic ut ibi. & de iure dotiū. lege, si socius. in fine.

^f Et hæc vera, ubi ius usufructus constituitur, secus, si ructus vsque ad certum tempus vendantur, vel locentur, ut hic per doctores. Syluest.

^f Succedit. Ut C. eo. l. viam. sed an moriēte scholari, vel recedente, substituere potest? Respon. sic de iure cōductionis, sed ratio societatis prohibet, quæ præualet, ubi certa persona eligitur. ut infra titulo primo. §. soluitur.

DE SOCIETATE.

⁷ Iste titulus sic l. 1. 2.

**inclusa
absus*

continuatur. Dicitur est §. de quibusdam contractibus, qui sunt consensu: verum quia societas est etiam contractus, qui fit consensu, ut patet §. de obl. ex consensu. §. j. ideo sequitur titulus de societate: unde dicit hic Accursus. Est autem societas (ut ait Marcus Tullius) duorum, pluriumve conuentio honeste contracta ad vberiores quæstus, & commodiorum usum.

Societatem. Totus iste titulus diuiditur in quatuor partes. Primò, ponit in quibus rebus possit contrahi societas. Secundò, quæ partes possunt esse in lucro, & damno, & si non fuerint à partibus expressæ, quæ intelligantur. Tertio, quando societas & quomodo finitur. Quarto ad quid socius tenetur. Secunda ibi. Et quidem. Tertia ibi, Manet autem. Quarta ibi, Socius socio.

CASVS. Q. Roscius vult societatem colre cum C. Fannio: quæro, cuius rei potest communionem inire? Respondet omnium, aut certæ negotiationis, si uterque velit. Coierunt societatem in vno seruo Panurgo histrione, hic Panurgus centum aureos ex arte histronica quotannis lucratur. quora pars lucris ad illos pertinebit? Distinguo. nam aut non sunt expressæ partes, & tunc æquales sunt: aut sunt expressæ, & illæ seruantur. Quod eodem modo de damno iudicandum est sed ecce, pacti sunt inter se, ut Roscius haberet duas partes lucris, & damni: & sic triginta lucraretur Panurgus, Roscius haberet viginti, Fannius verò tertiam tantum. I. decem, valétne contractus? valet. Corn. Vib.

N.A. Societas, est contractus qui nuda conuentione conficitur de re, vel negotiatione honesta, eiusque fructu vel dāno communicando inter contrahentes. l. 67. ff. hoc tit. ~ eque enim societas est communio, sed effectus societatis est communio pro indiuiso, quæ duplex est: una sortis, altera futuri euentus,

hoc est, lucris vel damni. l. §. l. §. ff. h. t. a Totorum. i. omnium, & expressè: ut ff. eodem. l. j. §. j. & l. iij. §. j. Nam hoc nomen. totus, tota, totum, totitatem ad vnam rem signat.

negotiationis, veluti mancipiorum vendendorum, emendorumque, aut olei, aut vini, aut frumenti emendi vendendique. Et quidem si nihil de partibus lucris & damni nominatim conuenerit, æquales scilicet partes & in lucro, & in damno spectantur. Quod si

Item vnius rei: ut ff. eodem. l. societas. Accursus.

c Aequales. Sic ff. de hæred. instit. l. quoties. §. hæredes. & §. de hæredibus instit. §. si plures. & ff. eodem. l. si non fuerint. & dic æquale fuisse capitale. Accursus.

¶ Ut ergo liqueat materia, dic, quod quandoque inter socios est conuentum de quota lucris, & damni, & illud seruandum est, ut hic: si modò ille, qui plus lucris ferre debet, plus contulerit. l. si non fuerint. ff. eod. Aliquando est conuentum de lucro vel de damno tantum, & conuentio facta in vno habet locum in alio. §. illud. infra eod. Aliquando conuentum est ut lucrum æqualiter diuidatur, & alter nullum damnum patiat: & tunc aut is, qui operam posuit, est ille qui damnum pati non debet, & valet societas & conuentio. d. l. si non fuerint. §. ita coiri aut è conuerso: & communiter tenetur non valere, si quis vult non pati damnum, qui ponit tantum pecuniam. Aliquando nihil est conuentum, sed vnus posuit pecuniam, alter operam, & habet locum. q. posita in l. j. C. eod. ita declarat Saly. & bene, in d. l. si non fuerint. Syl. **ADDITIO.** Aliàs erat in arbitrio iudicis consideratis sociorum operis. Et nota, quod sicut capitale, ita nec lucrum, durante societate, extrahi potest. Angelus.

¶ Omne verò ad plura, quod declara, ut per Dec. in l. omnia. in j. notab. ff. si cert. pet. Sylu

ADDITIO. Hoc verò, si ad vnam adiicitur, aliàs si ad vniuersitatem, de illa tanquā de vno predicatur. Io. Fab.

¶ b Emendi. Itē, duobus aliis modis. scilicet, simpliciter, ut ff. eo. l. coiri. & l. nec adiecit,

a Expressæ. Etiam in solo lucro, vt 7. god. s. illud.

b Conuentio. scilicet, talis, vt sequitur.

c Tertia. s. pars lucri & damni.

N.A. Tertia. Sed pa-
tio, vt vnus lu-
crum, alter so-
lus damnum fe-
rat, leonina so-
cietas est. l. 29.
s. vltimo. ff. pro
socio.

De illa. CA.

SVS Roscius
cum Fannio pa-
ctus est, vt due
partes ei⁹ qua-
ritus quem face-
ret Panurg⁹ cō-
munis seruus,
ad se pertine-
rent, damni ter-
tia. & cōtrā re-
liquæ partes ad
Fanniū specta-
rent: valēne so-
cietas? vale. Sed
ecce, Cicero in
oratione pro
Q. Roscio. Cum
scribit Fānium
quum solus pa-
nurgum emis-
set, cum tamen
gratis commu-
nem fecisse Ro-
scij: valēne illa
societas? maxi-
mè, quia Roscij
opera in docē-
do Panurgo ar-
tē histrionicam
pluris est, q̄ pre-
tium empti Pa-
nurgi. Quinimò
ita coita socie-
tas valet, vt Ro-
scius lucri tan-
tū partem capiat, damni verò expers
sit: quod tamen ex hoc themate intel-
liges. Societas erat centum aureorum.
lucris factum est ad ducentos aureos,
damni ad viginti: lucrum intelligetur
demum deducto damno, ita vt ad cen-
tū & octoginta perueniat. qua de causa
Roscius nonaginta tantū aureos ha-
bebit: Fannius itidem nonaginta. Cor.
Vibul.

d Ad Titium. Computatio hic ita

expressæ^a fuerint
partes^{*}: hæ ser-
uari debent. Nec
enim vnquam du-
biū fuit, quin va-
leat conuentio^b, si
duo inter se pacti
sint, vt ad vnum
quidem duæ par-
tes & lucris & dam-
ni pertineant, ad
aliū tertia^c.

Valeat conuen-
tio inter socios, vt
maiorē partem
lucris ferat alter,
quā damni, &
contra: & etiam
quod lucrum par-
ticipet alter, & da-
num non sentiat.
Et lucrum dicitur,
quod superest, o-
mni damno dedu-
cto. Arerin.

De illa sanè cō-
uentione quæsitum
est, si Titius &
Seius inter se pacti
sint, vt ad Titium^d
lucris duæ partes
pertineant, damni
tertia: ad Seium

expedita fiat, vt si lucrum in vna re, in
alia verò damnum contigerit, vt si de-
ducto omni damno lucrum superest,
Vnus in duas partes, alius in tertiam
partem adminatur eius lucris. Si verò

duæ partes damni,
lucris tertia: an ra-
ta debeat haberi
cōuentio? Quintus
Mutius contra na-
turam societatis
talem pactiōē ef-
se existimauit: &
ob id non esse ra-
tam habendā Ser-
uius^e Sulpiti⁹† (cu-
ius sententiā præ-
ualuit) contrā sen-
sit^{*}: quia sæpe quo-

rundā ita pretiosa
est opera in socie-
tate, vt eos iustum
sit conditione me-
liore in societate
admitti. Nam & ita
coiri posse socie-
tatem non dubita-
tur, vt alter pecu-
niam conferat, al-
ter non cōferat, &
tamen lucrum in-
ter eos commune
sit: quia sæpè ope-
ra alicuius pro pe-
cunia valet. Et ad-
eō^f contrā Quinti
Mutij sententiā
obtinuit, vt illud
quoque constiterit

tantum damni
superest: is, qui
duas partes da-
mni ferre de-
bet in reb⁹, quæ
superfunt, tanto
minus, quā
alter accipiat
quantum faciat
tertia pars dā-
ni. vt ff. eodem.
l. Mutius.

Q Mutius. Hic N.A.
proportionem
inter sortem, &
euentum exige-
bat, vt pro por-
tione sortis, p-
uentus commo-
di, aut incom-
modi diuideretur.
l. 30. eo. tit.

Seruius. hic
Seruius sibimet
cōtradecere vi-
detur, vt ff. eod.
l. Mutius. sed nō
est verum. nam
ibi dicit de fa-
cto hoc esse nō
posse. s. vt dam-
num, & lucrum
sit in eadem so-
cietate, cū dam-
num lucro, &
cōtrā lucrū,
dāno deducto,
intelligatur vt
ibi dicitur. & l.
eodem versū. &
ad eod.

Ser. Sulpitius. N.A.
Sulpitius operā
in sorte nume-

rabat. l. 29. ff. eodem. Ergo fors non
tantū ex re, sed etiam ex arte, opera,
& industria æstimanda est. l. 5. l. 6. ff.
hoc titulo. Velut in societate Fannij &
Rosci (de seruo Panurgo) apud Cice-
ronem pro Comædo.

Et ad eod. Hæc pacta inæqualia tunc
demum locum habēt, quādo alter plus
contulit operæ vel industriæ, quā al-
ter: vt ff. eo. l. si non fuerint in princ.
ibi, si verò placuerit secundū Azo.

si verò placuerit secundum Azo. cum societas sit fraternitatis ius: vt ff. eo. l. verum. in fi. j. resp. Ioan. contra, & subaudit in l. illa. si non fuerint, maxime. Alij idem, quod Ioan. sed tali ratione, quia iure conuentionis valēt, non societatis. ff. de pollici. l. j. §. si conueni- rit. Accur.

ADDITIONE. Ista communi- ter approbatur: vt per Christo. hic. Et hæc vera intellige, quan- do vel de vtro- que, vel de alte- ro tantum ali- quid inter par- tes conuentum est. Si verò ni- hil, sed simpli- citer tantum sit cōtracta socie- tas: dic vt per. Ang. hic.

a Partē. Non totum: aliās ef- fet Leonina, vt dicitur in fabu- la Aniani vel Aesopi, & ff. eo. l. si nō fuerint. §. si. & l. si vnus. §. sed si pretiū. in fine.

b Qd & ipsū. f. dictum hoc proximo casu.

c Conuenien- ter. i. cōueniens fuz sententiæ, quam dixit su- pra eodem §. de illa.

d Seruari. No- tā eandem esse rationem con- trariorum. sic. ff. de legat. iij. l. si §. fin. ff. fam. ercisc. l. si filia. §. Papinianus.

Arg. contra. ff. de lib. & posth. l. cōmo- modissime. & ff. loc. l. ea lege. j. resp. & ff. de neg. ge. l. si quis negotia.

Solut. ex distinct. Bart. in l. inter sti- pulantem. §. sacram. ff. de verb. obliga.

& dic vt per Ang. hic. Sylu.

e Renunciaueris. Presenti socio, non absenti: vt ff. eod. l. sed & socius. §. si absenti.

ADDITIONE. Vel eius procuratori,

aliās nō tenet, nisi in praiu- dicium renun- tiantis. Ang.

f Calidē. Idē & si inimpes- tituē renanti- item, & si expe- diat non renū- tiari: vt ff. eo. l. actione. §. La- heo. & l. sed & si socius. §. fin.

Callidē. Fraus. N.A.

dulenta renun- ciatio fraudi est renūciatori, nā & illi conferre cogitur, & ta- men ab eo ni- hil accipit. l. 65. §. 2. ff. hoc ti. §. Totorum. i. omnium, hoc expresse: vt ff. e. l. iij. §. j. aliās contra: vt ff. eo. l. nec adiecit.

h Si quid ve- rō. Aliās siqui- dem. sic ff. ex quibus caus. in pos. ea. l. Fulci- nius. §. quod si aduersus. sic ff. eo. l. actione. §. diximus.

i Non capta- uerit. i. nō prę- cogitauerit.

k Cōceditur. Not. hic. v. mo- dos soluenda societatis: & se- quentibus qua- tuor §§. sunt & alij duo, vt in- teremptione re- rum naturali, vel ciuili: vt ff.

callidē quis socie- tati ideo renun- tiat, vt solus ex- pectatum lucrum consequeretur.

¶ Manet autem so- cietas eousq; , do- nec in eodem con- sensu perseueraue- rint. At cum ali- quis renūtiauerit societati, soluitur societas. Sed planē si quis callidē fin hoc renuntiauerit societati, vt obue- niens aliquod lu- crū solus habeat: veluti si totorum §. bonorum socius, cū ab aliquo he- res esset relictus in hoc renuntiauerit societati, vt hære- ditatem solus lu- crificaret, cogitur hoc lucrum com- municare. Si quid verò aliud lucrifaciat, quod non captauerit: ad ip- sum solum per- tinet. Ei verò cui renuntiatum est, quicquid omnino post renunciatam societatem acqui- ritur, soli conce- ditur.

eod. l. verum. §. penul. incipit societas. Item, cū ab alio stipulor animo nouandi, vel iudicium cum aliquo dicto animo nouandi: vt ff. eodem. l. actione. j. respon.

Solui

¶ Soluitur adhuc. **C. A. S. V. S.** Ponemus exemplum in ver. item si nam cetera plana sunt. Coieramus societatem librorum deporiadorum in Hispania. deinde inter Gallos & Hispanos bellum ortum est: dis-

soluitur societas. Cicero societatem omnium bonorum contraxerat cum Attico. deinde Cicero exilio multatus est, eiusque bona omnia publicata, id est, confiscata dissolvitur societas. Fiscus enim Ciceroni successit. C. vii. §. a morte. Idem est in tutela: secus in deposito & mandato: ut ff. de iis, qui non in fr. l. furti. §. illud.

¶ Ratio autem differentiae ibi assignatur per glo. quae tamen non est vera, nec concludit: sed bene posset reddi ratio huius rei: quia qui coit societatem, videtur eligere sibi personam: idem in tutela: non sic in deposito, sed idem in mandato. Tamen potest dici, quod requiritur illa diligentia, quae in tutela & societate in persona manda. & deposito. vel dic, ut dicit Bart. in l. adeo. ff. eod. quod impediretur libera testandi facultas. l. cum duobus. §. idem respondit ff. eod.

N. A. ¶ Certam personam. Cum interdum vnius solius consilio, & opera tota societas sustineatur. l. 69. §. morte. ff. hoc tit. valet tamen pactum impersonaliter factum, ut haec sit societas: sed non ut Titius haeres sit socius, ne testandi libertas adstringatur. l. 51. §. idem respondit. ff. hoc titulo.

¶ b Et si id est, quamvis. Accur.

¶ c Conuenerit. scilicet, ut daret inter superstitibus, etiam vno moriente: non autem ad heredem transit etiam ex pacto: ut ff. eodem. l. adeo. & l. nemo. nisi in societate vel aligalium: ut

ff. eodem. l. verum. §. in heredem. & l. adeo. j. res. [Intellige tamen quod transit ad primum heredem tantum, non ad alium. gl. in l. nullam. ff. de o. Syl.] Et nisi denuo consentiat ut ff. eodem. l. plane.

ADDITIONE.

Item, nisi iuramento hincinde appposito: quia forte de iure canonico teneret etiam in persona heredis, nec morte vnius ex sociis solueretur: per c. cum contingat extra de iureiur. secundum Ioann. Fab. hic.

¶ d Item, si alicuius rei. Ut duo tabernarii de vedendo vinum in foro.

¶ e Publicatione. Quae publicatio fit propter delicta, ut ff. de bon. dam. l. j. resp.

¶ Publicatione. N. A. Id est, confiscatione, cum in fiscum rediguntur.

¶ f Alius. Alius alter. ff. fiscus.

¶ g Pro mortuo. Sic ff. eod. l. actione. §. publicatione. Accur.

¶ h Habetur. Sed quid, si hic socius, cuius bona publicata sunt, ratione operis socius erat, non rerum, quod esse non potest: ut ff. eodem. §. de illa. ver. nam ita? Respon. idem, cum libertatem, vel vitam, vel ciuitatem amittat: ut ff. de bon. dam. l. j. & l. proximi. §. innuitur in fin.

¶ i Bonis suis cesserit. Quod facere potest, ne in carcerem detrudatur: ut infra de actio. §. finali. & Codice de cess. bon. l. j.

¶ k Debita. Quia fisco, vel priuatis debeatur: ut ff. eod. l. actione. §. j.

¶ l Vaneat id est, vendatur.

¶ m Sed hoc casus. Quid non sicut superiori proximo. scilicet, quando bona fuerint publicata. nam hic viuens, & in ciuitate existens sibi postea acquirere potest: ut ff. de cess. bon. l. v.

* succedat.

Cessio bonorum quae fit.

Socius socio. CASVS. Cūm socie-
tatem cum Claudio haberem vnus e-
qui. Claudius negligenter eum cura-
uit. mortuus est equus culpa Claudij,
quæro an Claudius teneatur? Si talem

Claudius in e-
quo cōmuni di-
ligentiam adhi-
buit, quantam
in propriis ad-
hibere solet, nō
teneatur. C. Vib.

¶ Not. socium
de leui tantū
culpa teneri. I-
tē, q̄ mala ele-
ctio socij est in
culpa, & impu-
tari debet eli-
genti. Syl.

¶ a Pro socio a-
ctio. Quæ est
directa ab vtra-
que parte: vt j.
de pō. teme. li-
tig. s. ex quibus
dā. & finita so-
cietate, nasci-
tur: vt C. eod. l.
tamdiu. nisi in
casu: vt ff. eod. l.
actione. s. si cō-
munis. vers. nō
nunquam.

N.A.

¶ Deponi. De-
positarius lata
duntaxat culpā
præstat. s. præ-
terea. s. quibus
mod. re cōtrah.

¶ b Passus est.
Qui de solo do-
lo tenetur, & lata culpa, quæ dolum
repræsentat: vt ff. depō. l. quod Ner-
ua. & ff. si quis test. lib. esse iuss. sue. l. j.
de dolo s. non autem.

¶ c Lata culpa. Culpæ nomine. Sed tantū leuis, ex
reg. l. contractus. 23. ff. de reg. iur.

N.A.

¶ c Teneri. Nisi alter tantam culpam
præstiterit, quantam & iste, & afferret
par damnam: quo casu compensatur
culpa: item dolum cum dolo: vt ff. de
compen. l. si ambo. in prin. & de do-
lo. l. si duo.

¶ d Soler. Ante contractam socie-
tatem, & in hoc discrepat à depōsi-
tario, qui vt in præsentī tenetur. sic ff.
depō. l. quod Nerua. sic est in eo, cum
quo habeo rem communem sine so-
cietate: ff. famul. erisciscun. l. hære.

dem. s. non tantū.

¶ Declara hanc glo. vt per gl. in l. cum
duobus. s. j. in verb. venit. ff. eod. Syl.

¶ e Qui parum diligentem. sic s. quib.
mod. re contra. obli. s. præterea.

**Socium in com-
muni re tantā ad-
hibere diligentia,
quātam in re pro-
pria sufficit: ideo
eo nomine tantū
teneatur, si quid in
communi rebus
segniū egerit
quā in suis.**

¶ Socius socio v-
trum eo nomine
tantū teneatur
pro socio actio-
ne, si quid dolo
commiserit, sicut
is, q̄ deponi t apud
se passus est: an
etiam culpæ, id
est, desidij, atque
negligentiæ nomi-
ne, quæsitum est.
præualuit tamen
etiam culpæ no-
mine teneri eum.
Culpa autem non
ad exactissimam di-

ligentiam dirigen-
da est: Sufficit e-
nim talem dili-
gentiam cōmuni-
bus rebus adhibe-
re socium, qualem
rebus suis adhi-
bere solet. Nam
qui parum dili-
gentem e socium
sibi assumit, de
se queri, sibi que
hoc imputare de-
bet.

TIT. XXVII.

DE * M A N - dato.

¶ Mandatum ob-
ligatorium cōtra-
hitur pluribus mo-
dis: nec obligatur
quis, si mandata-
rij gratia tantū
mandet.

M Andā -

di. Tertiō, quomodo mandatum finia-
tur, & quando mandatum possit renū-
tiari. Quartō, quod mandatū debet esse
gratuitum. Secunda ibi, Is qui. Tertia
ibi, Rectē. Quarta ibi, In summa.

CASVS. Atticus quum esset in Epei-
ro, mandauit Cincio, qui Attici Romę
negotia curabat, vt sibi emeret do-
mum. Ius ciuile statim alterum alteri
obligat. Quid si Atticus Cincio man-
dauit, vt ipse Cincius sibi, inque rem
suam domum emeret? Neutri ius ciuile
vinculum inicit. Cor. Vibul.

¶ Not. quibus modis mandatum con-
trahatur. Item, quod gratia mandata-
rij tantū non contrahitur: & quando
dicatur contrahi gratia mandatis tan-
tū. Syl. Aldobr.

D E M A N - dato.

¶ Obligationū
aliæ re contra-
hūtur, aliæ ver-
bis, aliæ literis,
aliæ consensu:
vt s. de obl. Itē,
earū que ex cō-
sensu, aliæ per
vēditionem, aliæ
per locatio-
nem & condu-
ctionē, aliæ per
societate, aliæ
per mandatū:
vt s. de oblig.
ex consensu. in
prin. De tribus
primis diximū
de quarta, id est
de mandato. Acc.
Andatū. tit. 34.

M Totus iste
tit. diuidi-
tur in quatuor
partes. Primō,
ponit quot mo-
dis mandatum
contrahitur, &
illud per exē-
pla declarat. Se-
cundō, quod fi-
nes mandati nō
sunt prætereū-

¶ a Man

a Mandatum. Mandatum est officium gratuitum ab eo, qui suscepit, exhibendum. nisi enim fiat gratis, incipit esse locatio, si non erat facturus aliàs tale factum: idèoque locari consuevit: vt i. cod. §. fina.

& fit per verba rogo, volo, mado, supplico, & similia: vt ff. eo. l. j. §. j.

* a G. v. 5.

N. A. Mandatum, est contractus qui nuda conuentione cõficitur de negotio alieno, sine mercede, periculo mandatoris, bona fide administrando: nam alteri negotium geri oportet: quatenus re sibi negotium quis gerit non obligatur. l. 47. ff. de re. iur. Eius autem geri negotium intelligitur, cuius id fieri interest: id est, ad quem, aut gesto negotio emolumentum, aut non gesto, damnum pertinet. l. 21. l. 48. §. 2. ff. hoc tit.

b Quinque modis, imò videtur quòd sex, vt sequitur. Sed dic quinque, s. obligatoriis. Vltimum enim, s. quado tua gratia, non est obligatorium: vt ff. eo. tit. l. ij. §. fi. Item, secundum Ioan. est quoddam aliud sextum obligatorium, vt cum sua gratia, & tua & aliena aliquis tibi mandat, vt emas fundum pro me, & te, & Titio. Accurf.

ADDITIO. Et exemplifica: vt ff. eo. l. si procuratore. §. si tutores. vbi tutor mandat cõtutori suo, vt seruum necessarium emat pupillo, & sic gratia mandantis & mandatarij, & pupilli contrahitur mandatum.

c Reprobatur hæc opinio per docto. secundum Christophorum: quia talis casus tanquam mistus comprehenditur sub simplicibus, quæ responsio est falsa: quia pariter esset superflua positio casuum compositorum hic facta: nec releuat respons. Christophorus. quòd hic de duabus personis tantum, quia eadem ratio erat in compositione plurium personarum, quæ erat in duabus: quia omnino dicitur ca-

sus mistus, quando mutatur, vel aditur noua persona. l. ius ciuile. ff. de iustit. & iur. Sylu.

† Superuacuum. Mandatum non dicitur, nisi mandatarius, non sibi, sed al-

N. A.

teri negotium gerit. l. 48. §. 2. ff. hoc tit.

c Obligatio. Nisi solus & calliditas intercedant: vt ff. de regul. iuris. l. consilij.

† Mandantis tā. * abesse.

CASVS. Sumamus vers. Aut si volente. nam cetera plana sunt. Quintus Sextio pecuniam crediderat, cuius ego fideiussor fueram. Quintus mecum agere volebat ex causa fideiussoria: madaui Quintio vt meo periculo

ageret cum Sextio. Hoc mandatum est vtriusque causa, id est, & mea & Quintij. ego enim iuuor præsentem declinam actionem: Quintus iuuatur, qui si nil à Sextio exegerit, ad me confugiet actione mandati. Cum decem tibi deberem, volebas mihi litem intendere. Septimium tibi ego debitore meum delegaui, ac madaui, vt ab eo decem mihi debita stipulareris. Hoc mandatum vtrique nostrum emolumento est. mihi, quia præsentem litem deuiro: tibi, quia & Septimium verbis obligatum habes, & me mandati. Cor. Vlb.

d Gereres. Et tunc, quia suscepit mandatum, non quia gessit, tenetur: vt ff. eo. l. si remunerandi. §. j.

e Sub vsuris. In hoc est utilitas mutantis propter vsurarum lucrum. Sed contra. ff. de vsur. l. cum quidam. §. si pupillo. in fi. Sed ibi debet subaudiri tantum. Vel dic, nō sunt propter lucrum inducæ leges principaliter, vt ibi, secundario tamen sic, vt hic dicitur. Accurf.

ADDITIO. Solu. aliter secundum docto. aut vsuræ debentur ex stipulatu: quia in stipulatu expressè deductæ sunt; & tunc lucrum sapiunt: & loquitur hic. Aut debetur vsuræ propter moram, siue negligentiam non soluentis, & tunc

non sapiunt lucrum, quia tanquam inter se prestantur, & loquuntur. d. l. cum quidam. §. si pupillo. Christoph:

N.A. † Sub usuris. Mutuare, est gratis pecunie usum concedere: fœnerari, est sub usuris credere.

l. rogasti. de re. cred.

† a Ei. Puta procuratori mandantis.

† b Ipsius. Mandantis. & in hoc est utilitas mandantis.

† c Mandet. f. fideiussor. Et hoc casu agatur contra fideiussorem mandantem actione mandati, non ex stipulatione prima, si nouandi animo hoc mandatum intercessit, ut ff. eodem. l. si mandato meo. in fine legis. Si autem non nouandi animo, agatur ex prima causa: ut ff. de procur. l. licet. §. ea obligatio. in fine.

N.A. † Cui reo. Principali, cui fideiussor accessit.

N.A. † Deleget. De hoc, dicemus infra §. tercio. quib. mod. tolli. oblig.

† d Mādet. Hic agi potest duabus actionibus. mandari scilicet contra mā-

dantem, & negotiorum gestorum contra Titium, quæ datur, & mandanti: ut C. de neg. gest. l. si mandatum.

† e Crederet. f. mandauerit.

† f Tua tantum gratia. **CASVS.** Hortatus sum ac moui te indefinite, ut tuam pecuniam fœnerares, neminem nominatim tibi designans, cui crederes. Id fecisti, pecuniam male collocasti, peristi: quæro an tibi sim obli-

gatus? minime, nisi certum hominem tibi designaro: veluti si dicam, Cornelio credito, tunc enim quasi sponsor sum, & tu alioqui facturus non eras. Cor. Vibul.

furis pecuniā crederes^d, aliena tantum gratia^f intercedit mandatum.

† **Mandatum gratia mandatarij tantum factum, potius consilium quam mandatum est: quam ob rem mandantē non ligat: cum ex consilio etiam pernicioso nemo obligetur: nisi ut certæ personæ mutetur, mandatū fuerit.**

† **Tua tantum gratia** interuenit mandatum: veluti si tibi mandet ut pecunias tuas in emptiones potius prædiorum colloques, quam fœneres: vel ex diuerso ut pecunias tuas fœneres, potius quā in emptiones prædiorum colloques. Cui^g generis mandatū magis consiliū^h, quā mandatū est, & ob id non est obligatorium: quia nemo ex consilioⁱ manda-

† **Aliena gratia.** **N.A.** scilicet, eius cui gratis pecunia credita: quia mandatum natura sua gratuitum est. l. si tibi. §. ff. de pac. Et qui usuras percipisci vult, stipulationem adpat oportet.

† **Tua tantum gratia.** Hic autem addunt doctores sextum modum: quod dicitur, ut supra eodem in princip. in glos. imò videtur, & in fine glosæ.

† **Consiliū.** Qui **N.A.** consilium accipit, non alteri, sed sibi consilium gerit. l. ad. §. j. ff. hoc iur. Deinde consilij non fraudulentis nulla obligatio est. ἡ ἐν τῷ βουλῇ ἐκούσῃ πρὸς τὴν κατὰ φύσιν, hoc est, malum consilium, consultori pessimum.

† **g Ex consilio.** Not. bonam regulam quem de consilio non teneri. Fallit tamen in casibus,

qui legibus dicuntur: ut ff. de dol. l. quod si cum scires. & ff. de proximo. l. secunda. Sed certè ibi fuit fraudulentum consilium: ut ff. de reg. iur. l. consilij. Item fallit: ut ff. ad leg. Aquil. l. liber homo. j. resp. & j. de iniur. §. non solum. & ff. de iniur. l. non solum. in princip. & §. Proculus. & ff. quod vi aut clam. l. semper. §. primo. & ff. de furt. l. si quis uxori. §. cum Titio. & ff. de ser.

* quædā
ut sine.

fer. corrup. l. j. j. resp. & s. persuadere. Sed hoc in maleficiis, ideo non datur mandati: tenetur tamen vel de dolo, vel aliis actionibus. Itē, aliās facturus, non erat in predictis casibus, aliās obtinet hęc regula: vt hic. & ff. eo. l. si remunerandi. s. planē. Sed certē, nec his casibus videtur teneri: vt j. prox. s. sed dīc non tenetur illi, cui tale consilium prestitit, vt ibi, sed illi in cuius lationem cōsuluit, vt hic dicimus. Vnde dici potest, qd nec his casibus fallit dicta regula: cūm dicat non teneri illi, s. cui consilium prestitum est: nisi in casu illius l. fin. ff. de dol. l. quod si cū scires. & illius legis. ff. de proxen. l. ij.

ADDITIONE. Eandem gloss. habes ff. eo. l. ij. s. fin.

a Dic quod regula est, quod consilium non obligat: & ratio est, quia cōsiliū nō necessitat. c. olim de arbi. & explorare quis debet, &c. vt hic dicitur in tex. & ideo si consilium necessitaret, vt in officiali teneretur. Item, si consiliū sit dolosum, etiā si dolus sit causa impulsiva. Item, in delictis si aliās non erat facturus, omnino puniretur, licet minus prout latius declarat Dec. in l. consilij. ff. de reg. iur. Syl.

b Mandati. scilicet actione.

c Liberū. s. suscepto consilio, sed suscepto mandato, necesse est consummari, secundū tō nisi congruo tēpore renuntietur: vt j. eo. s. mandatū. & ff. eo. l. si mandauero. s. fin. & ff. comm. l. in commodato. s. sicut.

d Non aliter. Hoc esse videtur pro opi. Placē. qui dixit duo s. vbi consulo certę personę mutuari, teneor ita demum, si aliās facturus nō erat. Vbi autem non est designata aliqua persona, non teneor: etiam si aliās facturus non erat. Sed Ioā. in vtroq; casu dicit con-

trā. Nā primō indistinctē teneor, siue aliās erat mutaturus, siue non. Secūdo autem cū distinctione, non aliās & facit pro eo. ff. eo. l. si remunerandi. s. planē. & s. eo. s. tua & aliena. in fi. & ff.

de nego. gest. l. iij. in fi. & l. iij. Nec obstat quod hic dicitur: quia & si aliās etiam facturus erat, tenetur qui mandauit, vt dictum est: vnde potest subaudiri maxime, quia non aliter, &c.

¶ Mandatum rei turpis, vel contra bonos mores non valet.

¶ Illud quoque mandatum nō est obligatorium d, quod contra bo-

tur quę exercetur, & vel in seruire, vel in mercaturis faciēdis collocatur.

¶ Sabini. Fuit enim hęc vsitata formula. Periculo meo crede, bene credes. l. 12. s. si quis. & s. seq. ff. h. t. Mā dator p- prie dicitur, cuius impulsu, & suasu, aliquis ad credendum alteri pecuniā inductus est. l. 29 l. 60. ff. hoc titu. & in rubr. ff. de fideius. & mandato.

¶ d Non est obligatorium. Etiā si iuramentum intercederet: vt in auth. scanicas non solum. s. j. [Facit c. nō est obligatorium. de reg. iur. in vj. quod intellige in bonis moribus de iure canonico, qui. s. inducunt ad peccandum, vel contra bonos mores, qui cōtinent turpitudinem: secus, si sit contra bonos mores non continentes turpitudinem de iure civili ita declarat Dec. in l. pactum. quod dotali. in fi. C. de pact. Syl. uest.] Et facit ad hunc s. ff. eo. l. si remunerandi. s. rei turpis. & l. si mandauero. ij. s. qui eden. & ff. de arbitr. l. si cum dies. s. cōpromisso. & s. de inuis. stip. s. quod turpi. & ff. de verb. obliga. l. generaliter. & l. sequ. & ff. de condit. instit. l. condiciones. j. & ij.

¶ a Con

a Cōtra bonos mores. Hic quæritur, quid, si mandauit tibi, ut illi nomine meo iniuriam inferres, an teneor? Resp. utique. argu. ff. de dam. infect. l. damni. §. si mandato.

b Præstiteris.

a **heff.** Sei cui comissum est maleficium, ut poenā dupli. & ita licet interfit mādatarij, tamen non agit: quia nec interesse fingitur, ut ff. de cōdi. insti. l. filius. in fi. & melius. ff. de reg. iur. l. quod quis ex culpa. in fin.

c Titium. s. mandantem.

Is qui exequitur. **C. 4. §. 5.** Mandauit tibi, ut mihi emereres equum, & usque ad viginti aureos impenderes. Tu equum emisti viginti quinque. Quia mādatarius non debet excedere fines sui mandati, non debeo tibi nisi aureos viginti. Quid si tu emisti quindecim? Tenebor in quindecim: quia in maiore summa minor inest. Sequens §. per exemplum expositus facillè à quouis intelligitur. Cornel. Vibul.

Not. regulam quæ quotidie allegatur, quod fines mandati diligenter custodiendi sunt. Syllu.

d Mandatum. s. certæ formæ. Nam quandoque habet certam formam, & tunc habet locum quod hic dicitur: & ff. eo. l. diligenter. quandoque non: & tunc bona fide facere debet: ut ff. eo. l. iij. & probatur etiam hæc distinctio. ff. eo. l. si quis pro eo.

e Mandati actionem. Sed nec certè neg. gest. secundum B. & Io. & est pro eis C. de neg. gest. l. vltima. & ff. de neg. gest. l. qui aliena. §. liberos. & de pec. l. si creditor. §. i. Sed M. dabat utilem

neg. gest. actionem, & respondebat illi. l. fin. de neg. gest. quia specialis ibi fuit prohibitio. Sed certè miror de hac opinione, cum videatur lex expedita, quæ etiam utilem denegat expresse: ut

ff. eo. l. si pro te. & ff. de eden. l. i. §. causa.

que in ampliorem pecuniam fideiubere: alioqui non habebis cum eo mandati actionē, adeò quidem, ut Sabino †, & Calsio placuerit etiam si usque ad centum aureos cū eo agere volueris*, inutiliter te acturum. Sed* diuersæ scholæ auctores rectè usque ad centum aureos te acturum existimāt: quæ sententia sanè benignior test. Quod si minoris emeris: habebis, scilicet, cum eo mandati* actionem^f: quoniam qui mandat, ut sibi centum aureorum fundus emeretur, is utique mandasse intelligitur, ut

notificauit pretium, & censetur rata habita, & tenetur ad totum actione negotiorum gestorum: aut non, & tenetur approbare totum. Syllu.

† Sabino. Sabini pro summo iure ratio hæc fuit, quia qui mandati finem excedit, non quod sibi mandatum est, sed aliud quid gerit. Vide Gellium libro i. cap. 13.

† Benignior. Proculiani æquum & bonum urgebant, ut quatenus mandati fines migrati non sunt, eatenus sit actio. lege quarta. ff. hoc titulo.

† Mandati actionem. Pro pretio dato: ut ff. de in rem verso. lege, si fundum.

† Minoris. Propter regulam: In maiori summa minor inest.

¶ Em